

J 213 gr. 4a

~~4-8-4~~

Innumble 159

my

*St. Anne - s. c. p. fe
m. l.*

*St. Anne - s. c. p. fe
m. l.*

*St. Anne - s. c. p. fe
m. l.*

*St. Anne - s. c. p. fe
m. l.*

pederod

Galentina Silicate Balentina Sior

1 Rex Ferdinandus sc̄os Montifioni.

Acto del quitamiēto perpetuo dela hermandad.

El señor Rey de voluntat de la corte statuege y ordena que la hermandad y el juicio officio exercicio e jurisdiction de aquella q̄ hoy es: y se vsa en las vniuersidades del presente regno de Aragón: o en las mas dellas: y los capitulos ordinaciones y statutos de aquella/ e por causa della fechos: praticas/ vsos/ exercicios della/ y dellos: hayan de cessar y cessen para siēpre: y sea extincta y abolida: y extinctos y abolidos ipso facto z foro: e aquella e aquellos cassa/ y reuoca: y por cassada y reuocada/ cassados y reuocados ha y tiene. y que la dicha hermandad y capitulos della: aquella/ ni el efecto della/ o dellos: ni otra alguna ordinacion: ahun que le sea mudado el nombre de hermandad: y puesto le otro nombre qualquiera que cogitarse pueda: siēdo

el efecto dela dicha hermandad. E que en ningun tiēpo no pueda ser consentida e impuesta/ o impuestos: en el dicho regno de Aragón / ni en parte alguna del: antes plaze al dicho señor rey y ala dicha corte que su magestad/ ni sus suceslores/ ni su lugarteniente general no puedan sin voluntad y expreso consentimiento dela dicha corte e quatro brazos de aquella poner ni consentir aquella o aquellos/ ni el efecto dilla o dellos y que guardaran ternan y obseruaran inuiolemēte todo lo susodicho. Lo esto empero que por lo susodicho no sea causado/ ni se cause prejuyzio alguno a las vniuersidades dlas ciudades villas y lugares del dicho regno en el drecho q̄ tienen de statuyr y ordenar particularmēte cada vna dellas entresi en et sobre todas aquellas personas e dela manera que por fuero e obseruācia del dicho regno lo pueden fazer e les es attribuydo y pertenesce.

Fori editi in curia gñali apud villā Mōtiffoni celebrata per in-
uictissimū et semp augustū dominū Ferdinandū: regē Aragonū feliciter regnantē
Qui fuerūt publicati decima tertia augusti: anno a natiuitate dñi. M. d. x.

De appellitu. Rubrica.

L señoꝝ Rey de volūtat
dela Corte e quatro bra-
ços de aq̄lla: por biē dela
justicia criminal y expedi-
ciō de aq̄lla ordena: q̄ su
alteza/lugarteniēte general/primoge-
nito/rigiēte el officio dela gouernaciō:
ni justicia de aragō/ni lugaresteniētes
suyos/ni otro q̄lq̄ere iudge ordinario
ni official otro alguno: mayor o menor
no pueda captionar ni mandar captio-
nar a criminoso alguno: si no es fragāt
maleficio/o pcediēt appellido legitimo
e foral: e a instantia de pte legitima en
la oblaciō del qual se haya de obseruar
la solēndad foral e acostūbrada: e en o-
tra manera no lo puedan proueer.

Tem q̄ los sobredichos iudges e
otros oficiales seruadas las so-
bredichas cosas: pueda y denā e sea te-
nidos proceyr e mādar pceyr a caption
dela psona del tal appellidado: por q̄l-
quiere crimē o delicto cōtenido en el fue-
ro de homicidijs de Calatayut: o en o-
tro qualq̄ere actualmēte cometido: no
descendiēte de causa ciuil: e en los infra-
scriptos: e captionar aquel en los casos
sobredichos e infra-scriptos.

A Si en los casos sobredichos e in-
fra-scriptos se ministrara iforma-
ciō al iudge por vn testimonio dposant
de vista o de oyda del acusado/o alome-
nos por dos testimonios dposantes de
fama publica: cō esto q̄ los dichos testi-
monios de fama jurē q̄ creen q̄ la dicha
fama no es fingida: el acusado o appel-
lidado hauer cometido el dho crimē: se
pueda e haya a pceyr a captiō de su p-

sona: no obstāt q̄lq̄ere firma e manife-
staciō obtenidas y obtenederas de aq̄
auāt: adjūctiō ni euocatiō: de qualq̄ere
natura sea. E fecha la dicha capcion:
por q̄ la psona suya no sea atormentada
ni verada de indeuidas prisiones: el di-
cho preso sea ipso foro: z ipso facto hau-
do por māifestado: por la corte dī dicho
justicia de aragō sin se otra pusiō algu-
na: e se alegre de todos aq̄llos p̄uilegi-
os e libertades q̄ los manifestados por
la dicha cort se puadē alegrar fins a sen-
tēcia diffinitiuā inclusiue: sino en aq̄llo
q̄ por los p̄ntes fueros es dispuesto: y q̄
alli preso: el dicho official q̄ lo captiona-
ra: sea tenido leuarlo encontinēt sin di-
uertir a otros actos ala carcel comū de
la ciudad villa o lugar dī iudge q̄ lo ha-
ura mādado tomar preso: e encomēdar
lo al carcelero dela dicha carcel q̄ lo ten-
ga e guarde en la dicha carcel por māi-
festado por la dicha corte del dicho ju-
sticia de aragō fins que sea dada sentē-
cia diffinitiuā iclusiue en la causa p̄nci-
pal absoluiēdo o cōdēnando juxta los
meritos del dicho processo.

De manifestatiōe psonaz. R.

Lem si el dicho preso capti-
onado y manifestado ipso
facto en la forma sobredicha
se querra fazer manifestar
por la cort del justicia de aragon actual-
mēte: q̄ lo pueda fazer: pues sea antes
dela sentēcia diffinitiuā: e el justicia de
aragon o sus lugaresteniētes/o el ver-
guero o official suyo q̄ lo haura mani-
festado: q̄ lo haya de encomēdar al car-
celero dela ciudad/villa/o lugar: endō
de estara preso: el qual lo haya de tener

a ij.

Muy many y cose y noz

Rei Ferdinandus scds.

por manifestado por la dicha corte: e no pueda ser sacado de ay: e lo haya de tener por encomendado por la dicha corte fasta sea dada sentencia definitiva. E fecha la dicha comãda del dicho manifestado: el dicho verguero haya de intimar aq̃lla mediãt su notario al jurado primero/ o en defecto o ausencia de aq̃l al segũdo: dela ciudat villa o lugar donde estara el dicho preso manifestado exceptado en la ciudat villa o lugar dõde residira la cort del iusticia de aragon. E si el manifestado sera fidalgo e haura jurado fidalgo: se haya de encomendar a aq̃l: el q̃l jurado ipso foro sea hauido por official creado por el iusticia de aragõ: y en lugar suyo y de qual quere de sus lugarestenientes: para lo q̃ toca y cõciene la custodia e guarda del dicho preso manifestado assi e segũt cõuene al dicho iusticia e a q̃lquiere de sus lugarestenientes. el q̃l dicho jurado sea temido de jurar e jure en el principio de su officio de bien e lealmẽte hauer se en la custodia y guarda d̃l que sera manifestado: e custodir la dicha p̃sona assi e segũt q̃ el dicho iusticia e sus lugarestenientes o qualquiere dellos fariã: e no mas/ ni a otro effecto: para lo q̃l todos los jurados e officiales dela dicha ciudat villa o lugar e singulares personas de aq̃llos o aquel sean tenidos dar fauor e ayuda para la guarda y custodia del dicho preso manifestado: durant la dicha manifestaciõ: req̃ridos por el jurado. E el jurado q̃ lo sobredicho no fara: sea priuado de su officio e fecho inhabil para obtener otro q̃lquiere: e abun pueda ser acusado como official delinquiente en su officio. e q̃ dada la dicha sentencia sea extincta la dicha manifestaciõ e otra q̃lquiere: e el effecto della.

Tem q̃ el dicho preso assi manifestado ipso foro o actualmẽte como dicho es: si no q̃rra ser manifestado e le plazera renũciar la dicha manifestaciõ q̃ lo pueda fazer en dõde residira la corte del iusticia de aragõ en poder del dicho iusticia de aragõ/ o de q̃lquiere de sus lugarestenientes: e en dõde no residira la dicha corte se haya de fazer la dicha renũciaciõ: en p̃ntia de los jurados dela ciudat villa o lugar do estara preso/ o dela mayor pte dellos: e cõ interuenciõ de aq̃llos: delo q̃l haya de cõstar por acto publico: testificado por notario.

Tem q̃ el iusticia de aragon o sus lugarestenientes/ o q̃lquiere de ellos en su caso pueda e haya facultat de dar vna casa por carcel al dicho preso manifestado actualmẽte: en la forma y manera sobredicha iuxta el fuero: pues sea despues de fecha la primera interrogacion al tal preso: o passado el termino q̃ la dicha interrogaciõ segũ fuero se deuia fazer e no antes: e q̃ sea en arbitrio del dicho iusticia de aragon o de sus lugarestenientes de dar la dicha casa por carcel/ o tenerlo en la dicha carcel. Empero si le sera dada vna casa por carcel: q̃ aq̃llo sea a cargo e peligro del dicho iusticia de aragõ o de sus lugarestenientes en su caso. e en caso q̃ el dicho preso e manifestado ipso foro o actualmente en la forma sobredicha demandara ser dado a caplieuta por el iudge ordinario q̃ lo terna preso: que el dicho juez lo pueda dar a caplieuta: o darle vna casa por carcel a cargo y peligro suyo: q̃ dando la dicha manifestaciõ en su eficacia firmeza e valor.

De modo et forma procedendi in criminali. Rubrica

Montifioni.

Tem apries el dicho juez / o official que haura tomado o mandado tomar el dicho preso e cognoscera de la dicha causa: sea tenido d' fazer su processo en la forma e manera siguiēt.

Saber es que la parte acusante sea tenuta d'entro tiēpo de veynte cinco dias contaderos del dia dela capcion adelāte / de dar su demanda / dezir pposar y allegar en vna / o en muchas vezes todo lo q̄ querra probar : y publicar lo que haura producido por su presente el dicho acusado / o por contumacia absent: pues no sea sino vna publicacion. Con aq̄sto empero que la dicha demāda se haya de dar al acusado dentro tiēpo de tres dias juridicos cōtinuos y naturales: depues q̄ sera preso: e d'entro de dos dias depues de dada la dicha demāda / sea el dicho preso interrogado sobre lo contenido en aq̄lla: por el assessor del juez que lo haura mādado tomar: e conoscerá dela causa: si lo terna mediant el notario dela causa. E si no tendra assessor q̄ la dicha interrogacion haya de fazer el juez presente el jurado q̄ aquel tendra en custodia e guarda por la corte del justicia de aragon / si p̄sente se fallara en la ciudad / villa / o lugar dōde el dicho preso estara: fino del otro jurado o de su lugarteniente si lo tēdra: mediante el dicho notario cō dos testimonios. la q̄l interrogaciō se haya de fazer d'entro en la carcel / o en la casa dōde stara el dicho preso manifestado en su caso. E todo el otro processo pueda leuar el dicho preso por procurador. E si d'entro d'los dichos tres dias no sera dada la dicha demāda: sea tenido el dicho juez de soltar el dicho preso,

e si no lo soltara: sea punido como official delinq̄ente en su officio en la forma priuilegiada. E passados los dichos veynte cinco dias del acusante / o fecha la dicha publicaciō: si el reo no se q̄rra mas defender entre el dicho processo en sentēcia e si no cōstara d'lo cōtenido en la demāda o no haura publicado d'entro d'los dichos .xxv. dias sea liurado. E apries fecha la dicha publicacion del dia adelāte de aq̄lla corrā .xxx. dias al acusado pa dezir pposar e allegar todo lo q̄ q̄rra en vna o en muchas vezes e probar e publicar d'entro aq̄llos pues no sea fino vna publicaciō. E del dia d'la dicha publicaciō corrā a entrābas las partes termino de .xv. dias pa cōtradesir obiectar e ipunar las p̄sonas d'los testigos actos e instrumētos p̄duzidos p̄bar y publicar: e fecha la dicha vltia publicaciō la dicha causa sea hauida por renūciada y concluyda. E el juez sea tenido de p̄nūciar d'entro tiēpo de .xx. dias cōtinuamente siguiētes. E q̄ los juezes a peligro suyo puedā p̄nūciar y decidir en todas las causas crimiales d'los delictos q̄ por los p̄sentes fueros delāte d'ellos se rā leuadas y tractadas: restādo en facultat suya y arbitrio cōsultar a los cinco juristas infrascriptos / o a peligro suyo p̄nūciar en las dichas causas: pues no sea en las causas donde se houiesse de imponer pena de muerte / o mutilacion de miembro o exilio / excedient tiempo de dos años: en los quales tres casos proxime dichos: y cada vno de ellos depues de publicado y puesto en sentēcia el dicho proceso sea astricto el dicho judge intimar y iterrogar al dicho preso si querra se de la dicha sentēcia a cōsejo de los dichos cinco letrados / o no: delo qual haya de cōstar en el processo

muy mōn y sp

¶ Rex Ferdinandus sc̄os.

mediant acto publico. **E** si consentira en que el la de y pronuncie pues conste por el proceso dela dicha certificacion interrogacion e cōsentimiento pueda el dicho iudge a peligro suyo pronunciar sin el dicho consejo si querra. **E** si el dicho preso o el acusant esleyrã e querran que el dicho iudge pronuncie acōsejo de los dichos cinco letrados en los delictos e casos donde se haura de imponer la dicha pena de muerte / o mutilacion de miembro / o exilio excediẽt el dicho tiempo de los dichos dos años. **E**n tal caso a expensas del tal demandant sea astricto y obligado consultar a los dichos cinco letrados. **E** si el preso sera pobre e no terna con que pagar las dichas expensas: en tal caso la universidad sea astricta ministras las expensas necessarias para la dicha consulta. **L**os quales cinco juristas hayã de ser expertos en derecho / y en los fueros / y praticas del regno naturales y domiciliados en el dicho regno: los quales hayan ð residir en la ciudad de çaragoça / o alla do residira la corte del justicia de aragon: los quales sean tenidos y obligados de consejar deliberar e votar sobre todas las sentencias diffinitivas: q̄ por los officiales del dicho regno mayores y menores e por cada vno dellos consultado sera en los p̄cessos e causas criminales q̄ por vtud ðl presente fuero se faran e p̄seguirã y en todos los articulos q̄ segũt los presentes fueros los dichos officiales consultaran / o son tuuidos consultar con los dichos juristas. **E** que las dichas sentencias diffinitivas los dichos officiales e ql̄q̄re ðllos en los dichos casos seã tuuidos consultar y cōsultẽ cō sus letras / o cō el proceso original / o con la copia de aquel se

fazient con los dichos juristas: los q̄les recibidas las dichas letras e proceso / o copia de aquel se faziẽt seã tenidos ðẽtro tiempo de diez dias continuament contaderos del dia dela dicha presentacion deliberar: y determinar la sentencia diffinitiva que por el official consultant se deua dar. **E** si los dichos juristas seran diuersos en votos que se haya de estar por el dicho official ala mayor parte e seguir aquella. **E** si serã pares que en tal caso sea en eleccion del juez que conoscera dela dicha causa pronunciar segunt los votos que le parecera mas justos. **P**ero en las causas q̄ cognoscera el vicecancellor / o rigient la cancelleria en su caso del seõor Rey lugarteniente general o del primogenito: o el regient el officio dela gouernacion seã admesos a votar en las dichas causas los dichos vicecancellor rigient la cancelleria e assessor del dicho rigient el officio dela gouernacion ensemble con los dichos juristas: los quales hayã de pronunciar en las dichas causas diffinitiuamente segun sera deliberado por todos / o la mayor parte de ellos. **E** si seran los dichos votos diuersos / o pares hayan a estar a los votos con los quales los dichos vicecancellor rigient e assessor concordaran. **E** si contescera alguno / o algunos de los sobredichos se yer muertos / o absentes / o ocupados de enfermedades / o de otro justo impedimento que las dichas sentencias se hayan a votar e determinar por los que seran presentes. **C**onesto q̄ sea la mayor parte de los dichos cinco letrados en la ciudad de Çaragoça / o alli do residira la dicha corte ðl dicho justicia de aragon. **L**os quales sean tuuidos y obligados en cada vn dia que

Montiffoni.

tenrra cort el justicia de aragon/ o sus lugares teniētes representarse en la diputacion dela dicha ciudad: o en la casa do residira la dicha corte e assistir en aquella saluo justo impedimento / e q̄ cada vno delos dichos juristas haya d̄ salario por sus treballos en cada vñ año dos mil sueldos pagaderos por los administradores del general delas pecunias delas generalidades del dicho reyno menos de otra cautela: ni mandamiento algūo. Los quales dichos cinco juristas no obstant lo susodicho puedan aduocar en todas/ e qualesquiere causas pues no sean causas mere crimiales delāte juezes sclares: e q̄ antes d̄ p̄ceir a otros algunos seā tenidos prestar jurament e homenage en poder de su alteza seyendo presente enel regno: y en su ausencia de su lugar teniente general. y sino lo haura enel regno en poder delos diputados e oyr sentencia de excomunicacion q̄ seruaran los presentes fueros: e todos los otros fueros obseruanças vsos e costumbres d̄l regno a questo no contrarios/ ni contrarias e que se haurā bien segun dios e sus consciencias en deliberar e votar sobre los dichos processos e sentēcias: e q̄ el mesmo juramento e sententia de excomunion haya de prestar e recibir el vicecāceller rigiēt la cancelleria assessor del rigient el officio dela gouernacion: si votaran en las dichas causas y de seruar el dicho fuero delo qual haya de cōstar por acto publico. E q̄ si los dichos vicecāceller rigient la cancelleria assessor d̄l gouernador e los cinco juristas: e q̄l quiere dellos delinquiran por subornacion/ o en otra manera que encozrā en las penas d̄los officiales delinquētes en sus officios en las quales puedā ser

acusados priuilegiadamente: segūt dicho es en los officiales: que el dicho fuero no obseruarā: segunt de iuso es proueydo. E q̄ los dichos officiales cogno scientes delas dichas causas: sean escusados: dādo e pronunciādo las dichas sentēcias diffinitiuas: segun los votos e consejos delos sobredichos juristas/ en la forma sobredicha. E q̄ los dichos judges dentro el dicho termino delos dichos veynte dias sean tenidos de executar la dicha sententia: e la dicha sententia y execution de aquella: ni el processso ni los intermedios de aquella no se puedan empachar por manifestaciō: firmas de derecho: de qualquiere natura sean euocation/ adjunction/ appellation: e inhibiciones de aquellas/ obtenidas e obtenederas: ni otro empacho alguno.

De electione et extractione quinqz iurisperorū. Rub.

Tem el señoꝝ Rey de volūtat dela dicha Corte: haya dentro tiempo de tres dias daquiadelante cōtaderos/ nombrar los cinco letrados: cōsejeros susodichos: dela qualidat e condicion susodichas para consejar e votar sobre las dichas sentēcias diffinitiuas en las dichas causas criminales.

Tem statuimos e ordenamos que sea por su alteza fecha bolsa de letrados: con las qualidades susodichas en numero sufficiēt a arbitrio de su magestat: pues exceda numero de quinze o veynte letrados: la qual bolsa e insculacion haya de ser fecha por su magestat delos letrados mas ydoneos y sufficientes que se fallaran assi en la ciu-

Ree Ferdinandus sc̄s.

dat de çaragoça como en las otras ciu-
dades/ villas/ e lugares del regno de
Aragon: la q̄l bolsa sea intitulada: bol-
sa de los cinco letrados para cōsejar en
las causas criminales de todo el regno
La qual dicha bolsa haya de ser dada
por parte del rey nuestro señor a los di-
putados del regno: y aquellos hayā de
ponerla en la cara de la diputacion: dō-
de estan recōdidas las bolsas de los lu-
gares tenientes de justicia de Aragon.
E sea astrictos los dichos diputados
ō dos en dos años fer extractiō de los di-
chos cinco letrados: segunt y en la for-
ma y manera q̄ son astrictos de fazer y
se suele fazer de los otros officios del re-
gno: contando los primeros dos años
del dia de la publicaciō del presente fue-
ro, y fenecidos aq̄llos: de alli adelante
en cada vn biēnio en fin de aquel se ha-
ya de fazer en la forma e manera susodi-
cha. Statuyendo y ordenando q̄ nin-
guno de los dichos letrados: no puedā
tener el dicho officio dos biēnios conti-
nuos: antes hayā de vacar para el di-
cho officio dos años. E en continēt q̄
seran extractos en la forma sobredicha:
sea por los dichos dipuados intimado
a los dichos juristas assī extractos cara
a cara/ o en las casas de sus habita-
ciones. Los q̄les sean astrictos de ace-
ptar los dichos officios dentro tiempo
de tres dias despues de fecha la dicha
intimacion. Esto quāto a los residen-
tes en la ciudad de çaragoça. Quanto
empero a los otros juristas residentes
en el regno fuera de la ciudad de çara-
goça dentro quinze dias despues de la
dicha intima fecha cara a cara/ o en las
casas de sus habitaciones: los quales
tres dias/ o quinze en su caso passados
sea por los dichos diputados fecha ex-

traction de la dicha bolsa de otro / o o-
tros letrados en lugar de aquel o aque-
llos que dentro del dicho tiempo no ha-
uran aceptado ni haurā venido a ju-
rar. E si durante el tiēpo de los dichos
dos años algunos de los dichos cinco
letrados: contescera vacar por muerte
priuacion/ o en otra manera que en lu-
gar del tal muerto priuado/ o absentado
por luēga ausencia se haya de sacar
en cōtinēt de la dicha bolsa otro en su
lugar por los dichos diputados en la
forma susodicha: el q̄l assī extracto exer-
ceza el dicho officio hata el cumplimē-
to del biēnio partiendo el salario entre
el y su predecesor pro rata temporis: e
que no sea el tal extracto impedido en el
biēnio venidero si por auentura fuesse
extracto por teruelo al tiēpo que se fara
la extraction de los cinco. E que en lu-
gar de qualquiere muerto o p̄uado sea
por su magestat puesto otro en lugar del
muerto o priuado: precediendo empero
nominacion de tres personas por cada
vno del muerto o priuado fazedera por
los diputados que al tiempo seran a su
magestat. La qual nominacion sea tu-
uidos fazer los dichos diputados en cō-
tinēt q̄ sabrā la tal muerte o priuaciō.

Cōtra citatos 7 absētes. R̄.

Por dar mas breue expe-
dicion a las accusaciōes cri-
minales que se faran cōtra
los citados personalmente
o por voz de crida se procia en la forma
siguiēt. Que si el citado personalmen-
te no cōparescera/ o comparescera delā-
te el juez e no continuara iudicio perso-
nalmente sea reputado contumaz y en
su contumacia si quiere ausencia pue-

Montiffoni.

da seyer pceydo en los meritos d'la causa y a todos los otros actos contra aq̄l seruada la forma del presente fuero: entro a sentēcia diffinitiuā y execucion de aquella inclusiuament: si el accusador lo demādara. la qual execucion sea priuilegiada segūt el fuero de homicidijs. de Lalaf. E si el q̄ sera mandado citar no sera aprehenso personalmēte por la citacion: sea citado por voz de crida publica fecha en los lugares acostumbra= dos d'la ciudad villa/ o lugar do acostūbra habitar: o en la ciudat villa o lugar do o en sus terminos el delicto sera perpetrado: que comparezca personalmente el quinzeno dia depues dela preconizacion delante del judge que lo mandara citar. E si el dicho acusado no comparescera o comparescera enl dicho termino delante el dicho juez/ y no continuara juicio personalmēte/ sea reputado contumaz: e en su cōtumacia pueda ser proceydo en los meritos dela causa/ y a todos los otros actos: cōtra aq̄l entro a sentēcia diffinitiuā y execucion de aquella inclusiuament si el accusador lo demandara. la qual execucion sea priuilegiada como arriba es dicho. E si caso sera que el dicho acusado voluntariament comparescera delante d'l judge: ante dela sentēcia/ o despues de aquella: apparellado proceir e defender se en la dicha accusacion: no sea oydo: sino que primero haya pagado las expēsas/ q̄ el dicho acusado haura fecho en el dicho processo E sia preso el dicho acusado/ e preso detenido: e sea en obcion siquiere facultat del dicho acusado de reduzir el dicho processo de ausencia a presencia: e se pueda ayudar el dicho acusado delas pueuas que haura fecho en el dixo processo d' ausencia

si lo querra en el processo de presencia: o proseguir o leuar la dicha causa en aq̄l punto y estado que era quando haura comparecido el dicho acusado: y en los dichos casos/ e qualq̄ere dellos sea admitido el dicho acusado a dar todas sus defensiōes e cōtradictiones assi como al p̄ncipio d'la causa: seruādo los terminos e tiēpos/ assi al accusador como al acusado en el p̄sente fuero cōtenidos.

De processu contra citatos 7 absentes Rubrica.

Tem que ningun juez de los sobredichos/ ni otro al gun juez/ ni official hauer poder d' conoscer d' causas criminales/ no pueda atorgar citacion criminal contra alguno a oyr demanda criminal: sino es seruada la forma e solemnidad del fuero: e atorgada la dicha citacion: e presentada al citado en la forma deuida e foral se haya de fazer el processo criminal contra el: seruada la forma e solemnidad de parte de suso estatuyda y ordenada: cōtra el preso. E el dicho processo se haya de fazer dentro los terminos susodichos: e que el dicho processo e sentēcia e execuciō d' aquella: ni los intermedios d'l dicho processo no se puedan empachar differir/ ni dilatar por vias de firma de derecho manifestaciones adiunctiones euocacion appellaciones e inhibiciones de aquellas: ni por exceptiones: ni otro empacho alguno de qualquiere natura o specie sean statuyendo y ordenando que el dicho processo original no se pueda manifestar: e si tal manifestacion de scripturas se fara en virtud della ni en otra manera: el dicho processo ori

[Handwritten notes in a cursive script, likely a later addition or correction.]

¶ Rex Ferdinandus sc̄os.

ginal no sea extracto ni sacado del poder del notario aq̄l actitant: ni del judge dela causa conosciēt. Enpero en virtud dela dicha manifestacion sia astricto y compellido el notario el dicho processo actitat dar el dicho processo al portero dela dicha manifestacion encontinēt que requerido sera: fecha ocular inspection del dicho processo por el dicho official dela manifestaciō y notario: de late del judge conosciēt dela dicha causa en presencia suya o d̄l dicho notario el processo actitant haya de sacar copia de aq̄l: quedando el dicho original processo en poder d̄l dicho notario el dicho processo actitant.

De procuratoribus. ¶ Rub.

Por quāto por defecto de acusador los crimines graues y nephandos debaro especificados: no quedē impunidos. Por tanto statuímos y ordenamos de voluntat dela corte y quatro brazos de aquella: que cadayna ciudad villa o lugar del p̄sente regno: sea astricta y obligada a constituir vn procurador en cadayn año: la q̄l facultat siq̄ere poder de cōstituir el dicho procurador: no pueda ser le quitada ala dicha vniuersidad en manera alḡua. El qual dicho procurador en los crimines debaro especificados: sea parte legitima pa acusar: e astricto a proseguir aq̄llos. es asaber el procurador dela dicha vniuersidad: en donde o en sus terminos e territorios alguno delos delictos infra scriptos sera cometido: o dōde el delinquentē sera trobado cō la parte cuyo sera interes o lines de aq̄lla: fasta sentencia definitiva y executiō de aq̄lla inclusive.

y q̄ no pueda desistir dela dicha instancia sin expreso cōsentimiēto delas partes acusantes: y expreso mandamiento de su alteza/ o de su lugarteniente general: o en su ausencia del gouernador general/ o del rigiente la dicha gouernacion. E que por ocasiō del dicho mandamiēto e relaxaciō no pueda entreuenir: ni hauer directamēt ni indirecta cōposicion ni otra exactiō pecuniaria: ni otra cosa alḡua. E si por via directa o indirecta se probara el dicho procurador/ o otro por el: o otra qualquiere persona: por la dicha razon hauer tomado pecunia/ o otra cosa alḡua: que pueda ser proceydo cōtra el dicho procurador o contra la tal persona o personas ante el justicia de aragon e sus lugarestemētes: como contra oficiales delinquentes en su officio e contra fuero faziētes. E allende desto la persona o personas que hauran pagado la dicha quātidat o otra qualquiere cosa: o sus herederos o successores: puedan aquella repetir e cobrar en aquella manera q̄ mejor podian segunt fuero. E que el dicho procurador sea tenido en el principio de su officio y antes de vsar de aquel: prestar juramento en poder del judge ordinario: y recibir sentencia de excomunicacion de bien y lealmente hauerse en su officio: y que en virtud delos presentes fueros no acusara en otro o otros casos delos cōtenidos en los p̄ntes fueros a el permitidos acusar: e q̄ la dicha acusation fara delos dichos casos tan solamēte: sin otra mixtura alguna: jus las penas delos oficiales delinquentes en sus officios contra fuero.

Tem statuímos y ordenamos q̄ qualquiere seño: de vasallos secular habiēt jurisdiction criminal: sea to-

uido en cada vn año de constituir en su lugar y territorio vn procurador: el q̄l sea astricto por el presente fuero de fazer parte contra los delinquentes no vasal los d̄l tal señor: en los casos en los quales el procurador dela vniuersidad es tubido fazer parte. **E**l q̄l dicho procurador ante de exercir el dicho su officio: sea tubido y obligado de jurar en poder del señor del dicho lugar o del justicia o alcayde de aquel: y recibir sentencia de excomunicaciō ante el ordinario en la forma y manera en los presentes fueros estatuyda y ordenada. **E** q̄ el dicho pcurador no pueda desistir de la dicha acusacion q̄ empeçado haura sin expresso mandamiento del señor del lugar donde constituydo sera: e sin voluntat dela parte que en la dicha causa fara instancia: si la dicha causa a instancia dela parte cuyo sera interes principal en el dicho lugar leuada sera.

Tem statuyamos y ordenamos q̄ en la ciudat de çaragoça: e en otras ciudades e villas: donde hay collegio de infançones: con priuilegio nuestro o de n̄ros p̄decessores: los q̄les no estarā mezclados cō los ciudadanos/ o en el regimiēto d̄las dichas ciudades: y villas q̄ en las tales ciudades e villas se haya a fazer bolsa de officio de procurador: que acuse en los casos q̄ por los presentes fueros acusar puede y deue: en la q̄l bolsa del numero de nueue personas se hayan de poner las siete a election e voluntat dela dicha ciudat de çaragoça e otras ciudades y villas d̄l presente regno de aragon: dōde el tal collegio sera: e dos personas a election del tal collegio. **E** si multiplicarā de mas numero de nueue: se pōgan al respecto delo susodicho: pagando empero la ciu-

dat e villa el salario al dicho procurador y igualmente al que sera puesto por election dela dicha ciudat e villa: como al que sera electo y nombrado por el dicho collegio. e d̄la dicha bolsa sea extracto vn redolino en cada vn año en la forma acostūbrada de sacar en los q̄ estan infaculados en bolsas de officios. **E** el extracto tēga la facultat y exercicio de su officio: tal qual por los presentes fueros les es atribuyda generalmēte asse en la acusacion de caualleros e infançones y priuilegiadas personas como las otras de otra condicion: seruando siempre las cosas que por el presente fuero es tenido seruar.

Tem statuyamos y ordenamos de voluntat dela corte: q̄ el dicho procurador de cada vna ciudat villa e lugar del p̄nte regno: sea parte legittima para acusar los crimines y delictos infrascriptos tan solamēt. es a saber el crime de furto: e latrocinio: cometido asse en poblado como en hiermo/ o despo blado: excepto en furto menor de cinquenta sueldos: y el furto que sera fecho entre parientes e cōsanguineos: fasta en tercero grado inclusiue: y los officiales e guardas que exerciēdo sus officios/ o con color de aquellos prenderā o executaran bienes algūos en sus terminos o fuera dellos: pues pretiendan q̄ el drecho de prender o calomiar pertenesce a ellos: e las personas que precedientes inimicias/ o contenciones de terminos/ o de aguas o otra legittima causa se faran caualgadas prendas o reprehendas entre ellos e sus parientes/ criados/ vasallos/ y valedores/ o habitadores delos lugares donde se faran las dichas prendas o caualgadas. **E** Reseruamos empero la acusaciō delas su-

Ree Ferdinandus sc̄s Montiffoni.

sodichas cosas ala parte cuyo sera principal interes: tan solament para proseguir deuidament y segunt fuero aquellas. E assi mesmo sea el dicho procurador parte legitima para acusar enel crimen de homicidio/ o mutilaciō de miembro: en persona alguna proditionalmēte perpetrado/ o con interuēcion de pecunia fecho: entēdiēdo la palabra proditionalmente segunt fuero: y enel crimen de quebrantador de paz/ o tregua en poder del judge por las ptes firmada: pues dela paz y tregua conste por acto publico en la ciudad/ villa o lugar donde haura notario. e dōde no haura notario: por dos testimonios abonados. Y en los crimines de falsador/ o fabricador actualmente de instrumētos publicos: e no en otros casos algunos saluo en los susodichos tan solamente con las exceptiones susodichas.

E Porq̄ el preso a instancia del dicho procurador no sea indeuidamente verado: ni cō qualidat de los crimines: de los quales por el presente fuero no puede el dicho pcurador acusar: sea injustamēte detubido: Statuimos y ordenamos: q̄ si algūo sera preso a instancia del dicho procurador en los casos o delictos en que el dicho procurador no puede fazer parte/ o sera preso por algūo de los dichos casos: mas no constara por informaciō de vn testimonio de vista: o por vn testimonio de confessiō del dicho preso: o por dos testimonios de fama publica: deposando cō juramēto en la forma susodicha: el dicho preso hauer cometido alguno de los dichos delictos contenidos en el presente fuero. o constara hauer seydo tomado preso por juez incōpetent: o cōstara hauer seydo preso sin appellido: pues no

sea preso en fragancia: o cōstara no hauer le seydo dada la demāda dentro del tiempo por el presente fuero statuydo: o hauer lo tomado contra tenor de firma en caso que la firma enpachasse abunq̄ cōstasse el dicho preso hauer cometido otro/ o otros delictos: en los quales el dicho procurador no puede acusar/ ni es parte legitima que en los dichos casos e cadavno dellos a instancia del dicho acusado: sea tēido y obligado el dicho juez encontinent sin otra probaciō ni liquidacion alguna: librar e soltar el dicho preso: o en su caso remitir aquel a su juez cōpetent: por hauer seydo preso aquel por juez incompetent/ sin fazerle pagar expensas algūas: e condennar en las expensas y daños al dicho procurador q̄ lo haura fecho tomar preso indeuidament: y esto no obstant opposiciō d parte legitima/ o otro qualquiere empacho. El qual dicho preso en caso que sea librado haya de ser puesto en lugar tuto y seguro por tiēpo de veynte y quatro horas naturales deuidamēte y segunt fuero. E si el dicho juez assi requerido no librara el dicho preso/ o aquel no remittira en su caso: pueda el dicho preso hauer recurso ala corte del dicho justicia de Aragon: assi ante de la publicacion como despues: con que sea antes/ que la dicha causa sea renunciada/ y concluyda: y el dicho processō este en sentencia diffinitiuā para que sea liurado p̄uilegiadament assi segūt que por el presente fuero es dispuesto y ordenado. El qual dicho justicia d aragon/ o sus lugares tenientes sean tubidos de pronūciar sobre la liberacion de tencion o remission del dicho preso dentro tiempo de tres dias contaderos del dia que le sera presentado el dicho pro-

Montifioni.

cesso. Con esto empero q̄ pues el dicho preso por los presentes fueros sera hauido ipso foro por manifestado: ahun q̄ recorra ala corte del dicho justicia de aragon no sea sacado dela presion: e de poder del judge que lo tendra preso: ha ta en tanto q̄ en la dicha corte del dicho justicia de aragon sea declarado de uer se librar o remittir a su juez como dicho es: por la via priuilegiada. Enel q̄l caso fecha la dicha declaraciō: sea temdo en cōtinent que le sera intimado el judge que lo tendra toda consulta e q̄lquiere otro empacho cessant: librar aq̄l sin fazerle pagar expensas algunas. E si el dicho judge lo recusara fazer: pueda fazer qualquiere official dela corte del justicia de aragon: con prouision y mādamiento del dicho justicia/librar el dicho preso o en su caso remittirlo a su juez: sin se pagar expensas algunas: e que por el recurso q̄ el dicho preso haura a la dicha corte del dicho justicia de aragon no se suspendan: ni empachen los terminos ni los tiēpos dela dicha accusacion criminal ni el processō de aquel. e que enel dicho caso que el dicho preso haura recurso ala dicha corte del justicia de aragon: si a instācia del sera manifestado el p̄cesso original: que en tal caso el notario q̄ haura executado la dicha manifestaciō: no pueda sacar el processō original de poder del judge ordinario que tēdra el dicho preso: ni de poder del dicho notario que el dicho processō actitara afin y effecto de leuarlo ala corte del dicho justicia de aragō saluo pueda tomar aquel a su mano e sin se fallir dela ciudat villa o lugar do haura manifestado en p̄sencia suya: y del judge ante quiē se actitara el dicho processō/o del notario del dicho judge/fa-

zer sacar copia a su notario del dicho processō signada e se faziēt. E el dicho notario sea temdo de dar la dicha copia encōtinent que requerido sera/jus las penas y priuacion de su officio: y otras arbitraderas por el judge delante de qui por la dicha razon sera acusado: la qual sea temdo de traer encōtinent ala cort del justicia de aragon: para q̄ cō aquella se procea en la causa dela dicha manifestacion: assi como si trahia el dicho processō original. el qual official encōtinent que haura hecho sacar la dicha copia: haya de restituыр el dicho processō original al dicho judge ordinario/o a su notario: sin se empacho ni contradiction alguna: para q̄ se procea en la dicha causa y acusaciō assi e segunt que por los presentes fueros esta ordenado.

E Si despues de fecha la dicha publicaciō por el dicho procurador no constara por aq̄lla el dicho preso ha uer cometido alguno delos crimines y delictos: en los q̄les el dicho p̄curador es temdo de fazer parte ahū q̄ cōstasse por el dicho p̄cesso el dicho preso hauer cometido otro o otros delictos: quanto quiere sean graues e enormes: en tal caso el dicho juez que tēdra el dicho preso sea temdo librar e soltar aquel sin se fazer le pagar expensas ningunas: e con demnar al dicho procurador en las expensas segunt fuero. E si el dicho juez lo recusara fazer: pueda fer acusado como official delinquiete en su officio iurta el fuero.

P Or q̄nto por el presente fuero es dispuesto q̄ el procurador de q̄lquiere ciudat villa o lugar sea parte le-

Ree Ferdinandus scds.

gittima para acusar en los crimines de suso especificados: ensemble cō la parte e fines de aquella. Por tanto statui mos y ordenamos de volūtāt dela corte: que si la parte cuyo sera principal interes/querra ensemble con el dicho procurador acusar: que aquello pueda fazer: pues no se faga mas de vna publicacion por el dicho procurador e la parte: e se guarden los terminos pora acusar e proseguir ordenados y statuidos. e si al principio dela dicha acusacion la parte cuyo es principal interes no ver na sea admitida en qualq̄ere parte de la causa y processō en aquel punto que lo trobara. Et si fuere ante dela publicacion/pueda dar addicion ala demāda: e de alli adelante proseguir ensem ble cō el dicho procurador la dicha causa fasta sentencia diffinitiuā y execuciō de aquella inclusiue. Con esto empero que si la dicha parte viniēse despues de dada la sentencia: no pueda ser admitida a nueva acusacion: ahun que el reo fuēse de todo absoluido. Et todo lo sobredicho se haya de obseruar quādo a instancia dela parte cuyo es principal interes: la acusacion sera comēçada. y esto haya lugar quādo la acusacion se ra fecha el reo presente: y no en processō de ausencia.

Tem statui mos y ordenamos / q̄ si alguno cometera algun delicto de los arriba expressados que el procurador dela vniuersidad sea tenido de fazer pte en lugares realēcos o de yglesia o de otro señorio: e se receptare / o estu uere en lugar de señorio: que el tal delin quiente pueda alli ser acusado por la parte cuyo es principal interes: ensem ble cō el procurador dī tal lugar o fines de aquel. Empero si el dicho procurador

a solas sinse la parte cuyo es principal interes alli acusara el dicho delin quiente: y fuēse dada sentēcia condēnatoria o absolutoria en la dicha causa: la dicha sentēcia no prejudique ni prejudi car pueda ala parte cuyo es principal interes: ni el pcurador dela ciudat villa o lugar de realēco / o de yglesia / o de otro señorio do el delicto sera perpetrado / o el delin quiente sera fallado: antes aq̄llos sten en sus acciones e derechos como si la dicha sentēcia dada no fuēse. y esto en los casos q̄ por el p̄nte fue ro los pcuradores puedē fazer parte.

De confessis 7 repertis cum furto. Rubrica.

Tem statui mos y ordenamos: q̄ el preso que de aqui adelante en q̄lquiere parte dela causa spontaneament cōfessara el delicto del qual sera acusa do en juicio delate el juez: mediāt notario y testigos y el assessor si tendra: y sino tendra assessor / de vn jurado del lugar dōde estara preso: e el ladron que se ra tomado con el furto o robo en la ma no / no sele obseruē los tiēpos del fuero antes cōstando delo sobredicho legitti mament / se ponga el processō en sentē cia dentro tiempo de diez dias.

De lenonibus. Rubrica.

Tem statui mos y ordēamos q̄ si algū ruffiā leuara mu ger algūa a questo publico por lugar de moros: aturā do en aq̄l mas de vn dia natural: enco rra en pena de açotes. e si se pbara q̄ la dicha muger sea cognoscida carnalmē te: constando de aq̄sto por p̄sumciones

Montifsoni.

o indicios sean el rufián / y la muger aco-
tados y desterrados publicament / y el
moro assi mesmo acochado / y desoreja-
do. E si sera plenamente probado el di-
cho crimen / sea el moro publicamente
quemado. y el rufian / y la muger si sciē-
tamente hauran caydo en el dicho cri-
men encozran en pena de muerte. Los
quales puedan ser acusados segunt q̄
por fuero contra los rufianes es esta-
tuydo / y ordenado: seruando la forma
y terminos en el p̄sente fuero cōtenidos

De litis expensis. 1 Rub.

 Tem statuyamos y ordena-
mos que el acusant que succū-
bira en la dicha causa cri-
mial: sea p̄denado en todas
las expēsas: y daños doblados y dobla-
das q̄ aura sustuuido el dicho acusado:
stimadores por el dicho juez dela dicha
causa conoziert. sino es q̄ haya hauido
justa causa d̄ acusar arbitradera por el
dicho juez. E si el dicho appellidat no
proseguiere el dicho appellido / que sea
condennado en todas las expensas / y
daños e pague aquellas. Las quales
expensas y daños se puedan e deua ex-
cutar: no obstant qualesquiere firmas
de derecho de qualquiere natura sea ad-
junction / euocacion / appellacion / e in-
hibiciones de aquellas no obstāt qual-
quiere excepcion / ni otro empacho al-
guno de qualquiere natura sea.

Si a non cōpetenti iudice. R.

Tem statuyamos y ordenamos
que quando algun criminoso se-
ra preso por algun juez / o offici-
cial que no puede cognoscer dela causa

por la qual es preso: que en la capciō de-
tencion y liberacion de aquel: y en re-
mittir lo a su juez competēt. y en el dar
la demanda se haya de obseruar lo que
por fuero es dispuesto: e o lo praticado
y acostumbraado entre los tales.

De accusationibus contra officiales. 1 Rub.

Tem statuyamos y ordena-
mos q̄ los sobredichos jud-
ges y oficiales: y otros q̄
lesquiere judges y officia-
les hauentes poder de causas crimina-
les y exercir / y executar aquellas q̄ no
obseruaron lo contenido en los fueros
sobredichos / y qual qualquiere dellos:
e no faran lo deuido segunt que es orde-
nado y estatuydo: e son tenidos fazer
assi en los terminos como en todo lo o-
tro / e vsaran de jurisdiction en las per-
sonas que no son d̄ su jurisdiction: que
encozran e seā encozridos en las penas
contra los oficiales delinquentes en
sus officios ya por fuero statuydas. E
si violara o quebrantara la manifesta-
cion dela persona manifestada que en-
corra en las penas de fuero statuydas
cōtra los quebrātates la manifesta-
cion de personas. E que puedan ser acu-
sados a instancia dela parte cuyo es
principal interes: si viua sera. E si vi-
ua no sera: a instācia de qualquiere pa-
riente assi del acusant como del acusa-
do: fasta en q̄rto grado ensemble cō el p̄-
curador del regno / o fines de aq̄l: e por
qualq̄ere dellos a expēsas d̄l dicho re-
gno faziēdo pte el dicho pcurador d̄l di-
cho regno segunt q̄ ya por fuero es esta-
tuydo: e ordenado por la via priuilegia

¶ Rey Ferdinandus sc̄os.

da. **E** si los diputados del dicho regno requeridos iuxta el dicho fuero no farā ni mandaran fazer instancia contra el juez que contra el presente fuero haura delinq̄do: vltra las penas por fuero statuydas: sian priuados de officio y beneficio del dicho regno acusaderos delante el sēor rey lugarteniente general en su caso primogenito regiente el officio dela gouernacion/ justicia de aragon: e sus lugarestemētes/ e qualquiere de ellos. **E** l qual processo se haya de fazer cuētra el dicho official en la forma e manera sobredicha: y dentro de los terminos de parte de suso dispuestos y ordenados en los processos criminales principales. **E** que el dicho processo/ ni sentencia/ ni execuciō de aquella/ ni los intermedios del dicho processo no pueda seyer empachados differidos/ ni dilatados por firmas de drecho de qualquiere natura sean: manifestaciones/ euocacion/ adiunctiones/ appellaciones/ e inhibiciones de aquellas obtenidas/ e obtenederas: ni por excepciones algunas: ni por otro empacho alguno de q̄l quiere natura sean/ statuyendo y ordenādo que la acusacion de los oficiales delinquentes contra fuero: se haya de comenzar a fazer dentro termino de vn año cōtadero del dia que el agrauio/ o cōtra fuero haurā fecho: e q̄ passado el dicho año ningū official no sea ni pueda ser acusado como official delinq̄te en su officio: sino fuesse por causa d̄ subornacion. car en el dicho caso no queremos por el presente fuero ser preclusa via alas partes que por la dicha occasion de subornacion querran acusar: saluo empero la inquisicion que segūt fueros/ y obseruancias del presente regno por el sēor Rey: o sus comissari-

os: contra los officiales delinquentes se puede fazer: en la qual y prosecucion della por lo susodicho no entendemos en cosa ninguna derogar.

In quibus casibus fori habeat locum. Rubrica.

Nem statuymos y ordenamos de voluntad dela corte que los p̄sentes fueros hayan lugar en los delictos/ que de aqui adelante seran cometidos: e en los delictos q̄ hata el dia d̄ presente fuero se hauran perpetrado e cometido: en los quales los reos y criminosos no hayan seydo acusados: en aquellos puedan ser acusados por la parte cuyo es principal interes: y no por el dicho procurador/ obseruando en la prosecucion de aquellos la forma del presente fuero: y en los delictos que sera dada sentencia segunt fuero/ se haya a obseruar y executar la dicha sentēcia iuxta el fuero que sera dada. **E** si fuere dada la sententia en ausencia: y el condenado se pondra spontaneament en poder del j̄ndge sea admetido a dar sus defensiones/ seruādo la forma del presente fuero disponient delas acusaciones contra los absentes. **E** si alguno o algunos serā por algū juez condenados a muerte/ o mutilaciō de miembro/ o destierro perpetuo/ no segunt fuero: por contumacia. aquel o aquellos assi condenados: no puedan ser executados. pero las partes cuyo sera principal interes: los puedan de nuevo acusar/ iuxta la forma y tenor de los presentes fueros: las dichas sentencias en contumacia dadas no obstantes. **E** lo mes-

mo haya lugar en las causas que de presente pienden que no sean decisas hasta el dia del presente fuero que aquellas de nuevo acusar/e proseguir puedan a instancia de la parte cuyo sera principal interes.

De delinquentibus in locis dominorum. Rub.

Tem statuimos y ordenamos que si alguna persona de qualquier ley/estado/ o condicion sea cometera alguno de los delictos en los presentes fueros expñados: en algun lugar de señorio pues sea de aquellos: en los quales de fuero e obseruancia del regno: los tales señores de vassallos pueden iudicar e tienē jurisdiction criminal/ si el tal delinquentes sera tomado preso por el señor en cuyo lugar o territorio haura cometido el dicho delicto: o por sus oficiales: q̄ en el dicho caso el dicho señor a instancia del procurador en v̄tud dlos presentes fueros por el constituydo: y de la parte cuyo es principal interes / o fines de aquella en los casos q̄ el procurador puede fazer parte: e en los otros casos a instantia de la parte cuyo es interes/ pueda punir y castigar: y en su caso absolver el tal delinquentes seruando los terminos / e en la forma y manera por los presentes fueros en los otros juezes ordinarios por fuero statuydos/ y ordenados.

Per quod tempus fori sunt duraturi. Rubrica.

Tem statuimos y ordenamos que por los presentes fueros/e cosas en aquellos contenidas no sea atribuyda/ ni quitada jurisdiction alguna a personas/ ciudades villas e lugares mas de la que al tiempo de la edicion y publicacion de los presentes fueros aquellas tenian. E duren los presentes fueros e cosas en aquellos contenidas/ hasta el primer acto de corte fazedero/ en cortes conuocados a los Aragoneses dentro del presente regno de Aragon: exceptado el acto de juramento de principe.

Quod preeminētie dñorū vassallorū remaneāt illese. Rub

Tem statuimos y ordenamos que no obstant los fueros sobredichos: e lo dispuesto e ordenado en aquellos los nobles e señores de lugares del regno de Aragon assi ecclesiasticos como seculares assi quanto a sus personas/ y bienes dellos como quanto a sus vassallos psonas jurisdictiones y bienes dellos tengā saluas sus peminēcias y prerogatiuas: que por fuero vso y costumbre del regno de Aragon tenian/ y les pertenescia/ tienē y les pertenescen: por lo semblante los caualleros fidalgos e infançones q̄ habitan en lugares de señorios queden en todas aquellas libertades inmunidades que por fuero vso e costumbre del regno les pertenescia e pertenescen en los dichos lugares/ e con los señores de aquellos sino tanto quanto por los p̄sentes fueros es derogado.

Quo tempore procuratores sint constituendi. Rubrica.

1 Rex Ferdinandus sc̄s Montiffoni.

M Te por quāto por los p̄sentes fueros es estatuydo y ordenado q̄ cada vna ciudad e villa e los señores de vassallos sea astrictos a cōstituyr procurador para acusar en los casos q̄ por los p̄sentes fueros puede y deue acusar: y no hay termino puesto d̄tro el qual se haya de cōstituyr el tal procurador. Por tanto statuyamos y ordenamos que las dichas ciudades villas y lugares/ e señores de vassallos sean astrictos y obligados a constituyr aquel en la forma e manera en los presentes fueros ordenada: d̄tro tiempo de veynte dias del dia dela publicacion d̄ los presentes fueros en delante contaderos. E de alli auant en cada vn año segunt que por los p̄sentes fueros es dispuesto.

De differentijs cōitatū ciuitatum Daroce et aliarum.

As diferencias delas ciudades e comunidades d̄ calatayut y daroca sobre el p̄curador y acusador astricto en los presentes fueros mencionado e dispuesto en la creaciō officio e exercicio del dicho procurador y acusador haya se de seruar aquello que por su alteza sera declarado. La qual declaraciō sea hauida por fuero en lo que a ellos toca: e aquella fecha haya d̄ ser inserta en los presentes fueros y por ellos y qualquiere dellos inuiolablemente obseruada.

Sequitur declaratio.

A señor rey por el poder a su magestad reseruado por el presente fuero de declarar las differēcias del procurador que es entre las ciudades de calatayut y de daroca y sus cōmunidades

statuesce y ordena declarando en la forma e manera segniente.

Es asaber q̄ el procurador dela dicha ciudad de Calatayut sea parte legitima en los casos del fuero en todos los delictos cometidos en la ciudad/ y todo su territorio y comunidad de calatayut. E el procurador dela dicha comunidad de calatayut t̄bien sea parte legitima para acusar en los dichos casos en los delictos cometidos en la dicha comunidad: assi por strangeros como por ellos mesmos. En los delictos empo cometidos en la ciudad: el dicho procurador dela comunidad: no pueda acusar si no quando aquellos fuessen cometidos en personas vezinos y habitadores dela dicha cōmūdat: y no en otros algunos. E sea tenido el justicia de calatayut/ o en su ausencia su lugarteniēte de tomar el juramēto al procurador dela dicha cōidad de calatayut deuidamēte e segū fuero. E si req̄rido el dicho justicia/ o su lugarteniēte aq̄l recusare tomar: en tal caso passados tres dias despues del dicho requerimiento: pueda tomar el dicho juramento el procurador dela dicha comunidad: y aquel en su poder prestado/ el dicho procurador exercesca: y vse de su officio si e segū vsar podia despues de prestado aq̄l en poder del justicia de calatayut.

Quanto ala ciudad de Daroca y su comunidad/ estatueçe y ordena que se obserue semblantment/ todo lo que esta de susodicho en la ciudad y comunidad de Calatayut: con esto empero que el procurador dela dicha comunidad se haya de constituyr en la manera siguiente. Es asaber que la comunidad de Daroca nōbre vna persona cada año para procurador juxta el fuero/

Montiffoni.

y aquella presente ala ciudat: y la ciudat sea tenuta dar le la misma potestat que terna el procurador dela ciudat para accusar en los casos por el fuero dispuestos y expressados/ y arriba declarados. La qual nominacion de procurador presentacion e creacion y todas las cosas suso expressadas y declaradas sean tenidos fazer obfuar e guardar las suso dichas ciudades y comunidades jus las penas a arbitrio de su alteza reservadas. La presente sentencia y declaraciõ fue dada e promulgada por su alteza en la ciudad de çaragoça a nueve dias del mes de setiembre del año del nascimiento de nuestro señor mil quinientos y diez.

Qd fori aragonũ remaneant illesi. Rubrica

Tem que todos los otros fueros/ priuilegios/ libertades/ vsos/ costumbres/ y obseruancias del regno de Aragon: queden en su eficacia/ valor/ e firmeza: e por los presentes fueros y contenido en aquellos: no les sea derogado ni fecho preiuyzio alguno: e aqellos remangan en su eficacia e valor: si no tanto quanto por los presentes fueros es estado derogado: e no en otro caso ni en otra manera alguna.

Montiffoni.

Fori editi per serenissimum dominum Ferdinandum regem Aragonum: in curijs generalibus conuocatis in villa Montiffoni: quibus fuerunt publicati decima tertia augusti. Anno a natiuitate domini MDI lesimo quingentesimo decimo.

De executione rei iudicate. Rub.

Desquãto por el fue- ro fecho en las cortes vltimamẽte celebra- das en la ciudad de Tarazona: no es ple- nament dispuesto/a cerca las execuciones delas sentencias difinitiuas que hã passado en cosa juz- gada. Por tanto de voluntad dela cor- te statuyamos y ordenamos que si la exe- cucion se fara en virtud dela sentencia difinitiuã passada en cosa juzgada: sea fecha la dicha execucion: en los bienes que possẽera el condenado al tiempo dela execucion: aunque ensemble enel mesmo tiempo conel condenado algũ otro fueffe trabado en possession de- los dichos bienes. Y lo mesmo haya lu- gar y se deue fazer en los bienes q̄ el cõ- demnado possẽya al tiẽpo que fue assi- gnado ala pte a probar en la dicha cau- sa: sino que el dicho condenado al tiẽ- po dela execucion assignasse bienes su- yos propios sufficiẽtes y expeditos pa- ra la dicha execuciõ. Car enel dicho ca- so sean aquellos primero executados e vendidos: e que la dicha execucion en- los dichos casos/ e qualquiere dellos se haya de fazer no obstant firma assi pro- pia como tercero de qualquiere specie/ o natura sea/ ni otro qualquiere empa- cho. Lo sobredicho haya lugar en las causas e condenaciones que de aqui adelante se empearã por virtud de deu- dos e contractos / o obligaciones q̄ de

aqui adelante se faran: o contractaran y no en otra manera.

Tem por dar mas breue expediciõ para que los deudores paguẽ las quantidades en que son condemnados Por tanto de voluntad dela corte sta- tuyamos y ordenamos que despues que alguno sera condẽnado a pagar algu- na cantidad / y por no fallarse le bie- nies sera citado a assignar bienes: y ha- ura assignado algunos bienes que no seran suyos: sea mãdado proceyr a cap- ciõ de su persona/ sin mas citarlo a assi- gnar otros bienes. e sea detubido en la carcel fasta que pague la cantidad d̄l deudo. En caso que el dicho conden- do assignara bienes suyos/ y aquellos no seran sufficientes para la quantitat en que es condenado sea tubido assi- gnar otros bienes sufficientes. Y si no los assignara/ o no seran sufficiẽtes/ q̄ passados los dichos terminos sin otra citacion/ ni assignacion: sea mandado proceyr a capcion de su psona: e sea pre- so detubido como de suso es dicho. Lo sobredicho haya lugar en las causas e condenaciones que de aqui adelante se empearan por virtud de deudos cõ- tractos/ o obligaciones q̄ de aqui ade- lante se faran / o contractaran y no en otra manera.

Tem de volũtad dela corte statuy- mos y ordenamos que si algũ p- sonalmẽte y no por procurador sera cõ- demnado de su volũtad por algun juez

¶ Rex Ferdinandus sc̄ds.

a pagar alguna quãtidad/ o otra cosa alguna: el dicho condenado no pueda appellar dela dicha sentençia/ ni fazer election de proseguir firma de contra fueros de aquella: antes no obstant qualquiere appellacion/ e eleciõ de firma inhibiciones e presentaciões de aquellas/ e de qualquiere dellas se haya de executar la dicha sentençia fasta que realmente el dicho condenado pague aquello en que fue condenado. E lo suso dicho no haya lugar/ ni se entienda en sentençias de cãsales o treudos. car en aq̄llas queremos e ordenamos se obseruẽ los fueros e obseruanças del regno sobre aquello disponiẽtes. E lo sobredicho haya lugar en las causas y condenaciones que de aqui adelante se empearan por virtud de deudos cõtractos o obligaciões que de aqui adelante se faran o cõtractaran: y no en otra manera.

De arbitris. Rubrica.

Tem estatuímos e ordenamos que las sentençias arbitrales q̄ se daran por los arbitros arbitradores que seran loadas por las partes se puedan aquellas executar a instãcia de aquel que la haura loado priuilegiadamente no obstãte firma de drecho ni otro qualquiere empacho segunt el fuero de Teruel: de cãsalibus: pues el que demanda la dicha execuciõ demuestre primero con acto o actos publicos delante el juez a quien demanda la dicha executoria como el ha cumplido todo aquello q̄ el era tubido cumplir iuxta tenor dela dicha sentençia arbitral/ salvo jure retractionis: con que sea el modo de proceyr sobre la retractiõ sum

mario. E queremos que en lo sobre dicho no se entienda la exaction delas penas en los dichos compromisses e sentençias cõtenidos: antes aquellas se hayan de demãdar: si e segunt que antes del presente fuero era dispuesto. y lo sobredicho haya lugar en las causas e cõdenaciones que de aqui adelante se empearan por virtud de deudos cõtractos o obligaciões que de aqui adelante se faran o contractaran: y no en otra manera.

De appellatiõibus. Rub.

Tem statuimos y ordenamos que si algun juez haura pronunciado en alguna causa d̄la qual se haura por alguna delas partes appellido/ o fecho eleciõ de proseguir firma de contra fueros: y el dicho judge sera extracto o creado en judge superior que haura de cõgnoscer dela dicha appellacion/ o de election d̄la firma que en los dichos casos e qualquiere dellos no pueda conoscer dela dicha causa/ ni judicar de aq̄lla. y lo sobredicho haya lugar en las causas e condenaciones que de aqui adelante se empearã por virtud de deudos cõtractos/ o obligaciones que de aqui adelante se faran/ o contractarã/ y no en otra manera.

De firmis iuris Rubrica.

Verietes deuidamẽte pro ueer a las calumnias delos litigãtes por las quales la execucion delas sentençias se dilatan. de voluntad dela corte statuimos y ordenamos que el condemna

Montiffoni.

do q̄ haura fecho election de proseguir firma de contrafueros sea tuuido dentro termino de veynte dias contaderos del dia apres que la dicha election sera fecha representarse en la corte del justicia de Aragon: cō la copia del processo principal/ o con instrumento publico: dela dicha sententia: y dela elecion de proseguir firma de aquella: y dela presentacion de firma/ si enel dicho proceso por la parte presentada sera calendādo tan solamente la dicha firma z obtener el dicho firmant letras testimoniales/ e intimatorias delas cosas susodichas del dicho lugartenient de justicia de Aragon: para el dicho juez que haura pronunciado en la dicha causa principal: y aquellas se hayā a presentar al dicho juez/ e inserir enel dicho processo principal dētro el suso dicho tiempo. E si el firmant no seruara el presente fuero sea la dicha election de proseguir firma ipso foro deserta: y la dicha sententia passe en cosa juzgada: y si el dicho firmant haura seruado las cosas susodichas sea tubido dentro termino de sixanta dias contaderos del dia apres q̄ la dicha election sera fecha de seruar la disposicion d̄l fuero que comiēca. Que rientes dar buena expedicion. ꝛc. de firmis juris. de Calata. E si el dicho firmant no proseguira la dicha firma segunt disposicion del dicho fuero el lugarteniente de justicia de Aragon con sola ostension del dicho instrumēto publico dela dicha sententia y election de firma sea tubido de repellir la firma/ e quitar la inhibicion de aquella e condēnar la parte firmant en las expēsas por la dicha razon fechas. Y lo sobredicho haya lugar en las causas e condenmaciones que de aqui adelante se empeça-

ran por virtud de deudos contractos o obligaciones que de aqui adelante se faran o contractaran.

De citacione. Rub.

Tem de volūdad dela dicha corte statuymos y ordenamos que enel processo dela apprehension sea tubido el que haura fecho fazer la citacion por voz de crida publica segunt la forma d̄l fuero: q̄ comiēca. Por quanto por el fuero. ꝛc. de apprehensiōibus. de Calatayut. dentro tiempo de quinze dias contaderos del dia apres q̄ haura fecho la dicha citaciō por voz de crida publica segunt es dicho fazer se d̄la execucion de aquella enel processo dela dicha apprehension. E sino lo fara dentro el dicho tiempo sea la dicha citaciō y execucion de aquella nulla z iualida/ e hauida por no fecha: e no hayan corrido los dichos cinquenta dias alas dichas partes segunt disposicion del dicho fuero: y lo sobredicho haya lugar en las causas que de aqui adelante se empecaran.

De continuatione curie. R.

Tem por quanto algunas vezes enel p̄sente regno hā venido algunas altercaciones e disceptaciones entre las partes litigantes pretendiēdo que los dias feriados por el fuero de ferijs: de Calatayut: han corrido por hauer se olvidado los juezes de fazer la continuacion dela corte. Por tanto statuymos y ordenamos que ipso foro sea houida por continuada la corte del dia de sant Thomas exclusiue entro al dia de

Ree Ferdinandus sc̄os.

sant Julian inclusiue: y dela vispra de Ramos fasta el domingo de quasi modo inclusiue. y dela vispra de p̄thecostes fasta el domingo dela trinidad inclusiue: ahun que los juezes no cōtinuē en las dichas sus cortes.

De apprehensiōibus. Rub.

Item statuymos y ordenamos que la sentencia diffinitiuā q̄ se dara en el articulo dela propiedad en el processo dela aprehension sea executada y a deuida execucion deduzida no obstant aprehēsiō: ni otro empacho algūo de qualquiere natura sea. En caso que se aprehenderan los dichos bienes/ sobre los quales se haura dado la dicha sentencia/ e aquella pendera por appellacion/ o por firma de cōtra fueros: en tal caso la comission dela dicha aprehension se haya de fazer ad aquella persona que la dicha sentencia sobre la ppriedat haura obtuuido. El qual sea comissario d̄la corte: y lo sobre dicho haya lugar en las causas e sentēcias q̄ de aqui adelante se empearan.

De manifestatione scripturarum. Rubrica.

Item statuymos y ordenamos de voluntad d̄la corte q̄ el processo d̄la causa q̄ estara en p̄nto ferēde sentētie no se pueda manifestar fasta ser dada la sentēcia. E si se māifestara q̄ no pueda ser sacado el p̄cesso d̄ poder del notario actitant el dicho processo/ o del judge cognoscient dela dicha causa fasta ser dada la sentencia de aquella: e continuada en el dicho processo.

De manifestatiōe psonar. R.

Item statuymos y ordenamos de voluntad dela corte que appellido de manifestacion de alguna muger. La qual el appellidat dira aq̄lla ser su muger/ o esposa suya/ o parieta que no se pueda proueer la tal manifestaciō por el juez: sino q̄ el appellidant de informacion alomenos por vn testimonio e juramento suyo: como la dicha muger es su muger o esposa o parieta suya hata tercero grado: e no en otra manera. E si el cōtrario fara q̄ pueda el dicho juez prouient la dicha manifestaciō contra disposiciō del p̄sente fuero ser acusado como official delinq̄ente en su officio.

De manifestatione scripturarum. Rub.

Item statuimos y ordenamos de voluntad dela corte que appellido de manifestacion de scripturas no pueda ser proueydo por el juez sino que primero el appellidat de cauciō ydonea de pagar las expēsas a peligro d̄l dicho juez sino fuere la dicha cauciō ydonea. E si se fallara el notario presente al tiēpo dela execucion dela dicha manifestaciō y pudiere venir cōlas escripturas manifestadas q̄ venga p̄sonalmēte cōellas. E si no pudiere venir q̄ nōbre algūa p̄sona ydonea: la qual vēga cōlas dichas scripturas: y esto a expēsas d̄l dicho appellidant tachaderas por el dicho juez prouedient el dicho appellido de manifestacion de scripturas: es a saber quatro sueldos al notario: e dos sueldos y medio ala persona ydonea: q̄ por el dicho notario verna. E q̄ el judge q̄ proueydo haura la tal manifestacion den

Montifioni.

tro tiempo de ocho dias despues q̄ le se-
ran presentadas las scripturas manife-
stadas: sea tubido restituyr aq̄llas al di-
cho notario/ o ala persona q̄ por el ha-
ura venido. y si en menos tiempo los a-
ctos manifestados seran sacados/ o de
algũ lugar propinquo trahidos dentro
menos tiẽpo si menos podra: a cõciẽ-
cia e cargo del dicho judge. E si mas
tiẽpo en poder del dicho judge las scrip-
turas haurã de quedar: no este el nota-
rio ni la persona por el embiada a car-
go ni expẽsas del manifestat: dando el
judge q̄ haura proueydo la manifesta-
cion las scripturas q̄ no haura mene-
ster: e delas restantes en su poder sea a-
stricto dentro dos dias siguiẽtes darle
al dicho notario o psona: por el memo-
rial/ cedula/ siq̄ere inuẽtario: e licẽciar
le e assignarle tiẽpo dẽtro el qual haya
de boluer pa recuperar y cobrar dichas
scripturas: las quales encõtinent le ha-
ya de restituyr. E si algũas scripturas
faltaran/ o mas tiẽpo se deterna/ sea y
este a peligro y cargo del judge: en cu-
yo poder restaran.

Tem por euitar los appellidos fi-
ctos q̄ muchas vezes se hazen so-
bre las inuentariaciones delos bienes
mobles. Por tãto de volũtat dela cor-
te statuimos y ordenamos: q̄ apellido
de inuẽtariaciõ de bienes: no se pueda
pueer por el juez: sino q̄ primero la par-
te a cuya instancia se demandara la di-
cha inuẽtariacion jure q̄ cree q̄ es ver-
dadero el dicho apellido e inuentaria-
cion: y de fianças y doneas ala prouisi-
on de aquel. E que pueda el dicho juez
prouidiẽt el dicho apellido de inuẽta-
riaciõ cõtra disposicion del pñte fuero
ser acusado como official delinquente
en su officio contra fuero.

De tabellionibus. Rub.

De proueer al grant abuso
que se faze por los notarios
delas audiencias del seõor
Rey lugarteniẽte general
En caso que lugartj. general se pueda
fazer p̄mogenito rigient el officio dela
gouernacion. E señaladamẽte por los
notarios dela cort del justicia de Ara-
gon: e de otros q̄lesquiere juezes d̄l pre-
sente regno de aragõ que fazen en la re-
cepcion delos testigos: q̄ como comissa-
rios reciben. Por tãto statuimos y or-
denamos de volũtat dela corte q̄ el no-
tario que recibira las deposiciões d̄los
testigos por comission de algun juez/ o
en otra manera sea tuuido al tiẽpo que
recibira las deposiciones de aq̄llos scri-
uir: e continuar el dicho e deposicion d̄l
testigo largamẽte como lo deposara el
dicho testigo y no por. zc. E que haya
el dicho notario de jurar en poder d̄l ju-
ez: al tiẽpo q̄ le sera fecha la dicha comi-
ssion: para recibir los dichos testigos q̄
se haura bien e lealmente en la dicha co-
missiõ: e fuera el p̄sente fuero e p̄tinua-
ra el dicho e deposicion del dicho testi-
go/ al tiempo q̄ el dicho testigo deposa-
ra largamente: como lo dira e deposa-
ra: e no por zc. ni abreuiadamẽte como
es dicho. y q̄ pueda ser el notario q̄ no
guardara la dispocion del presente fue-
ro acusado como official delinquente
contra fuero.

Tre por quãto en el p̄sente regno
se siguẽ muchos danos por enco-
mẽdarse las notas/ o p̄thocollos delos
notarios q̄ muerẽ a notarios q̄ no s̄o do-
miciliados: ni habitadores delos luga-
res dõde los notarios muertos viuiã
y habitauã. Por tãto de volũtat dela

1° Rex Ferdinandus sc̄ds.

corte statuímos y ordenamos q̄ siēpre q̄ cōtescera vacar algūas notas por muerte priuacion o resignaciō/ o en otra q̄lq̄ere manera. Los iuezes aq̄en p̄tenesce fazer comission delas dichas notas seā tuuidos d̄ fazer comissiō d̄ las dichas notas encomēdar al fijo d̄l tal notario nieto/ o yerno de aq̄l si sera notario. E si no terna hijo nieto o yerno notario: se haya de fazer comission de aquellas a notario domiciliado vezino y habitador dela ciudad/ villa/ o lugar donde el notario muerto viuia ⁊ habitaua. E si cōtescera en el dicho lugar dōde el dicho notario habitaua no hauer notario: en tal caso la dicha comission delas dichas notas se haya de fazer a notario vezino o habitador del lugar mas propinquo: donde el dicho notario muerto biuia e habitaua. E si el iudge o iudges aq̄en pertenesce fazer las dichas comisiones no las fara en la forma e manera susodicha. En tal caso las dichas comisiones por ellos fechas cōtra la disposiciō del presente fuero sean nullas e de ninguna efficacia/ e valor: con esto empero que saluos queden los p̄uilegios atozgados alas ciudades villas comunidades e lugares acerca las comisiones de las notas. E que en la presente disposicion no sean comprehensas/ ni se entiendan las notarias de cara delas ciudades de çaragoça e huesca: e de otras ciudades e villas d̄l p̄sente regno si las haura de aqui adelāt. Las quales queden en su efficacia e valor no obstant la present disposicion.

Tem statuímos y ordenamos de voluntad dela corte que los notarios actitantes qualesquiere processos sean tuuidos y obligados: si las partes

lo demādaran a qualquiere dellas dar les copia de todo lo q̄ se enantara e processara en los dichos processos: e de cada vna parte de aquellos. Las quales copias sea tubido el dicho notario actitant el dicho processō dar encontinent/ o alomenos dentro tiempo de dos dias ala part aquella demandant/ pagādo al notario vn dinero por cada pieça p̄cessal delas dichas copias. E acabada de dar la dicha copia/ o copias alas dichas partes d̄ todo el dicho processō: sea tubido el dicho notario de signar la dicha copia siempre que la parte lo demādara pagando le por la dicha signatura cinco sueldos. B̄ela qual copia no se puedan las partes ayudar en el processō de appellacion/ o firma de cōtra fueros: sino en caso que el processō principal fuesse furtado o perdido.

Tem statuímos / y ordenamos: que los notarios actitantes los dichos processos sean tenidos de continuar aq̄llos largamēte: y cada vna assigra siquiere memorial dentro de dos dias: e sino lo fara a sola ostension del processō encorra en pena de cinco sueldos aplicaderos al spital principal dela ciudad villa o lugar dōde el dicho processō se actitara. E assi mesmo que si al tiempo que alguna delas partes querra publicar: y el processō estar a por continuar sea hauido por publicado. E que la dicha parte no sea temida de pagar d̄recho alguno dela publicata.

Tem statuímos y ordenamos de voluntad dela corte que si cōtescera fazer se comission: a algun notario para yr a recibir los testimonios por el iudge ante quien la dicha causa yra fue

Montiffoni.

ra dela ciudad villa / o lugar dōde el dicho processō se leuara e actitara / el tal notario no haya de leuar por cada vna dieta sino seys sueldos. con los quales el dicho notario se haya de tener por contento: e no pueda mas hauer por razon dela dieta. Con esto empero que el notario en las deposiciones de los testigos que recibira no ponga palabras superfluas. y esto a arbitrio del iudge cognoſcient dela causa / si sera instado por la parte.

Tem statuimos y ordenamos de voluntad de la corte que notario alguno que actitara processos en algunas cortes: no pueda solicitar con salario ni sin salario en las dichas cortes de alguna delas dichas partes litigantes. E si lo fazia encorra en pena de suspension de officio de notaria por tiempo de tres años. E sea fecho inhabil / que no pueda de alli adelante actitar algunos processos en cortes ningunas.

De redditibus regalibus. Rub.

De evitar el grant daño q̄ se sigue en los derechos e rēdas del señor Rey: e en las contribuciones en que son tubidos de contribuyr los vezinos e habitadores delas ciudades / villas / e lugares de realenco: e de yglesias / e de nobles / caualleros / e otros señores de vasallos. Por tanto de voluntad dela corte statuimos y ordenamos que si alguna persona de condicion / o de signo seruicio haura fecho vendicion: o otra q̄ quiere transportacion a algun fiyo / o pariēte / o a algūa otra persona de qual

quiere grado / o condicion sea: assi en tal manera / q̄ el que haura fecho la tal vendicion se estara en la possession de los dichos bienes administrando / rigiendo / o culturando aquellos: que no obstant la tal vendicion / sea tuuido de contribuyr en todos los derechos e cargos: que antes dela dicha alienacion por el fecho era tubido / e acostumbra do de contribuyr / e sostener: no obstāt la dicha vendicion y alienacion: y lo sobredicho haya lugar en las causas e cōdemnaciones que de aqui adelante se empeçaran por virtud de deudos / contractos / o obligaciones que de aqui adelante se faran / o contractaran / y no en otra manera.

De creatione militum. Rubrica.

De que muchos regnicolas / e habitadores del presente regno que son hōbres de condicion / o de signo seruicio en frau del fuero de creatione militum de Calatayut se han fecho caualleros por reyes estrangeros / o por comissarios suyos. Por tanto de voluntad dela corte statuimos y ordenamos que los caualleros que de aqui adelante se faran por Reyes estrangeros se hayan de fazer como los caualleros del regno de Aragon segūt el dicho fuero de creatiōe militū se deue fazer. Eō esto q̄ el dicho cauallero assi creado / no pueda gozar de los p̄uilegios e inmunidades de la dicha caualleria: sino q̄ la dicha su creaciō e p̄uilegio sea cōfirmado por el rey n̄ro señor: y q̄ en otra maera si serā fechos caualleros: q̄ los tales creaciōes

¶ Rex Ferdinandus sc̄os.

delos tales caualleros sean nullas e de ninguna efficacia e valor: y no sean hauidos/ ni tenidos por caualleros: ni los descēdientes dellos por fidalgos/ ni por la dicha razon se puedan alegrar de inmunidad e libertad alguna.

De personis que ad officia extracta non admittūtur ¶ Rub.

Dez quāto en la insaculaciō delos officios dela diputacion del regno de Aragon se ha fecho muy grant desorden. Por tanto de voluntad dela corte statuyamos y ordenamos que si alguno delos insaculados en las dichas bolsas sera extracto en diputado/ inquisidor/ o dieziete: el qual al tiēpo dela dicha extraction/ o vn año ante sera fallado ser menestral/ o vsar de officio q̄ exerzca con sus manos: pues no sea notario que el tal assi extracto en los dichos officios/ o alguno dellos no sea admetido al dicho officio: antes se procea a extraction de otro en lugar suyo.

De officio locumtenentis iusticie Aragonum. ¶ Rubrica.

Tem de voluntad dela corte statuyamos y ordenamos que el lugarteniente de iusticia de Aragon q̄ sera extracto y personalmente le sera intimada la dicha extraction: sea tuuido el dicho lugarteniente assi extracto si residira en la ciudad de çaragoça dentro de tres dias: y si fuera de aquella/ dentro ocho dias responder. E si no acceptara dentro el dicho tiēpo pasado aquel/

se haya de proceyr a extraction de otro lugarteniente.

De iudicib⁹ localibus generalitatis regni. ¶ Rub.

Tem statuyamos y ordenamos que en cada vna ciudad/ o villa do haura tabla d̄ general: seā tuuidos los diputados d̄l dicho regno poner vn juez local: el qual no tenga parte en la arrendacion del general pora determinar los fraus q̄ se cometeran en las generalidades d̄l dicho regno: y de aquello se pueda appellar a los diputados en lo que excedera cient sueldos tā solamente.

De aduocatis. ¶ Rubrica.

Tē statuyamos y ordenamos de voluntad d̄la corte que los aduocados q̄ serā en las causas principales haya de ser aduocados en las causas delas denūciaciones que de dichas causas principales se daran contra los lugarestenientes de iusticia de Aragon fatifsechos d̄ su trabajo/ so pena de cinquanta florines applicaderos ala parte denunciante: la qual dicha pena se haya de executar priuilegiadamente.

Quod partes litigantes non sedeant a latu iudicis. ¶ Rub.

Tē statuyamos y ordenamos de voluntad dela corte q̄ estādo los lugarestenientes de iusticia de Aragon/ o alguno dellos assentados en corte para conoser decidir y determinar las causas: no esten assenta-

Montiffoni.

das las partes a los costados de los dichos lugares tenientes ni en los bancos do estan assentados los aduocados.

De banno siue exilio Boemianorum. Rubrica.

Tēstatuimos y ordenamos / que los Boemianos: e otras gētes q̄ vayan en aquel habito: no puedan andar por el reyno de aragon ni en ninguna parte de aq̄l: antes los dichos boemianos e gētes semejātes: por el presente fuero los exiliamos e desterramos perpetuamēte del dicho regno. E si alguno o algunos de los susodichos se fallaran en el dicho regno: passados dos meses contaderos del dia dela publicacion de los presentes fueros: pues aq̄l no este domiciliado en alguna ciudad / villa / o lugar del presente regno: encoorra en pena de cient açotes. la qual dicha pena mande executar el juez en cuyo territorio sera fallado. E apries de sostenida la dicha pena / sea desterrado ppetuamēte de todo el dicho regno.

De procuratoribus Rub.

Tēstatuimos y ordenamos / que qualq̄ere persona del dicho regno que querra vsar e exercitar el officio de procurador / de causas siq̄ere pleytos / que se lieuen en nuestra corte / o de nuestro lugarteniente general: primogenito / rigient el officio dela gouernacion / justicia de aragon e sus lugares tenientes / y en qualquiere otra corte de qualquiere juez ordinario del dicho regno: ante que vse del dicho officio: sea tenido de prestar juramēto delante del juez

do empecara de exercitar e vsar de aq̄l. de hauerse bien e lealmente en el dicho officio de procurador: e que por via directa ni indirecta: no dara nengun apellido ficto en causas criminales. E si lo contrario fara / probado legittimamente: sea suspendido del dicho officio en aquella corte do el dicho apellido ficto dara / y en otra qualquiere: por tiēpo de dos años. E queremos que semblante juramento delo sobredicho: hayan de prestar e presten los procuradores que hoy son / e vsen de officio de procuradores. e antes que aquel presten / no sean admetidos a vsar del dicho officio en causa algūa: empero queremos que por no hauer prestado el dicho juramēto en la forma sobredicha / los enātamētos e actos fechos por los dichos procuradores: en qualesquiere procesos: no seā nullos: ante tengan aquella efficacia e valor como si el dicho juramento houiesse prestado.

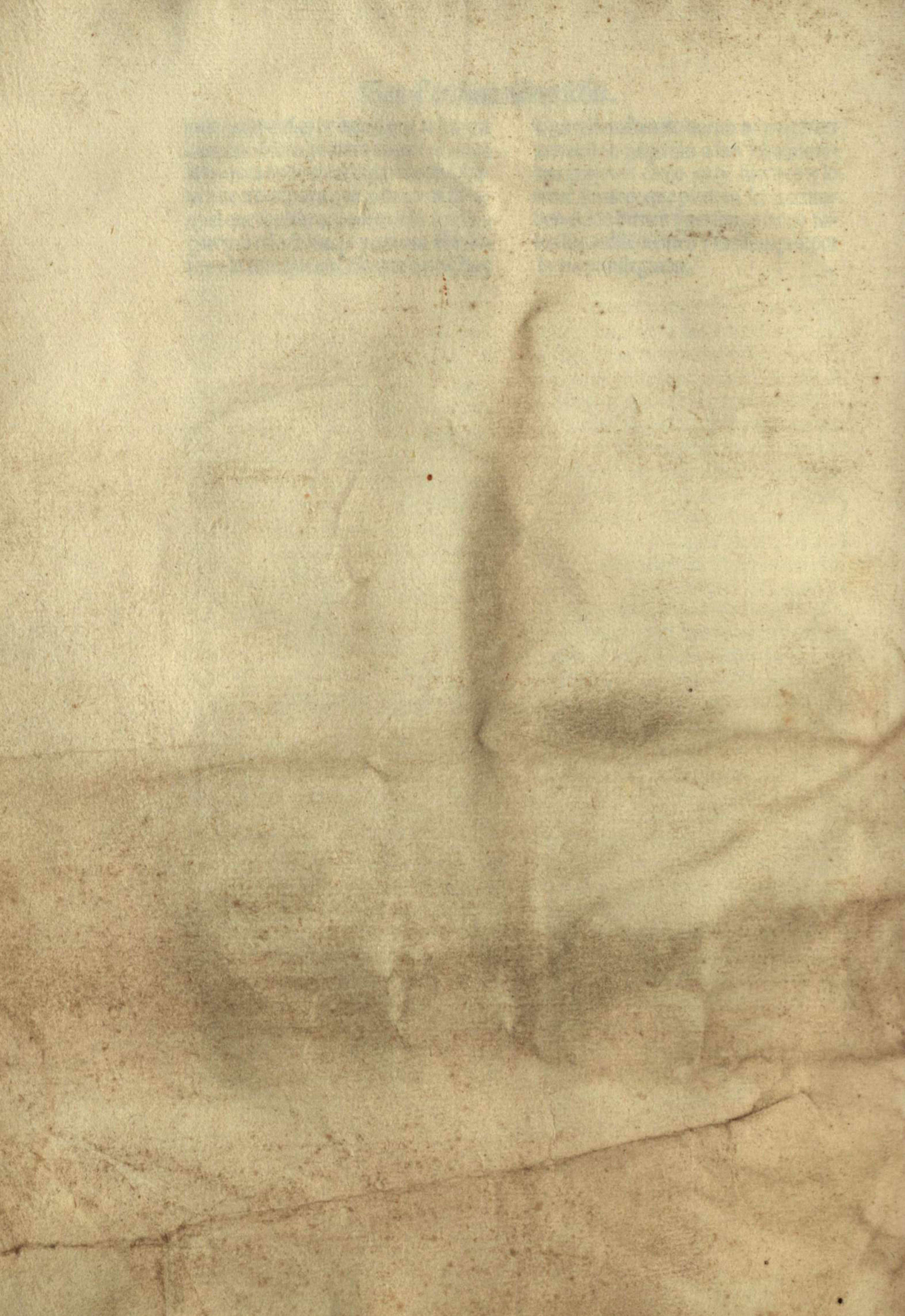
De suprajunctarijs. Rub.

Etendido y considerado q̄ los sobrejunteros mayores son defraudados por sus lugares tenientes en las pascenrias: que por fuero son obligados plegar les. y esto porque les fue q̄tada la creacion de sus lugares tenientes: y cometida a los diputados del reyno. Por tanto queriendo deuidamente proueer a daq̄sto: el señor Rey y la corte y quatro braços de aquella: ordena y statueçe que daquiadelāte siempre que en alguna manera algun lugarteniēt de sobrejuntero / se haura de crear: sean tenidos los dichos diputados: mandar lla

Rey Ferdinandus sc̄os.

mar/a expensas de aquel que se haura de crear al sobrejuntero mayor de aquella junta de do el tal lugarteniēt se haura de crear: para que vea quien es aquel que se creara: y quien serā sus fianças: y cō esto statueçe y ordena el seņor rey y la cort: que en caso que los dichos

lugaresteniētes no daran ni pagaran las dichas pacerias a sus sobrejunteros mayores como ya de fuero es y lo tienē jurado: que puedan ser executados en los bienes y personas de los tales lugarestenientes y sus fianças: por la via priuilegiada.

AD MAGNANIMVM ET ILLVSTREM AC VIRTVTIS
CVLTOREM RODERICVM PEMENTELLVM BENA
VENTI COMITEM CLARISSIMVM LVCII MARINEI
SICVLI PRAEFATIO.

Magnam ac præcipuam hominum curam atq; diligenciam esse
debere Roderice comes illustris: ut erga maiores deq; se bene
meritos animum habeant non ingratum: & sapientes sanctis-
sime docent: & ratio ipsa uirtutum omnium genitrix rectissi-
me commonet. Quid enim antiquius: quid proprius: quid deniq; sanctius
esse potest homini politico presertim & non indocto: quam dare operam:
ut suum a nemine iure desiderari possit officium? quod si quis aut ingratu-
tine: aut negligentia pretermittat: is quidem non humana solum: uerū
etiam diuina uiolare iura non immerito existimatur. Siquidem crimen uel
maximum est: nec a religione nostra magis alienum: nec homini minus cō-
ueniens: nec rationi quicq; contrarium magis uideri potest: q̄ non & obse-
quium præstare maioribus: & de se bene merentibus non satisfacere: uel si
satisfieri non possit: habere tamen satisfaciendi uoluntatem. Perpauci enī
mortales in alios uel honores uel officia cōferrēt: nisi eos ipsos de quibus be-
nemerentur: si minus gratiam relatuos: saltem non ingratos fore putarēt.
Ingratitudinis ergo culpa quam ego non secus ac scelus impium sūmūq;
nephas semper existimaui comes insignis ne quādoq; mihi iure obiici pos-
set: omni cura summoq; studio semper uitare contendi. ideoq; cū olim sal-
manticam uersus proficiscens ad te salutatum benauentū diuertissem: tuq;
me pro carminibus quibus tuas magnificas ædes & illustres decantaueram
tua munificencia singulari & immensa animi tui liberalitate non nisi do-
natum magno munere dimisisses: tum quidem statim mihi tua uel maxi-
ma uirtute perspecta cogitare cæpi: qua in re animum meum non ingrātū
posses agnoscere. Quum te igitur adire statuissem: mecū muneris aliquid
afferre tanq; parthorū regem salutaturus uehementer optabam. Cæterum
cum me omnia munerum genera deficerent (gēmis enim & auro cæterisq;
rebus quæ a magnis uiris ac diuitibus largiri solent carebam quæ licet ha-
buissem te tamen iis habundare non ignorabam) ad litterarium munus
quod mihi labor & ingeniū comparauerat confugere coactus sum: Ratus
te pro animi tui magnitudine laudes ppetuas & immortalitatis dona plu-
ris facturū: quam illa omnia uana & fortunæ omnibus telis obiecta. Scri-
psimus itaq; opus de hispaniæ laudibus: quod tuo uel amplissimo nomi-
ni dicatum tibi magnanime comes offerimus. Quod si tibi non tua præ-

Mos salutandi re-
gē apud parthos

stantia & excellencia dignum uidebitur: existimare debebis me non ita fuisse rationis expertem: ut te digne laudatum operis nostri dedicatiōe crediderim: sed ut animi mei gratitudinē ostēderem: id operis tibi meosq; labores (quum nihil aliud habuerim) dedicare noluisse. tāetsi spero comes illustrissime munus hoc nostrum tibi fore non ingratum: nam si recte quidem cōsideretur ad tuam fortasse dignitatem & amplitudinem uidebitur pertinere. Sicut enim sapientes olim & orientis magi sydere ducti nascentem christum adoratum uenientes ei munera auri mirrhæ ac thuris obtulerūt: quæ summo & æterno deo conuenire ac digna esse uidebātur: ita & ego (quod tibi comes insignis maxime conueniret atq; tua singulari excellentia dignū uideretur) litterarum munus elegi: quo tuæ quæ plurimæ sunt & immortales uirtutes ac laudes ad uniuersas orbis partes deferantur: prædicentur (ut par est) & apud externos populos latino sermone notiores fiant. Tu enim solus es aliorum pace dixerim inter omnes hispaniæ uiros illustres: quem quisq; (nisi liuore fuerit impeditus) summis laudib; extollere: colere: & tāq; numen aliquod obseruare magnopere debeat. Lōge namq; tu comes magnanime non hispanos modo: sed aliarum quoq; nationum mortales nobilitate: fortitudine: constantia: prudentia: consilio: munificētia: cæterisq; uirtutibus antecedis. Ea enim bona consecutus es quæ pauci mortales adepti sunt: quippe qui fortunæ: ingenii: corporis: & naturæ dotes te ipsū ditiores illustrioresq; faciunt. Primum quippe munus tibi deus optimus maximus largitus est: quod es iis parentibus ortus: qui te non solum nobilitate generis illustrarunt: uerū etiam suis q; optimis moribus & magnificis exemplis adornarunt. magni enim interest quibus quisq; parētibus natus sit: quibus moribus educatus. Plures nāq; uidemus: quibus uel imbecillitate naturæ: uel parentum negligentia prauus magis corporis appetitus: quā diuina ratio dominatur. at tu summis & illustribus ortus parentibus: & diligenter educatus: omnia quæ & corpori uoluptati: & animæ detrimento esse possunt aspernatus: ea dūtaxat quibus uirtutis honores: & æternæ gloriæ laudes comparantur studiosissime sectaris. Qua in re tuorum quidem maiorum singularem illam q; te docuerunt excellentiam & uiuendi mores elegantissimos ostendis: atq; illud Horatii poetæ pulcherrime dictum optime confirmas: nec columbas aquilæ: nec damas generant leones. deinde quoque cum ipsa natura & labor assiduus: tum etiam plurimum iuuat ingenium: adeo ut quæcunq; tibi fuerint a parentibus relicta non modo conseruaris: Sed tua quoq; militari summa uirtute & ingenio singulari maiorem immodum semper auxeris. Per te enim pemētellorum domui atq; nomini plurimum claritatis accessit, largita est deniq; tibi ipsi natura quandā

Horatius

Comes
Antonomasia
Paulus
Thomas
Aristoteles
uirigilius
Cicero
Scipiones
Lucius quinz
cius cincinatus
Papirius
Quintus fabius.
Valerius
publicula
Furius camillus.
Fabius maximus
Quintus cōsidi⁹
Quintus
flaminius
Hiero syra
cusanus
Cassius agri
gentinus

etiam corporis excellentiam & præstantem pulchritudinem: qua te alios præ
stare dubitare non debes. non immerito igitur munificētissime comes his
perornatus muneribus & naturæ dotibus: quæ paucissimis cōtigisse mor
talibus arbitror: antonomasiæ: hoc est excellentie tibi nomen comparasti:
nam quum in hispania comes dumtaxat sine nominis additione dicitur:
te ipsum per antonomasiam. i. per excellentiā significari nemo est qui am
bigat: ueluti quum apostolum dicunt paulum: quum doctorem thomam:
quum philosophum aristotelem: quum poetam uirgilium: quum oratorē
ciceronem intelligimus. Quam ob rem si uiris excellentibus italia cæteræq;
nationes gloriantur: nostra tamē tempestate quum cæteris plurimis: quos
in hoc opere nostro legendo cognosces: tum uero te uno gloriari magis his
pania potest. non enim te superasse animi robore atq; magnitudine credi
derim duos illos scipiones: qui fortiter in hispania ceciderunt. nec tua lucii
quincii cincinati: nec papirii militarem uirtutem maiorē putauerim. Imo
tuam quinti fabii constantiam longe præstantiorem esse mihi persuadeo.
Tuam præterea animi moderationē ualerii publiculæ atq; furii camilli mo
derationi præponendam esse quis dubitat? tua insuper immensa liberalitas
atq; animosa munificentia cuius liberalitatem non uincit? adeo enim hac
uirtute tuus inuictus ac generosus animus effulget: ut non fabium solum
maximum: & quintum confidium: atq; titum quintum flaminium roma
nos: sed duos quoq; ficulos illos hieronem syracusanum: & agrigentinum
cassium longe superasse uideare. Quid præterea de rebus tuis sapientissime
fortissimèq; gestis commemorem? quippe qui in re militari belloq; geren
do & prudentia & fortitudiue singulari semper usus es. quid deniq; de tuis
muneribus referam? quæ tum plurima tum amplissima permultis largiri
solitus es. quantum autem hac animi magnitudine superas omnes hispa
nos prouerbio illo intelligi potest. alii enim capto passere contenti uolan
tem uulturem persequi nolunt: tu uero cuius mēs altior altiorem semper as
cendere locum contendit passere neglecto uulturem uolantem altius uel
ti nobilissimus accipiter affectas. Cedant ergo tibi comes illustris omnes
hispaniæ proceres: ac non cedant solum: sed etiam tibi se plurimum debere
fateantur: per te namq; illorum uirtus nunq̄ delebitur: nec homines tantū
hispaniæ se tibi debere fateantur: sed ipsa quoq; uniuerfa fateatur hispania
quæ non modo tuis illustrior uirtutibus facta est: uerū etiam tua causa eius
laudes litteris a nobis celebratæ fuere. Accedit huc excellentissime comes: ut
me dum tibi seruiō & obsequium presto ferdinando quoq; regi & hellisa
be reginæ nostris christianissimis principibus rem gratissimam fecisse cre
dam. illorum enim res fortissime gestas & gloriam immortalem ac hispa

nix omnia memoratu digna summam litteris delibauimus. omnes itaq;
 & qui nostris laboribus comendantur: & qui ex opere nostro fructus ali-
 quid percipient: hoc totum tibi uni uiro magnanimo & uirtutis amantissi-
 mo acceptum referant. Ego enim & si me magna rerum hispanarum foelici-
 tas ad ascribendum hortabatur: ne solū tam foelix & uirorum facta illustra-
 iacerent in tenebris: ut tibi tamen ipsi satisficerem: & obsequium prestare
 hanc sribendi prouinciā & supra uires onus assumere non dubitauī. Qua-
 re si quid omississe uidebor quod scribendum fuerat: abste primum beni-
 gnissime comes: deinde a cæteris omnibus me uenia dignum existimari ue-
 lim. nam & si hanc operis partem ædidimus efflagitatione multorum: nō
 tamen ascribendo manum omnino reduximus: diligenter enim quæcunq;
 scribenda sunt requiram: & studiose conscripta tuo iterum clarissimo no-
 mini dicabo. Quare plenius opus non multo post a nobis comes insignis
 expectato: in quo illorum medebor doloribus: qui a nobis se neglectos fu-
 isse fortassis existimant. Accipe nunc igitur læto uultu nostrorum laborum
 primicias: & munuscula quædam uir insignis & hispaniæ decus amplissi-
 mum: quæ & si cum tua uel amplissima dignitate atq; excellentia comparā-
 da non sunt: tu tamen pro animo tuo magno & excelso mittentis affectum
 & animum tibi deditissimum expectare debebis. fac igitur ut tibi munuscu-
 la nostra grata fuisse illustrissime comes intelligamus: & operi nostro inui-
 dere possimus: q̄ tāti uiri præsentia ac magestate fruatur, illud enim hac de
 causa primum foelix existimo: q̄ sub tuo clarissimo nomine æditum pro-
 diit in lucem. quodq; primum tuis manibus excipietur: & in illam pulcher-
 rimæ tuæ domus benauenti bibliotecam reponetur. Quod & si sensu & a-
 nima caret mirum in modum tamen lætabitur quum legetur abste: in quo
 cumula te sunt omnia quæ in summo ac pfecto uiro esse debent. admirabi-
 tur itaq; primum uenerandam maiestatem & grauitatem tuam: deinde ue-
 ro humanitatem: clementiam: benignitatem: continentiam: & liberalitatē
 cognoscat. contemplantur quoq; maximas res tuas domi forisq; gestas: in-
 tuebitur insuper prestantem illam tui corporis proceritatem atq; oris di-
 gnitatem & pulcherrimam formam: uidebit etiam clarissimam tuam sobo-
 lem: & marchionē filium tuum hispanæ pulcherrimum iuuentutis: intelli-
 get deniq; te talem: qualem esse decebat eum uirum cui ferdinandus & hel-
 lisabe hispaniæ siciliæq; christianissimi principes omnium rerū suarum &
 regnorum curam ueluti moderatori prudentissimo fidissimoq; demanda-
 rent. Vale comes excellentissime spes bonorum certissima: & hispaniæ de-
 cus amplissimum.

Rodericus Manricus.
Quos iuuat hispanæ sublimis gloria terræ.
hoc uideant ficulus quod modo scripsit opus.
Hic equidem (quâuis modico uolumine) narrat
egregium tellus optima quicquid habet.
Plurima iam ficulo foelix hispania debes
munera: qui laudes tollit in astra tuas.
Huic quoq; foelices populi: regesq; potentes:
ac proceres debent omnia pontifices.
Docta tamen ficulo tantum salmantica debes
quantum non ferres ciuibus ipsa tuis.
Gymnasium: ciues: res omnes laudat & urbem
& professorum nomina clara facit.

Arius barbosa.
Cynnama dum senior gangeticus efferet ales
& positus triplex syderibus fuerit.
Dum nouies terni glomerantem sæcula tractus:
exemplum fidei mundus habebit auem.
Lactea uentosa superat dum nubila lunæ
femita: qua cæli lux preciosa micat.
Dumq; tarentino celebrata trinoctia ludo
extiterint: & dum uirgo triformis erit:
Viuet opus docti ficuli: nomenq; perenne:
qui solus chium miscet & ammineum.

Petrus martyr.
Qui cupis hispanos heroas noscere lector
& loca quæ nostro tempore nomen habent.
Hunc lege quem ficuli uigilauit clara taberna
utilior uix est alter in orbe liber.

AD RODERICVM PEMENTELLVM COMITEM BENAVENTANVM VIRVM MAGNANIMVM ET ILLVSTREM LVCII MARINEI SICVLIDE HISPANIAE LAVDIBVS LIBER PRIMVS INCIPIT.

Hispaniæ sitū: & quæ in eo memoratu digna sūt scribere incipiam: rem sane laboriosam ac difficilem: & cui nostrum impar ingenium: est enim perplexum & impeditū opus: omniq; facundia maius. Cōstat namq; tot tantisq; rebus fere: quot quateq; in hispania tota terra mariq; gignuntur. Quod & si non multū scribentis oratione: satis tamen ipsa rerū plurimarū cognitiōe ac uarietate (quæ legentis animū & audientium aures mulcere solet) iuuare poterit. Nam nō ea solum quæ hispaniæ tellus suapte natura producit scripturi sumus: sed a primis hispaniæ incolis ad nostra usq; tempora regum seriē & successiōnem: uirorumq; facta illustria sūmatim perstringemus: multarūq; insignium ciuitatum & oppidorum memoriā delibantes: in quibus Salmantiæ almæ urbis & eius illustris academix laudes ingentes (ut par est) pluribus uerbis referemus. Hanc ob rem operi nostro futuro de hispaniæ laudibus nomen indidimus. Sed iam ipsam hispaniæ descriptionem aggrediamur: eiusq; nomina primum declaremus.

De hispaniæ nominibus.

Hispaniæ igitur europæ regio prima in solis occasu ab hispano herculis successore nomen accepisse fertur: & si a quibusdā ab hispali ciuitate Bethicæ prouinciæ nuncupata existimetur. Eadem quoq; hiberia primum ab hiberno amne dicta est: postea uero hesperia ab hespero stella: uel (ut alii opinantur) ab hespero Atlantis fratre: a quo etiam ut iginus inquit fratris arma fugiente italia hesperie nomen accepit. ex quo consueuerūt scriptores cum hispaniam dixissent hesperiam addere ultimam differentiæ causa: ut horatius qui cum hesperia hospes ab ultima. Et Cicero ad lentulum. Recordare enim quibus laudationē ex ultimis terris miseris. Lucanus. At procul extremis terrarum cæsar in oris martem sæuus agit. Quod & hispano quoq; sermone comprobari potest. Sinum enim quēdam hispaniæ quē lusitaniæ pars contingit extremū uulgo dictitāt. Quod & si serui⁹ uirgilianū illud hesperia i magna si qua ē ea gloria signat: ad hispaniæ discretionē exponit: quasi innuens hispaniā italia minorem: Virgilium tamen græcos imitatum qui italiam magnam græciam dixerunt ad italiæ laudē illud retulisse arbitror. Celtiberia quoq;

Hispanus

Hispalis

Hiberia

Hesperia

Iginus

Horatius

Cicero

Lucanus

Seruius

Celtiberia

Lucanus

hispaniæ magni-
tudo ingens

Hispaniæ longi-
tudo
Palma.
Caditana ciuitas
Hispaniæ
Latitudo
Hispaniæ ambi-
tus.

Hispaniæ forma

Aquitania hispa-
niæ coniungitur

Plinius
Hispani.
Homines belli-
cosi
Hispani equi ue-
loces
Varro
Hispanas equas
uento concipere.

nomē assūpsit: a celtis gallorū populis: qui de suis finibus egressi cū adhi-
berū annē cōsedissent: de suo deq; fluminis noīe Celtiberia & celtiberi di-
cti fuere. quod luca. docet profugiq; a sede uetusta gallorum Celtæ miscen-
tes nomen hiberis. Vniuersa autē prouinciæ magnitudo ingens. Cæterum
eorum sententiæ qui orbis partes scripsere de hispaniæ magnitudine pluri-
mum inter se differunt: alii enim maiorem: alii minorem hispaniam mon-
strauere: quod nec mirari magnopere: nec aut amore: aut iuidia factum exi-
stimare debemus. Nam qui ea scripserunt quæ nec cernere nec comprehen-
dere potuere: alios interdum consulere haud expertos rerumq; peritos con-
sueuere: quorum quidem iudicio sæpe fallūtur. Ego uero qui prouinciam
ipsam prorsus totam perrexi atq; oculis pedibusq; subieci appiani longitu-
dinem hispaniæ latitudinemq; ad stadiorum milia decem protendi scribē-
tis sententiā cōfirmo. Sic enim mihi ex palma oppido iuxta pyreneos mō-
tes ubi agallia diuiditur hispania ad herculis usque columnas Gaditanāq;
ciuitatem habita dierum itineris ratione atq; cōnumeratis fere passibus cō-
pertum est. Latitudo tamen ab australi ad septentrionale littus aliquāto est
angustior. Totius autem prouinciæ quæ ab utroq; mari montibusq; pyre-
neis clauditur ambitus milia fere stadiorū quadraginta complectitur. Ve-
rum hoc non expertus nec mensus: sed nautarum uiatorumq; consiliis: &
geometrica ratione usus affirmo. cognita enī rei cuiuscūq; forma habitaq;
longitudinis ratione: circuitus etiam facile comprehenditur. Cum itaq; his-
pania (ut auctores peritissimi tradiderunt) extenso corio sit assimilis: cori-
um mensus hispaniæ ambitum comprehendit. quod cum illorum quoq;
consiliis qui prouinciam pene totam circuisserent conuenire comperi. Regio
igitur hispaniæ: tum terræ situ: tum etiam populis quā maxima est: & ocea-
no undiq; mediterraneoq; freto conclusa: nisi ps quæ montibus pyreneis
& aquitaniæ galliæ prouinciæ coniungitur.

De hispaniæ Metallis & aliis rebus.

DE cuius foelicitate omniumq; rerum fæcunditate quid complu-
res scripserint auctores (ut nobis fides adhibeatur) primum di-
cendum puto. Deinde uero totius prouinciæ partitionem cæte-
rasq; antiquitates ac laudes referemus. Plinii itaq; uerba pri-
mum audiamus: qui de hispania plura magnaq; locutus hoc postremū re-
tulit: metallis plumbi: ferri: æris: argēti: auri tota ferme hispania scatet: cite-
rior & specularibus lapidibus: bethica & minio: sunt & marmorum lapidi-
cinæ uniuersæ hispaniæ. Hec plinius. Appianus autem refert hispaniæ ter-
ra quoq; ferax frumenti: uini: olei: auri: argenti: gēmarū: atq; metallorum
omnium: homines insuper bellicosissimos gignit: equosq; uelocissimos.

Refert & uarro in hispania equas non nullas ex uento concipere: cursu enī adeo sunt equi ueloces: ut non immerito ex uento concepti existimentur. Strabonis uero eorum omnium qui de terrarum situ & regionū laudibus scripsere longe principis de hispania uerba omnia referre lōgum nimis existimans: pauca hec dumtaxat subnectā. At turdetania agerq; cōiunctus nullam in hoc uirtutis genere rationē cōmendare uolentibus abesse finit: nam aurum argentum: æs: ferrum nullibi terrarum nec tantum: nec tam probatum generari haftenus compertum est. Aurum enim non solum ex metallis effodit: uerū etiā fluit: flumīa nāq; torrētesq; aureā deferūt arenā. Tot igitur tantisq; naturæ dotibus ac soli bonitate orbis terrarum optima existimari ac haberi hispania potest. nam & si omnes qui de prouinciarum omnium laudibus scripserunt italiam ipsam propter romam terrarū caput ac dominam populiq; romani olim amplissimum nomen atq; imperium cæteris cunctis regionibus antepone conati sunt: nulla tamen causa adduci moueriq; potuerunt: quin ueritate & ratiōe potius impulsī de hispania plura maioraq; quam de italia scripserint: quod si de romanorum olim rebus bellicis fortiter sapienterq; gestis deq; uictoriis ac triumphis diiudicandū sit: nemini quidem dubium erit: quin illorum rerum gestarum gloria omnium facta longe superarit. tam etsi hispaniæ quoq; gestarum rerū nostri temporis armorumq; quam maxima gloria claret: non tamen hoc loco de his mihi differendum est. nunc enim de his rebus quas terra ipsa suapte natura producit (ut cœperā) dicere in animo est. de quibus & si quæ Solinus Iustinus: Liuius: Iginus: Orosius: atq; alii complures facundissime proderunt subticere uolui: ea tamen quæ Diodorus Siculus noster elegantissime cōmemorauit silētio preterire nō possū. q. de hispani soli foelicitate deq; rerum omnium fertilitate de institutis moribus deq; hominū cultu permulta uariaq; locutus hæc addidit. Sequitur ut de argento quod plurimum apud hiberos optimumq; effoditur quodq; multum utilitatis incolis affert scribamus. Dictum est a nobis in herculis gestis hiberiæ montes qui pyrene uocant & altitudine & magnitudine lōge alios excellere: nā amari quod ad meridiem iacet usq; ad oceanum ferme ad arctos situm galliam ab hiberia diuidunt per celtiberiam quoq; protenduntur stadiis tribus milibus. in quibus cum sint frequentes sylue ferunt priscis temporibus ignea pasto ribus iniecto montanas omnes regiones fuisse combustas. qua ex re aiunt montes cognominatos pyreneos: ardente continuis diebus igne plures ex mōtib; argēti puri riuuli flāmarū ui effluxere. quod icolis ignotū phœnicēs mercatores uili rerū pmutatiōe emptū in græciā asiāq; ac nationes cæteras deferētes magnas ex eo comertio opes cōtraxerūt. adeo autē mercatores questus excitauit cupiditas: ut cum onustis nauibus superaret argentum a moto ab anchoris plumbo argentum eius loco subderent. Hoc lucro

Strabo &
eius laus

metalla hispaniæ
cæteris meliora

Solinus
Iustinus
Liuius
Iginus
Orosius
Diodorus
Pyreneos mōtes
longe alios excellere:
& galliam ab hesperia diuidere

Vnde pyrenei
mōtes dicunt
Riuuli argēti puri
in hispania
Argenti copia in
hispania.

Phœnices in hispania opulenti facti.

Ingens uectigal

Effodientium aeris lucrum.

Effodientium argenti questus

Romani hispaniæ auro ditati

Facilius inueniri aurū apud hispanos quam apud atticos.

Aer in hispania tenuis ac salubris
Zephirus hispaniæ uentus peculiaris.

Hispaniæ clima.

De hispaniæ frugibus.

Hispaniæ uina precipua.

phœnices admodum opulenti facti plures colonias tum in siciliam propinquaſq; inſulas: tum in lybiam ſardiamq; ac hiberiã deſtinarūt. multis poſt ſeculis cognito argento hiberi quoq; metallis querendis operã dedere: magnaſq; optimi argenti copia reperta ingens ex ea uectigal prodiit. cum æs: aurum: argentumq; ſint metalla precipua. qui in reperiendo aere dant operam quartam eius quod effodiunt portionē capiunt. eorum autem qui in argento effodiendo occupantur: quidam tribus diebus euboicū percipiūt talentum. terra enim omnis argento referta eſt: Vt mirabilis ſit & eius patriæ natura: & operariorum cōtinuus labor. nam qui primum his metallis reperiendis incumbebant magnas contrahebāt diuicias. in promptu enim eſt argentum terra habunde illud præſtante. poſtea quam romani hiberiã ſubegiffent italici qui lucri cupiditate id ſibi opus ſumpſere maxime ex eo ditati ſunt. emptam enim ſeruorum copiam ad effodiēda metalla deputāt: qui uariis locis metallorū uenas ſcrutati ac alte lateq; terra effoſa plurimū auri: argentiq; eruunt uariis multorum ſtadiorum cuniculis ſub terrã actis: multo facilior queſtiſioſiorq; hec cura: q̄ metallarum quæ apud atticos reperiuntur. ibi enim multas in fodiendo impenſas ſubeunt ſæpius opinioē fruſtrati. Quū aut non inueniant quod querant. aut inuētum ita parui ſit ut ſuperetur aſſumptu. Apud hispaniam uero qui metallis incumbunt reperiendis ampliora ſpe percipiūt. bonitate quippe ſoli glebas ſemper auro argentoq; fertiles inueniunt. utpote omni terra metallis plena. ſed de metallis hæcenus.

De aere: uento: climate: & aliis rebus hispaniæ.

Vius etiam regionis aer tenuiſſimus ac ſuluberrimus. nec mirum quidem eſt cum ſit hispania & foelici ſubiecta climate. & uento ſecundo nimis inſpiretur. zephiro enim reſpiratur refoſciturq;. qui ex ea flare creditur ac naſci. quo nulla eſt fere mitior aura nullaq; ſalubrior. Et quinto tota pene climate tegitur. quo nullū temperatius eſt clima nec clarius. quapropter non hic ſolis æſtus ardens: nō frigus horridum: ſed omni tēpore uiget ſumma temperies. Hinc itaq; per totam regionem prouenit ſumma fertilitas. nam frumento: farre: ordeo: ciceris: Cæterisq; frugibus ac leguminibus adeo eſt tota hispania foelix: ut a ſicilia cererē olim raptam proſerpinam querentem in hispaniã migraffe credam. terra enim & omnis ager uſq; eo liberalis eſt: ut ſupra centum ex tribus tritici teſſeras ſiue modios colonis reſtituat.

De hispaniæ uino.

Uini duo precipua genera maxime laudantur optimaq; habentur in hispania. album & nigrum. album & ſi multis in locis hispaniæ probatiſſimum eſt: matricale ſe tamen (ſic enim ab oppidis in quibus habūdat nominabo) & ſancti martini uallis ec

clesiæ & ripædauix & caparicense: tū gustu: tum etiā odore alia oīa longe p̄stant. nigrū uero optimū in tota hispania legitur, ex quo sapa: defrutū: mellicraton: & mulsum gratissima fiunt, nec mirū quidem cuiquā uideri debeat: si hispania tota uino quoq; læta sit: bacchus enī olim per totā fere lusitania: a quo lusitania nomē accepit: cælebris quoq; est uini bonitate & terraco ciuitas: quod marcialis testimonio cōfirmatur, ait, n. tarraco campo nō tātum cæssura lyeo: hæc genuit tuscis æmula uina cadis. Album autē hispaniæ uinum non immerito Lucano: falerno: trebellico: chio: lesbio: atq; aliis quæ plurimū laudantur æquandum censemus: hoc enim corporis humani uires aluntur: animus uegetatur: sanguis augetur: color nitescit: nerui iuuantur: stomachus redintegratur: appetentia ciborum & edēdi excitatur: tristitia pellitur: puocatur urina: algor recedit: somnus cōciliatur uomitus sistitur: sunt etiam & fului & sanguinei coloris uina saporis non ingrati.

De arboribus & fructibus hispaniæ.

DRæterea & arboribus hispania omnis plena est: ac omnis generis fructibus foeta: quos quidem non solum hominū labor & industria inserit: uerum etiam ipsius terræ uirtute quam optimos natura producit, nemo enim oculis ipse uidi (quod cum ab aliis multis accepissem falsum existimaueram) ubi iuglandes: Quercus: Ilices: Corylos: cerasos: Prunos: puros: atq; omne pene arborū genus fructificans sponte sua ipsa natura plantauit. Arbores quoq; tum amplitudine: tum altitudine ac proceritate ingentes: castaneæ enim truncum metiens quadraginta circiter pedum ambitum comperi, fructus autem arborum & numero plures: & forma grandiores habet hispania, pisorum autem plura hic genera sunt: ex quibus quædam uiridia a colore uiridi uocitantur: sunt q; cæteris grandiora pomorum etiam genera duo quæ fere arborū fructus longe excellūt: quorum alterum camusium: alterum regium uocat hispania ex nucibus autem castaneis quæ facile exeritur gracior cæteris habetur: baccharum autem ac fructuum uua omniū regina: cuius in hispania usus nullo anni tempore finitur: appensa namq; domibus a uitibus lecta uiridis aeris salubritate feruatur ac recens. Verum arborū fructibus turdetania: pars q; lusitaniæ quædam multo magis exhuberat: presertim palmis: malarangiis: maliscitris: malis punicis: quæ granata dicuntur agranis quibus sunt foeta: maliscidoniis: aliisq; generis eiusdem: quæ (& si multis in locis & nasci & inferi frigoris nō sinit asperitas: eorum tamen alibi tanta ubertas ac copia est: ut apud illos etiam uilius ueneant: a quibus longissime leguntur, ficus preterea hispania multis uariisq; generibus plena est: ac maxime biferris: quæ adeo quidem sapiunt: ut melliferas eas potius quam biferas dixerim: tametsi biferræ recte dicantur: bis enim & cum messibus semel: & cum uindemiis iterum ferūtur, sed quid de malis persicis hispaniæ: de molluscis

Sapa
Defrutum
Mellicraton
Mulsum
Vnde lusitania
dicatur: martialis
tarraco ciuitas
Vinū lucanum
Falernum
Trebellicum
Chium lesbium.

Multa arborum
nomina
arboris castaneæ
magnitudo.
Multa fructuum
genera
Pomū camusiū.
Pomum regium

Vua
Multa malorum
genera
Malarangium
Granatum

Malum aureum.

Hindalum
Andria.
Martialis
Pomona
Africæ galliæ
& hispaniæ
differentiæ.

Strabo

Maxima hispaniæ fertilitas

Multa brutorum genera

Rheda

Cuniculorum
Multitudo

loquar? quid de cotoniis? quæ aurea mala uocantur? quid de chrysomellis: de cerasiis: & hindalis quæ cerasia acida quoq; uocantur? quid deniq; hispaniæ pruna uarii generis? Quid illa precipue nigra & orbiculata commemorem quæ andria uocat hispania? ne mirum igitur si hæc tam fœlix tâq; fructifera tellus sit: cum eam (ut marcialis ait) pomona aliæq; fructuum diuæ colant: quæ cum inter africam galliamq; sita sit: & si minor est ambabus: utraq; tamen est longe fertilior. nam nec sicut africa ui solis torretur: nec ut gallia uentis assiduis concutitur: sed inter utramq; media temperato calore perfruitur. quapropter fœlicibus ac tempestiuis imbribus sparsa omni quidem fructuum aliarumq; rerum genere adeo fœcundissima est: ut ne incolis tantum suis ac populis: sed aliis quoq; prouinciis ac iraliæ ipsi rerû omnium copia abunde sufficiat. Quanta enim ex hispania (ut strabo refert) & ex turditania presertim exportâdarum rerum copia sit maxime declarat nauigiorum magnitudo & numerus. ingentes enim onerariæ naues isthinc puteolos nauigant & ostiam romanorum nauale permeant: quibus oleum non modo ubertate: sed etiam bonitate precipuû: itidē uinû: magna uis tritici: cæra: pix: mel: grana: purpuræ: & minii plurimû euehuntur ac pisciû sal famenta.

De hispaniæ pecoribus.

Est insuper hispania & pecoris diues. tota quidem armentis ac gregibus plena: ut mugitu balatuq; nemora omnia: siluæ: montes: campi: saltus ubiq; resonent. oues innumeræ aduescendum agnos: caseû uerueces: lanas ad usum uestium tenuissimas & hispaniæ populis omnibus: & externis quâ plurimis quoq; abūdantissime suggerunt. Item capræ quâ plurimæ: lac: ædos: hircos quorum pellis ad ornatû calciandi atq; cōmodû maxime prodest. Vaccæ insuper nō pauciores e quibus iuuençæ: uituli: coria: boues ad colendam tellurem ad serendos agros. Rhedaq; uehēdas ac tauri ad ædenda spectacula uniuersæ hispaniæ cōplures quotidie præstantur. Suibus uero nō prata solum: uerū etiā Rura plena sunt omnia eqnos preterea: mulas: asinos: tum plurimos: tum uero optimos alit hispania.

De hispaniæ Venationibus.

Venationis quoq; quadrupedum animalia: feraq; omnis pene generis habet. Nam damas: ceruos apros: urfos: capreolos: capreas: lepores: quorum cursus maxime iuuat inumeros quidē gignit cuniculorū aut tāta est multitudo: ut noxia pnciosaq; sit. magnā enī interdū satis plātisq; uastitatē afferūt. quod cū fere toti cōtingat hispaniæ: tū magis adiacētibus isulis. quapropter legimus quidē gymnesiarum insularum incolas quæ & baleares appellantur ad senatum populumq; romanum legatos olim misisse terras petituos ac postulatū auxiliū

quod a patrio solo ab huiusmodi animalibus pellerentur, quibus propter multitudinem obfistere nullo modo possent. canes autem ad uenandū omnis generis atq; catellas agrestes ad extrahendos e latibulis cuniculos excellentes alit. leones tamen & cameli nulli hic sūt: nisi cicures elephas prorsus ignotus. cæterum uolucrum genera uaria pluraq; sunt. quæ aspectu: uel uenatione: uel dulci uarioq; concētu: uel etiam gustu maximam quidem prebent uoluptatem ac delectationem. nam quid aut pauonum aspectu pulchrius: aut phylomenæ cantu uoceq; suauius: aut quid ficædula: uel ut marciali placet: turdo sapidius. aut quid denique ardæ aucupio delectabilius? quā ut uenantium uoces e lacubus excitant: Accipitres quorum multa sunt genera e uestigio insequuntur. illa autem in sumum sese ferens ubi alcius e uolare nequit: quod ab hostibus prohibetur: in cælum uoluitur: & se unguib; rostroq; tutatur. accipitres uero supra uolantes altius in eam unus & item alter acriter impetum faciunt deprimuntq;: illa tandem defessa multisq; cōrecta uulneribus ingemens & quasi exanimis ad terram defertur. quod uenationis genus ferdinandum nostrum hispaniæ siciliæq; regem christianissimum mirifice delectat. Ciconia quoq; i hispania & iouis iunonisq; aues ac martius picus atq; palladis nidificant. item regulus aliæq; uolucres: quas omnes referre longum esset. perdicibus uero hispanis nusq; plures nec maiores esse crediderim. grues hic hyeme & in lusitania precipue cū porcis uelcentes glaudibus pinguescunt: ubi quibus miro ingenio ac natura duce quem sequantur eligant: in extremo agmine qui per uices acclament disponant: quiq; gregem uoce contineant: excubias nocturnis temporibus habeāt: sustineant pede lapillum: qui somno fatigatis decidens sono indiligentiā conarguat: aliæ dormiant sub alis condito capite alternis pedibus insistentes: solusq; dux erecto collo pericula ac necessaria preuideat premoneatque: a uenatoribus tamen noctu laternæ lumine decepti capiuntur fustibus cæsi magnam quoq; harum auium miluorumq; cum accipitribus certamen uoluptatem prebet. Verum grues aduentate uere e lusitania discedentes in borealem plagā Gallaciæq; gregatim abeunt: inde uero interdum facto agmine ad commitendum prelium cum pigmeis lybiam aduolant ubi nidificare existimantur.

De hispaniæ piscibus.

Sed ut aerea iam & uolatilia missa faciamus: quis hispaniæ tot piscium genera eorūq; pstantiā digne satis cōnumerare queat? Nam cū sit turdetaniæ (ut strabo refert) copia mediterranea: æqualem etiam maritimā expelagi bonis inuenies. ostrea nāque & conchilia omnia tum multitudine: tum amplitudine omni ex parte exteri; mare superat: precipue cū fluxus ac refluxus hic augeatur: qui cā (ut

Agrestis catella
Multa auium
genera.

Marcialis
Ardea
Accipiter
Ardeæ captus

Desolertia gruū.

Gruū mos
dormientiū

Pigmei

Multa pisci
m genera

par est) magnitudinis ac multitudinis propter immudationes existunt, eū
 dē se habet in modum circa cetaria generia: oryges: phalenas: phifiteras qui
 bus reflantibus nebulosæ cuiusdam columnæ uisio longe cernētibus offer-
 tur. Quid congri: quid murcæ: quanto nostris maiores capiūtur? alia quā
 plura huius generis ædulia? in carteia uero ceritas, i. murices & purpuras li-
 brarum decem: in exterioribus autem locis murenam & congrum minarū
 supra octoginta: polipum talēti pondo: duorum autem sepias cubitorum
 & similia. frequens autem thynnus e uetusto feruore ingenti pinguis arui-
 na horsum impellitur. Hæc atq; his plura de maritimis hispaniæ piscibus
 strabo: sed maxime quoq; abundat hispania suis temporibus alosis: salmo
 nibus: ac mustellis: quæ a petris quas lambunt lampetræ quoq; uulgo appel-
 lantur: qui quidem pisces & gustu & pretio longe cæteros alios excedunt. le-
 gimus insuper in hispania olim polipum captum fuisse tantæ magnitudi-
 nis: ut caput eius Lucullo ostensum quindecim amphorarum capax fuerit:
 Crines quiduis utroq; brachio comprehenderint: acceptabula siue caliculi
 instar peluim urnam æquauerint. Reliquiæ eius miraculo asseruatæ septin-
 genta pondo pepēderint. Hic itaq; cum multos habeat pedes: quos modo
 crines modo brachia uocamus: caudam bifulcam atq; acutam & in dorso
 phistulam: qua mare tranfuectit: eandemq; modo in dextram: modo in si-
 nistram partem transfert: natat obliquus: in caput per brachia uelut accepta-
 bula quædam dispersa habet: quibus haurit quodammodo cui adhæsit &
 ita tenet: ut diuelli nequeat. comprehensum hominem in terram deiicit. ex-
 it in siccum dumtaxat asperum: leuia odio habet: colorem mutat ad simili-
 tudinem loci. Sed quoniam de polipo loquuti sumus haud ab re quidem
 multo discedemus: si de paruo quodam pisciculo mira quedam breui dixe-
 rimus. Est igitur piscis admodum paruus uiuens in petris qui carinis adhe-
 rens naues abire non finit: ideo a græcis quibusdam Echeneis appellatur:
 quod nauitenens interpretatur: a nostris uero latinis remora dicitur: quod
 naues moratur. pedes hunc habere Aristotiles in libro de animalibus arbi-
 tratur. Alii pedalem esse prodiderunt: & crassitudine quinq; digitorum: na-
 ues morari. De quo Lucanus non puppim retinens euro tendente ruden-
 tes in mediis echeneis aquis oculiq; draconum, fertur olim tenuisse pretori-
 am nauem Antonii properantis circumire & exhortari suos donec transi-
 ret in aliam: ideoque cæsariana classis impetu maiori protinus uenit. Mul-
 ta preterea detinuisse nauigia perhibetur: de quo plinius historiæ naturalis
 Hæc elongatissime loquutus est. Quid uiolentius mari uentisue & turbi-
 nibus procellis: quo maiore hominum ingenio in ulla sui parte adiuta est
 quam uelis remisque? addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis: uer-
 sumque totum mare in flumē: tamen omnia hæc pariterq; eodem impellē-

Oryges
 Phalenzæ
 Phifeteræ
 Conger
 Murena
 Carteia
 Ceritæ
 Murices
 Purpuræ
 Polipus
 Sepiæ
 Thynnus
 Strabo
 Alofa
 Salmo
 Mustella
 Lampetra
 Lucullus
 Acceptabulum

Echeneis
 Remora
 Aristotiles
 Lucanus
 Antonius

tia unus ac paruus admodum pisciculus echeneis appellatus in se tenet: ruant uenti licet: & seuiant procellæ: imperat furori uiresq; tantas cōpescit: & cogit stare nauigia: quod non ulla uincula: non anchoræ inreuocabili pondere faciunt: infrenat impetus: & domat mundi rabiem: nullo suo labore: non retinendo aut alio modo quam hærendo: hec tantilla est satis contra tot impetus: ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponunt sibi turriū ppugnacula: ut in mari quoq; pugnetur uelut e muris. Heu uanitas humana cum rostra illa aere ferroq; dictus armata semipedalis inhibere possit ac tenere deuincta pisciculus: hunc idem plinius ob eam causam ueneficiis amatoriis infamē esse tradit: uerum hæc crimina omnia una sola laude compensat: Nam & si mensis non apponitur: fluxus tamen grauidarum utero sistit: partusq; ad puerperium retinet: quapropter a græcis quoq; odyndoliontes nominat: quod interpretat partū soluēs: sale enim asseruatū alligatūq; grauidis ac parturientibus partum soluere prodiderūt. inuenitur etiam in hispaniæ mari alius piscis qui & echinus dicitur calicem habens echinatum instar castanæ: ex quo echinus est appellatus: quod echinō græci hirtū uocant: spinas habet pro pedibus: cui ingredi est in orbem uolui: ideoq; tritis plerumq; aculeis inuenitur: captus uero ictu leui percussus facile scinditur: duasq; in partes diuiditur: quarum altera inutilis abiicitur: altera uero leuiter aqua abluitur: decidunt sordes quæ iis pro uisceribus sunt: remanent oua quinque partita subruffa & quasi coloris uitelli ouorum gallinarum uel anatum ad stellæ imaginem formata: quæ cruda sūmuntur & gratissimi sunt saporis. Est hispania preterea marinantibus quidem omnibus abundans: cui multa thynnorum copia est: ac propterea semper captura largissima summæq; delectationis: nam qui thynnos ipsos capiunt non piscari quidem: sed spectaculi potius genus quoddam pulcherrimū exhibere uidetur. iactis enim rætibus in mare magnis delphinum thynni tamquam ducem sequentes decipiuntur: in ea siquidem lapsi ubi ad plagas extremas deueniunt regredientes exitumq; quærentes nullum reperiūt: nisi delphin: cui piscantes ob acceptum beneficium noceri nullo modo patiunt: eo itaq; egresso ac soluto rætia colligentes in angustum gurgitem redigunt areamq; breuem suis undiq; ac spectantium septam nauiculis: illi autem rætium tactū & asperitatem exhorrentes in altum & supra undas salientes decidentescq; quū tandem mergi amplius ac sub aquis latere nequeunt scaphis inhærent tum uero predones summa cum uoluptate spectantium telis illos lupatis feriunt & in cimbas extrahunt: relictoq; mari pene sanguineo ad loca quedam & piscatorias domos deferunt: indeque infrusta cōcisos in ligneis gradioribus cadis ac doliis sale multo asseruatos postea uendendos nō ad omnes hispaniæ ciuitates modo atq; italiā: uerum etiam propter eorum prestantiam ad siciliam ipsam sæpius important: quæ quidē cum thynnis ipis

plinii exclamatio
Plini.

Odyndoliontes

Echinus

Marinantes

Captus thynnorum

Scapha

Piscatoria domus

Comendatio siciliæ.

Delphinus
& de eo mul-
ta mirabilia.
Neptunus
Amphitrite

Lesbos
Methymna
Arion Ci-
tharedus
Periander
Corinthio-
rum Rex

Tænarus

tum uero cæteris omnibus piscium generib' cū mari undiq; cincta sit mi-
rum immodum abundat: cuius nomen atq; gloria quæ non mediocris est
post inclytas hispaniæ laudes nobis fortasse tacenda nõ erit: tametsi a pris-
cis scriptoribus trinacriæ telluris & rerum omnium summa fertilitas & ui-
rorum magna gesta diuinaq; ingenia decantata satis fuerint & celebra-
ta. Sed quia delphinus in thynnibus capiendis piscantium quibus maxime p-
dest sibi gratiã conciliat maximã hoc loco nobis omnino memorandus ui-
detur: cuius tãta est cum hoie familiaritas: ut quæcūq; de eo poetæ fabulã-
tur omnia iam uera existimanda uideantur. primū enim ferūt neptunū cū
amphitrite eius coniugium renueret ut uirginitatē seruaret in tactã ad eam
misisse delphinum: qui per uaria loca quæsitam tandem ad radices atlantis
inuentam ad eum adduxit: & ut neptuno ipsi coniungeret ei persuasit: quã
ob causam in neptuni simulacris ueteres delphinum sub pedibus eius con-
stituere consueuerunt: huic deo illum gratissimum fuisse significãtes: ideo
que delphinum in cælum sublatum & inter sydera collocatum ferunt pro-
pe aquilæ signum: capite pene rostrum pegasi eque contingentem. Qui ori-
tur cum sagittarii parte posteriori: occidit quum uirgo exorta est capite: Et
est totus ornatus undiq; stellis fulgentibus nouem: de quo si mirabilia que-
dam fortasse oratione longiore dixerimus obsecro ne nobis uicio detur: cū
ea presertim non pisce quidem: sed rationali homine potius digna futura
sint. ferunt namq; plures tum græcorum tum latinorum scriptores olim ex
lesbo insula methymnaq; oppido arionē quẽdam fuisse adeo cithara elegã-
tissime sonare uoceq; suauissima cantare solitum: ut is in orbe toto illius ar-
tis peritissimus atq; unicus haberetur. quam ob rem & apud periandrū co-
rinthiorū regem eum gratiosum fuisse: qui cum a periandro ueniam impe-
trasset in italiam profectus est: unde in siciliã quoq; nauigauit: ubi pulsando
cantandoq; magnam sibi pecuniã comparauit: post longum uero tem-
pus corinthum repetere statuens corinthios nautas tamq; sibi notiores atq;
fideliores elegit: qui cum eum accepissent & in altum nauigassent spe & cū-
piditate prædæ incensi de interficiendo orione consilium cœperunt. quod
cum animaduertisset Aariõ omnem statim pecuniã cæterasq; res suas illis
tradidit & suppliciter uitam tantum orare cœpit: cuius precibus commoti
nautæ ne suis manibus eum interficerent ut se ipsum arion in mare deice-
ret iusserunt. ille autem perterritus & omnino uitæ spe destitutus eos obse-
crat: ut priusq; mortem oppeteret uestimenta sua sese induere & fides su-
mere carmenq; consolatorium canere permetterent. quod quū a nautis im-
petrasset suo more cinctus atq; amictus stansq; in summa puppi: & cytha-
ra simul ac uoce canens delphinos ad se audiendum prouocauit. tum uero
in mare se deiiciens ab uno eorum exceptus ita ut erat amictus ac cytharam
tenens tænarum usq; oppidum laconia peruectus est: ubi relicto delphino

corynthem sese contulit & talem se perianthro regi qualis delphino uectus fuerat ostendit: remque omnem ordine narrauit. Quod cum rex non facile crederet custodiri arionem diligenter: & nautas perquiri & ad se adduci quamprimum iussit. qui cum uenissent & periisse arionem omnino crederet: quid de eo esset a rege interrogati: in italia esse: ac bene se habere responderunt: feliciterque ei ac pro uoto succedere. inter hæc arion cum fidibus ac indumentis cum quibus se in mare deiecerat iussu regis productus est: quo uiso obstupefacti nautæ inficias ire non potuerunt. Hinc duo simulacra ærea apud tænarum facta sunt: delphinus uehens & homo insidens. delphinus piscis est: uel potius maris belua omnium non modo marinorum: sed etiam terrestrium animalium uelocissimus pene uolucrum equans: & nisi multum intra rostrum os illi foret medio pene in uentre nullus piscium celeritatem euaderet: sed affert moram prouidentia nature: quia nisi resuppini non corripiunt: quæ causa precipue uelocitatem eorum ostendit: nam quam fame concitati fugientem inuadant piscem, persequendo diutius spiritum continuere: ueluti arcu emisso ad respirandum emicant tota ui exilientes: ut plerumque uela nauium trasuolent: iuncti agunt uere coniugia: pariunt catulos decimo mense interdum binos nutritum uberibus sicut balena: gestat foetus infantia infirmos & adultos quoque comitantur: magna erga partus charitate: adulescunt celeriter: & decem annis ad summam magnitudinem perueniunt: uiuuntque tricenis: quod compositum est quorundam caudis precisis: occultantur tricenis diebus circa canis ortum modo incognito quod certe mirandum esset: si spirare in aqua nequirent (ut Aristoteles sentire uidetur) qui nec hunc nec aliud animal sine pulmone spirare affirmat: quasi non possint pulmonis uice alia aliis spirabilia inesse uiscera: ita uolente natura: sicut & pro sanguine aliquibus alium inesse humorem conspiciamus: nam in aquas penetrare hunc uitalem spiritum quis miretur? cum uideat in terram tanto quoque spissiore penetrare: ut talpæ: & cetera animalia defossa ostendunt. spirare certe pisces duo illa inditia esse uidentur: primum quod æstiuo calore quedam eorum anhelatio notatur: secundo quod bullantium aquarum sufflationem sæpe numero uidemus. Sed ut ad delphinos reuertamur: lingua est his contra naturam aquatilium mobilis pro uice: gemitus humano similis: dorsum repandum: rostrum simum: qua de causa nomen simonis agnoscere omnes dicuntur: mulcetur musica arte: prefertim simphonie cantu: hominem non expauescit: obuiam nauigiis uenit: puerorum amore ducitur: Apion uidisse se scribit apud puteolos delphinum puerum miro modo amantem: a quo simon uocatus uenire ad eum solebat: & pene aculeos uelut nagiam condens ne dilectum sibi corpus laceraret: prebere ascensuro dorsum: receptumque equitis modo insidentem per magna æquora ad triginta milia passuum deferre: ad quod spectaculum roma: atque omnis italia concurrebat. Postea uero quam puer idem a delphino amatus

Delphinorum partus
Et uitæ longitudo

Aristoteles

Aialia defossa

Apion
Simon

morbo periisset: delphinum sæpe ad solitū littus adnare uisum: ubi postq̄
puerum qui in primo uado aduentum eius operiri consueuerat nusq̄ uīdit
desiderio contabuisse: & ipsum quoq̄ esse examinatum: ac in pueri sepul-
chro ab his qui rem cognouerunt humatum. alium quoq̄ delphinum in la-
liso urbe uisum referunt: qui amore pueri captus dum abeuntem in littus a-
uide sequitur in arenam iniectus spirauit. puerum autem hūc alexander ma-
gnus babiloni neptuni sacerdotio præfecit amorem illum numinis propi-
cii fuisse interpretatus. in eadem quoq̄ urbe alium puerum a delphino lon-
go tempore amatum hermiā nomine narrant: quem cum aliquot milia
passum intra mare uexisset repētine procellæ fluctibus exanimatum fuisse
eum tamen usq̄ in littus delphinus reduxit: & ueluti causam læti fatens in
mare reuerti non ausus est: sed in littore sicco quasi flens iuxta pueri cada-
uer spirauit. Hoc idem nauacti etiam accidisse theophrastus affirmat: in
prouincia narbonensi agroq̄ nemusien si stagnum esse constat: quod later-
na appellatur ubi cum homine delphini societate piscantur: & capi se pmit-
tunt cum cæteris piscibus nil de futura deliberatione dubitantes. Quod eo
magis credendum est: quod & in hispania & in sicilia in capiendis thynnīs
(ut superius dictum est) fieri uidimus. Sed de delphino iam quamprimū
finem faciemus: si modo unum dumtaxat paucis uerbis dixerimus. capto
namq̄ quodam narrant a rege carix: alligatoq̄ in portu delphino: in gentē
reliquorum multitudinem conuenisse: ueluti quadā animæ moesticia mi-
serationem petentem: donec solui ac dimitti uinctum rex pietate cōmotus
iusserit. plura delphinis adhuc dicenda superant quæ cum scōbris qui mul-
titudine mare complent hispanum atq̄ aliis innumeris pelagi piscibus o-
mittimus: ad hispaniæ enim pisculentissima flumina reuocamur: quæ cum
aliarum rerum & comodorum de quibus postea dicemus tum piscium ho-
minibus usum prebent assiduum præstātissimorū. quorum cum multa ua-
riacq̄ sint genera de paucis admodum (quoniam alia quæ ad hispaniæ lau-
dem pertinent multa supersunt) dicendum putauimus. capitur itaq̄ in om-
nibus fere hispaniæ fluminibus piscis igneis maculis insignitus qui & si
sapore & forma omnibus est notissimus: latina tamen appellatione pene
omnibus ignotus. Quem ego nō sine dubitatione turturē dixerim: quo
Iuuenalis ursidium cariturum dicebat: presertim cum turturis nomen mul-
tarum prouinciarum ac gentium eloquio uulgari maxime conueniat: qui
tamen: si ei nouum mihi fingere nomen liceat: non immerito nobilium pi-
scis appellabitur. est enim nobilium mensis: & frequens & peculiaris: qui-
bus non uendi a captatoribus: sed ad fauorem conciliandum & beniuo-
lentiam potius mitti darique solet. piscis est non solum iocundi sapo-
ris: sed optimi quoque nutrimenti: nam moderate sumptus ægrotan-
tes etiam adiuuat: cuius in hispania & multitudo est & magnitudo ingēs:

Pisculētū flumē.

Iuuenalis
Turtur & no-
bilium piscis

iis namque interdum prælargâ captura non modo nobiles: uerum etiam rustici uescuntur & in thorme flumine turtur inuentus est non longe a salmantica iuxta ripam in aqua tenui ac modica & arenis pene inuolutus: cuius dumtaxat dorsum apparebat: is cum ab homine capise sensisset sub undis mergi non ualuit: sed ab eo saliens magno nixu sese defendit. Homo autem cum solus eum capere nec superare posset sibi socium acciuit: quo cum eum interemit: & captum salmanticam super equum uelut aprum magnum attulit: & regalibus argenteis tribus supra decem uendidit: ab eo qui emit uiginti pependisse libras accepimus. Est & alius in hispania piscis fluuiialis multis marinis assimilis: quem agemina barba quâ in labro inferiori habet barbonem non incongrue uocant. Huius generis tum plures quoque in hispaniæ annibus capiuntur: tum etiam grandiores. Salmanticæ enim ex quâ plurimis in thormecaptis barbonibus unum sexdecim pendentem libras uidimus. Atqui aliud pisciculorum minutissimorum genus in paruis hispaniæ fluminibus capitur: hos a quinque rubriculis seu purpureis maculis quibus distincti sunt uulgo rubeos appellant. Qui cum boni sint nutrimenti dantur etiam ægrocis. Sed quoniâ hispaniæ pisces & eorum nomina qui nobilius mensis apponuntur nec connumerari nec inueniri omnia possunt his omnibus iam ad alia transeamus.

De hispaniæ salinis.

Nos enim post pisces hispaniæ salinæ ad sese uocant: sunt itaque in hispania salinarum genera multa ac uaria. nam (ut solinus inquit) in hispania sal non modo coquitur: uerum etiam effoditur: hoc est & fit & gignitur: fit enim in multis hispaniæ locis sal plurimus ex aquis haustis eputeis: ut iuxta saguntiam ex quo uectigal regi uel maximum exigitur. gignitur uero in extremis maris littoribus aliis candidior. Sunt & montes hispaniæ natiui salis: in quibus lapidicinarum modo creditur: atque arborum more non multo post pullulat & renascitur. Atque sal res est humanæ uitæ per necessaria: quare non immerito primum mensis apponitur: auiditatem namque & appetentiâ edendi excitat: atque ad cibos omnes inuitat: qui (si aberit) nullum quidem obsonium statim fastidium non afferet: sine eo enim gratum esse nihil potest. Quo fit ut & urbanitatem ipsam moresque optimos & uoluptates omnes honestas non sine ratione sales dicamus: ut Lucanus non soliti lusere sales: Et Terentius qui habet salē quod in te est: Cicero quoque salinas facetias suas appellauit: qui ait in epistola ad uolūniū quibus in litteris omnia mihi periucunda fuerunt: preter illud quod parum diligenter possessio salinarum mearum a te procuratore defenditur: omnis igitur uitæ lepos: hilaritas: laborum requies: honesta uerborum uoluptas nullo magis proprio uocari nomine potest. Quod affirmat Martialis festiue credis

Thormis
Salmantica

Turturis magnitudo & precium.

Barbo & eius magnitudo.

Rubeus piscicul?

Solinus

Saguntiam.

Lucanus
Terentius
Cicero

Martialis

Antiquitates

Salarium
Ulpianus

Ouidius
Virgilius

Prouerbum
Ancus Martius
Varro

Christus

calliodore uocari & solum multo permaduiffe sale. quapropter & honoribus etiam militaribus adhibetur: militum namque stipendiū quod his pro milicie laboribus tribuitur salarium recte dixerunt: quod non minus illis quam ipse sal necessarium sit. Nam illa ulpiani de salario sententia salariū uectigal eē ex eo dictum: quod pro solo pendatur multis quidem non placet: ait enim si quis nullo prohibēte in publico ædificauerit & id ædificiū obstet publico usui utique is qui operibus publicis procurat debet id deponere: aut si non obstet salariū ei imponere. Sed (ut ad rem redeamus) quanto autem in honore sal haberi debeat multa quidem ueterum monumēta declarant: illorum enim sacris adhibebatur. unde Ouidius antedeos homini quod conciliare ualeret: far erat & puri lucida mica salis: & Virgilius sparge molam sale: adde quod præter mēse usum multis quidem modis languētia hominū corpora mitifice iuuat. Quid dicam quod non uiuas modo: sed mortuas quoque carnes conseruat: quem si diebus singulis mane sub lingua tenueris dum liquefcant dentes quidem a putredine & omni corruptione defendes in tactos ex quo uulgare usitatum est prouerbum nihil sale & sole corporibus humanis utilius. Non caret igitur ratione quod ferunt Ancum Martiū romanorum regē populo congiarii loco sale distribuire consueuisse: cum Varro quoque sale ueteres pro secundo cibo & pulmētariis usos affirmet. Cæterum sal apud nos ipsos longe quidem maioris excellentiæ atque honoris habendus est: & non sal quidem sed sanctus potius meruit appellari. Nos enim ab expugnato serpente & antiquo hoste deuicto defendit separatque: nostroque redemptori xpo iesu sanctissime coniungit: & nostris infusa sapientia mentibus eodem nomine copulat.

De hispaniæ Balneis & Thermis.

Plinius
Spartianus

Nuenies in hispania & Balnea Thermasque ualde salutiferas: quæ & baianis quæ medicos omnes quæstu lucroque priuabāt & quæ olim romæ fuere) agripinis neronianisque de quibus Plinius & spartianus mirabilia scripsere præponere non dubites. Verū cum magnus sit hispaniæ & balneorum & thermarū numerus (cæteris ommissis) de quibusdam dūtaxat quæ sumus experti pauca dicemus. Balnea itaque in thormis fluminis ripa hunc in modū sese habēt: post Salmanticā passuū milia circiter octo mons iminet in prædicti fluminis ripa impeditque hunc per mediū montē aqua latitans per sulphureas uenas deorsum fluit & prope flumen erumpit: que tāti est caloris quātum eius tactum manus corpusque nudum ferre potest. Hæc tātæ est uirtutis: ut omnes cuiuscunque morbi doloribus affecti quā primū ea loti cōualescant: oēm enim corporis labē humoresque noxios per sudores expellit. cuius aquæ uirtutē cum uir ingeniosus maurus nomine Cepha expertus eēt: eā ædificio tecto lapideo cin-

Cepha

gi claudiq; iussit: quo melius vires retineret ac auget: & egrotantes curari comodius possent. edificium autem aquam sistens piscinæ formam efficit: quo aqua pueniens ubi profluere nequit inferius crescit ac surgit in altum: & aucta gurgitem prebet: in quo homines ad pectus usque merguntur: ac uelut in pelago natant. Vbi uero languescere incipiunt aquæ calore ad uitalia uiscera penetrati confestim egressi sese linteis inuoluunt: & multis cõtecti palliis & operti undique nimum sudando & interdum dormiendo statim omni tabo purgantur. huc ego quum primum poeticam facultatem Salmaticæ publico stipendio profiteri cepissem atrocissima scabie uexatus: cum nulli medici sua arte me curare potuissent herici gusmani uiri tum nobilitate generis (tum omni integritate uirtutis) ac sapietia clari consilio perfectus: ubi triduo comoratus & ualitudinem sum adeptus & somnum quem penitus amiseram. p multos hic diuersis affectos laboribus offedimus: alios intestinorum: alios crurum: alios pedum manuumque & articulari morbo laborantes: qui omni labore liberi non multo post domum reuersi sunt. Balneum autem hoc Alethesma p pinquiori oppido nomen accepit: oppidum uero & si paruum est: satis tamen nobile & rerum omnium copia & hominum genere ac uirtute ualde conspicuum. Ad hunc modum quoque se habet & aliud balneum prope beieretanum oppidum quod antea colmenarium dicebatur: Attamen huius aqua de gelido ac ferme semper niuoso monte per subterraneos meatus in planiciem descendit ubi maiusculus est uicus: cui balnea ipsa nomen dedere. uerum hic natura ipsa uim suam magis ostendit: Sunt enim balnea duo diuersarum aquarum: non tamen multum distantium quorum alterum calidæ: alterum frigidioris est. Huc propter aquas ipsas nimum salutiferas (nam altera bibentes altera lauantes mirifice iuuat) & propter loci amoenitatem ac temperie ualitudinis causa plures semper homines confluunt. Hinc uero non longe lacus est non mirabilis minus: quam utilis: nam & turtures pisces subnigros optimi saporis gignit: & futuram pluuiam turbinemque coeli sonitu uel maximo pronunciat: adeo ut eius quasi mugitus saepe numero ad duo de uiginti milia passuum fuerit auditus. In gallicia autem ciuitas est prope minei fluminis ripam quæ horiensis appellatur: in qua praeter balnea uarij generis fons oritur nomine burga in altum scaturiens ahaeni aqua feruentior igne subiecto: adeo ut in eo & oua statim coquantur: & sues immerfi facile depilentur.

Henricus
gusmanus.

Lectesma

Beieretanum
oppidum
Colmenarium

Diuersa natura
balneorum
coniunctorum.

Lacus mirabilis.

Horiensis ciuitas.
Burga

De hispaniæ fictilibus.

Sed iam ut ante dixeramus Balnea plura Thermasque relinquimus ut de aliis hispaniæ dotibus aliquid enarrare possimus: quæ praeter metallorum de quibus in principio diximus mirabile naturam ad omnes quoque generis uasa conficienda conspicua facilitatem quam maximam prebet. hic enim & uitrea ac cristalina fulgentissima: & fictilia pulcherrima: & toreumata insignia fiunt: quæ & si plurimum in locis ac tota ferme his

Vitrea
Cristalina
Fictilia.
Toreumata.

Valentia
Sagunthus.
Murcia
Malaca.
Iuuenalis
Martialis

pania fingunt decoquuntque: ea tamen quae apud Valentiam fiunt saguntinum: murciam:
& malacalage omnibus aliis meliora sunt ac pulchriora. quae & tepestate nostra &
olim apud romanos in magno precio fuere: illuc. n. allata plurimi uidebant:
quibus romani & priuatim & in conuiuiis publice utebantur. Quod ostendit
Iuuenalis quum ait pugna sagunthina feruet commissa lagena: & Martialis.
Quae non sollicitus teneat fueritque minister sume saguntino pocula facta luto

De hispaniae aquis.

eterum non minus hispania foelix aquis quam caeteris rebus existi
mada est: siquidem omnibus fontibusque cum plurimis tum uberrimis
ac saluberrimis abundat: fontes enim nonnulli mirabili quodam
modo in altis montibus scaturientes aestate hominum manus a ni
mo calore: hieme uero ab horrente frigore defedunt. est & multis hispaniae lo
cis haec comoditas ac potius uoluptas: ut uel iulio mense uel augusto quum
sumus uiget calor ab eo loco ubi maximus ardeat aestus non longius mille &
quingentis passibus nix plurima sit: quae nunquam liquefit: ex qua nonnulli ad
uinum refrigerandum afferri iubent. fit hoc praecipue in quibusdam lusitaniae monti
bus & in beiarensis ducis solo: in quo praemulta sunt memoratu digna: ac maxi
mi nemoris cuiusdam singularis amoenitas: ubi propter piscinam plurimorum pisci
um: omne fructuum & arborum genus excellentissimum exuberat. Sed ut ad fontes re
uertamur de cuiusdam in lusitania mirabili natura ac maximo potius miracu
lo primum dicemus in paruo itaque lusitaniae uico quam nouam uillam uocant. quae
a caura ciuitate passuum distat milia circiter duodecim fons oritur ab aliorum
omnium fontium natura longe diuersus ac dissimilis. non solum enim oritur: uerum etiam
occidit: oritur autem calendas maias & ad calendas usque nouembres perdurat postea uero
occultatur latetque hieme tota atque ad statutum tempus. id est ad calendas maias re
nascitur & accolae reuifit: quod singulis annis fieri compertum est. in beiere
tano quoque nemore fons etiam scaturit aestate adeo frigidus: ut eius tactum ma
nu diucius sustinere non possis. huiusmodi insuper naturae fontes inuenies in
gallacia prouincia. caeterum ab beieretano illo quem diximus paruo interuallo
distat fontes isdem montibus quam plurimi: qui & si frigidiores habentur: nihil
tamen ad illius glaciem accedunt. sed quoniam hispaniae fontium numerus insignium pe
ne sit infinitus: his quos oculis uidimus breuiter expositis nunc iam ad amoen
issimos amnes traheamus.

De hispaniae fluminibus.

Vnt enim in hispania amnes complures: tum pisculentes: tum nauigandi
oportunitate diuites: tum & aliis comoditatibus ualde insignes
ex quibus hiberus primum nobis memorandus sese offert: hic enim &
fama est celebris: & (ut solinus: Strabo: plinius testantur) nauiga
bili comertio diues: & hispaniae ipsi (ut antea demonstrauimus) nomen ipso

Dux beiarensis

Caura ciuitas

Miraculum ac di
uersitas fontis.

Hiberus

Solinus

Plinius

Iulio bricam

Pyreneus

it. oriſ aut iuxta oppidū iuliobricā nō longe a pyrenēi & idubede mōtiū radicibus: & p̄ multos cantabriæ populos: perq̄ tulam quæ nūc tutela dicitur atq̄ cæſarauguſtā ciuitates oppulētas influit: & dertofam deniq̄ uſq̄ maritimā ciuitatē ex loco in quo naſciſ lapſus quadringēta ſexaginta milia paſſuū in gemneſiacū balearicūq̄ pelagus ingredit̄. abhibero quoq̄ nō lōge diſtat cāabriæ flumē nō mediocre: quod magrada uocāt. magnus amnis miſcetur hiberō: qui aragonius dicit̄ marſiliā hispaniæ oppidū radēs: qui p̄fluens inferius prouinciæ nomē dedit. a ſeptentrionali aut prope pyrenē oriſ Minius amnis nō famæ minoris: ex uico qui fōs rabidus dicit̄ & oluca ciuitate p̄fluēs paruū oppidū portūmarinū cognominatū duas ī ptes diuidit & pontē beſfariū atq̄ orēſem ciuitatē multaq̄ alia totius gallaciæ puinciæ oppida plabit̄: qui a uia aliisq̄ ānibus quos ad ſe recipit auctus ab eius ortu cētū circiter milia paſſuū ad dexterā tuiā & ualētiā minii cognominatā ad leuā relinquēs occiduo miſceſt oceano. Aſtura huius quoq̄ regiōis amnis eſt nō parui nois: a quo aſtures populi denoiant̄ in citeriori aut hispania naſcitur Sicoris unde ſicanos p̄multi cognominatos tradiderūt: & ſiciliā Sicanā appellatā: dicētes cū olim in hispania citeriori populos qui iuxta ſicorī oppida colebāt ortis diſſenſiōib⁹ iter eos patriā relinquētes ī italiā migrāſſe: atq̄ inde in ſiciliā p̄fectos: quā cū uacua iueniſſent: animaduerſa loci fertilitate ibi cōſediſſe: amnis quidē eſt non de ultimis hispaniæ: qui ilerdam nobilem ciuitatem perlabitur: ubi ſaxeo pōte trāſitur. de quo Lucanus ilerda ſcribens ædificinm ac ſitum ſic inquit.

Colle tumet modico leniq̄ excreuit in altum

Pingue ſolum tumulo: ſuper hunc fundata uetuſta

Surgit ilerda manu: placidis perlabitur undis

Hesperios inter ſicoris non ultimus amnes

Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu

Hibernas paſſurus aquas

A quo nō multū diſtat torius amnis: quē longo tractu labentē hiberus in ſe recipit. & huic propinquus eſt uduba: qui hiberō quoq̄ miſcetur. recipit hiberus etiam ueronem congedum: & ſolonem: de quibus Martialis ad Licinianum de quibusdam hispaniæ locis ſcribens meminit. His autem atq̄ aliis permultis hiberus auctus tanto cum impetu pelagus intrat: ut longius ingreſſus ac multis ſtadiis profuſus in mare dulcis hauriatur & bibatur. eſt & huius aqua perutilis ac ſalutifera: adeo ut cadis ſiue aliis uafis ad alias regiones trāſportetur. Quoniā ad manus lauandas de albandaſq̄ & faciei cutē molliendā ac tenerā faciendā colorisq̄ nitētis plurimū iuuat. In hiberū cadit etiā Cinga: q̄ acingēdo nomē habet: & a lucano rapax appellat̄. p̄ uafcones quoq̄ iſluit calibs cuius aq̄ ad ferri tēperamētū ualde utilis habet̄: adeo ut hispani nulla arma niſi quæ tēperata huius ānis aqua fuerint approbent

Idubeda mont:s

Tula

Cæſarauguſtā

Dertofa

Gemneſiacum

Pelagus

Magrada

Aragonius

Minius

Fons rabidus

Oluca ciuitas

Portus marinus

Pons Beſfarius

Orenſis ciuitas

Tuia ciuitas.

Balentia minia

Aſtura flumen.

Aſtures populi

Sicoris amnis.

Sicani populi

Ilerda ciuitas.

Lucanus.

Torius amnis

Vduba.

Martialis

Solon

Vero.

Congedus

Cinga.

Lucanus.

Calibs
Iustinus
Virgilius

Betulus annis
Limia flumē.
Durius amnis.
Plinius Strabo

Zamora ciuitas.
Thormis flumen
Tagus flumē.
Plinius
Iuuenalis

Toletum
Talabrica
Lagonius.
Caura ciuitas
Anas flumen
Plinius

Strabo
Augusta emerita
Bethis & sciren
Strabo

Martialis
Iuuenalis

Strabo
Plinius
Seneca

iuxta quod flumē Iustinus inquit populi quoq; calibes appellantur: a quibus nudis ferrū uel optimū effoditur: quod Virgilius affirmare uidet: quū ait in georgicis india mittit ebur: molles sua thura fabei: at calibes undi ferrū tēperatur etiā quā optime ferrū & alterius hispaniæ amnis aqua: qui betulus dicitur. Limia flumen est insuper non paruū: & galleciæ prouinciæ propinquum: quod cū durio miscetur nomē amittit. durius autē inter hispaniæ amnes precipuos atq; celebres nomiat: is ortū habet (ut Plinius Straboq; testantur) in pelondonibus ac iuxta nūmantiā lapsus deinde uacceos & Areuacos Asturiā a uestonibus: & lusitaniā a callecis disternās in occidentē profluens oceanū Zamoræ ciuitatis mœnia radens longo tractu ad mare discurrit. Huic se thormis immiscet fluius aquæ ualde salutiferæ: qua uti Salmatica de quo postea dicēdū nobis est. Cæterū tagus ob arenas auriferas ut Plinius ait oibus hispaniæ amnibus antefertur: ideoq; ab autoribus ac poetis maxime celebrat: ut Iuuenalis tanti tibi non sit opaci ois arena tagi nascitur in altissimis tarraconēsis prouinciæ iugis iuxta oppidulū quod securiū uocat: qui multis in locis nauigio transitur: ac ubi toleti mœnia penecingit & oppidū talabricā pertransiens lōgiori lapsu lagonio nomē auferens in occiduū cadit oceanū: atqui lagonius priusquā soluat tago tributū Cauræ ciuitati multisq; aliis oppidis aquā præbet. Oritur & in amœnitano agro Anas dicente plinio: qui & si pisces inutiles gignit: fama tamē est celebris atq; natura: nam modo se fundit in stagna: modo in angustias resorbet: atq; tot⁹ in cuniculis latet: & quasi nasci sæpius gaudet. Quare aiunt quēdā hispaniæ regē nō illepide dicere solitum habere se pontē: in quo per multa pecorū milia pascebant. deniq; Anas ortum habet nō longe Atago: ut testis est Strabo: unde in occasum fluit & apud Augustā emeritā longissimo ponte transitur: postea uero se flectit in austrū: hisdē locis oritur etiā bethis eodē Strabone dicente: qui & sciren dicit: est autē inter anā & tagum magnitudinis mediæ: qui a sui primordio uelut Anas in occasum uergens: inde in austrū deflectēs post hispalim pulcherrimā beticæ prouinciæ ciuitatē in idē littus excurrit. uerū bethis & nobilissimus & celeberrimus amnis habetur: maximæq; utilitatis: presertim ad lanas inficiendas ac tingendas quod Martialis eleganter cecinit inquiring. Bethis oliuifera crinem redimite corona Aurea. qui nitidis uellera tingis aquis. Et Iuuenalis Præcipitare uolens etiam pulcherrima uestem Atq; alias quarum generosi gramini ipsū Infecit natura pecus: sed & egregius fons Viribus occultis & bethicus adiuuat aer. Ab hoc etiam flumine prouincia bethica nomē accepit: ut Strabo & plini⁹ asserūt & Seneca cū ait. Nomēq; terris q dedit bethis suis: hesperia pulsā maria languenti uado, Ingredit autē mare sæpius magna uiolentia, eū enim

adiuant & **Ossigitanus** & singulis nauigauilis fluuius: alter ex granatēsi alter ex Astigitano agro profluens. sunt & iuxta cordubā nobilissimā ciuitatē fluuii duo non ignobiles: quorum alter auctore Boccacio Bacchus: alter falsus appellatur. inferius autē & in extremū occidētē labiī oceanus. At quū hispaniæ fluuios oēs complecti & enumerare cū causis difficile sit. his ueluti precipuis ac nocioribus traditis. auocedalum: Aredā: Clerū: Esiciū: Euenenium: Floxum: Issam quē herculi gratū fuisse ferunt: Floriū: Lærū: Menobam: Milā: Nebī: Saliā: Sucronē: Tagerē: siue taderē: ticrā: Larnū: Suaronē: Areuam: Sangam & cōplures alios silentio trāseo. Vnū autē hoc ommittēdū non est: quod in oceanū septētrionalē supra minii ortum contra hiberniā flumen influit: quod ut Boccatus inquit hienē multi uocarūt nostri uero tēporis accolæ beobiū dicūt: hoc galliā ab hispania diuidit: qua propter in eo multa: tū gallorū: tum hispanorū hominū milia cum de eius possessione armis cōtendissent perierunt: quæ tandē gallis expulsis penes hispanos remansit. Nūc autē & si nos thicis: Rubrica: Taraxo: Durias: Sorobi: Sars: Tamaris: atq; alii oēs memoratu digni iam ad se reuocare uideātur: his tamē omissis de quibusdam hispaniæ mōtibus sūmatī referem?

Ossigitanus
Singulis
Boccacius
Bacchus
Falsus
Multa fluuiorum nomina

Boccatus
Hienes flumen
Beobius

De hispaniæ montibus.

P pyreneus quidē primus memorādus occurrit: hic enī & altitudine & lōgitudine longe alios oēs mōtes excellit: nā (ut ante Diodori siculi testimonio demonstraui) a mari quod ad meridiē iacet usq; ad oceanū fer me ad arctos sitū galliā ab hiberia diuidens per celtiberiā quoq; stadiis tribus milibus protendit. qui ut Pomponius scribit in britanicū procurrit oceanū: tū inter terras fronte cōuersus hispaniā irrūpit: & minori eius parte ad dexterā exclusa trahit perpetua latera cōtinus per oēm: donec prouinciā longo limite imissus in ea litto ra quæ occidēti sunt aduersa perueniat: quātū autē sit metallis omnibus diues: & arborū fructibus cæterisq; rebus fertilis satis in principio diximus. Cæterū & si unde pyrene⁹ mōs nomē habuerit Diodori siculi auctoritate plane declaratum est: Aliā tamen impositionē fabulosam (quoniā iucūdā fore omnibus arbitror) nō ommittēdā putauī: scripsere enim poetæ pyreneum montē apyrene bebricis filia nomē accepisse: quæ ab hercule uiolata patris iram fugiens diu per siluas & montes latitās tandem aferis laniata ē. quam quū inuenisset hercules lacrimis perfusus sepulturæ honoribus affect: de cuius nomine montem in quo eam sepelierat pyreneum appellauit: quod Syllius italicus his carminibus elegantissime momerie tradidit.

Pyrene celsa nimbo si uerticis arce
Diuisos celtis alte prospectat hiberos:

Pyreneus

Pomponius

Vnde pyreneus
mons dicatur
bebricis. Perene
Syllius

Atq; æterna tenet magnis diuorcia terris:
 Nomen Bebricia duxere a uirgine colles:
 Hospitis alcide crimen: qui forte laborum
 Gerione peteret cum longa tricorporis arua
 Possessus baccho sæua bebricis in aula
 Lugendam formæ sine uirginitate reliquit
 Pyrené: lætiq; deus (si credere fas est)
 Causa fuit læti miseræ deus ædedit aluo
 Namq; ut serpentem patrias exhorruit iras
 Confestim dulces liquit turbata penates
 Tum noctem alcide solis plangebat in antris
 Et promissa uiri filuis narrabat opacis
 Donec mærentem ingratos raptoris amores
 Tendentemq; manus atq; hospitis arma uocantem
 Diripere feræ: laceros tiryntius artus
 Dum remeat uictor lachrymis perfusus & amēs
 Palluit inuento dilectæ uirginis ore
 Ac uoce herculea percussa cacumina montis
 Intremuere ingis: mœsto clamore ciebat
 Pyrenem scopuliq; omnes ac lustra ferarum
 Pyrenem memorant: tumulo tum membra reponit
 Supremum illachrimās: nec honos intercidet æuo
 Defletumq; tenent montes per secula nomen

Barchino si-
 ue barcinum
 Boccacius
 Mons iouis

Pomponius
 Ferraria
 Calpe
 Themosthenes
 Heraclea
 Pontarchus
 Orius mons
 Serratus mons
 Maria uirgo
 Pomponius

In tarraconensi aut̄ prouincia iuxta Barchinonē pulcherrimā ciuitatē quā
 boccacius barcinū uocat ad maris littus balearici mōs est olim ioui dicatus:
 quem incolæ propinqui barchinonenses uicio linguæ & uocabuli corrupte
 la mōiuim uocant: quum montem iouis dicere debeant. Hinc barchinoni
 ciuitati quasi uexillo quodam nauigiorum aduentus ostenditur. Mons au-
 tem omni arborū genere confitus. deorsum apud tarraconē promontoriū
 teste pomponio quod ferraria dicit̄ hiberō cingitur. A noua autē cartagine
 circiter uiginti milia passuum calpe mons eminentissimus: qui quāuis am-
 bitu satis grandis non sit: altitudine tamen acrius: ad cuius radices oppidū
 eiusdem nominis est antiquissimum quod ab hercule conditō Themosthe-
 nes ac prius heracleam uocatū tradit. In barchinonis quoq; regione & pon-
 tarchi nri hispani solo mōtes celebres apparēt: ex qb⁹ unus q̄ mōs orius di-
 cit̄ & pprio situ & ædificio castelli inexpugnabilis nimiū decorat̄. Alius ue-
 ro q̄ ferrat⁹ appellat̄ & si ascēsu lapidosus ac pene asper habeat̄: mariæ tñ uir-
 ginis magno & illustri tēplo: de quo suo loco latius referem⁹ a xpianis mi-
 rum imodū frequētat̄. Pōponi⁹ etiā scribit tria ī lusitania pmōtoria unū iu-
 xta anā flumē quod q̄ lata sede pcurrēs paulatī se ac sua latera fastigiat cune

us ager appellatur: alterum sacrum: magnum uero alterū: quod maris plurimum occupet: uerum id plinius & strabo Artabrum uocauerunt: quod magno cacumine in mare protenditur: & hispaniam ad occidentum finiens maria: terras: cœlumque disternere uidetur: olisiponense quoque dicitur a maritima & opulenta ciuitate. refert boccatius in citeriore hispania montem excelsum esse nomine canatum: in cuius uertice lacum summæ & inexcrutabilis profunditatis colore nigrum: de quo incolæ miranda commemorant. dicunt enim si quis in eum lapidem uel durum aliquid iecerit magnam protinus oriri tempestatem. in oceanum autem procurrit cœliticum promontorium excelsum quod ab altitudine cœliticum dictū crediderim. Erminius eminet in lusitania: Grim uero citerioris hispaniæ mōs assidue fere maris unda uerberatur. Mastoria & Medullus montes a boccatio produntur: & in galliæ confinio mons celebris qui sacer appellatur: inter lusitaniam Beticam ac tarraconem surgit solorius. Solurius isuper qui ut Boccatius auctor est a singularitate nomen sortitus est: quod solus omnibus altior uideatur: aut solis radius in eo appareat antequam alibi oriatur. in lusitania præterea mons celeberrimus a salmantica quadraginta fere milia passuum distat quam rupem gallicam uocitant: qui ob magnam & insignem ædem dei genitricis maximūque religionis cultum compluribus assidue populis frequentatur: & iis maxime qui salmanticæ litteris incumbunt: ii enim quotāuis dies immunes huc proficiscuntur: cæterum de hoc & aliis hispaniæ locis religiosi latius postea dicetur. In mediterranea autem regione duo montes insignes insurgunt: e quibus alter Idubeda a cantabris ducens originē ad mediterraneum littus proreuditur: Alter uero orospeda medio ex agro modo in occasum modo flectens in austrum siluam prope cartaginē ac malacæ regionem attingit: ibique finitur. sunt præterea & alii permulti hispaniæ montes tum in maris littoribus: tum in media regione atque lateribus præsertim apud astures & gallecos populos: qui & si memoratu digni sunt: eos tamen quod nominibus carent quæ ut arbitror longissimo æuo a memoria recesserunt relinquimus. item & nemora ingentia: lucos frequētes: siluas amœnas: lacus & magnos & pisculentos: stagna immensa atque paludes. ne quis tamen motuosam aut asperam hispaniam putet: nam maiores quidem habet planices. longissimas enim per hispaniam uias confecimus: ubi nō modo ascensum ac descensum sed ne lapillum quidem inuenimus. est tamen per mediā fere totā hispaniā uia lapidea longissimo tractu: quā ex emerita augusta lusitanæ antiquissimo oppido ad italiam usque protendi quidam asserunt: in ea lapides teretes ob longi bini terni quaterni inter se distant. uia autem hyeme uiatoribus quasi pontem præbet: lapides uero signum ipsius itineris ostendunt: quod omnino ueterum romanorum opus existimatur. Restabat dicendum nobis de sparti: iunci: & lini copia: nam & spartus

Ager cuneus
Promontorium
Sacrum
Plinius
Strabo
Olisiponense
Boccatius
Mons canatus
Mira lacus natura.
Cœliticum
promontorium.
Erminius mons
Grim mons
Mastoria mons
Medullus mons.
Mons sacer
Solorius
Solurius
Rupes gallica

Idubeda
Orospeda

Lapidea uia
Lapides teretes
de hispaniæ lino
Iunco & sparto.

Iustinus strabo

ineft hispaniæ plurimus: qui & in italiã olim uehebat: ex quo romæ spor-
tulæ fiebāt (ut inquit Iustinus) Strabo etiam testis est propter sparti uber-
tatem in hispania spartarium campū appellatum fuisse: item & aiunco plu-
rimo iuncarium. Linum uero cum plurimū: tum optimū in hispania legitur
ex quo telæ & tenuissimæ & candidissime conficiuntur: in quibus texedis
omniq; arte linificii mirabilis mulierum hispanarum industria ac solertia
perspicitur: quæ hac in re ne mineræ quidem cederent. uerum huius rei ex-
cellentia atq; prestantia lusitanæ magis tribuitur: sicut & cartaginensi pro-
uinciæ lanificium. cæterum de hispaniæ lanarū excellentia postea memine-
ribus: nunc autem de hispaniæ totius particione (ut polliciti sumus) & qui-
busdam ciuitatibus & oppidis dicendum est: deinde de hispanorum homi-
num moribus & rebus magnifice gestis: postremo uero de primis homini-
bus in hispaniam profectis & aliis subcedētibus principibus ac regibus us-
que ad tempora nostra scripturi sumus atq; de insulis quibusdam hispano
mari adiacentibus.

Finis primi libri. Et inicium Secundi.

Hispaniæ
diuisio
Pomponius

Plinius
Appianus

Hispaniæ prouī-
ciarum numerus

Hispania igitur (ut pomponius est auctor) omnis diuisa est in
partes tris: tribus enim nominibus appellatur: Tarraconensis
Bethica: & lusitania. Quidam uero prouintiam uniuersam in
regiones quinque diuisere: Callectiã addentes & carthaginensem
Plinius autem in multo plures. Nam citeriorẽ dumtaxat hispaniã septẽ cõ-
uentus ac regiones habere scribit: at uero Appianus sex hispaniæ prouinci-
as cõmemorat: aliis quinque supra expositis sextam tingitanam subnectens
quæ tametsi trans pontum est. africæ cõtermina hispaniæ: tamẽ annumera-
tur. continet igitur hispania prouincias sex preter adiacentes insulas de qui-
bus postea dicemus: Tarraconensem: Carthaginensem: Bethicam: Lusita-
niam: Galleciã: & Tingitanã: de quibus separatim nobis scribendum est.

De Bethica prouincia.

Et quidem de Bethica primū: quæ (ut supra demõstratum est)
a bethi flumine nomẽ accepit: a turdulis quoq; siue turdis tur-
ditania dicitur: & auandalis uandalia: tametsi uãdalia oppidi
nomen sit: incipit autem Bethica ab herculis colūnis gaditana
que ciuitate: quæ nũc calix appellatur & a meridie maris littora longissimo
tractu circueus pene usq; ad nouã Carthaginẽ protenditur: alia uero ex pte
flumine Ana alusitania diuiditur. Hæc (ut ait plinius) cunctas prouincia-
rum diuiti cul tu & quod in fertili ac peculiari nitore præcedit. cuius longi-
tudinem eodem plinio auctore quadringentorum sexaginta quinque: latitu

dinemque ducentorum quinquaginta & septem milia passuum Marcus Agrippa prodidit, nunc etiam & si dicat Plinius terminos ad carthaginē usque procedentes errores in mensuræ cōputatione sæpius parere: quod alibi mutato prouinciarum modo: alibi itinerum auctis aut diminutis passibus: in cubuere maria tam longo æuo: alibi processere littora: torfere se & fluminū aut correxere flexus: tamen eadem ferme & longitudo & latitudo Bethicæ reperitur. Cæterū bethica prouincia cum rebus omnibus: ut in principio libri primi demōstrauimus: tum uero antiquissimis & plurimis urbibus atque oppidis nobilissima est: de quibus per paucas cōmemorabimus: alias si silencio transeuntes: quæ & longo æuo: & barbarorū aduentu (qui post romanos ex africa atque aliis barbaris nationibus in hispaniam transierunt) latinam appellationem perdiderunt, nec ego hac in re illis assentior: qui a plerisque de latinis hispanarum urbium nominibus consulti non inueniri latina nomina respondent: quod quum de hispania cosmographi scripsissent multæ hispaniæ & ciuitates & oppida non dum conditæ fuerant: quod nescio qua ratione uel potius uerecundia respondent: non enim fari hoc audent: si plinium: si strabonem: si polibium: si themostenē: si & alios qui de hispaniæ rebus latissime scripserunt lectitassent. Hi enim plura fere & urbium & oppidorum nomina: quam nostro tempore extēt ipsius hispaniæ cōmemorant, honestius igitur respondere potuissent mutata esse nomina longo æuo & barbarorum aduētū: ut supra diximus aut se nescire fateri: nos igitur si paucas hispaniæ urbes atque eas non satis latine (propter latinorū nominū ammissionē) scripserimus: nostram æquo animo ab omnibus accipiendam excusationem uolumus: primū quod earum latinas appellationes inuenire ac potius diuinare difficillimū est: deinde quod si inuētas nō nullas scriberemus: laborem uel maximum lecturis opus nostrum attūsse uideremur, sic tamen de quibusdam hispaniæ urbibus & oppidis ac eorum nominibus conscribemus: ut quāuis non latine satis: minus tamen barbare loquuti iudicemur. Initium igitur bethicæ prouinciæ (ut superius demōstrauimus) Gaditana est ciuitas: quæ & calix dicta est: hanc ab hercule cōditam quidam dixere: quidam uero negant nullum alium auctorem afferētes cuiuscumque tamen ædificium est: cum aliis rebus: tum maris portu clarū est satis. iacent præterea ad littus oppida cōplura: in quibus salutare quod uulgo Sálucar appellant conspicitur: hinc & qui dei genitricis portus dicit nō longe distare fertur, sunt & matrani: fongirolenses: Malachēses: Beló: Mellaria Pomponii Mellæ patria: & quæ nunc Bellamalacha dicitur: uerū hæc aliquantulum amari remota est: item & sericium: quod oppidum esse crediderim quam uocat plinius sericam in maris autem angustis est Carteia cartesos ut Plinius & Strabo referunt a græcis appellata: & Calpe mōs oppositus abilæ (ut ante diximus) tametsi calpe quoque olim oppidi nomē fuerit

Marcus
Agrippa

Oppidū salutare
Portus sanctæ mariæ
Matrani
Fongirolenses
Malachenses.
Beló. Mellaria
Bellamalacha
Sericium. Serica
Plinius. Carteia.
Calpe mons

Fernandus
 Helifabe
 Roda arunda
 Plinius
 Strabo.
 Munda.
 Lucanus.
 Cæsar
 Basta
 Guadixia.
 Carthama .
 Granata ilipula

Sancta fides.

hinc ad bethim amnē ciuitatum & oppidorum numerus est maximus: quibus ferdinandus & Elifabæ nostri christianissimi ac sanctissimi principes de uictis & expulsis mauris potiti sunt. in his urbs satis clara nomine rhoda: quam & arūdā quidam uocant: alii uero eam esse arbitrantur quam plinius & Strabo mūdā uocant: apud quam Pōpei filii de bellati fuere: quod Lucanus & cæsar confirmare uidentur. basta quoq; oppidū magnū a quo distat paruo interuallo guadixia: & quod hodie carthamam uocat. est & opulentissima ac populosissima urbs Granata: quam non nulli ilipolam uocant: quam idcirco non fuisse a scriptoribus celebratam arbitror: quod illorum temporibus aut parua aut nondum condita fuerit. sin autem est a scriptoribus collaudata munda meo iudicio uocabitur: presertim cum ueterū scriptorum plures mundam caput bethicæ prouinciæ ac metropolim fuisse dixerint. Hæc cum aliis permultis ciuitatibus & oppidis plures annos a perfidis mauris oppressa: dei tandem benignitate: & ferdinandi regis inuictissimi simul & elifabes eius uxoris reginarum & foeminarum omnium præstantissimæ uirtutibus (pœnis eiectis) nūc archiepiscopali insignita dignitate & diuinis illustrata cerimoniis inter primas christianorum omniū urbes annumeratur. ab hac passuum trium milium interuallo distat oppidū recens & nostri temporis ferdinandi & elifabes nostrorum principū pulcherrimum opus: quod ad debellandum expellendumq; mauros agranata sub christi nomine condiderunt: & sanctam fidem nuncuparunt: & si recte id quidem & sancte: ut suam erga dei cultum pietatem ostenderēt: non min⁹ tamen ornate uel alba uel columba dici poterit: adeo enim pulchra est & formosa: ut in ea non solum fidem & cæteras sorores quæ nrām assidue reginam comitantur agnoscas: uerum etiam & uirilisi animi robora quæ fernandū regem nostrum nunquam deserunt sine dubio credas. de qua epigramma a nobis æditum extat: quod huic loco inferere placuit.

Sum soror antiquæ statuit quam Romulus urbis:

Illa domus christi dicitur: ipsa fides:

Nomine Martigenam magno tamen illa quirinum:

Ast ego sum uerum testificata deum.

Parua situ (fateor) magna est sed gloria nostro

Nomine: namq; fides sancta uocata fui.

Defensura dei populum sum condita: mauros

Victura: & bellis impositura modum.

Cum turba granata tua: cum moenibus altis

Iam modo uicta meo sub pede colla tenes.

Nonne uides quanto tibi sit cum numine bellum?

Quod non mortalis: sed gerit ipse deus.

Bella duces christi Rex & Regina potentes

Ferdinandus & hæc hellisabeeta mouent.
 Hi modo me uera pro relligione tuenda
 Condere iusserunt: hinc mihi nomen inest.
 Quid tamen expectas? domino iam cede potenti:
 Te iuga crede mihi nostra subire decet:
 Namq; triumphabis certe: dominabere multis
 Urbibus hesperiae: gentibus & populis.
 At nisi te dederis: nos te delere iubemus:
 Et subito nostro milite uicta rues.
 Nulla mora est: igitur quid sis factura uideto:
 Et tibi nam paruum consule tempus habes.
 Quod & coniecturis: & diuinitus cecinisse uideri possumus: hoc enim epi-
 grammate ædito infra breue temporis spacium granatæ mauri pēsitatis su-
 is & christianorum uiribus ac se multo inferiores rati: cum metu & frumen-
 tariæ rei penuria: quæ eos deficere cœperat premerentur: inito consilio sta-
 tim legatos ad ferdinandum regem & reginam helisaben de dedicione mi-
 serunt: atq; se suaq; omnia eorum fidei tradiderunt: uitam tamen petentes
 ac si ciuitate relicta nonnulli proficisci aut transfretare uellent: id eorum uo-
 luntate illis facere liceret. quod rex & regina sese facturos libenter responde-
 rūt si ab illis obsides prius & arma traderentur. Hac igitur re concessa & ob-
 sidibus atq; armis promissis nec dum traditis Rex & regina cū cæteris om-
 nium ordinum christianis summo cum gaudio deo optimo maximo suæ
 q; matri mariæ uirgini sacra facientes & gratias agentes immortales in præ-
 optatam urbem ipsam granatam ingressum diligentissime parare & explo-
 rare cœperunt. premissus itaq; a rege cum paucis equitibus & in urbem in-
 gressus tanq̃ explorator Calderinus tribunus militum: ut arma & obsides
 acciperet: a mauris quibusdam qui iam obsides dederant certior factus est
 i urbe prope uiginti maurorum milia cum armis latere: qui regis & reginæ
 aduentum expectabant: ut eos urbem ingressos & inopinantes adorirētur
 quod quum Calderinus uir prudētissimus & rei militaris peritissimus au-
 disset: conuocatis militibus eos aggressus est: & eorum plurimos diffugien-
 tes & precipuos coniurationis auctores captos in uincula cōiecit & uinctos
 custodiri diligēter curauit: quos Rex & regina aduenientes iugulari publi-
 ce iusserunt. uerum priusquam Rex & regina urbem introirent: Tindilla-
 num comitem uirum & litteris & armis insignem cum quinque milium
 equitum numero præmiserunt: qui faciliorem tutioremq; aditum pararēt
 Item & ferdinandus lalabricus: tum abilēsis episcopus Granatæque urbis
 archiepiscopus designatus cuius nunc insignia gerit: uir cum litteris: tum
 sapientia & consilio maximus: Crucem christi uexillum gerens magno fa-

Maurorum cons-
 filium & dedicio

Calderinus.

Maurorum =
 insidiæ.

Comes tin-
 dillanus
 Fernandus
 talabricus.

Turris alhambra

Regis & reginæ
in granatam urbem
ingressus.

Pro granaten
si uictoria Lu
di celebrantur

Panhormitani

Iudeorum ludi

Hispalis ciuitas
& eius laudes.

cerdotum cætu & aliorum turba comitatus hynnos & sacra canens urbem ingreditur: & turrim quæ punica lingua dicebatur alhambra altam ascēdes inde crucem extollens urbem granatam sub christi ac ferdinandi regis & helisabes uxoris nomine teneri omnibus signum dedit, quod quum rex & regina suspexissent: in terram procidentes proni & flexis genibus diu christi & genitricis mariæ numen adorarunt: dicentes: ut ferūt. Non nobis domine non nobis sed nomini tuo da gloriam. tum autem & lætantium christianorum uox: & maurorum flentium gemitus ad æthera ferebatur: statimq; tubarum & tympanorum sonitus christianorum mentes læticia repleuit & maurorum tristes animos exterruit ac depræssit. Institutisque quamprimū supplicationibus omnes regem & reginam comitantes urbem ingrediuntur. in qua & religionis & reipublicæ administrandæ cōstitutis ordinibus rex & regina de tam insigni uictoria habita de tam infestis ac perfidis christi hostibus innocentium summum pōtificem: omnes christianorum principes: regnorum suorum presides ac ciuitatum pretores ac prefectos continuo nunciis & litteris cerciores fecerunt, qui nunciis auditis litterisq; perceptis omnibus læticiis atque uoluptatibus affecti subito sacra: ludos: uarii generis spectacula & lustrationes celebrare cœperunt, quarum rerum fama in uniuersum orbem percrebuit: ac hominum genus qui christi dei optimi maximi fidem numeq; non nouerant christi ipsius potentiam & ferdinandi hispaniæ regis simul & helisabes uxoris nomen timere cœpit. sacra autē ludi spectacula & lustrationes & si apud omnes: ut dictum est christianos magnifice celebrata fuere: ea tamen quæ Romæ ædita sunt multo quidem magnificentius ac præstantius fuisse ne hispani quidem ipsi qui tum Romæ erant negare audent: taceo quæ in sicilia facta sunt: & a panhormitanis presertim: qui in huiusmodi celebrandis spectaculis nullis terrarum gentibus cedunt. Nos autem eo tempore salmanticæ ludis interfuimus: ubi præter christianos qui plurimos continuoq; dies ædiderunt taurorum spectacula: iudei quoq; idem fecere & granatam ipsam sanctæ fidei oppositam magno certamine partitisq; exercitiis luserunt: quamuis fortasse & suæ: tū proximæ futuræ expulsionis non ignari. Sed ne ab re longius discessisse uideamur: nunc iam ad ipsam urbium descriptionem redeamus. est igitur in agro turditanorum & in bethis fluminis ripa hispalis urbs percelebris: quā ab hispano herculis nepote conditam fuisse plures asserunt: uerum id non ab antiquis scriptoribus: sed a recentioribus quibusdam scriptum dumtaxat inuenio: urbs autem ipsa cuiuscunq; sit opus tum maxima: tum uero opulentissima est: & nostro quidem iudicio nulli hispanarum urbium postponenda: est enim & soli fertilitate: & mercatorum commerciis diues: oleo precipue foelix: & omnium arborum fructibus & piscium copia atq; prestā

cia semper abundans: nobilium magnificis ædibus atq; templis conspicuis illustris: templum namq; dei genitrici dicatū habet: quo nescio an apud christianos omnes aliud maius inueniri possit, cuius longitudinem ad passus centum octoginta: latitudinem uero centum & uiginti patere mensus compertū habeo: habet & alias tum intra: tum extra moenia sanctorū ædes uisu pulcherrimas: hæc olī Romulienfis cognominata fuit ac romanorum colonia: quæ & neutri generis etiam inuenitur: quod filius italicus ostēdit inquiring. Et celebre oceano atque alternis æstibus hispal, ex aduerso (ut testis est Plinius) offset oppidum habet: quæ cognominabatur iulia constantia: nunc autem uetus hispalis appellatur: & uir gentium quod iulii genitor in bethis autem æstuariis oppidum est nebrissa uenera cognominatum: quod alibero patre conditum fuisse crediderim. Cum nomen ipsum preferferim uideatur ostendere: Nebris enim hinnuli hoc est ceruini pulli significat pellem: qua bacchi sacerdotes induti sacrificare solebāt. Silius uero italicus nebrissā a fatiris cultā fuisse cū ait. Ac nebrissa dionyseis cōcita thirsis Quam fatiri coluere leues: redimitaq; sacra Nebride: & hortano menas nocturna lyeo. Cæterum nebrissa satis ab alumno suo Aelio Antonio celebrata est carminibus: fuit autem Nebrissæ horta uicina uino celebris: quod ex fillii carminibus colligi potest: hic etiam apparet hasta: quæ regia dicebatur: hanc ego eam esse puto quam uocāt Eccigiam: est & italica: Carmo: & quæ nūc Marchena dicitur: nec non & inclita urbs Corduba Marcelli ædificiū teste Strabone: & colonia patricia dicente plinio cognominata: Hæc fertur in cæsaris cōmentariis & suæ prouinciæ caput: & de populo romano semper optime merita fuisse: quæ cum rei militatis gloria: tum uirorum ingeniis maxime celebrata est: de cuius alūnis & uiris doctrinis excellentibus postea scribemus: est autem sita in maximæ fertilitatis loco: quare non immerito Silius italicus Cordubæ solum aureum dixit: ait enim.

Nec decus auriferæ cessauit Corduba terræ.

Sunt & in hac regione loretani: & oppidum palma: ab his remoti uahenenses: Caprenses: Montilanenses: Aquilarenses: Rabulenses: est & mons magnus: Castrum amnis porenenses: Arconitani: Andugiarenenses: Iaenenses: Hubedenses: & beatia ciuitas nobilis: Alcalenses qui regii cognominantur. sunt & architani cum Anticariis & archidonensibus: Cagnetegii & oliuenses: offunitani: Stepenses: preter hæc sunt etiam utrerenenses: & eius solitum uini: tum frumenti summa fertilitas: Alcalensibus uero qui canduli cognominantur oppida plura propinqua sunt. citra autem Bethim flumen luitaniam uersus oppida hæc: fons oueiunensis: Acciagii: Gadacanenses: cacelletani: Lanienfes & oppidum cui cognomento est Diuus nicolaus. Item

Hispalensis tem
pli magnitudo.
Romuleinsis
Silius italicus.

Hispal. Offet.
Plinius

Nebrissa

Silius italicus

Horta
Hasta.
Eccigia.
Italica
Carmo.
Marchena.
Corduba nobilis
& eius laus.

Silius
Lora palma.

Beatia ciuitas.

Utrerenfes

Constantina &
eius fertilitas.

Pacensis ciuitas.
Pax augusta.

Plinius
Quattuor con-
uentus bethicæ
prouinciæ
Oppidorum nu-
merus auctore
plinio Bethicæ
prouinciæ

Coimbrica
ciuitas.
Sancterena.
Oppidum

& populenses atq; oppidum celebre Constantina cognominatū omnium rerum copia fertilissimū. omni enim atq; excellenti genere fructuum nimis exuberat: nemora preterea montes & siluas habet amoenissimas: in quibus apri: damae: Vrsi: Cerui: Capreoli atq; omne pene ferarum & animalium genus depascitur: hic quoq; & accipitres omnis generis nidificant: fontibus amoenissimis atq; uberrimis & quidem salutiferarū aquarū tota tellus irrigua: ideoq; illic homines longo semper æuo perfruuntur: apud quos ferrū quoq; plurimū atq; optimū effoditur. In lusitaniæ autem confinibus oppida sunt permulta: in quibus pacensis ciuitas colitur: in fluminis anæ ripa quæ a nonnullis pax augusta dicta est. per pauca quidē in tam magna prouincia urbium & oppidorum nomina scripsisse fatendum est: Cum eorum ut supra diximus numerus pene sit infinitus. cuius rei causa est quod alia permulta latino sermone dictu haud facilia sunt. cæterum hanc prouinciā iuridicos quattuor habuisse conuentus Plinius tradit: Gaditanū: Cordubensem: Hastysitanū: & hispalensem. Oppidorum uero totius Bethicæ prouinciæ numerum centum septuaginta duorum idem Plinius scribit: ex quibus Colonias septem: Municipia decem & octo: latio antiquitus donata nouē & uiginti: libertate sex: fœdere tria: stipendiaria uero centum & uiginti. ex his autem multorum nomina scripsit: quæ nostra ætate paucis exceptis alia omnia sunt immutata: quare ad auriū iudiciū plura formauimus: a p̄senti tamen & uulgari denominatione non discedentes: quod & in aliarū quoque prouinciarum denominandis oppidis & urbibus faciemus.

De Lusitania prouincia.

CAeterū post Bethicam ut Lusitania prouincia memoretur ratio & ordo postulat: ei namq; contermina ex eodem loco idest Gadibus iniciū capit: & terminos amplissimos cōplectitur: a gadibus enim per occidentē oceanū ad olisyppū & artabrū promontoriū (de quo libro primo ostendimus) adduriū fluminis eruptionē p̄tendit: & a bethica prouincia flumine Ana: a Callectia uero durio diuidit: ad orientē aut solē apud hiberū amnē tartaconensi prouinciæ cōiūgit: ad meridiem Carthaginēsi: & ad septētrionē Callectia prouincia relicta. prouincia quidē ē maxima: & multorū magnorūq; populorū: de quibus p̄paucos scribemus aliis omissis quos cōprehēdere nō potuimus: sunt itaq; ad occidūū populi ueritani: Barcenses: Vagitani: oppidū mōs magnus nūcupatus: Coimbrica ciuitas apposita mūdæ: Teutugalēses: Atāguitani: Silicenses: Turris uetra: Sintrēses: Casaytani: colarēses: Oppidū magnū noīe sancterena Pugnetani: Abratēses: Almadenitani: Setubalēses: Cezimbretani: Alcastrenses: Sagresitani: lagitani: Siluēses: oppidū pharū: Tauilēses: castrū ma-

rinū: Mertallinēses: Olisippo ciuiū romanorū municipiū cognominatum iulia foelicitas: quod & equarum efauonio uēto cōceptu (ut ait Plinius) & portus comercio: & aliarū rerū copia nobilissimū est: diciturq; nostra tēpestate ulisbona: & olim eodē plinio teste Salacia dicebat. Cū autē a maris litoribus discesseris terra oppidis plena nobilibus occurret, sunt enī hic Arraiolenses: Eborā uegia a flumine eiusdē nominis appellata: portellini: & oppidū strenniciū: borba: post autē uilla deliciofa cognominata & oppidū Oretōdum appellatū: Mons arius: & iurismœnia: quod hodie uulgus gromagna profert. Cū tyrenis uero Alōdroales & eluenses: Cāpus maior: & ognelletani oppidum noīe Mōs fortis cū Arroncitanis, at quia oīa oppidorum noīa nullo ordine narrari queunt precipua tantū ac notiora referemus: aliis omissis quæ (ut diximus) cōprehendi nequeunt. Sūt itaq; huius prouinciæ urbes precipuæ Emerita augusta uetustissima ac nobilissima in margine anæ. Fuit hæc preterea romanorū colonia & preter alios honores ponte pulcherrimo celebris, hinc ad passuū milia fere triginta oppidum nobile distat tagum uersus: quod hætenus castrū cæsarī appellandū censui uulgarē appellationē sequutus: nūc uero casam cereris dicēdū arbitror cum in eo presertim Cereris imago frugibus onusta ex duro lapide fuerit iuenta: Oppidū autē tum ædibus & equitibus: tū uero pulcherrimi cuiusdā fontis ubertate conspicuū est: hinc non longe distat oppidū quoq; magnū Trofillum: in cuius regiōe Montangi colitur cum castello excelso ac fere inexpugnabili: quod oppidum olim magnū fuit atq; celebre: & magna Calabria dicebatur: Metellinūq; & alia plura habuit municipia, Paulo autē superius ad triginta ferme passuū milia oppidum est Guadalupus cognominatus: Templo diuæ mariæ uirginis summæ uenerationis celeberrimū: de cuius cultu atq; miraculis postea scribemus, est & delectosum oppidum dictū cum biluitanis & almarenfibus. Inter tagi autē accolæ (quos supra memorauimus) sunt Braccenses: Arroiotani qui porcitani cognominantur: & Alcanthara traiani ponte excelso ualde nobilis. Hinc non multum distant ualentini & alburquequitani: cum his etiam coluntur hæc oppida pons ab archiepiscopo noīatus: oropesani: Thalabricsi & cui sancta olalia nomē est maquetani: Scalonēses atq; alii oriētē uersus de quibus postea scribemus, in lagonii autē margine Caura est ciuitas: quæ ex altero latere ciuitatēses: ex altero uero galistēses & placenciā habet amœnissimā ciuitatē, supra quoq; oppidulū nomine granatulum: a quo non longe capera distat ædificium Romanorum antiquissimum: ubi illorum adhuc uestigia cernuntur. Hic est & aliud oppidum & situ paruum Mons maior appellatus rebus autem pluribus satis magnū: arboribus presertim atq; oīs generis fructib⁹. Huic ppinquū ē isigne oppidū begera: qđ olī culmenariū dicebat: hoc at & natura ipa & hoīm idustria plurimū illustrauit atq; iuuat: de cui⁹ amœnitate mltarūq;

Olyfippo
Iulia foelicitas
Plinius
Eborā
Vegia
Iurismœnia

Emerita augusta

Castrum cæsarī
uel casa cereris

Trofillum
Montangi
Guadalupus

Biluis
Alcanthara.
Valencia
Alburquequia.
Oropesa
Talabrica
Caura ciuitas
Placencia ciuitas
Capera romanorum ædificiū.

Begera

rerum ubertate libro primo scripsimus. Hinc ad duodecim ferme passuum milia distat oppidum pons congestus appellatus: cespotosani: His proximi sunt Bonillenses qui ferrani cognominantur & oppidum petrafieta: uici duo nobiles uilla liberalis: & uillatorus alter appellatus: a quo prope uiginti milium passuum interuallo distat Auila ciuitas propugnaculis & turribus frequens: ac diui uincencii martirio nobilis: cuius sacra a ciuibus summa ueneratione coluntur. Thormis autem habet oppositos Barcitones cum oppido Saluaterra nominato: inferius uero sunt albani: salmantini: & lectesmani.

De Salmantica clarissima ciuitate & eius ludibus.

Aeterum locus hic exigit: ut de Salmantica clarissima ciuitate & disciplinarum atque uirtutum omnium genitrice quedam scribamus. Hæc enim uel sola ciuitas hispaniæ totius non iniuria Metropolis appellari digna est. Hic namque rerum omnium summa fertilitas: hic nobilium uirorum atque ordinis equestris cætus frequens & multitudo ingens: Hic omni scienciarum genere litteratorum hominum numerus & splendor maximus. Hinc igitur omnes hispaniæ urbes tanquam a domina atque imperatrice omnia iura petunt. Quæcumque enim ciuitates hispaniæ siue iuriconsultis: siue medicis: siue philosophis: siue theologis: siue cuiuscumque facultatis peritis hominibus indigeant non nisi Salmanticam consulunt. Hinc itaque ad omnes totius hesperiae partes uiri disciplinis oibus excellentes proficiscuntur. Nam & si multa in aliis hispaniæ urbibus gymnasia & disciplinarum studia colunt: nulli tamen nisi qui salmanticæ professoribus operam dederint studiaque doctissima frequentauerit approbantur. Cum autem ordinis equestris hominum nobilitate plurimum polleat: ad bella quoque gerenda uiros semper nutrit egregios. Earum uero rerum omnium quæ ad uiuendi usum pertinent tanta est ubertas: ut non ciuibus tantum: sed aliis etiam quamplurimis studiorum causa huc undique confluentibus abunde copia sufficiat. Numerus autem tum ciuium: tum inquilinorum quibus hæc assidue ciuitas uictum suggerit quinquaginta hominum milium capita excedere existimat: quibus abundantiam tantum cunctarum rerum superpest: quanto alii totidem facile possent. Quod plane tunc animaduerti potuit: & quum olim ferdinandus & helisabe hispaniæ christianissimi principes cum magnis exercitibus in ea hybernarunt unde malacham contra mauros profecti sunt: & quum ex municipiis aliisque locis propinquis anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto terciodecimo calendas iulias ad iudicium decembris hæreticis in urbem prope quinquaginta hominum milia ingressa fuere: quibus rerum omnium uenaliu copia superfuit. Urbem autem ipsam pro se omnium rerum diuitie conterranei quoque paganique maiorem immodum opulentiam faciunt: qui singulis iouis diebus uenerisque res uenales omnis fere generis quas illorum labor & in

Auila ciuitas
Thormis accolæ.

Metropolis.
Salmantica literatorum & equitum nutritrix.

excepta Valentina
Ciuitate

Salmanticæ ubertas & rerum copia.
Salmanticæ de gentium numerus.

Quo anno hæretici salmanticæ incendium passi sunt.

genium facere solet urbi ad uiuendi usum necessarias afferunt. longum quidem ac difficile est illorum huiusmodi diebus in urbem ingrediendum ordinem scribere: per omnes enim ciuitatis portas (quæ plurimæ sūt) ex quo prima diei lux exoritur immo a media nocte usque ad medium fere diē incessanter urbem ingrediuntur: innumeræ primum rhedæ uariis rebus plenæ non fora solum uenalia: Sed uicos pene omnes complēt: lumentorum uero multitudo uaria rerum genera uehencium numerus comprehendi nō potest. In urbem deniq; omnes ingressi uenditis protinus rebus quas attulerant atq; aliis quibus indigent comparatis ad suos euestigio lares atq; pagos eodem die reuertuntur. His igitur rebus hæc ciuitas atq; aliis quas ipa parit semper abundans facilem quidem uictum cum diuitibus: tum etiam pauperibus prestat. multo etiam diciorem urbem hanc atq; opulentiozem in dies faciunt & inquilini: qui studiorum gracia urbem incolunt. Huc enī (ut superius scriptū est) ex omnibus ferme totius hispaniæ urbibus & oppidis undique conueniunt: atq; etiam plures ex externis gentibus. ex his autem pars magna nobilium atq; hispanorum principum liberi: qui ciuitatē per se claram ac nobilem quodam nobilitatis fulgore clarisq; titulis magis illustrent. Cæteri uero & si minus eam nobilitate generis: Satis tamen diuiciis atq; opibus excolunt. Inquilinorum autem omnium numerus septem fere milium censetur: qui omnes exempto quotidie uiuunt. Cæterū de horum qui litteris incumbunt ordine moribus & uita postea loquemur. Quum de ipso gymnasio & studio scribendum erit: nunc enim de ciuitate ipsa scribendum est prius. est itaq; salmantica ciuitas Lusitaniæ prouinciæ atq; in totius hispaniæ medio pene sita: super Amnem Thormē ad septentrionem: quæ ad meridiem longiori ponte transitum habet: in plano toto fere loco posita: quæ undiq; planicies & campos habet ingentes: formam prebet amphiteatri: hoc est orbicularem & rotundam: Situm quoque magnum complectitur. habet enim in circuitu passuum milia quicq; & secenta octaginta quattuor. Moenia pinaculis duobus milibus secentisq; atque quinque & uiginti propugnaculis muniuntur. Cæterum fuit olim hæc ciuitas ambitu & circuitu longe minori angustiorique: Muri enim ueteres urbis atq; portæ hodie quoq; cernuntur: quæ quattuor fuere: quarum una ad flumen dicta est: alia sancti Ioannis castelli: Alia solis: & quarta diui Sebastiani. Postea uero aucta urbe creuerunt & moenia & portarum numerus ciuitatis. Cum enim comes quidam nomine Raymūdus a quo plures huius ciuitatis uiri nobiles originem & genus habere huius regionis & fertilitatem & salubritatem experiretur: urbem hanc augere quamprimū curauit: his itaq; ciuitatem auxit: & nouis mænibus cinxit: atq; octo extructis portis ornauit. cum enim ciuitatem muris clauderet patentem reliquit

Rheda
Lumentum

Inquilinorum
numerus

Salmantica
ciuitas. lusitaniæ
prouinciæ.
Salmantice
formæ.
Salmantice
circuitus.
Salmantice
pinacula
Salmantice
propugnacula
Portæ ue
teris urbis.
Comes Ray
muadus

Portarum
numerus.

Regionum
numerus.

Templum di
uæ mariæ

Supplicationes.

Aedes obſuatiæ.

Virginum ædes.

Aedes in
ſuburbis

Suburbia duo.

Thormis laudes.

portam ſancti pauli: item ſancti thomæ: Sancti ſpiritus. Et portam ad Zamoram: ad Campum gothorum: ad uillam maiorem: diui franciſci: & portam ſancti uincencii: nam portæ ad flumen & ſancti Ioannis (ut ſupra dictum eſt) ueteris ciuitatis fuere. Sunt igitur totius urbis portæ numero decem. Nam duæ quarum altera Diui ſeſtiani altera ſolis dicitur urbe aucta intra & in medio fere ciuitatis remanſerunt. Intra autem ciuitatis muros Regionum inueniuntur numero decem & ſeptem. Vicos uero quos hiſpania calles appellat ultra centum numerauimus. Tempora quoque & ſanctorum ædes cum hiſ in quibus chriſtiani baptiſmate fiunt quadraginta quinque uiſuntur. Ex quibus templum quod Diuæ Mariæ uirgini comes Raymundus quem ſupra memorauimus cõdedit ac dicauit: eſt neque pulchrũ neque magnum eſt ſatis ædificio tamen & turri excelsa inexpugnabile eſt: atque ſacerdotum preſtantia & diligentia qui diuinis ordine ſingulari funguntur officiis & inſeruiunt multiſque minoribus ac maioribus uel canoris organis cultum: maximum quidem ac celeberrimum iudicari debet. Huic preterea domui pontificali & epiſcopali decoratæ ac inſignitæ dignitate omnes urbis totius ædes aliæ parent. quum enim ſupplicandum eſt huc omnes cuiuſcunque ordinis ſacerdotes tãquam ad matrem atque diuini cultus genitricem ſua ferentes inſignia conueniunt: hic ſemper omnes ſupplicationes decernuntur: hinc ſacerdotes hynnos & ſacra canentes ad urbem per ſanctorum ædes luſtrandam proficiſcuntur. Huc denique reuerſi ſuam quiſque regionem domumque repetit. Fiunt enim in hac ciuitate menſe maio ſupplicationes luſtrationeſque plures ueneratione ſingulari: magno ſacerdotum numero: & ingenti populi multitudine. Huius etiam urbis templa diui franciſci: Dominici: Auguſtini cæterorumque ſanctorum ſanctiſſime coluntur: & deuotiſſime frequentantur cum diuinis officiis: tum contionibus atque ſermonibus doctiſſimorum religioſorum: quibus ciuitas omnis mirum immodum plena eſt. Sacræ hic quoque domus ingenti ueneratione coluntur Sanctæ Virſulæ: ſanctæ claræ: ſanctæ heliſabes: item uirginis mariæ dei genitricis: & ſancti ſpiritus: quibus uirgines & caſtiſſimæ fœminæ integerrime famulantur. Sunt & in ſuburbis quoque ſanctorum ædes & in locis urbi propinquis numero quatuordecim: ex quibus templum Diui iacobi inter ciuitatis muros & Amnẽ thormẽ. Item templum ſummæ uenerationis ſecundum flumen & inter hortos Mariæ dei genitricis quæ uega cognominatur quod cum ciuibus: tum uero hiſ qui litteris inſeruiunt quam maxime frequentatur ac colitur. Suburbia autem duo ſunt: & utrumque ad meridiem. Alterum ſtatim poſt ciuitatis mœnia. Alterum uero quod maius eſt trans flumen. ipſũ autẽ flumen tum aqua ſaluberrima: tum piſcibus de quibus libro primo ſcripſimus eſt admodum celebre: aqua. n. adeo ſalubris eſt: ut quod

cumque ea utatur quicquid in uisceribus totoque corpore aut mali humoris: aut corruptionis contraxerit id per ulcera totum protinus expellat. Quam ob rem ciues omnes & ciuitatis coloni tum aquæ ipsius uirtute: tum aeris atque climatis salubritate (nisi malo uiuendi usu aut aliquo uiciorum genere corrumpantur) longissimo quidem semper æuo perfruuntur. Cæteri autem quæ studia ipsa excolunt: tum aeris mutatione (nam regionem mutantem mutant etiam complexionem) tum uero thormis aquæ uis primis temporibus omnino profecto tabo mundantur: ideoque infestissimo scabiei pruritu ac diris & innumeris ulceribus maxime uexantur: postea uero malis depulsis humoribus saniores atque lætiores uitam agunt: & multo litteris melius incumbunt. Transiit autem flumen saxeo ponte: qui in longitudine passibus quingentis commensuratur: sexque & uiginti arcibus fulcitur. Latitudo uero pedum est bisdecem. Pontis uero ipsius atque ueteris ciuitatis auctor incertus: sunt tamen qui Herculem fuisse putent: a quorum opinionibus non dissentio: cum præsertim ipsius herculis quedam adhuc signa cernantur: in ponte namque conspicitur animal: qui siue taurus: siue sit aper (certe enim dignosci non potest) uterque ipsi conuenit: atque etiam magis si leo fuerit: & supra pontem in moenibus urbis ipsius quoque herculis sedem uisam fuisse nobis affirmarunt cum litteris nomen eius indicantibus. Ciuitas autem est antiquissima: quod ex ædificiis quibusdam uetustissimis comprehenditur: & non nullis in locis litteræ longissimi temporis conspiciuntur. Nomen tamen ciuitatis in antiquis scriptoribus non inuenio: nisi apud Tholemeum dumtaxat: qui inter recentiores potius numeratur. Sunt tamen qui salmanticam a sale dictam uelint: dicentes ciuitatem semel deletam sale insertam fuisse & uomere inuersam. quod relatu tantum non autem scripturarum memoria narratur. Ego autem id affirmare non ausim: nam si a sale Salmantica dicta fuisset inserta sale & uomere passa prius nomen aliud habuisse putaretur: quod ut supra dictum est nullibi reperitur: nisi fortasse manca dicta fuerit: quod etiam nusquam legimus. Quam ob rem nomen ciuitati Salmantica ab initio impositum fuisse arbitramur. Sunt præterea in ciuitate & plura fora uenalia quorum unum (quod maius appellatur) est ualde ingens & in ciuitatis fere medio: cuius area quæ rotundam pene formam prebet in circuitu mille & quinquaginta passus complectitur: habetque uicos in se erumpentes numero bisseptem: in quibus artes omnes mechanicæ coluntur. forum autem ipsum Emporium est assiduum: in hoc enim macello semper omnia uenalia reperuntur: hic omne rerum genus ad humanæ uitæ usum necessarium inuenitur: præsertim singulis iouis diebus quum forum ipsum quam magnū est totum rebus uenalibus operitur. huc, n. pro tempore uenditū res afferuntur. Cum autem carne uesci non licet hic quodcumque uoles piscium genus inuenies: nam

Regionum
mutatio.

Pontis longitudo

Hercules sal-
manticæ conditor
Pontis animal

Tholemeus.

Fora uenalia
Fori uenalis
ambitus

Emporium.

Piscium copia.

Alofæ
Bisucci

Pipiones

Carnis Copia.

Tauricus ludus

Studia precipua quattuor
Parisiiorū studiū
Bononiæ studiū
Salmanticæ
studium
Euxoniæ studiū
Athenis olim
studium celebre.
Sudiorum
differencia

Omnes disciplinae salmanticæ demonstrantur.

& si ciuitas amaris littoribus longe remota est: cum plurimis tamen nobilibus habitetur: tum ciuibus: tum inquilinis omne quidem huc piscium genus uehitur. Hic enim suo tempore Salmo plurimus: hic mustella frequēs quæ lampetra quoq; dicitur a lambendis petris (ut i primo libro diximus) Hic conger & pinguis & magnus: hic uenduntur Alofæ: hic tynnus interdum: atq; alii pisces non ignobiles quos Bisuccos hispania uocat. Abundat præterea hoc forum omni tempore & fluuialibus piscibus: quos Thoramis annis prebet egregios: quorum libro primo mencionem fecimus: eosq; Barbones & Turtures appellauimus. Cum autem carnem tempus exigit hic auium omniū maxima multitudo: Gallinæ enim: Capi: Perdices: Pulli gallinacei: & Columbini (Quos pipiones uocari licet) Auferes aliæq; aues innumeræ quibus uescimur mirum immodum semper abundant. Cuniculi quoq; Leporesq; aliæq; feræ quæ a uenatoribus capiuntur nullo quidem tempore defunt. familiaris uero carnis atq; comunis tâta hic est copia ut quattuor ueruecum milia uno die Salmanticam preter agnos edosq; comedisse affirmare non dubitem. Omnium enim rerū huius ciuitatis ubertas mirabilis est ac pene incredibilis: presertim arborū fructibus omnis generis: & quod est magno pere mirādum in hac urbe æquo precio & uendūf & emuntur omnia. in hac quoq; fori maioris area atq; cāpo pluries quotannis Taurici ludi celebrantur: Equitesq; quorum splendore ciuitas illustrat bipartiti & hinc inde cōmissi troiam sæpe ludunt. Aliaq; spectaculorum genera strenuissime exercent. Sed iam de litterarum gymnasio salmanticæ urbis studioq; pauca scribere (ut polliciti sumus) in animo est. Cæterum studia quattuor inter christianos omnes precipua sunt maximeq; celebrantur Parisiis in gallia: Bononiæ in italia: Salmanticæ in hispania: & Euxone i Germania. Nam & si plura i his studia prouinciis colūtur: Hæc tamē quattuor precipua sunt & tâquā generalia. fuit olim athenis in græcia studium quoq; fama & disciplinis oib⁹ admodū celebre: quod cū ciuitate funditus euersum fuisse ferunt. In hispania autem hispali studium prius (uti accepimus) fuit institutum: deinde sancti Isidori temporibus Palentiam transfatum fuisse ferunt. Postremo uero Salmaticam propter omnium rerum comoda & oportunitatem. Hoc itaq; studium omnium disciplinarum professionibus maxime cultum aliis quidem omnibus christianorum studiis non immerito antefertur: nam & si parisiiorum studium audiēcium numero & scolarium multitudine maius habetur: professionum tamen & lectio num copia salmantinum gymnasium non parisiiorum modo: sed alia quoq; gymnasia omnia longe excedit. Parisiis enim & euxonæ theologiam precipue profitentur: Bononiæ ciuilia pontificiaq; iura monstrantur. Salmanticæ uero studium simul hæc omnia complectitur atq; alias omnes facultates & liberales disciplinas plenissime docet. Sūt præterea in salmátice gym

natio & græcæ & hebraicæ linguæ professiones. Caldeam autem & Arabi-
 cam aliasq; barbaras linguas ueluti non necessarias penitus contempsit: sūt
 in salmanticæ achademia professores omnium facultatum qui cōstituto cer-
 toq; stipendio profitentur numero sex & triginta: de quibus postea singu-
 lis & separatim dicemus: atq; etiam de his qui emeriti sūt & post annos ui-
 ginti laborum imunitates consecuti sine labore stipendia potiuntur. Nunc
 enim de domo ipsa gymnasii deq; cathedris & professionibus consequen-
 dis legendiq; ordine prius scribendum esse duximus. Gymnasium itaq; &
 litterarum salmanticæ ludus sic se habet: domus est magna pulchraq; & for-
 mæ quatriangularis: ideoq; & atrium quoq; ipsum idest deambulatio-
 nus qui etiam sextus dici potest quadratum habetur: tecta autem ipsius atrii
 arte elaborata poliori atq; aurea uariq; pictura Arcus ex candido lapide
 unus & triginta ueluti sustentacula quædam torquent & fulciunt. Post au-
 tem arcus & huiusmodi uestibula eiusdem formæ sub ioue impluuiū est: in-
 tus uero sunt Auditoria idest legendi audiendiq; domus numero octo plu-
 rimorum audienciū capaces: quæ sub gestis & pulpitis fixisq; subseliis or-
 nãt. est & sacer additus & sacrificandi locus ualde illustris & laquearibus au-
 reis conspicuus: ubi & res diuina fit & gymnasii pecunia uelut ærario custo-
 ditur: & rectorum atq; consiliariorum aliorumq; gubernatorum conciliū
 habetur. Supra uero hunc locum Bibliotheca est pulcherrima in cuius tecto
 cælum stelliferum ac sydera cunctaq; signa cœlestia sūma cū uoluptate spe-
 ctantium cernuntur. tectum autem ipsum totum undiq; lapideo clauditur
 ædificio. lucem tamen fenestræ specularibus clausæ lapidibus prebent. ante
 quoq; biliothecæ ianuam deambulandi & longior & pulchrior est locus &
 curriculum: ad quem ex inferioribus uestibulis breuibus scalis ascēditur. To-
 tius autem domus ipsius academix sūt geminæ portæ: quarum altera oriē-
 tem: & occidentem altera spectat. Sunt & hinc non longe alia quoq; gym-
 nasia: quæ minora uocantur: in quibus grammaticæ precepta a professori-
 bus publicis omnibus traduntur. hic quoq; dialecticæ & magnū & pulchrū
 nuper auditorium erectum est. Cui domus pauperum hospitalis admodū
 proxima est: quam gymnasii quoq; rectores ad pauperum studentium sub-
 sidium fieri uoluerunt. Quum autem professore aliquo siue moriente siue
 ab urbe discedente siue alio quouis casu facultatis alicuius legendæ fit inter-
 missio seu uacatio statim huius muneris intermissio rectoris & consiliario-
 rū omnibus denunciatur edicto ut infra triginta dierum spacium quicumq;
 ad hanc dignitatem munusq; hoc competere uoluerint declarēt: & per gym-
 nasii Tabellonem conscribantur. Tum igitur oēs qui ad huiusmodi facul-
 tatē sese arbitratū idoneos cōpetunt & cōscribūnt: amicosq; oēs notos atq;
 ignotos ambiūt & honoribus afficiūt alliciūtq; & quibuscūq; modis pos-
 sunt illorum sibi animos & gratiam conciliant: ut sibi in adipiscēda digni-

d

Professionum
 numerus.

academiæ forma
 Xistus.

Arcuum numerū

Auditoriorum
 numerus.

Sacer locus
 & sacrificandi

Bibliotheca.

Academix
 portæ

Mos & ordo
 consequendæ
 cathedræ

Urna Dedicus
Suggestum
Pulpitum.
Salmanticē
sis academiæ
professiones
Theologiæ
professiones
Ebraici sermo
nis atq; salte
rii p p fessiões
Iuris pontificii
professiones
Iuris ciuilis
professiones
Philosophiæ
professiones.
Medicinæ
professiones
Astrologiæ
professiones
Musiciæ p
fessiones.
Dialecticæ p
fessiones.
Rhetorices
professiones
Linguae græ
cæ professiones
Grammaticæ
professiones
Professorū noīa
Caloca:
Britonius.
Rhoanus.
Ioānes mainari⁹.
Alfōsus scūsspūs
Frāciscus scōrū .
Antonius
coruegius
Emeriti docto
res iure Comites
& duces appellāt.

177
tate atq; comodo sua prestent suffragia. Cōpetitoribustamē interim singu
lis singulæ legēdæ lectiones eiusdē facultatis a rectore tradūt: in quibus le
gendis qui suffragia p̄staturi sunt itersse oportet oīno: alioquin suffraga
ri nō possent. lectis itaq; lectiōibus oēs iureiurādo sollēniter astringunt: ut
ei suffragiū p̄stent: qui sibi doctior ac melius legisse uisus fuerit. suffragia
tñ ip̄a secreto p̄stita lignea seruāt in urna: quæ latine dediscus appellāt: atq;
inde mox educta sua cuiq; numerāt: & cui plura reperiunt illi accersito om
nia quæ ipsius gymnasii institutis cōtinēt ostēdūt: & ad ea obseruāda illū
iureiurādo adigunt. Quibus rebus iam cōfectis illum ad suggestum addu
cunt & pulpitum: eiq; professionis possessionē cōfirmāt: quā cum semel ac
ceperit uiuens amittere nō pōt: nisi eam ipse sponte dimittat aut in magno
crimine dephendat: quinetiā si doctor uel artim liberaliū magister munus
hoc cōsequatur post annorū. xx. spacium iam emeritus & legēdi imunitatē
cōsecutus sine labore stipēdio potitur. Professiones aut huius academiæ p̄
mæ sunt theologiæ diuinarūq; rerū quinq; in quibus una est fermōis ebrai
ci atq; alia salterii: Iuris uero pontificii sunt sex. Ciuilis autē septē. Philoso
phiæ quattuor: quarū una mores: aliæ uero rerum naturas edocent. Medi
cinæ tres: desiderū quoq; motu & cognitione una: alia musicæ: Dialecticæ
tres: atq; rectorices una. Et una lingue græcæ: Grammaticæ quattuor. sūt eti
am aliæ extraordinariæ plures. Hæc autē oēs quas enumerauimus quoti
die facultates exponunt: exceptis nefastis diebus: Nunc autē p̄fessorum no
mina cuiuscūq; facultatis gradatim referre libet: ut eorum laudes & ab illis
quibus ignoti fuerint: & a posteris quoq; celebrēt. Sunt itaq; theologiæ &
de rebus diuinis p̄fessores in primis uir insignis magister qui caloca cogno
minat: atq; hic iam diu emeritus & laborum imunitatē consecutus est: item
alius qui diui dominici religioni seruit: nā caloca ordinis minorū est. Hic
autē p̄dicatorum uita quidem probus noīe Britonius: & hic item emeritus
tercius autem est concionator egregius ioannes: qui magister dicitur sancti
spiritus: & hic quoq; eidē religioni seruit. Hos autem sequitur quartus p̄
fessor uir uere doctus atq; facuudus ferdinādus Rhoanus magister: qui in
ter oēs hispaniæ uiros litteris excellentes quā maxime pollet. Hic enim di
uinarum naturaliū: Moraliumq; rerū uerus iterpres. p̄fitei at theologiā io
annes Mainarius licētiatus disciplinis liberalib⁹ uir doctus & p̄bus & egre
gius theologus: atq; optimorū parētū ioānis & mariæ filius. Itē & alfōsus
cognomine scūsspūs: Cæterū emeritorū multā uterq; cōsecutus. Salteriū
at iterptat licētiatus Frāciscus cui patria a sanctis appellata cognomē dedit:
uir quidē moribus: & uita honestissimus: atq; sacerdos & sacris reb⁹ diligē
tissimē fuiēs. Iuris at pōtificii p̄mus ē p̄fessor doctor antoni⁹ cognomē
to coruegius: & ē hic qdē emerit⁹ ac ueteranus q̄ cū aliis emeritis iure ip̄o co
mites ac duces p̄nt appellari. Cæterū coruegius hic singulari quadā fortuna

ac felicitate usus est: tres. n. uel optimos uno die filios alfonsum castellum Antonium cornegiū & Ambrosium lunā (se ipso patre patrono) doctoris titulis insigniri conspexit: quod quidem nemini contigisse nō dubium reor. Profitetur & ius pontificum alfonfus etiam benauentanus doctor insignis: qui Ioanni patri suo uiro doctissimo ac præstantissimo (de quo scripturi sumus cum de uiris litteris excellentibus loquemur) successit. item & doctrina & consilio præstantissimus doctor Burgitanus decreti & peritus & professor. profitetur in super facundia & scientia singulari pontificia iura Doctor egregius nomine Gonsaluus uilla sandinus uere doctus & iuris interpret. Item doctor cognomento Couillas uir magnæ doctrinæ & studii ipsius administrator. p̄fessionem eiusdem iuris possidet Oropesanus doctor: qui tempestate hac nostris hispaniæ principibus seruit in regia maioribus in rebus ac negociis: ideoq; dimidiū professionis eius populensis doctor uir non indoctus sortitus est. Itē & alfonfus lupus gornegii doctoris mulctæ portione potitur. Iuris autem ciuilibus professorum primus est & emeritus Martinus abilensis clarus & doctor & eques: idest litteris & nobilitate: qui post suæ professionis immunitatē semper in principum nostrorum magnis negociis uersatus est: cuius nunc professionis mulctam paratinus licentiatus adeptus est. Secundus autem eiusdem iuris professor doctor est insignis cui Sanctus Hisidorus cognomen est: & hic quoq; emeritus: q̄ in ciuilibus iuris scientia omnium iudicio doctissimus habetur: atq; non doctrina solum: sed humanitate quoq; singulari atq; innocentia cæterisq; uirtutibus est ualde clarus: cuius mulctam doctor thomas consecutus est. profitetur item ius ciuile doctor cognomine uilla. Vir doctus atq; uirtute præditus: cuius professionis partem ob eius absentiam ferdinandus licentiatus cognomine sanctus Hisidorus admodum iuuenis sortitus est. item interpretatur iura ciuilia doctor egregius Iacobus cui sicura cognomento est: qui tum doctrina: tum humanitate singulari & amicos erga omnes beniuolentia & amore plurimum pollet. Profitetur præterea ciuilia iura uiri duo admodum iuuenes: quorum alteri Alfonso: Alteri Laurentius caruaial cognomē est. Sed de iurecōsultis hæcenus. Nunc de sapientiæ atq; rerū naturæ p̄fessoribus dicendū est: quorū primus & emeritus est Magister antonius philosophus medicusq; doctissimus: qui plurimū quoq; & eloquentia claret: cui successit in mulctā Petrus uictorianus. eiusdē etiā facultatis p̄fessor est Petrus legionēsis ordinis predicatorū & philosophus & theologus atq; cōcionator egregius: cuius natural' philosophiæ p̄fessionē Iacobus Mendus cordubēsis instituit: Cū gymnasiū rector curā gereret: qui gymnasiū quoq; ipsum plurimū nouis ædificiis adornauit. Moralis aut philosophiæ solus est p̄fessor Alfonso ualdiuesius ordinis minorū uir non p̄bus minus quā doctus. & disciplinarū artiū magister. Medicinā uero p̄fitei do

Tres uno die
fratres doctores
facti sunt.
Doctor bena
uentanus
Doctor Bur
gitanus.
Gonsaluus uil
la sandinus.
Couillas ad
ministrato.
Oropesanus
doctor.
Doctor po
pulensis
Alfonso lupus.
Martinus
abilensis.
Paratinus
licentiatus.
Doctor cognoie
Sactus hisidorus.
Doctor thomas.
Doctor uilla
Licentiatus.
Ferdinandus.
Doctor sicura
Alfonso stunica
Laurentius
Caruaialus
Magister antoni.
Petrus uictorianus
petrus legionēsis
Iacobus mendus
Alfonso
Valdiuesius

Gabrielus
docto
Ferdinan
dus doctor
Licentia
tus torres
Parrésis doctor.

Oropesanus
doctor
Andreas
Carmona

Alfonfus fan
ctusspiritus.
Ferdinandus
aluarus doctor

Alfonfus Titius.
Petrus gumelius

Adolfus
Petrus spinosa
Poeticæ & ora
torix lectiones
Triuiales lectores
Legendi spa
um & ordo.

Clessydra.
Legendi pncipiū.

Franciscus chirō.

ctor Grabrielus: qui reginæ doctor cognoīatur philosophus atq; medicus
fatis clarus: & qui hoc tpe ī regia uersat curia nris hispaniæ principibus ser
uiens: quappter eius nunc medicinæ p̄fessionem Ferdinandus aluarus fra
ter eiusdem cognominis & licentiatus cognoīe torres uicissim exponunt:
uirī & in liberalibus disciplinis & in medicinæ experimētis satis excellētes
p̄fitetur medicā insup artem Gósaluus doctor nobilis qui Parra cognoīat
homo quidē tum doctus & grauis: tum etiā humanitate singulari sūmaq;
uirtute p̄ditus. Astrorum autē atq; cœlestium rerum scientiā peritissime do
cet licentiatus cognoīe torres uir & in astrologia cæterisq; liberalibus disci
plinis & in medicinæ experientia prestātissimus atq; in poetica facultate &
oratoria nō indoctus. Dialecticā autē p̄fitet̄ egregie Oropesanus in medici
na doctor & in artibus liberalibus magister: qui duplici titulo dignitatis ī
signitus & medicinæ & liberaliū artium experimēta quā maxime callet: est
enī uir sūmæ diligentix atq; acris ingenii. Hanc quoq; dialecticæ facultatē
acutissime p̄fitetur Andreas cui cognomento est Carmona liberaliū artiū
magister & egregius theologus atq; subtilissimus disputator. Itē docet hāc
quoq; facultatem Alfonso sanctusspiritus: interpretatur p̄terea facūdissime
rhetoricā Ferdinandus aluarus quem supra memorauimus: qui cum in cæ
teris oībus: tum uero in medicina emenētissimus est. docet insup musicē li
centiatus Iacobus cui cognomē est formosellus græce autē docet arius bar
bosus uir & græce & latine facundus demū grāmaticā quattuor publice p̄fi
tenf: Alfonso cognomine ticius magister in artibus liberalibus: qui artem
quidem ip̄am grāmatices quā optime callet. Item ptrus gumelius qui item
artium liberaliū titulos adeptus est: alii uero duo sunt minoris stipendii: al
ter adolfus p̄dicatorum ordinis: & Petrus spinosa alter honestissimus iuue
nis: nos deniq; ut ciuitatis uiris p̄stantibus: tum equitibus: tum cæteris oī
bus satisfaceremus & obsequiū p̄stādo gratificeremur: Lectiones duas die
bus singulis alterā poeticā & oratoriā alterā iam decēniū interpretamur. Præ
ter hos quoq; plures alii lectores Triuiales publiceq; p̄fitet̄: nō tñ stipendio
ciuitatis. Sed mercedē quācunq; ab auditoribus extorquere queūt. Profes
sorū autem huius academix quisq; ferme diebus singulis exceptis nefa
stis & iouis interdum unā diei horā lecturus est tantū: Hora itaq; horolo
gio pulsata uel notata Clessydra e domo sua p̄fessor egressus & in gymnasi
um p̄fectus atq; ingressus cathedrā & pulpitiū ascēdit: & tantisper legit: do
nec sequēs pximaq; hora pulsetur. legēdi aut̄ t̄pis iniciū est principiumq;
tercio decimo calendas nouēbris: pridie nāq; eius diei. i. die celebri sancti lu
cæ in gymnasio ip̄so re diuina diligēter pacta de litterarū statim comēdati
one & laudibus frequēti cætu atq; hoīum numero maximo cōcionat̄ in ma
gno auditorio: quo oīum mirū imodū ad l̄ras capessendas uolūtates atq;
ingenia hortatur & incēdunt: quo munere franciscus chiron noster uel opti
mus discipulus admodū iuuenis bis & eleganter & facūde fūctus est, qua p

fecta re oēs in diē crastinū alii ad exponendas: alii ad audiendas sese lectio-
 nes accigūt. Legit itaq; ex hoc tpe usq; ad septimo calendas iulias. tūc enim
 p̄fessores alios substituere lectores sibi p̄nt: uacationes uero & imunitates
 legendi sunt oibus quadraginta dierū. i. a sexto idus septēbris usq; ad quin-
 to decimo calēdas nouēbris: quo tpe in ciuitate sunt nūdinæ hoc est feriæ &
 emptiones & uenditiōes imunes. tūc. n. oēs totius āni necessaria sibi cōpa-
 rāt. Sūt & aliæ feriæ sexto calēdas iulias: quæ fiunt in suburbano trans flu-
 men: ex quibus ciuitati magna comoda emolumētaq; pueniūt: tūc. n. ciues
 & mercatores oēs emendis uendēdisq; rebus ac mercibus & sibi ipsi & aliis
 oibus cōsulunt. Sed ut ad rem iā redeamus eorum q; lris incūbunt. Alii ue-
 luti nobiles separatim & in magnis ædibus honorifice uiuūt: alii contuber-
 nalē & nōnulli pupillarē uitā agunt: atq; oēs quidē honestissime laborio sis-
 simeq; uiuūt. Nōnulli tñ interdū (quod iuuentuti a scribendū est) ab hone-
 state atq; officio discedūt: Et quod eos nō deceat imprudēcia quadā cōmit-
 tunt. Sed hoc tñ raro pauciq; faciūt. oēs. n. ad uirtutē potius ipsam nitunt:
 laboribus tñ qñq; & fessis oīs honestas cōcedere uoluptates & interponere
 solent: alioquin assiduos qdē mētis labores tolerare nullo mō possent: alii
 itaq; cithara: Aliiq; musices instrumētis utūt. Alii choreas exercent salmāti-
 cæ: & interdū Carthis imaginib⁹ pictis ludere solent. Alii scaccorū certami-
 ne delectāt: Atqui nō pecuniā: sed uel chirothecas uel aues comedēdas uel a-
 liud simile qdē gymnasii nō phibēt istituta. His igitur rebus studii labores
 fallentes p̄ suos gradus ad optatos honores pueniūt: Habitū grauē hone-
 stūq; gerunt. Cæterū gradus tres ascendere necesse ē: hiis: qui uere docti &
 lrarum titulis illustres esse uolūt: p̄mū itaq; bacchalarii: deinde facto sciētix
 periculo q̄ repetitionē uocāt licētiati fiūt: Postremo uero pro facultatibus
 aut doctoris aut magistri titulis exornāt. Verū p̄usquā licentiati fiāt examē
 hoc est disputādi certamē subeunt: & itē antequā doctoris aut magistri no-
 men assumāt pecuniā nō paruā soluūt aliaq; munera & Dicteria iniquissima
 patiūtur. Gymnasii at̄ ipsius Cura & regimē pluribus incūbit Rectori pri-
 mū cui oēs lris inseruiētes atq; etiā p̄fessores quæcūq; iusserit honesta tñ se
 se facturos affirmāt. Eligit at̄ rector atq; creat̄ ānuus idibus nouēbris festo
 sancti martini. quē die sanctæ cathelinæ in diui Nicolai tēplū extra urbem
 apud fluminis ripā p̄ficiscentē oēs qui gymnasii institutis astringūt hono-
 rificētissime p̄untibus licitorib⁹ comitāt: atq; inde uespertino sollēniter of-
 ficio pacto eūdē oēs domū reducūt: idq; quoq; diui Nicolai die celebri ma-
 tutino tpe ad sacrificādū cōcionādūq; faciunt. Quiqdē honores non imeri-
 to triūphales olim romanorū adæquare uidēt. Post at̄ rectorē ip̄m uiginti
 uiri qui deputati appellāt. Studii quoq; curam gerūt. itē alii q; a consilio qd̄
 p̄stāt cōsiliarii dicūt. Est p̄terea & gymnasii administrator & quasi questor
 qui ex studii cēsu ac pecunia p̄fessoribus stipēdia soluit: & oibus academiæ

Vacationes &
immunitates.

De studentum
moribus & uita.

Quæ sibi studē-
tes indulgent.

Carthæ pictis
imaginibus.

Litteratorum
gradus

Dicteria
Quibus acade-
miæ onus icūbat

Lictores.
Deputati

Consiliarii.
Studii questor.
& administrator

Gymnachiarch⁹.

Academix

Patroni

Bidelli duo

Aluarus lictor.

Hieronimus

ualdiuesus lictor

Petrus lupus

tabellio.

Gaspar tabellio .

Petrus Ma-

nuelus

Sobrinus.

Dux albanus.

Doctor couillas

administrato

Ioannes Sala

proquestor

Facilius salman-

tinis pffessoribus

stipendia soluun-

tur q̄ aliis

Conseruato

rum academix

nomina

Iacobus agnaius

comodis cōsulit. Cæterū huic studio maxim⁹ ē honor gymnasiarchus. i. oī
um studētiū p̄fectus: q̄ magister scolasticus appellat̄. Hic. n. academix fori
ius habet ac l̄ris icūbētes (si qd acciderit) litigātes audit: i quos uitæ necisq̄
potestatē habet. Nā oēs q̄ l̄ris iſeruiūt apud urbis p̄torē aut p̄fectū cōueniri
nō p̄nt. Sūt p̄terea huius gymnasii defēsores ac Patroni q̄ cōſuatores dicūt
eq̄tes urbis sex: q̄ si forte res postulauerit & fortunis suis & uitæ studii ho
norē atq̄ comodū p̄ferre iureiurādo astringūt. Quā ob rē & ipsi quoq̄ stipē
dio potiūt. Sūt & lictores duo q̄ Bidelli nūcupāt quorū alter noīe Aluarus
diligētia sollicitudine amore erga studii utilitatē & comodū oēs qdē q̄ stu
dio ipsi p̄desse querūt antecedit: ideoq̄ nō imerito hūc academix ipsius pa
trē atq̄ tutorē dixerimus. Est p̄terea uir & uita p̄bus fidusq̄ ac uerus amic⁹
bonorum oīum & amator & p̄tector: cui Hieronimus filius iuuenis opti
mus & in iure pontificio bacchalarius successurus est. Alter uero noīe Hie
ronimus Valdiuesus uir honestissimus atq̄ studii honoris amātissimus ē
Tabelliones quoq̄ & scribæ gymnasii ipsius totidē sūt: quorum alter noīe
petrus lupus assidue ciuitatē colit & oībus academix rebus atq̄ negociis sēp
interest. Homo quidē maximæ diligētix sūmæq̄ sagacitatis: & in hoc ge
nere officii peritissimus: eloquioq̄ & sermōe hispano magnus orator atq̄
facūdus: & in agēdis causis forēsibus patronus egregius. Alter at̄ noīe Gas
par uir optimus hoc tpe ioāni ferdinādi & helisabes hispanix siciliæq̄ xp̄i
anissimorū regum nostrorū filio principi clarissimo fidus comes atq̄ secre
tarius officii & obsequium diligentissime p̄stat. Rector at̄ p̄fuit studio an
no quo opus cōponebamus Petrus Manuelus ferdinādi Regis & helisabes
reginæ Cōsiliarius: Alfonso matricalesis clarissimi doctoris eiusdē regis &
reginæ cōsiliarii filius gymnasiarchus uero & magister scolasticus qui (ut
paulo ante diximus) in oēs l̄ris incūbentes ius habet & causas forēses audit
atq̄ diiudicat Guçterrius est ferdinādi regis hispanix Sobrinus atq̄ fœ
derici albanī ducis frater: uir nō iustus minus & liberalis quā illustris: de cu
ius nobilitate generis atq̄ uirtutis p̄stātia postea dicem⁹: cū de uiris illustri
bus scribēdū erit. Administrator at̄ ē doctor egregius q̄ couillas cognōiat
de quo supra scripsimus. Atqui est huic p̄administrator & p̄questor Ioan
nes cui cognomē est Sala: uir quidē ualde p̄bus & oī uirtute clarus: hic ita
q̄ diligētissimus exactor ac fide singulari p̄ornatus oēm gymnasii cēsū exi
git: ex quo p̄ffessoribus quotannis stipēdia soluit. Soluūt at̄ hui⁹ academix
stipēdia multo melius atq̄ facilius q̄ aliorū i multis. n. studiis p̄ffessores nō
minns i hūdo extorquēdoq̄ stipēdio: quā i legēdis lectiōibus laborāt. equi
tes uero quos p̄onos & gymnasii Cōseruatores uocari diximus hoc loco
noīandi sūt: eorū itaq̄ p̄mus ē Iacobus agnaius eques & nobilitate & forti
tudie admodū clarus atq̄ strenuus: q̄ & latinis quoq̄ l̄ris ac disciplinis ma
xime delectat̄: i eius itaq̄ domo nō arma solū: uerū etiā bibliothecā p̄orna

tā uidim⁹ tpe quo me p̄ceptore usus ē: quā ob rē me huiusmōi discipulū habuisse nullo mō penitebit, ille, n. mihi alter Cato romanus uifus ē: q̄ i ætate grauiori lrarū græcarū cupidus athenas petiit. Secūdus at̄ studii p̄onus arius ē Maldonat⁹ sc̄i iacobi ordinis miliciæ p̄fectus atq̄ comēdator. Terti⁹ Rodericus ē maldonatus: q̄ doctor talabricus fortitus ē nomē: ē. n. & ciuili sc̄ia & cōsilio ualde clarus. Quartus at̄ ioānes cui cognomēto ē uilla fortis eques admodū nobil⁹. Quintus ioānes arius malodonatus clarissimus eques Sextus uero & ultimus Gometius maldonatus eques nō ignobil⁹. Cæterū duo p̄mi maiores, reliq̄ uero q̄tuor p̄oni & cōsuatores minores dicunt̄. Deputati quoq̄ t̄pis hui⁹ fuere at̄onius cornegius clarus doctor: martinus auilēsis doctor & eques nobil⁹. Iacobus doctor cui cognomēto ē sc̄us Hifidorus: doctor populēsis: doctor thomas. Itē magister ferdinādus rohanus magister at̄onius: magister sc̄i sp̄s: magister adreas carmonēf: magister alfōsus ualdiuesius licētiatus cognoie torres: magister alfōsus titius. itē rodericus gusmanus iuuenis & generis nobilitate & lr̄is atq̄ oī uirtute clarissimus. ioānes pyreida archidiaconus salmātinus licētiatus ferrariēf: bacchalaris alfōsus mancianetus: bacchalaris alfōsus parrēsis: bacchalaris Iacobus castagneta: bacchalaris tellius: bacchalaris Alcoccerius, cōsiliarii uelī nūc nobis ignoscāt: illorū, n. noīa quæ mō scire nō possū i sc̄da op̄is ædictioe cōscribemus. Sed de gymnasii domo & rebus atq̄ istitutis eiusdē hæc dicta sufficiāt, ē insup̄ i hac urbe & alia domus satis nobil⁹ ac memoria digna: qd̄ collegiū uocat̄: unde uiri quotidie lr̄is excellētes plurimi p̄ficiscunt̄: narrare possē hoc loco quot licētiatos: quot doctores: quot magistros: quot p̄sules domus hæc pepit: quos ad æditionē secūdā reliquo: differo etiā iposterū & eos quos hoc tpe nutrit: ex q̄bus at̄iq̄or ē alfōsus licētiatus oropesanns: qui salmāticæ i manicheos & prauos hæreticos inq̄sitionē & ius diligēter exercet, ē at̄ uir cū lr̄is: tū uero uirtutibus ualde clarus: & q̄ pat̄ri sui doctoris oropesani oībus i rebus & uestigia & mores ac doctrinā secutus ē: ideoq̄ nō īmerito etiā benalcacceris p̄ses electus ē. Sed redeo ad domū: quā maximo sumptu Vir nobilissimus & uitæ integerrimus Iacobus agnaius hispalensis archiepiscopus ædificauit: censumq̄ constituit uiris studiosis & paupertate pressis atq̄ inopia rei familiaris laborantibus septemdecim: qui pōtificia iura & sacratissimā theologiam adtuendam Conseruādāq̄ fidem catholicā: & ad opprimēdos hæreticos atq̄ manicheos oēs diligēter addiscerēt atq̄ exercerēt. Domus autē huius ordinē mores ac instituta referre longū quidē nimiū uisū est mihi: Ideoq̄ his omissis ad alia transeamus. Est igit̄ salmātica ciuitas uel tēplo diuæ Mariæ dei genitricis: uel gymnasio de quo plura diximus: uel hoc collegio precipue illustris, hæc enim tria ædificia preter cætera bibliothecis potissimū suis illustrātur & exornantur. Huius præterea ciuitatis fines atque contermini undiq̄ longius protendūtur

Cato romanus
Arius Maldonatus
Rodericus maldonatus doctor talabricus.
Ioannes Villa fortis
Ioannes Arius Maldonatus
Gometius Maldonatus
Deputatorū nomina

Salmanticæ collegium.

Alfonso Oropesanus.

Salmantini collegii conditor

Salmantinorum
pagorū numer⁹.

Villoria
Arebalum.
Olmetani
Fonstiberii.
Matricaleses
Collareses.
Fontidonia.
Segouia ciuitas.
Pagus noie
spinarius
Villacasta.
Saguntia ciuitas
Barahona.
Methymna.
Cœli
Almatia
Gomara.
Agreda.
Cerberia.
Alcama.
Bilbilis.
Thalamanca
Bribega

Almochera.
Pastrana.
Enzina.
Tindilla
Hocania
Mora
Oropesa.
Maioritum.

& plenissime habitāt. Siqdē ciuitati huic fuit pagi (uti accepimus) supra mille ducēti: q̄ ut āte demōstrauimus ciuitatē ipsā mirū modū opulentā ac diuitē faciūt. sed de salmātica iā urbe clarissima & hispaniæ totius ornāmēto singlari hactenus. nā etsi de ea plura quoq̄ memoratu digna occurrēbāt oīa tñ silēcio ptrāsire satius duxim⁹: ut lusitanix tadē sitū atq̄ oppida quæ dā p̄scribamus. Post ergo salmāticā ad oriētē solē Villoria statim occurrit: quæ licet nō muris cinta sit: cāporum tñ fertilitate atq̄ aquarū ubertate memorāda qdē uisa est. Hinc arebalū & Olmetū oppida p̄pinqua: nec nō & fonstiberii: & matricaleses albo uino diuites: a q̄bus nō multū distat methymna: cui cognomē est cāpus. hęc at & si pluries incēdiū passa est: soli tñ fertilitate & mercatorū comēciis ditissima semp̄ ē & p̄stātissimis uiris culta. Hinc oriētē uersus collarēses & fontidonia colūt: atq̄ oppidū noie rupes fida cū oliuarēsis. Ad meridiē uero Segouia est ciuitas admodū nobilis: hispanorū regū statuis atq̄ ædificiis p̄tēq̄ sūma arte cōstructo p̄celebris. hinc pagus est maximus ad passuū milia fere decē noie spinarius & cū eo duo alii ueluti suburbia ciuitatis: Alter uillacasta: & alter reacia uocatus. Sed ut in oriētē p̄grediamur post fontidonianos hęc regionē aquilonēses & tenfæ populus incolūt: a quibus nō lōge Sagūcia ciuitas diuæ mariæ tēplo pulcherrimo distat i signis. hic sūt & barahonēses: Methymna cœli: nec nō Almatia moronēses: sironēses inde mōsacur⁹: & gomara acaci mōte gestis hercul' notato & lacu p̄fūdissimo noie Agna nō lōge distāt. hęc quoq̄ regionē agreditani & aquilarēses cū aliis p̄multis oppidis incolūt: quibus p̄pinquū ē oppidū Cerberia balneis ualde salutiferis admodū celebre: quo salutis uoluptatisq̄ cā ex cornago: alpharo: hyangua nō lōge distātibus populis cōplures lauātū semp̄ p̄ficiscūt. post at hęc magis in oriēte sunt p̄ter alia plura oppida p̄cipua alcama calathaiutū: qd̄ qdā bilbilim eē sūt arbitrati martialis coci patriā. Itē oliua: almugna molaque. puincia at hęc ad hiberū amnē fere & cæsaraugustā nobilissimā maximāq̄ ciuitatē p̄tendit. Cæterū inferius ad meridiē plurima quoq̄ sūt oppida in quibus thalamāca colitur Bribega sublimiset castello & a quis nobil'. Itē & ficta oppidū hisdē comōdis ornatū: & suritanū castellū: qd̄ tagus abluit: & a canibus cognōiāt. pro quibus magnus census exigit. hic & almochera a solis nobilibus colit: quæ neq̄ agricolas neq̄ pastores patitur. Et pastrana hic colit pulcherrimo fonte celebris. Enzina uero cum aliarum rerum fertilitate: tum piris regiis atq̄ grādioribus admodū celebrat. itē uermingi maliscidon iis. his tindillani & mōdegii sunt p̄pinqui nūdinis & feriis diuites. Itē plicēses. Hinc aut occiduū uersus oppida sunt plurima inter que ea memoranda hocania chirotescis nobilis: cui hyppia oppidum est propinquū. Item mora atq̄ auris ædificium uetustissimum: Almonaciriū: Mascaracēses: cinthonii: Oropesani boroxēses salinis admodū celebris: ualdimorani maioritū oppidū nobile

Turrigionēses uelasci cognoīati: illescani: canalēses: & mōs aqlæ castellum aeriū. itē casa rubea & oppidū magnū albi uini copia & fama memoratum qđ scī martini uallis ecclīæ nomē sortitū est. & adretani cū castello uarolio nūcupato. itē fons salitani: nouēses: & mōs albanus cū populēsis & torregitanis: a quibus camarena nō lōge distat neq; barcitani cū oliēsis i his uero Toletana est ciuitas ifignis ac nobil' quā tagus amnis totā pene circuit cæterū ciuitatē hāc nōnulli herculē cōdidisse uoluere: atqui ciuitas ipsa siue herculis siue cuius uis opus fuerit diuinū qđ auctore hīc meruit: siquidem tocus hispaniæ decus & ornāmētū est ingens: est. n. cūctarū rerū copia nimīū foelix: mercatorūq; cōmerciis admodū diues: hoīum atq; equitū nobilitate & sacerdotū p̄stācia satis illustris: & cū aliis rebus inumeris: tū uero tēplo & pulchro & ingēti mariæ dei genitrici dicato cūctis fere ciuitatibus añponēda. Est p̄terea & archiepiscopali decorata dignitate: deniq; rebus oībus scīssima est & florētissima ciuitas: atq; ex p̄mis hispaniæ tocus urbib' una. Sed e lusitania magna tādē ad callaciā puinciā transeamus. Hic igi' libri tercii Gallaciæ descripto dabit iniciū.

LIBER TERCIVS INCIPIT. DE GALLACIA PRQVINCIA

Gallacia itaq; (ut postea dicemus) a gala this popul' nomen accepit. Cæterū galathe græce albi interpretat: nā gala lac indicat. habet at hęc puincia a meridie lusitaniā cui cōtermina ē: ab ea .n. (ut ante demōstrauimus) Durio flumine diuidit̄. ab occidēte uero ad septētrionē & oceanū ptinet. Ad orientē quoq; solē galliæ cōiūgit̄. Cæterū galacia ab oceano & durii eruptiōe incipit: ubi p̄mū ē oppidū noīe scī loānis: atq; Ciuitas nobilis portus appellata: ex qua quidē: & gallorum aduētū lusitaniæ: & galaciæ ptē portus galliā dictā arbitramur. itē ē hoc etiā loco populus noīe Metosinus: uillacomes Viana: caminia: ualencia minii: Mōtani & melgarēses. uerū hęc quæ exposita sūt ad minium amnē tendunt & mare. Inter duriū aut̄ & miniū sūt hęc: Barcelli: gymaraneses: Bracensis ciuitas nobil' & p̄s lima: celoriconitani bastones cognoīati: lagnosenses: mōtani: cū uilla regia cognoīata. Itē oppidū Viseū: turris mēcorba: mirāditanis: meiēses: mogadorii: antianēses: frixū spatacinta noīatū: mōsilaris: brigatiū: clautani: Duriū at̄ accolūt uiluestreses: uillarenates: zamorani: toritani quorū oppidū quidā a gothis cōditū fuisse opināt: ideoq; & cāpū gothorū uocitāt. cæterū cū sine autore loquā nō secus (ut puto) fallūt ac q zamorā numāciā dixerē: nā & si zamora oīb' rebus satis ē nobil' satisq; potēs: nō tñ ullomodo cū antiq; nūmācia cōferēda ē: de qua paulopost referemus: ubi & quæ fuerit. Sed ut ad rē redeamus: habet etiā duri' appositos tordefillanos & his p̄piquos septimācos: roanos: arāditanos: oppidū noīe diui stephani: & osmetanos cū suo burgo pōtipinillanos cū bellicosissimis oli numātinis: qui nūc soriēses dicūt: Soria nāq; nūmācia ē: si straboni scriptorū & cosmographorū oīum pitissimo credim', siqđē scribit a nūmācia

Sanctus
martinus
Vallis ecclesiæ.
Camarena
Toletana ciuitas

Portus ciuitas.
Metosini
Viana
Valentia.
Bracensis ciuitas
Viseum.
Miranda
Antiana.
Brigantini
Zamora
ciuitas
Campus
gothorum
Septimanca
Roa aranda
Numantia
Soria nunc.

Strabo.
Plinius.

Plinius.

Liuius

Hispanorum
uirtus in bello
Pomponius
Mella.
Precipue cuiusq;
puincie ciuitates
Vallisoletum

Donia.
Pallencia ciuitas.
Plinius.
Strabo.
Pomponius
Palenciola
Benauentum.
Comes
Rodericus

ad augustā cesareā interesse stadia octingenta: quæ sūt ferme passuū milia centū: quātū oīno itineris est a foria ad augustā cesareā: hinc uero hoc est a cæsar augusta ad zamorā intersunt passuū milia ppe ducēta. Accedit ad hoc etiā quod numācia eodē strabone atq; plino testibus Celtiberorū ē ciuitas a quibus zamora plurimū distat. Bellū. n. nūmatinū celtibericū dixerunt: quod apud iberum amnē gestū est. Strabo aut de his scribens sic inquit eorum nobilissima ciuitas est numancia: quæ in bello celtiberico quod aduersus romanū populū gestū est uirtutē propriā ostētauit: quod uigesimali perdurauit ad annū. Cōplures. n. exercitus cū imperatoribus ad iternitionē de tracti. Nouissime aut numātini obsidione cinti diuturna paciētia tollerant: paucis dūtaxat exceptis: qui cedētes murū dediderūt. Et paulo post ait Numācia ab augusta cesarea quā sup Iberū sitam eē diximus abest ad stadia octingēta. Cōfirmat hoc etiā & plinii naturalis historiæ auctoritas: Cuius hæc sūt de Numācia uerba: Durius amnis e maximis hispaniæ ortus in pe-londonibus: & iuxta numāciā: lapsusq; p areuacos uaccesq; disternatit ab asturia uectonibus: Alusitania callecis: a cantabris etiā populis bellum illud cantabricū dictū est. Liuius enī scribit. Scipio etiā Emilianus numancia urbē Celtiberorū in hispaniā substulit: quatuordecim ānis obsessam ppter defidiā militū: qui ad luxuriā cōuersi erāt: quos Scipio ad militārē disciplinā redegit: cū celtiberis gestū ē bellū a romanis per uiginti ānos quod cantabricū appellat: a cātabris populis in quo bello numācia suas ostētauit uires: nā duces quosdā supauit: & triginta milia romanorū illic cesa sunt a quatuor milibus hostiū. Cæterū Pōponius Mella tarraconēsi puincie numāciā ascribit. ait. n. urbiū de mediterraneis in tarraconēsi clarissimæ Pallācia & nūmācia fuerūt: Nunc est cesaraugusta in lusitania emerita in bethica astagi: hispalis & corduba. Sed iā reuertēdū est unde digressi sumus: Septimācis itaq; ppinquū est oppidū magnū atq; nobile noie Vallisoletū. Est aut oppidū cū artib⁹ mechanicis: tū liberalibus disciplinis atq; studiis illustre: oīum rerū copia foelix: mercatorū cōmerciis diues: sanctorū edibus & collegiis satis ornatū: adeoq; & si ciuitas nō est multis tamē ciuitatibus pferēdū: a pncipibus pferim: qui nullū fere locū q̄ hūc libētius colūt: hoc. n. sibi ueluti domiciliū statuerūt & semp frequētant a quo Donia nō lōge distat. itē pallēcia ciuitas nobilis: hāc ego eē reor quā Plinius: Strabo: & Pōponi⁹ pallāciā uocat. Hic quoq; torquemata colit: Palēciola. itē turris morgia atq; turris altera cognomine battonia: Villalonēses: Concha: Villalpādū: Maioricani: Valderēses: Sagaonii: Bizerrilēses: Barcialēses: Masillani. Benauētū oppidū nobile & oī fertilitate clarū: aquis foelix: & piscium atq; turturū pstatissimorū copia & bonitate laudabile: est & nobilissima q̄dā domo quā Rodericus pemētellus Comes egregius edificauit memorabile. domus at de p̄mis hispaniæ ædibus ad cuius laudē ac memoriā n̄rum

extat epigrama: qđ cū de ipsius roderici comitis illustris laudibus ac p̄stātif
simis uirtutibus dicēdū erit his oīno apponemus. Sūt p̄terea in hac regiōe
castrū mōciū: amuscitani: fromestani: carrionēses q̄ comites cognoiant: A-
storgitani: ferrariēses: cū aqlarēsis q̄bus cognomēto est campus: melgarē
ses: q̄ ferramētales denoiant: balbasitani: paretani nauēses dicti. Aqlarēses
alii: methina rosca cognoīata quæ oīum rerū copia semp̄ ē uberrima & nū
dinarū cōmerciis ditissima: & rebus deniq; oībus ad uiuēdi usū necessariis
felicissima sēp̄ ē. post at̄ occurrūt ualdinebritani: uillabraxima: turriffumia
Villagarfiæ & uronia olī diutius mauris obsessa nec expugnata tñ. itē oppi
dū uillaiacobi noīatū. Et legionēsis ciuitas īsignis atq; tēplo pulcherrimo
ualde celebris. huius. n. ciuitatis tēplū sūma atq; politissima arte p̄fectū & ī
genio cōditū: cui toti⁹ hispaniæ tēplo cedere debeat nō uideo: nā etsi tēplū
qđ tēpestare n̄ra hispal̄ edificat oīa alia magnitudine p̄stat: Sitoletanū etiā
cūctis aliis est ditius: Si cōpostellanū oībus fortius hētur: legionēse tñ pul
chritudine singulari merito qđē cæteris oībus ē añponēdū. In media at̄ re-
giōe ē burgitanorū pulcherrima ciuitas: cōmerciis mercatorū & rebus aliis
p̄ multis diues ac nobil̄ cuius etiā ecclesia ē celebris apud quā Siculus qdam
eques īsignis q̄ p̄ ferdinādo hispaniæ siciliæq; rege militabat ī bello fortiter
occubuit noīe Calseranus: cui scā pax cognomento fuit: ad cuius memoriā
extat epithaphiū frācisci spinolæ siculi.

Hic iacet armipotens e sanguine natus Equestri:

Qui titulum sanctæ quam bene pacis habet.

Namque suo meruit: Coluit quoque tempore pacem:

Hectoreus bello: cæsareusq; fuit.

Heu heu nec certans cecidit: sed fulmine sæuo:

Non iouis: inualide concidit ille manus.

Viribus hostilem dum prestans scandere turrim

Magnanimus uoluit: fossus ab igne redit.

Huius quoq; regiōis ē castrū cæsaris: Cuiēses: oppidū noīe friēse: bellora-
tēses: cerefani: beruesceni: ōniēses: & q̄ntanillēses optimis frugibus diuites
pācoruini: sagiani: methina: pomaria & aliud oppidū friēse. In iberi at̄ mar
gine oppidū scī dñici: nagerēses: oppidū pharū apud amnē hiberū: itē brio
nēses: nauaretani: groniū: Calagurritani: alphonones: oppidū triuiniū: har
netani: erzēses: quellitani: eutolēses: oppidū p̄xanū: Enthifones: anguēses
: magania: munillēses. Sūt p̄terea celtiberorū populi iberū amnē uersus cō-
plures: ex q̄bus Tula ē ciuitas nobil̄ & opulēta quæ nūc tutela uocita: cortē
ses: oppidū ripaforata: cascātini: corellēses: fiterones: diui bernardi domo
& religiōe īsignes: q̄bus p̄p̄inqua sūt balnea saluberrima: a q̄bus mēsa qđā
ex cādido lapide nō lōge distat: que celtiberos & citeriores ulterioresq; diui
dit hispanos: hic. n. nauariæ aragoniæ: & ulterioris hispaniæ terminus ē. ī
qua quidem mēsa ut fertur reges tris in suo quisq; solo sedēs sepe cenarunt

Fromesta

Astorga

Melgaria

Paretani.

Methymna.

Rosca.

Vronia.

Legionen-

sis ciuitas

Quattuor hispa-

niæ p̄cipua tēpla.

Hispalense.

Toletanum.

Compostellnū.

Legionenfe.

Calseranus.

Eques Siculus.

Franciscus

Spinola.

Epitaphium

Castrū cæsaris.

Methymna.

Pomaria

Nagera

Calagurium

Prexanum

Tula ciuitas.

Trium regum

Mensa comunis.

Nauariæ

Regio.

Arago prouincia

Orensis & o
luca ciuitates

Monfregium
Finisterræ
Bethatium

Compostella
ciuitas

Astures populi
Ouitanorum
ciuitas
Rupes europæ
Strabo.

Pleutauri
Bardiete
Allotriges
Plinius.
Strabo.
Polibius
Lepuscua
Zomaia.
Ascotia
Biscaia
Placentia
Bilbilis
Ordonia ciuitas
Victoria ciuitas.

Ad septentrionem autem & oceanum exminii amnis eruptione uersus orientem solem primum sunt gardeani: & tuia ualenciæ opposita Saluaterra: Ribadeuiani: Orensis ciuitas nobilis & oluca antiquissima ciuitas & fortissima ualidisque munitissima muris atque foelicissima balneis. A minio quoque remota sunt hæc: Villanoua quæ fertur infantium: & cella noua: ite mos regius: Marifuero lictora colunt brionenses: Vigonenses: Gangetani: rotundula ponsuetus: populenses: Villanoua: portus nouus: Grobenses: carilenses: patronates: murani: Noia: Finis terræ Lagetani: Coronenses: Bethantium: ponsniueus: ferrolenses: Oppidum nomine sanctæ mariæ: Uerones: Ripadei: A maris autem lictoribus remota sunt hæc: Oppidum cui nomen est diuus martinus: ciuitas quæ uilla maior appellatur: Villalbanum castrum regium: Sarreani: Millitum: Oppidum nomine portus marinus: & Compostellana ciuitas galliciæ prouinciæ caput atque hispaniæ totius ornamentum uel maximum. Est enim & archiepiscopatus titulo nobilis & diui iacobi numine & templo ualde insignis atque omnium fere christianorum aduentu qui undique ad huius apostoli uisitanda limina munera & uota soluentes quotidie confluunt admodum celebris. Sunt etiam in hac regione oppida alia permulta: quibus omissis ad alia progrediamur. Incolunt etiam prouinciam hanc & Astures populi: in quibus est Ouitanorum nobilissima ciuitas: Auilenses: Ripi sillani: Gigionenses: Villadeliciosa: Planenses: Tangetani: Rupes europæ: prauiani: Gradetani: Aliique plures sunt populi quos ob nomen inconsonantiam relinquimus: uereor enim sicuti & Strabo de eisdem populis ait explicandis abundare nominibus: ne iniucunda reddatur ipsa descriptio. nisi cuiuspiam uoluptatis loco fiat: cum ad aures perueniant pleutauri: bardiete: Allotriges: cæterisque deterioris & deformioris appellationis homines. Plinius autem huius regionis populorum & item Strabo: Polibius: & alii plures alios uacceos: alios carpætanos: alios uectones: alios aliis nominibus appellarunt. Ad aquilonem uero & mare uersus sunt etiam populi plures: quorum ciuitas ac prouincia uulgo lepuscua uocatur hoc tempore: ex his autem maris lictora incolunt fons rabidus: & oppidum diui sebastiani: Pasagium: Gnetarienses: Zomaia: Debani: motricenses: tolosani: uillaliberalis: oppidum securium: haspetiani: Ascotia: Elgoibarenenses: Eibarum: Elguettani: Vergarenses: Monsdraconius: huic alia est quoque Contermina prouincia: quæ hispano sermone Biscaia nuncupatur: & hos etiam maritimos populos habet: Ondarnam: Lecaicum: bermeum: Placentiam: Bilbilim: portugaletum. A maris autem semota lictore sunt hæc: Durangum: Elorrionenses: marquimates: & ordonia ciuitas: Billarones: munquenses: & rabeciani: hinc aliquanto semoti sunt uictoria ciuitas: Saluaterra: Villaregia: Iuuarenenses: Mendosini. Ab his etiam parum distant balmesetani: Castrum urdialense: Laretani: Maritimi: Santillanenses: Santa

drum maritimum: & oppidum nomine sancti Vincencii: quod etiam bar-
cheria cognominatur. Atqui plura de gallacia prouincia scribēda supererāt
oppida relatu nō indigna: quibus relictis ad alia reuocamur. Quare si unū
hoc de gallacia proposuerimus ad tarraconēsem prouinciam statim trāsgre-
diemur. Homines itaq; Gallacia bellicosissimos fortissimosq; gignit: qđ
cum scriptorum testimoniis: tum uero ipsa rerum experientia maxime cō-
probatur. Nam de callecis uerba sunt hęc Strabonis. Galleci autem nouis-
simi montana habitantes ut plurimū: unde & bellacissimi & subiugatu dif-
ficillimi: etiam ei qui lusitanos superauit cognomen prestiterunt & per hos
ce annos maxima lusitanorum pars ut calleci uocitentur comparati sunt &
nostra pręterea tempestate plurimos quidem callecōs & fortissime & ani-
mosissime belligerantes uidimus: tam etsi bellica omnino uirtus omni-
bus hispanis peculiaris & innata sit ac propria. Nā & Strabo quoq; de gal-
lorum & hispanorum pugnandi uirtute more & ordine scribens: Sic inqt.
Quam ob rem eorum facilius desolationes euenire contingit: cū gregatim
inferantur & totus simul exercitus: & uniuersis potius excitetur habitaculis
cum ab aliis ualidioribus eiiciantur. Hos romani minori negocio quā his-
panos subiugarunt. His enim antea bellum inferre incipientes nouissime
finierunt. Illos autem medio in tempore cunctos debellauere penitus: qui
intra rhenum pyreneosque montes iacent. Nam qui gregatim totis copiis
irruerant: gregatim simul debellabantur. Hispani uero prelia partiti uires
uti depositum seruabant. Alii alio tempore aliisque in partibus latrocinandi
more belligerantes. Sunt igitur omnes hispani natura bellaces. Equitatu
quam peditatu longe prestantiores. Ab hisce romanis optimus adest equi-
tatus: Semperq; in borea atq; Oceano proprioeres conferendis pugnis au-
datiores. Sed iam ad tarraconensem regionem tandem reuertamur.

De prouincia Tarraconensi

CAETERŪ tarraconensis puicia suū A tarracone ciuitate nobilissi-
ma nomē accepit. A dertosaq; icipiens & iberico mari ad iberi-
fōtes & oceanū septētrionalē iugaq; perinei mōtis atq; aquita-
nię fines distermiat. Est at regio igēs. hispania. n. puicias q̄tuor āplissimas
cōplectit Bethicā: Lusitaniam: callaciā: & tarraconēsem. Duas uero cartagi-
nensem & Tingitanam paulo minores. Plinius autem tarraconensis prou-
cię situm sic etiam describit. Ait enim in Europę descriptione tarraconen-
sis autem hinc affixa pirineo totoq; eius a latere decurrens & simul ad gal-
licum oceanum iberico mari transuersa se pandens Solorio monte & oreta-
nis iugis carpētaniq; & asturū a Bethica atq; lusitania distinguitur. Prima
igitur tarraconensis prouincię ciuitas Dertosa est: tam etsi in iberi Amnis
ripis ad occidentem sita sit: quapropter lusitanię pars esse potest: Distat at
a mari passuum milia fere quinque. Sunt etiam hisdem ripis iberi ad orientē

Gallatię.
Homines
bellicosi
Strabo.

Strabo

Gallorum &
hispanorum
Pugnandi
Differentia.

Tarraco ciuitas
Dertosa ciuitas

Plinius.

Dertosa

Caspa

Augusta cæsarea

Augustæ cæsa
reæ conditor
Plinius
Strabo.

Miranda
Viana

Viana trium re-
gionū finis
Pons reginæ
Stella ciuitas

Olii ædificia
pulcherrima.

Domus multarū
camerarum
Pópilon ciuitas.
Plinius
Strabo.

appositi Caspenses: Quintanii: alcalenses: Iberi cognominati medianeses
pinenses: fontani: Alphagienses: & Augusta cæsarea nobilissima & opu-
lentissima ciuitas: quæ mihi paucis diebus perspecta adeo quidē digna uisa
est: ut cui cedere debeat hispanarum urbium non facile possim diiudicare.
Nā & si quibusdā hispaniæ urbibus antepōnda nō est: minus tñ post ha-
benda: Est enim ciuitas cū rerum oīum copia & Ediū uicorūq; prestātia &
magnitudine: tū uero campis: cōmerciis: Equitibus & līrarum studiis: & ar-
chiepiscopatus dignitate satis illustris: & celtiberorū oīum caput ac decus
amplissimū. hanc tamē imperator Cæsar Augustus edificasse fert: quod &
nomen ip̄m uidef̄ asserere. Dicta est. n. Cæsar augusta Plinio straboneq; tes-
tantibus: nūc aut̄ barbare & male loquētes saragosam uocitant. Hinc aut̄
uersus oceanum septētrionalē plurima occurrūt oppida: populiq; frequen-
tes. Sunt. n. Argnetani: balterrani: Villaliberalis: marciliēses: oppidū per-
alta: funenses: falcitani: Andosilla oppidū noīe sancti Adriani: Azagiēses:
Mirāda lerinenses: Viana nobilis & bellorum patiens. Hec. n. bellis assidu-
is cōcussa uelut ariminū: quod quotiēs romā fortuna laceffit primos bello-
rum impetus excipit: nūquā quiescit. Quare Vianæ ciues nō secus atq; A-
riminēses deplorare iurē queunt: dicentes.

○ male uicinis hæc mænia condita iberis

○ tristi damnata loco: pax alta per omnes:

Et tranquilla quies populos: nos præda furentum

Primaq; castra sumus: melius fortuna dedisses

Orbe sub eo sedem: gelidaq; sub arto

Errantesq; domos: quā lacii claustra tueri

Est. n. uiana media: q̄ diuidit ulterioris hispaniæ & citerioris ac celtiberiæ
regionis fines: cum itaq; utriusq; regiōis p̄ncipes armis cōtēdūt Viana ip̄a
p̄mos ictus substinet. Hinc nō multū distant oppida duo: alterū diui Gre-
gorii noīe: alterū sancti uincencii. Item aliud custodia dictū. Sunt & sexma-
ni: mēdauiani: Artaxonēses: Mindiguria: Pons reginæ: arconenses: ciuitas
noīe Stella: Abarciuca: Munarricēses: Echarritani uartenenses: asianēses: Ra-
gani: oppidū noīe diuæ mariæ oliuæ: ubi religio & tēplum diui Bernardi
magna ueneratione colit̄: Morillani: quibus cognomēto est fructus: Meli-
denenses: Carcastellani: Sanguisani: petillenses: Vxuenses: Carofani: Olita-
ni: in qbus quedā sunt ædificia adeo insignia ut nullis pene alijs in orbe to-
to cedere debeant: Tegulis contecta plūbeis. Itē est oppidū ~~satallēsiū~~: i quo
Palatiū quoq; cernit̄ maximū: cuius camerarū numerus āni dierū numerū
uincit: huc p̄pe sūt poitani: barasuanēses: unsiēses: trebēses & palatiū noīe
baraim. In his at̄ Pópilō ciuitas insignis & quasi pompiopolis ut Plinius
Straboq; testātur. Quare & pōpei magni opus esse nō dubiū reor. Itē sunt
Eguetani: mōs regal: uillauani: rasuitani: aoienses: balderones: burguetani

Item sancta maria rontiolinis religiōis diui augustini atq; ordinis celebris in hoc. n. tēplo plura sunt memoratu dignissima de duodecim gallorū paribus: quæ cā breuitatis omittimus. Sunt hic & aguerriēses: Irauerritani. itē oppidū noīe sancti ioānis pedis portus cognōiatus. Est autē hoc in Mōtis cuiusdā radicibus positū: qui habet in ascensu passuū milia quindecim: & undiq; fontibus uberrimus est: ibiq; ferrū plurimū effodit. In iugo at & cacumine mōtis ipsius cāpus est & amenus & uiridis semp: cū templo cui cognomēto est Caieta: ubi demū roldanus siti pugnās extinctus phibeit. Sūt p̄terea hic aritaones: carrēses: mōselonēses: Arcibalēses: stauatini. Itē oppidū noīe scī Pilai cum duobus palaciis ingentibus atq; magnificis: quorū alterū Olgramoniū: & alterū lusa nomē tenet. Ex augusta at cæsarea ad oriētē p̄ mediā fere regionē sita est Isca ciuitas: quæ nunc osca nuncupat: baluastrēses: mōsonēses: Iaccetani: a iacca puincia noiati: tamaritani: balagueriēses: populēses: Alphaxarim: offerēses: oppidū cui cognomento est scā lucia burgilarēses oppidum fraga: Ilerda ciuitas celebris supra sicorim amnē posita. Iſrarum studiis aliisq; rebus plurimū illustris: apud quā petreius & affranus pōpei Duces a cæsare debellati fuere. Inde semotū est oppidū noīe belpuchium: Tarracēses: cerueritani: Iorbēses: populenses alii: pierēses: Martorellani. Ad meridiē autē & maris lictus Tarraco ciuitas ē nobilissima: quæ ut supra demōstrauimus huic puinciæ nomē imposuit. Cæterū magnifica hæc ciuitas a scipiōibus teste Plinio cōdita fuit. est at & maris portu & patriarchatu p̄stātissima & optimi uini genere lætissima. hinc enī olim uinū quā optimū romā mittebat: qđ cāpano emulabat. unde ait Martialis. tarraco campano tantum cessura lyeo: Me genuit tuscis emula uina cadis. Et Silius italicus. Dat tarraco pubem uitifera & lacio tantum cessura lyeo. Supra quoq; eodē lictore Barchinona sita est pulcherrima oīum ciuitatum: oīumq; olim ditissima: hoc at tpe p̄pter bella aliquātū opibus exhausta. Hæc uero cum p̄ se satis laudata sit atq; illustris (nā fama quidē eius nullis in terris audita nō est) a me laudari supuacaneū putauī. Adde quod si eā forte comēdare uelim potius mihi quidē uires deficiāt: quā ut eam recte laudare queā. In ea enim nihil nō laudabile est: huius at ciuitatis iniciū & auctore nō certo reperire potuimus: nā de nona barca quidā quicquid fabulāt nobis sane non placet: hanc deniq; Bocatius ut libro primo diximus barcinū uocauit: Dionisius uero alexādrinus barcelonā appellauit. Sūt & in hac regiōe quoq; Cardona: praten ses: sanfona: pallēses: urgelenses: Viquitani: popletani: Eunenſes. Versus autem solis exortū sterliquitanorū oppidū cum castello in excelso loco posito. Item mōforius: & blanes oppidū maritimū satis nobile. Hæc. n. regio undiq; fructiferis arboribus consita est ac piscibus uenationibusq; admodū foelix. post hæc at Hierona est ciuitas nobilis: in cuius tēplo altare quoddā totū gemātū & uariis plurimisq; preciosis lapillis or-

Sancta maria
Rocilionis.

Mirabilis mon-
tis altitudo

Caieta

Olgramonium
& lusa palatia
Osca ciuitas

Iberda ciuitas

Tarraco ciuitas

Plinius.

Martialis
Syllius.
Barchinona.

Bocatius.
Dionisius.
Cardona
Blanes
Gerona ciuitas

natissimū ac fulgentissimum uidimus. hinc non multum distat oppidum magnū ac nobile: qđ purpureanū nōstri seculi hoies uocant. Ego uero purpureū dixerim: p̄sertim cū in eo purpura fiat. Est at̄ oppidū satis clarū satisq; fœlix: & rebus oībus abundans. Nā & si amari nō nihil semotū est: magnū tñ ex pelago prouentū atq; cōmercia plurima semper accipit. Hinc aut̄ ad palmā oppidū finit̄ hoc hispaniæ latus: quod galliæ cōiungit̄. Tam & si narbonēsem quoq; prouinciā hispaniæ quidā ascripserūt. Sup̄sunt itaque huius prouinciæ populi plures qui oēs cōprehendi non p̄nt. Itaq; de his q; plenius uidere cupiat strabonē. atq; Pliniū consulat apud quos latius omnia descripta sunt.

De prouincia Cartaginensi.

CEnio nūc itaq; ad Cartaginensem prouinciā: quæ a cartagine noua quā p̄eni teste Plinio cōdidere nomē sortita. Regio aut̄ nobilium populorū cæterarūq; rerū p̄stantia nobilissima: & quæ a cartagine noua ad dertosanos usq; protenditur. Ipsa aut̄ Cartago ciuitas cum cæteris rebus: tum maris portu fœlicior est. Cuius aut̄ portus qualis sit ex ea Virgilio descriptione colligi facillime potest: in qua inq̄t
Est in secessus longo locus: in sola portum
Efficit: obiectu laterū quibus omnis ab alto
Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atq; hinc uastæ rupes geminiq; minantur
Ni coelum scopuli quorum subuertice late
Aequora tuta silent: tum siluis scena coruscis
Desuper horrentiq; atrum nemus eminent umbra
Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum
Intus aquæ dulces uiuoq; sedilia faxo
Nimpharum domus: hic fessas non uincula naues
Vlla tenent unco non alligat anchora morsu.
Nam & Seruius & Laudinus p̄ tepothesiā. i. fictā loci descriptionē ad hūc portū uirgilium allusisse tradiderunt. Cum hic locus in affrica nusquā reperiatur. Hic præterea portus a Syllio italico sic describitur.

Cartago impenso naturæ adiuta fauore:
Excelsos tollit pelago circumflua muros:
Artatas ponit fauces: modica in sola claudit
Quam titan ortu terras aspexit eos.
Duo enim hispaniæ portus fama ferūtur insignes alter nouæ cartaginis: & apud callicos alter oppidi Coronēsis. Sunt etiā in huius maris lictoribus ad orientem helchitani: Alicantenses: Denia: oliuenses: oppidū Gandia & Valētia nobilissima ciuitas: quæ a mari ut Plini⁹ & strabo tradūt trib⁹ passuū milib⁹ remota est. Cæterū hæc uel inter p̄mas toti⁹ hispaniæ urbes anu

Geronæ
ara diues
Purpurianum

Plinius.
Cartago &
eius portus.
Virgilius

Seruius
Laudinus
Syllius.

Duo hispaniæ
portus insignes.
Coronēsis port⁹
Gandia
Valentia ciuitas
& eius laudes

meranda est: uel nullis postponenda. Hæc namq; uel sola ciuitas uiuēdi ordinem singularem sibi instituit ac seruat: hæc suis & honestissimis morib; ac institutis sūmā inter ciues pacem & cōcordiam tuetur: hæc lites & iurgia rarissime uel potius nunquā sustinuit. hæc sola fere ciuitas spurcissimis pestilentissimisque sordibus caret. Sūma namq; mundicia magnaq; uerrendi solertia diligentiaq; saluberrima semper est. demū equitum numero ac fulgentissima nobilitate est: mercatorum cōmerciis ditissima: mechanicis artibus cultissima: hortis plurimis amænissima: hoīum ingeniis clarissima. nā in spectaculis quidem celebrandis atq; exhibendis: tum sumptibus tum industria & ingenio unica profecto in toto orbe terrarum semper aptissima gens. Est enim opere precium Valentinis ipsos inspicere diem christi corporis celebrantes: aliorumq; cælitum sacra lustrationesq; faciētes. Qui quoq; die sancti mathiæ sūma humanitate atq; diligentia supplicantes omnes ad locum quendam proficiscuntur: ubi eorum cadauera iacent: quibus crimina mortis causa fuere: atq; ea siue suspensa siue iacencia suscipiunt: & feretris imposita ad sacrum deuehūt locum: ubi sacrificiis orationibusq; honorificentissime sepeliunt. Idem cum aliquis contra ius & uetitū quid admiserit: quā ob rem iure reus morti destinatur: hūc omnes: tum milites: tū sacerdotes precipui diligētissime usq; ad mortē comitat: eum consolādo & prope æque dolendo: adeo ut ille multo quidem patientius oppetere mortem uideatur. multa deniq; fiunt a ualētinis egregia facinora: de quibus uolumen imensum confici posset. Quam ob rem his quæ de Valencia florentissima ciuitate nūc altera sagunto dicēda erāt omissis: ad propinquā huic & antiquissimā Saguntum memoratu dignissimā deueniendū est: quæ quidē cunctis laudibus illustranda est. fuit. n. prestantissima & clarissima ciuitas atq; populo romano fidelissima. Nā cum sematui populoq; romano p̄staret obsequiū: & ab annale & cartaginensiū exercitu oppugnaret: deleri penitus maluit: quam a populo romano deficere. Cæterū ut saguntinorū uirtus costatiæ p̄spici & cognosci queat: Liuius quidē de his loquēs audiendus: Qui de saguntinis hæc refert. Et iam oīa trans iberum p̄ter saguntinos cartaginēsiū erāt: cum saguntinis bellū nōdum erat: cæterum belli causa certamina cū finitimis ferebātur: maxime Turdetanis: quibus cū adesset idem qui litis lator nec certamē iuris: sed uim queri appareret: legati a saguntinis romā misi auxiliū ad bellum iam haud dubie iminens orantes: consules tunc romæ erant publius cornelius Scipio: & titus sempronius longus: qui cum legatis ī senatum introductis de republica retulissent: placuissetq; mitti legatos in hispaniā ad res sociorum inspiciendas: quibus si uideretur digna causa & annibali denunciarent: ut a saguntinis sociis populi romani abstineret: & cartartaginem in affricam traicerent: ac sociorum populi romani quærimonias deferrent: hac legatione decreta: necdum missa: omniū

Valentino
rum mores
& concordia.
Valentiæ
munditie
Valentinorum
commoda

Valentinorum
in celebrandis
sacris industria

Saguntus.

Liuius

XIXX
spe celerius saguntum oppugnari allatum est. Tunc delata ex integro res ad senatum: & alii prouincias consulis hispaniam atq; affricam decernentes terra mariq; rem gerendam censebant: Alii totum in hispaniam annibalem q; intendebant mouendam rem tantā expectādoq; ex hispania legatos cēferent. Hæc sententia quæ tuti ssima uidebatur uicit: legatique eo maturius missi publius ualerius flacus: & quintus fabius pamphilus saguntum ad annibalem atq; inde cartaginem: Si non absisteretur bello: ad ducem ipm in pœnam federis rupti deponendum. Dum ea romæ parant cōsultantq; iam saguntus sūma ui oppugnabatur. Ciuitas ea longe opulētissima ultra iberum fuit sita passus mille ferme a mari: oriundi a iazinto insula dicuntur: mistiq; etiam ab ardea rutulorum quidem generis. Cæterum in tantas breui creuerant opes seu maritimis: seu terrestribus fructibus seu multitudinis incremento: seu sanctitate discipline: quam fidem socialem usque ad perniciem coluerunt. Annibal infesto exercitu ingressus fines peruastratis passim agris: urbem tripartito agreditur. Angulus muri erat in planiorem patenciamq; quam cætera circa uallem uergens: aduersus eum uineas agere instituit: per quas aries mœnibusq; ad moueri posset: Sed ut locus procul in uiros satis æquus agendis uineis fuit: ita haud quāquā prospere: postea quam ad effectum uentum est operis: cæptis succedebat: & turris ingēs iminebat & murus ut inspecto loco supra cæteræ modum altitudinis emunitus erat & iuuentus delecta ubi plurimum periculi ac laboris ostēdebatur ibi ui maiore obsistebant: ac primum missilibus summouere hostem: nec quidquā satis tutum munientibus pati: de ui iam non pro mœnibus modo atq; turri tela micari: sed ad erumpendum etiam in staciones operaque hostium animus erat: quibus tumultuarius certaminibus haud ferme plures saguntini cadebant: quam pœni. Vt uero Annibal ipse dum murum incautius subiit aduersum femur tragula grauius ictus cecidit. Tanta circa fuga atq; trepidatio fuit: ut non multum abesset: quin opera ac uineæ desererentur: obsidio dein per paucos dies magis: quam oppugnacia fuit: dum uulnus ducis curaretur: per quod tempus ut quies certaminum erat: ita ab apparatu operum: ac munitionum nil cessatum: itaque acrius de integro obortum est bellum: pluribusque partibus uix accipiētibus quibusdam opera locus: uineæ cæpte agi: ad moueriq; aries: abundabat multitudine hominum pœnus: ad centum enim quadraginta milia habuisse in armis creditur. Oppidani ad omnia tuenda obeundaque multimoda arte detineri cepti sunt: & non sufficiebant: iam enim feriebantur arietibus muri: quassatæ quoq; multæ partes erant una continentibus ruinis nudauerat urbem tres deinceps turres: quantumque inter eas muri erat: cum fragore ingenti prociderant: captumque oppidum ea ruina crediderant pœni: qua uelut si pariter utrosq; murus texisset: ita utrimque in pugnam prœcursum est: nihil tumultuariæ pugnæ

Saguntus ubi sita sit.
Saguntini unde oriundi.
Saguntinorum opes

Annibal tragula femur traicit

Numerus militum annibolis.

simile erat: quales in oppugnationibus urbium per occasionem partis alterius conferi solent: sed iunctæ acies uelut patenti campo: inter ruinas muri tectaque urbis modico distantia inter uallo constiterant. hinc spes: hinc desperatio animos irritat: pæno cœpisse iam se urbem si paululum adnitarur credente: Saguntinis pronudata mœnibus patria corpora opponentibus: nec ullo pedem referente: ne relicto a se loco hostem imiceret: itaque quo acrius & confertim magis utrimque pugnabatur: eo plures uulnerabatur: nulloque inter arma corporaque uano intercidente telo Falarica erat saguntinis missile telum hastali abligneo: & cætero Tereti preterquam ad extremum unde ferrum extabat: Id sicut in pilo quadratum stuppa circumligabant: linebantque pice: ferrum autem tres in longum habebat pedes: ut cum armis transfigere corpus posset: Sed hic maxime si exisset in scuto: nec penetrasset corpus: pauorem faciebat: quod cum medium accensum mitteretur: conceptumque ipso motu multo maiorem ignem ferret: arma omitti cogebat: nudumque militem ad insequentes ictus prebebat: cum ergo diu anceps fuisset certamen: & saguntinis quia præter spem resisterent creuissent animi: pænus quia non uicisset pro uicto esset: clamorem repente oppidani tollunt: hostemque in ruinas muri expellunt. Inde impeditur trepidantemque exturbant. postremo fuscum fugatumque in castra redigunt. Interim a roma legatos uenisse nunciatum est. Quanta autem saguntinorum circa romanos fides atque constantia fuerit: ex eo quod post Alorci orationem fecerint facile comprehenditur: Nam Alorcus cum hostem nimis urgentem ac pene uictorem Annibalem animaduertisset orationem huiusmodi ad saguntinos habuit. Si ciuis ipse Alcon sicuti ad pacem petendam ad annibalem uenit: ita pacis condiciones ab annibale ad nos retulisset: superuacaneum hoc mihi fuisset iter: quo nec orator Annibalis nec transfuga ad uos uenissem. Quum uero ille aut uestra aut sua culpa manserit apud hostem: Si metum simulauit sua: uestra si periculum est ad uos uero referentibus. Ego ne ignoraretis esse aliquas & salutis & pacis nobis condiciones pro uetusto hospitio: quod mihi uobiscum est: ad uos ueni: uestra autem causa me neque ullius alterius loqui que loquor apud uos: uel ea fides sit: quod neque dum uestris uiribus restitistis: neque dum auxilia a romanis sperastis: pacis unquam apud uos mentionem feci. postea quod nec a romanis uobis ulla spes est: nec uestra iam aut arma uos: aut mœnia satis defendunt: pacem affero ad uos magis necessariam quam æquam. Cuius ita aliqua spes est: si eam quemadmodum uictor fert annibal: si uos ut uicti audiatis: si non id: quid amittis: in dano: cum omnia uictoris sint: sed quicquid relinquit: pro munere habituri estis: urbem uobis quam ex magna iam parte dirutam captam ferre totam habet adimit: agros reliquit: locum assignaturus: in quo nouum oppidum

Phalarica

Quanta fides
saguntinorum
circa romanos
fuerit
Alorcus
Alorci oratio
ad saguntinos.

edificetis. Aurum argentumque omne publicum & priuatum ad se iubet deferri. Coniugum nostraque corpora: ac liberorum nostrorum seruat inuiolata. Si inermes cum binis uestimentis a saguntis uelitis exire. Hæc uictor hostis imperat: hæc quaquam sint graua atque acerba: fortuna uestra uobis suadet. Equidem haud despero cum omnium potestas ei a nobis facta sit: aliquid ex his rebus remissurum. sed hæc patienda censeo potius quam trucidari corpora uestra: rapi trahi que ante ora uestra coniuges ac liberos belli iure sinatis: ad hæc audienda cum circumfusa paulatim multitudine permixtum senatui esset populi consilium: repente primores secessione facta: priusquam responsum darent argentum aurumque omne ex publico priuatoque in forum collatum: in ignem ad id raptim factum conicietes: eodem plerique semetipsos precipitauerunt: multo pulchrius mori atque honestius existimantes: quam ut a romanis ad hostem pœnũ transirent: apud quem non sine summa ignominia atque turpitudine uicturi essent, quorum fidem erga romanum populum atque constantiam Valerius maximus non subticuit. Ait enim libro quinto capitulo de fide publica: post duorum in hispania scipionum: totidemque romani sanguinis exercituum miserabilem stragem saguntini uictoricibus annibalis armis intra mœnia urbis sue compulsi cum uim punicam ulterius nequiret arcere: Collatis in forum quæ unicuique erant carissima: atque undique circumdatis accensisque ignis nutrimentis ne a societate nostra desisterent publico & cõi rogo semetipsi superiecerunt. Syllius etiam Italicus saguntinorum erga romanos fidem admiratus sic exclamat.

Valerius
maximus

Syllius italicus

Heu priscis numen populis ac nomine solo
In terris iam nota fides: stat dura iuuetus:
Erectamque fugam: & claudi uidet aggere muros:
Sed dignam Aufonia mortem putat esse saguntum:
Seruata cecidisse fide) idem saguntinorum animas
His laudis prosequitur.
At uos sydereæ quas nulla æquauerit ætas
Ite decus terrarum animæ uenerabile uulgus
Helysium: & castas sedes decorate piorum:
Quis uero non æqua dedit uictoria nomen:
Audite o gentes: neu rumpite fœdera pacis:
Nec regnis post ferte fidem: uagus exul in orbe
Errabit toto patriis proiectus ab oris:
Tergaque uertentem trepidans cartago uidebit:
Sæpe saguntinis somnos exterritus umbris
Optabit cecidisse manu ferroque negato
Inuictus quondam stygias bellator ad undas:
Deformata feret liuenti membra ueneno

Cæterum saguntum Liuius (ut supra demonstratū est) azacintis rutulisq;
conditam fuisse tradit: & mari passus mille remotā esse. Syllius autē hercu-
lis opus fuisse saguntū cecinit: & azacinto eius socio illic sepulto nomen ac-
cepisse. Ait enim.

Prima saguntinas turbarunt classica portas
Bellaq; sumpta uiro belli maioris amore:
Haud procul herculei tollunt se lictore muri:
Clementer crescente iugo: quis nobile nomen:
Conditus excelso sacrauit colle zacintus:
Hic comes Alcide remeabat in agmine thebas
Gerione extincto & reliqua.

Sed de sagunto hactenus: uerū ī noīe magna quidem huius urbis mutatio
facta est: quippe quæ tempestate nostra mons ueterum nuncupatur. A ma-
ris autem lictoribus aliquanto remoti sunt Mursiani: multis rebus fœlices
& fictilibus presertim: quæ ut libro primo scripsimus mursia: Malaca:
Valétia: & sagūt' pulcherrima p̄stāt ab his Oriolani nō multū distāt: q; etiā
puintiā cartaginēsem nō parū excolūt. Sūt. n. & patrio solo & īgenio atq;
solertia fatis clari. Excolit̄ p̄terea regio hæc acreuillēsibus: & uillenatib': con-
sentanitanis. Hic sita est & Xactiua nobilis: ac fertilis. item sogorba: sagū-
tinis autem propinqui sunt puteolani: milenses: oppidum nomie diui ma-
rthei: Tragerenses: montesani cum castello inexpugnabili: ondenses: panif-
colani: In mari expositi & habitantes: cerueritani: algirenses: ontigentani:
alcoitani: Aiorenses: Biarenenses: Villaformosa: lucenates: lirienses: benagna-
zirenses: Castillonenses: Quarienses: Manisquitani: Ostalgar castellū ma-
ximum ac fortissimum: quo tempore belli omnes illius prouinciæ populi
confugiunt: Ibi que sese tutissime defendunt. Sunt in eadem regione burri-
ani: Almenarenenses: Alpontani: Lucentini: aspenses: Paternitani: Rocafen-
ses: Torrentini: Alaquenses: Planenses: Fulelani: Artauenses: Eldani: no-
ueldani: Alcoferitani: Monticatini: Catarogenses: Ribarogitani: Torien-
ses: Buniolenses. in medio autem regionis carthaginensis oppida complu-
ra conspiciuntur: In quibus est Conchensis nobilissima Ciuitas: In uno
trium Iugorum sita. Ibi enim cacumina tria conualles geminos effici-
unt: per quas flumina quoque gemina dilabuntur: flumen autem utrum-
que est aquæ saluberrimæ & piscium copia & prestantia fœlix: turtures enī
gignit optimi saporis atque nutrimenti: ciuitas itaque conchensis tum cæ-
teris rebus per multis: tum his annibus duobus insignis habetur: quo-
rum alterum Succharium: alterum Occarium appellatur. Idq; in succariū
amnē maiore protinus postq; ciuitatē præter labitur influit. In horum igi-
tur scopulorum altero qui medius est concha ciuitas posita est: quæ in emi-

Titus Liuius
Syllius italiacus.

Mursia

Oriola

Villenates
Xactiua
Montesa.

Lucena.
Ostalgar castellū

Lucentia.
Aspenses
Moncata
Concha ciuitas.

Sucharium
flumen.
Occharium
flumen.

Moia
 Rechenā.
 Villascula.
 Cincilla ciuitas.
 Regalis
 Otonia ciuitas
 Bonus dies
 Hudenses
 Tarāco.

Plinius.
 Antei regia hes-
 peridum horti.
 Herculis arane-
 mus auriferum
 Abila mons
 Plinius.
 Tamunda.
 Siga flumē oppi-
 dum cæsariense.
 Plinius.

Apollinis pro-
 montorium
 Iube regia.

nētiori loco hoc est in altis rupibus turrim habet ubi olim castellū fuit inex-
 pugnabile. Ciuitas at cum ædificiis et loci natura: tū amnibus quos memo-
 rauimus atq; aliis rebus q̄ plurimis satis est celebris. est. n. & pecoribus: & la-
 narū: tū copia: tū p̄stantia & tenuitate admodū diues ac fertilis. habet autē
 ad oriētē hos populos almodouarēses: cōpilonēses: raylones: cardinetanos
 Carbonerēses: Moiam: rechenates: Villorenenses: cardinetanos alios: Ad me-
 ridiem uero sunt Villascusa: belmōtani: Igneſtēses: cincillani: rodani: oppi-
 dū noīe diui clemētis: Villanoua: lamottenſes: oppidū cui nomē est Alca-
 zar atque cognomē cōsocrus: doimilenses: ciuitas regalis cognoīata: Alca-
 racēses: mōtilenses: lorcetani: almagronii: In occidentē autē est Otanorū ci-
 uitas nobilis atq; grādis: oppidū noīe bonus dies: almonacerēses: alcocer-
 tani: ualdoliuēses: salmeronii: scamillenses: huclesitani: Tarāconēses atq; a-
 lii permulti quos comprehendere difficile est.

De Tingitana prouincia.

Et & reliqua ad meridiem prouincia trāffretū: quæ licet trāspōtū
 sit: hispaniæ tñ est ps: & atingē oppido tingitana dicta est: tā
 & si postea quoq; a mauris mauritania fuerit appellata. hæc at
 prouincia dicēte Plinio abest a belone bethicæ oppido proximo
 traiectu triginta milia passuū. Cæterū hac i regiōe plura fuisse memoria di-
 gna plures quidē memoriæ pdiderūt: p̄cipue antei Regiā certamēq; cū her-
 cule: & hesperidū hortos: herculis arā: auriferūq; nemus: oppida p̄terea iuli
 am cōstantiā: augusti coloniā: zubil regū dictōi exemptā: & iura in bethicā
 petere iussam. est & abila mōs eminētissimus calpe oppositus: oppidū mal-
 uaua: in hispania sitū: ut ait Plinius regia siphacis alterius mauritaniæ. itē
 tamūda oppidū: & eiusdē noīs flumē quondā nauigabile. itēq; flumen ali-
 ud noīe laud: ip̄mq; magnorū capax nauigiorū: hic insuper oppidū rufar-
 dir & maluana portus: fluuius etiā nauigabilis noīe siga: oppidū cæsarien-
 se: ab eo portus magnus harpatio appellatus ciuiū romanorū oppidū teste
 Plinio: amnis molucha: zacenitana peregrinorū oppidū: Arsenaria latino-
 rum tria milia passuū a mari: Carcēna augusti colonia: legio secūda. Itē Co-
 lonia eiusdē deducta cohorte p̄toria gunugii: p̄mōtoriū apollinis: oppidū
 que ei celeberrimum cæsarea coloniæ iure donata eiusdem iussu deductis
 ueteranis: oppidū nouū: & latio donatum Tipasa: itemq; a uespasiano im-
 peratore eodem munero donatum icosio: Colonia augusti rufguniæ: ruf-
 curium ciuitate donatū & honoratū a claudio: Ruzasus augusti Colonia:
 Salde Colonia eiusdem: Sigili oppidum: tucca impositum mari & flumi-
 ni amfagæ: intus Colonia augusta quæ item succa: bariten: Tubi: Subtu:
 ciuitates termici: Tigauæ: Flumina isarges: Gens nabades: Sardana:

lauerna: barginfina: Turebi. Item nauigabile flumē ufariēs: & aliud ampa
ga. Cæterū puincia huius: tum oppidorū: tum fluminū aliarūq; rerū noīa
sicut & aliarū magna ex pte tēpestate nostra mutata esse arbitror. atqui hæc
quæ de tingitana puincia scripsimus: sic oīa fere & a plinio & a strabone a
liisq; scriptoribus apellata fuere. Sunt & alia regiōis huius cōplura quibus
relictis (ne huiusmodi locorum descriptio fastidiū afferat) de insulis hispa
no mari adiacentibus pauca referemus.

De insulis hispano mari adiacentibus.

G St itaq; gades īsula ppe bethis hispaniæ flumīseruptionē: hāc
alii erythreā & a tyriis ab erythreo mari pfectis cultā ferūt: qdā
Aphrodisiam: ac nōnulli Iunonis insulā dixere: quæ septingen
tis & quinquaginta stadiis acalpe distare existimat: insula qui
dem & si parua est: uirorū tamē nobilitate olim plurimū excellebat: in uno
enī huius īsulæ oppido uel exiguo quod gadiū dicebāt quingētos ordinis
equestris uiros uno censu cōnumeratos fuisse memoriæ pditū est. Hāc ge
ryonē tenuisse insulā ferunt: quē hercules in se uenientē bello subegit & ar
mentis simul & gregibus spoliauit: quos (ut ante diximus) adduxit in græ
ciā. Geryonē hesiodus tricipitē uocat. Seneca triformē. Virgilius uero tri
geminū: quod quidem rōne nō caret tres nāq; eodē noīe fratres fuere: qui
tanta inter se concordia uixerunt: ut quāuis tres essent: una tamē uiuere aīa
uiderētur. pascuis p̄terea insula nimiū foelix. Herbā. n. emittit: quæ quāuis
pene Sicca uideatur: greges tñ & armēta omnia mirū in modū pinguia red
dit: adeo ut nisi per abstinentiā interpellata fuerit sagina pecora plærūq; ni
mia pinguedine corrūpanť: quod & multis quoq; hispaniæ locis accidisse
cōspeximus. quare & caseus illic fit plurimus aqua etiā imixta: qđ lac ipm tā
tæ uirtutis est: ut sero oīno careat. est & alia huius noīs Insula minor: ī qua
iulium oppidū cōdidere romani: de cuius simul & alterius ædificio ac cul
tu sic p̄m̄lti scripserūt: tyrios olim oraculū sciscitātes hoc habuisse respōsū
ut ad herculis colūnas mitterēt: & eos qui ad speculādū missi fuissent: quū
ad maris angustias: puenissent orbis ibi terminos esse ac fines existimātes:
qd metæ labores herculis fuissent: ibi gades occupasse insulas: atq; in earū
altera urbē ad occasū: tēplū uero herculis ad orientē cōdidisse: in quo m̄lto
rū imagines collocasse: inter quas alexandri magni imaginē cū suis titul' &
rebus gestis posuisse: quod cōprobare uideť Suetonius tráquillus quū ait:
cæsarē quū gades uenisset animaduersa apud hercul' tēplū magni alexandri
imagine īgemuisse. Hinc itaq; colūnarū herculis diuulgatū est nomen: tā
etsi herculis colūnas eas plærūq; dixere: quæ ī hercul' tēplo apud gades erāt:
ex aere confectæ cubitorum octo: in quarum constructione sumptus tem
pli factus scriptus ostendebatur. Huc pficiscebant omnes fere nauigatiōe
& armis defūcti herculi sacra ferētes: ab illo, n. sese iuuari existimabāt ibiq;

Gades insula
Erythera.
Aphrodisia.
Insula iunonis

Magna nobilitas

Geryon.
Hesiodus
Seneca
Virgilius
Erbæ uirtus

Gades insula
la minor.
Oppidum iulia.

Suetonius

Polibius.
Fontis natura.

Arbor insignis

Mos & ratio
columnarum.

Rhegini siculis
oppositi

Alexander

Pindarus por-
tae gaditanae
Abyla & Cal-
pe montes.
Seneca.

Plinius.
Cassiterides in-
sulae fortunatae
Gymnesiae

maris & terrae finem esse a sacerdotibus docebant. hic Polibius tradit apud herculis templum aquae dulcissimae fontem oriri: cui per contrarium est maris incrementum. Nam si forte pelagus augetur: fons continuo deficit: mari uero refluxu statim aqua completur: cuius rei causam scribit: quod spiritus qui ex cauernis terrae in supernas partes exhalat: cum terra in accessu maris fluctibus operitur egredi prohibet: ideoque ad interna reuersa fontis meatus occludit propter quod necesse est aquam deficere: in maris uero refluxu detecta iam ac nudata terra: spiritum meatus suos liberos habere: itaque non impedita amplius scaturigine fontanam aquam ubertim fluere fertur hic & arbor insignis: quae ramos ad terram usque incuruatos habet: frondes ad mucronis speciem gerentes: longitudine cubitum: & latitudinem quattuor digitos excedentes. eius arboris ramos si quis excidisset magnam lactis copiaem emittebat. radice excisa minii humorem exsudabat: fructum quoque gustu suauissimum ferebat. Columnarum autem herculis causam & rationem alii aliter afferunt. ego uero his accedo: qui ueterum morem fuisse retulerunt: ut aut columnas aut aliud simile ponere consueuerint: quo uel fines expeditionum suarum uel res fortiter gestae significarentur: quum praesertim eo tempore scriptoribus carerent: sic enim Rhegini turrim quaedam super freto locauerunt: & huic aliam oppositam siculi quam pelori uocant. & quae philenorum arae dicuntur in media fere syrtium tollere positae sunt: in isthmo quoque corinthiaco columnam quandam locatam fuisse memoriae proditum est: quam ionnes dum acticum & megarensem agrum occupassent committere constituerunt. simili modo qui illis & peloponneso deiectis prouinciam in potestate sua redegere: alteram columnam erexerunt e parte qua megara spectabat: ita inscriptam: hac non peloponnesus: ionia est. Alexander etiam macedo in extremis indiae columnas quasi finem indiae expeditionis erexit: hercule imitatus & liberum patrem: quos aras truxisse historiarum scriptores posteritati scriptum reliquerunt. quam ob rem ad uerum quidem accedere uidetur: a principio duas columnas ut suorum laborum metas: uel rerum a se gestarum monumenta ab hercule positae fuisse: uel a duabus insulis: quas supra memorauimus columnarum nomen remansit: quas Pindarus gaditanas portas appellauit: uel a duobus montibus: Abyla africae & Calpe europaee: quos quum continui fuissent ab hercule diuisos poetae fabulantur: & Seneca. Penetrare iussus solis aestiui plagas: & adusta medius regna quae torret dies: utriusque montes soluit abrupto obice: & iam ruenti fecit oceano uiam. sed de gadibus haecenus. Celtiberiae autem ut ait Plinius insulae complures appositae sunt: & praecipuae haec quae a plumbi fertilitate Cassiterides appellantur a graecis. inter has autem & gades mediae sunt insulae sex: quas quidam Fortunatas dixere. post autem cassiterides ut dionysius alexandrinus scriptor egregius tradidit: Gymnesiae insulae sequuntur: ex quibus quae propinquior est baulus appellatur. Re-

liquæ uero geminæ sunt: & a græcis baleares appellatæ a fundarū iactu: quibus homines ipsi maxime utebantur: quarum altera que maior est Terracona nam ciuitatem habet: Altera uero quæ minor Barceloná: contra potissimū septétrionē uersa. Tum uero sequitur Sardinia cui uicina est Cynus atque utræq; ut Dionisius alexandrinus narrat soli ubertate & nascētium Copia spectatissimæ: & sardinia præsertim de qua simul & de sicilia Lucanus hæc cecinit.

Vtraq; frugiferis est insula nobis aruis:
 Nec plus hesperiam longinquis messibus ullæ
 Nec romana magis completerunt horrea terræ
 Vbere uix glebæ superat cessantibus austris
 Cum medium nubes borea cogente subaxem
 Effusis magnum libiæ tulit imbribus annum.
 Sunt enim insulæ omnes quas memorauimus cum fertilitate soli: tum uero ciuitatibus & oppidis nec non etiam portibus nimis illustris. Ad oceanum autem occidentem atq; septétrionalē insulæ sunt cōplures: quas ut ad reliquas res hispanas redeamus transire silentio cogimur. Ad ea igitur quæ in fine primi libri polliciti sumus reuertimur. Dicemus itaq; de hispanorū moribus si prius de altera insularum balearium per pauca meminerimus. Est enim insula earum altera que maior appellatur nobilissima: & in ea ciuitas insignis: quam uulgus Maioricam uocat: & quæ insulæ totius est caput atq; metropolis: insula quoq; multis in rebus illustris. abundat enim oleo: precipuo: lanis optimis tenuissimisq; atq; Caseo suauissimo: arborum fructibus: uenationibus & præsertim lepusculis quos cuniculos dicimus: quorum multitudo interdum (ut libro primo diximus) perniciofa est.

De hispanorum hominum moribus.

Sunt itaq; hispaniæ homines primum ad bellum gerendū promptissimi fortissimiq;: nec tamen sine causa bellum gerunt: Eorum siue equitum siue peditum in prelio maxima Virtus: hominum genus nimium uelox: quodcūq; telum fortissime atq; longius excusso lacerto contorquent: pugnandi sciencia plurimum excellūt prius enim consilio & ingenio: postea uero uiribus utuntur: cum hostibus Congressi sūma cōstantia pacienciaq; aut cum uictoria redeunt: aut in ipso prelio pugnantes fortiter cadunt. hæc igitur est hispanorum hominum uirtus in bello. In pace autem & in aliis rebus agendis est illis summa prudentia: maximus rerum usus: atq; Urbanitas singularis: quæ quidem maxima est uirtus ut placet stoicis: & ipsis precipue hispanis peculiaris atq; propria: adeo ut multi ex gentibus externis ad adiscendos hispanorum mores & ur-

f

Baleares.
 Terracona.
 Barcelona.
 Sardinia
 Cynus
 Dionisius
 alexandrinus.
 Lucanus.
 Siciliæ & sardiniæ fertilitas.

Maiorica ciuitas

Lepusculus.

Hispanorum
 pugnandi uirtus

Hispanorum
 pugnandi cōsuetudo
 Hispanorum
 Urbanitas

De hispano-
rum lingua
Linguae uul-
gares a lati-
na corruptae

Hispanorum ser-
monum uarietas
Castellani caete-
ros hispanos lin-
gua precedunt
Et actici reli-
quos graecos
Hispanos ee
fideles
Suetonius

Hispanorum
humanitas

Habitus hispa-
norum mutatio .
Hispani litte-
rarum studiosi

Hispanos non
mendicare

banitatem quotidie in hispaniam confluant. Veniunt etiam plures & pro-
pter ipsorum linguam: quae graeca quidem & latina exceptis alias sine dubio
omnes quae ab his duabus corruptae fuerunt & uocabulorum copia & pro-
nunciationis suauitate longissime prestat: Sola namque hispanorum est lin-
gua: quae minus a latino sermone & loquendi arte disseffit. Sunt plures his-
pani qui sua lingua & summa dicendi copia atque ornatu loquuntur scribunt
& concionantur egregie. Plures insuper rerum gestarum hispano sermone ui-
dimus & ornate & facunde compositas historias: plura poetarum opera gra-
diloquo stilo & summa canendi arte edita: quam ob rem ex omnibus qui-
dem sermonibus & linguis a romana lingua corruptis hispana multo certe
melior apud omnes iudicata est. Caeterum inter omnes hispanos magna quae-
dam linguarum Varietas magnaue est differentia, nam quemadmodum
multae sunt prouinciae ita quoque plures sunt linguarum & sermonum diuer-
sitates: atque ea hispaniae pars quae bethica dicitur: & multo magis ea regio
quam modo uulgo Castellam uocat tantum caeteras regiones hispaniae lin-
guae prestantia & dulcedine sermonis antecedit: quantum actici reliquos om-
nes graecos. Sunt insuper hispani fideliores apud omnes: neminem enim
ne inimicum quidem per insidias offendunt: quippe qui uirtute magis quam
dolo uincere malunt. Quapropter non immerito apud Suetonium traquil-
lum legimus Iulium caesarem hispanorum custodiam apud sese semper ha-
buisse. His enim magis quam aliis atque tucius salutem suam credebatur om-
niumque rerum fidem habebat. hispanis enim omnibus ratio magis quam
appetitus: uirtus magis quam dolus semper dominatur. Gens praeterea so-
la est quidem hispana in toto orbe terrarum quae maxime semper abhorret
ab his rebus ac uoluptatibus: quas diuinae & humanae leges atque natura ipsa
prohibet. haec praecipua est quoque hispanorum uirtus: quod uiri fere omnes excellen-
tes & dignitatum titulis illustres equites duces comites alique nobiliores atque
presules omnes summa comitate & humanitate singulari cuiuscumque gene-
ris homines: tum hispanos: tum & aliarum nationum non solum ad colloquium
uerum etiam ad mensam propriam ueluti pares admittunt. hispanos insuper
omnes Habitus corporis mutatio & uarietas maxime delectat. nunc .n.
longioribus: nunc breuioribus: nunc coloris alterius aliusque formae uestibus
induunt. litterarum etiam studia libentissime omnes excolunt appetuntque: praesertim tempe-
state nostra. omnes .n. non modo qui ad rem publicam gubernandam uel religionem conseruan-
dam diuinis humanisque legibus incubunt. Sed omnes quoque qui militare uitam sequuntur
maxime litterarum studiis delectantur. Ad bellum namque gerendum non arma solum belli-
ca uerum etiam cuiuscumque facultatis codices quamplurimos afferri iubent
In castris enim tempus quodcumque a bello gerendo superest philosophiae aliusque
disciplinis atque historiis impartunt. Illud quoque animaduertimus hispanorum
fere neminem neque in sua neque in aliena patria emedicato uitam (ut alii plures facere

solent) agere nisi aut corpore mactus aut omni potencia destitutus nullis penitus rebus possit incumbere & honeste uictum querere. Foeminis autem hispaniae prudentia honestas queque uirtus quam uerecundia maior est. non enim ut aliae plures uirorum conspectum & consuetudinem confugiunt: quia non ut fatuae ac potius montanae ferae conspicientes homines ad latibula atque latebras se conferunt: sed cum uiris ipsis audacissime sagacissimeque loquuntur. Comentantur & de rebus quae pro tempore in mentem ueniunt conferunt: atque saepius cum tempus aut res postulat choream & alia similia cum illis exercent. Eadem demum & foeminis urbanitas: quae & uiris reperitur. Summa quidem uoluptas est & opere precium mulieres hispanas praesertim aulicas & eas quae in magnis edibus educatae fuerunt audire suauissime loquentes: dulcius enim ac suauius in illarum ore sermo delectat. Atqui sunt nonnullae mulieres hispanae minus tamen familiares: & quae cum hominibus aut raro aut nunquam uersantur: nisi sint consanguinitatis gradu ualde proximi. Verum id non suaapte natura: sed uirorum cognatorumque imperio coactae facere compelluntur: Idque in Bethica puincia dumtaxat fieri animaduertimus. Illud denique hispanarum mulierum est proprium: ut cum uiris obuiam fiant: nullo pacto se urbanitate uinci patiantur. Sed summa liberalitate ac uirtute obuiam uenientibus cedunt.

INCIPIT LIBER QVARTVS.

De primis hispaniae & aliarum
prouinciarum cultoribus.

CAeterum de hispaniae prouinciis atque earum urbibus & hominum moribus haec dicta sufficiat: nunc autem de primis ipsius hispaniae incolis & qui in ea imperarunt nobis scribendum est. primus itaque qui in hispaniam migravit eamque tenuit Tubal iani filius fuisse perhibetur. quod (ut notius fiat atque clarius) quaedam nobis altius repetenda sunt: quae non ad hispaniae solum: sed ad aliarum etiam fere omnium prouinciarum primum cultum & habitationem demonstrandum pertinet. Iaphet itaque noe filius (ut docet genesis) quem Ianum bifrontem atque patultium & clusium geminumque ac etiam consuium a conserendo. i. a propagine generis humani: necnon & bicipitem ueteres poetae uocarunt: quem & nos latitudinem interpretamur cui pater noe benedicens ait: dilatet dominus deus domum filiorum tuorum in europa perfectus filios septem pro genuit: quorum ex duobus nepotes quoque septem habuit. filii autem gomer: Magog: Meder: iauan: tubal: mosochoc & thiras fuere: quae regionem quae a tauro & a mano motibus incipit & per asiam usque ad tanaim flumen pertendit coluere ex quibus gomer primus iani filius & natus maior in europa Gomoritas instituit quos deinde graeci galathas appellarunt: a quibus galatia dicta est regio: quae hispaniae coniungitur. Magog autem in stythiam ueniens de se magogas forma

Hispanarum foeminarum mores

Hispanarum mulierum urbanitas

Bethicarum foeminarum mores.

Tubal

Ianus & eius. alia nomina.

Gomoritas Galathae. Magog

Gothia scythia
Media regio
Ionium mare
Vitruuius.

Capadocia

Thracia.

Florus

Cornelius

Iosephus
Tygramei.
Elysei eolii
Tharfi cilices.
Paulus apłus
Augustinus
Linguarū & gē
tium principia.
Cipri rhodii
Assyrii hebrei
Aegyptii
Eusebius

uit: quos græci dixerunt scythas: a quibus & gothia & scythia regiones dictæ
fuere. Meder uero seu Medeus medorum gentes instituit: equis & regio Me
dia nomen accepit: quæ inter persiam atq; asiriam sita est: tam etsi a quibus
dam a medo medusæ filio nuncupata existimetur. Iauan insuper ionibus. i.
græcis nomen dedit: unde ionium mare nomen sortitum est: & ionia græ
corum tellus: quæ tamen ab Vitruuio ab ionio nomen habuisse fertur athe
nensium duce. Tubal deniq; condidit hispanos: ante cuius aduentū in his
paniam profectos omnino nullos inuenio. Cæterum quoniã de terrarū p
mis cultoribus loquimur aliarum quoq; prouinciarum cultus initia referre
non ab re alienum ducimus. mosoch igitur Capadoces instituit: qui capa
dociam regionem uocitarunt: quam mox cæsaream dixerunt romani. demū
thiras septimus & ultimus iani filius thyreses condidit: a quibus Thracia
nomen accepit. Dictum est ergo quas prouincias quasq; gentes septem ian
ni filii coluerunt atq; instituerunt: nunc uero quas etiam nepotes condide
runt breui explicabimus. Ascanes enim gomeris filius & iani nepos institu
it farmatas: q in scythia meotidos paludis profundum incolunt: quæ qui
dem regio teste Floro tenuis habetur ac inutilis & infœlicibus arboribus at
q; barbarie plena: adeo ut pene pacem & humanitatis cultum nō intelligat
Hanc deniq; prouinciam plures bohemiã esse opinantur. raphas autem
secundus gomeris filius ripheos qui paphlagonos appellantur atq; troia
nos condidit: unde paphlagonia dicitur. hi aut (ut Cornelius inquit) olim
in italiam transierunt: a quibus enei. i. ueneti dicti fuere & prouincia uene
tia nomen accepit. tergoma quoq; siue tigram gomeris filius tercius (ut Io
sephus narrat instituit tygrameos: quos græci phryges uocarunt: & qui de
inde a dardano iouis & electæ filo dardani dicti sunt. postea uero troiani a
troe dardani filio. fuit præterea & elisam iauã filius: qui Elyseis imperauit
qui nunc elolii a græcis denomiantur: & a quibus etiam insula in freto sicu
lo eolia dicta est. fuit & secundus iauan filius nomine tarsis: qui tarfos in a
sia condidit: qui quondam cilices dicti fuerunt unde cilicia regio ex qua pau
lus apostolus est oriundus. permulta insuper cōmemorari possent: quæ re
linquere cogimur: ut ad inceptum redeamus. ab his enim & eorum succes
soribus Augustino referenti & linguæ & gētes fere omnes institutæ fuere
nam acethim iauam filio Cipri cognominati sunt: & a rhadami eiusdem fi
lio Rhodii. uocauit etiam asur Assyrios: & heber hebreos: & mersam merse
os: qui deinde ægyptii sunt appellati ab ægypto fratre danai ut testis est Eu
sebius. sed ut iam ad hispaniæ cultores reuertamur antiquos tempus admo
net. Cæterum eorum qui post tubalem usq; ad geryonis tēpora i hispania
imperarunt nomina omnino a memoria recesserunt. nam hæc quidem lon
gissimi sūt temporis. Herculem enim qui geryonem campestri certamine

eguar

perfregit tempore laomedontis ante primam troiam euerfionem in hispaniam uenisse constat: cui successit ut quidam uolunt nepos hispanus: a quo nomen tenet hispania (ut libro primo diximus) eorum autem qui hunc sequuti fuerunt usque ad tempora romanorum memoria non extat. Nam asdrubal annibal post romanos in hispaniam migrarunt ex africa: quibus cum romani bellum apud saguntum difficillimum gesserunt: nec tunc quidem hispania tota romani potiti sunt: nec potiri multos post annos potuere: nisi iulii caesaris temporibus orbe fere toto prius perdomito. post autem romanos uandali: sueui barbarique alii permulti theodosii temporibus in hispaniam ab ipso theodosio pulsati transierunt: qui prouinciam ipsam inter se partiti sunt: adhuc romanis hispaniae partem exiguam possidentibus: qui sedem in hispania donec a gothis fugati fuerunt habuere. Gothi uero uiri fortes ac nobiles & reges inuicti plures fuerunt: e quibus nonnullis nostris quoque temporibus plurimum pollent. nostros enim inuictissimos atque sanctissimos principes ab illis originem duxisse quis ambigat? Caeterum primus hispaniae gothorum rex fuisse fertur Athanaricus. Verum cum gothi reges plures (ut superius ostendimus) fuerint: eos & eorum res gestas quas non paruo uolumine scribere possemus silentio transire fatius duximus: fuisse namque athanarico ad roderici tempora reges Gothos quinque supra triginta plures auctores scriptum reliquerunt. quorum rebus preclare magnificeque gestis: quae ut dictum est magno indigent opere relictis: nomina tantum referemus. Gothorum itaque nomine reges ab athanarico qui primus usque ad Rodericum qui ultimus fertur hi fuisse narrantur: Alaricus: Athaolfus: Sigericus: Vualias: thenderidus: thurismundus: theodoricus: Henricus: Alaricus: Alter: geselaricus: Alter theodoricus: Amalaricus: Thendius: theodosius: Agilas: Athenagildus: Lamba siue Luiba: Leonogildus: Ricardus seu recaredus: Luiba: Vithericus: gondamirus: Sissebutus: Ricardus seu recaredus alter: sintilas: Sisenandus: alter suntilas: Tholgas: Vindasuindus: rocinsoindus: Bambas: hunc tamen nonnulli non de gothorum genere: sed rusticum fuisse opinantur ac regem electum diuinitus. Eringius: Egitias: Viticias: & a costas theodorici filius. Nam qui huic successerunt non gothorum nomine: sed dumtaxat hispaniae reges appellati fuere. Caeterum roderici temporibus auctore comite Iuliano magna maurorum arabumque manus in hispaniam uenisse narratur: qui longo aeuo nullorum uiribus ex hispania penitus pelli potuere: nunc tandem tempestate nostra a fernando & Elisabe christianissimis hispaniae Siciliaeque ac sanctissimis principibus breui tempore debellati ac uicti fuere. Sed ut ad rem redeamus uicto ferroque preempto ut ferunt Roderico mauri fere totius hispaniae multos quidem annos imperio potiti sunt: donec a pelasio roderici fratre uelut alii uolunt

Vandali sueui
Theodosius

Gothi

Athanaricus rex.

Gothorum regum
numerus
Gothorum regum
nomina

Comes Iulianus

Pelaius rex

Phasila rex
Alfonfus rex

Froila rex

Aurelius rex

Sylo rex.

Rex magaretus
Veremūdus rex.

Alfonfus rex

Ramirus rex

Rex ordonius.
Alfonfus rex

Garfias rex

filio repressi fuere. uir autem pelasgius hispaniarum iniuriarum maximus
ul tor: cuius filius phasila nomine cum tempore paruo idest annis duobus
imperasset inter uenandum morsus ab urso periit. huic successit Alfonso
petri cantabrie ducis filius ex gothorum genere: qui pelasgii filiam in matri-
monium duxerat hic insuper hispaniæ ciuitates & oppida permulta fugas-
tis mauris in suam potestatem redegit: Froilamque filium reliquit: qui ga-
leciam quoque prouinciam pulsis pœnis adeptus est: magnamq; laudem
in rebus bellicis meruit permultis maurorum milibus cæsis. hic demum in-
digne ab aurelio fratre occisus est. Aurelius autem cædis auctor fraternæ re-
gnum sibi statim occupauit: a quo nihil memoratu dignum gestum fuisse
legimus: preter seruorum sæuiciam in dominos & conspirationem repres-
sam. Aurelio uero mortuo eius frater Sylo regnum suscepit: qui cum mau-
ris pacem turpiter iniit: a quibus acriter & insidiosè deinde bello uexatus est:
de quibus tandem uictoriam consequutus gallicos etiam rebellantes repres-
sit: post Sylonis autem obitum Magaretus alfonsi filius hispaniæ regnum
usurpat: qui parum honestam uitam agens paucis annis apud astures mo-
ritur. Successit huic Veremundus alfonsi nepos ex bilmarao filio: qui post
biënium uxore religionem ingressa se quoque religioni destinauit & regnū
alfonso consobrino reliquit superstitibus ramiro & garfia filiis admodum
paruulis. Alfonso autem uirtutibus plurimis ornatus inito regno permul-
ta christianissimi principis opera edidit: fuit enim uir & castus & pius: &
qui plura maioraque ad christianæ religionis cultum templa & sanctorum
ædes instituit. quo etiam pro christiana fide pugnante multa maurorū mi-
lia ceciderunt. hoc autem e uita migrante regnum hispaniæ Ramiro Vere-
mudi filio natu maiori restitutum est: quod pari potestate cum garfia fra-
tre quem ipse ultro ob eius uirtutes illustres ad regnum uocauerat summa
cōcordia administrait: cui aduersus mauros bellum gerenti diuus iacobus
non dubitanter apparuit. illo enim prelio & multa hostium milia perierūt
& plures ramirus suo regno ciuitates addixit: moriens autem ordonium fi-
lium hispaniæ regem instituit: qui preter multa que fortiter gessit: a cau-
ra etiam & salmantica ciuitatibus mauros omnes eiecit. huic Alfonso ex fi-
liis quinque natu maior successit uir iustus atque pius: nam & si quattuor
fratribus oculos eruit: non tamen hoc crudelis existimari debet: id enim
repentino quodam furore actus fecisse fertur: quod eos sibi mortem mo-
litos per insidias compererat. Reliquit hispaniæ regem garfiam filium qui
cum mauris sæpenumero strenue prelia commisit: de quibus maximam
est uictoriam consequutus: aiolam maurorum principem captum reduxit:

habuitque Garfias successorem ordonium: quem Alfonso antea gal-
 leciæ prouinciæ præfecerat: qui consilio & rei militaris scientia quam ma-
 xime pollebat, omnes enim & a bethica & Alusitania prouincia mauros
 facile fugauit, hoc autem mortuo ad Froilam regnum deuenit: qui inno-
 biles omnes hispanos maxime sæuit: nec aliud quidquam memoria di-
 gnum de eo scriptores retulerunt: reliquit autem regem filium Alfonso
 qui lustro & septem peractis mensibus religionem ingrediens ramiro fra-
 tri regnum demandauit, postea uero pœnitentia ductus & religionem as-
 pernatus quum regnum a ramiro repeteret atque sibi habere conaretur ab
 ipso fratre ramiro luminibus extinctus est. Ramirus autem multas & ex-
 cellentes uictorias consequutus a uita discedens hispaniæ regnum ordon-
 io filio dimisit: qui a fratre sanctio hispaniæ regnum affectanti sese op-
 time defendit, hoc uero officio uitæ perfuncto Ordonius cui malus co-
 gnomento fuit hispaniæ regnum usurpauit, qui cum prauis imbutus
 moribus cum sanctio fratre de hispaniæ regno armis contenderet occi-
 sus est, atque Santius de christiana religione bene meritus, multa enim
 templa constituit postremo ueneno interceptus creditur, reliquit autem
 regem filium Ramirum: qui ubi cum Veremundo ordonii regis filio
 quem gallegi regem optauerant bellum sane difficillimum gessisset regnum
 que annos quinque & uiginti retinisset: tandem a uita sine prole dis-
 cessit regno Veremundo relicto, qui & si primis sui regni temporibus
 sæuior habebatur: deinde tamen satis pius atque mitis multa magnifi-
 ce gessit, cui Alfonso filius successit: qui in obsidione uiseii lusitaniæ
 prouinciæ oppidi quod a mauris tenebatur mauri cuiusdam sagitta per-
 cussus obiit mortem, cuius interitum non multo post gener eius ferdi-
 nandus acriter ultus est: cæsa namque magna maurorum multitudine sa-
 gittarium illum qui Alfonso læti causa fuerat captum uario ac duro ge-
 nere mortis affecit, qui Ferdinandus regnum quoque sibi occupauit:
 pulso atque interfecto Veremundo: qui patri alfonso successerat, Ve-
 rum ad Ferdinandum regnum peruenit post sanctium Garfie regis fi-
 lium: quo sine liberis a uita discesserat, tempore autem ferdinandi ma-
 xime floruit Rodericus cognomine cidus: cuius ingentium ac immor-
 talium rerum gestarum omniumque uirtutum nomen atque fama ad ex-
 tremas usque orbis partes puenisse constat, Ferdinēdo autē Sātius: & san-
 tio frater successit alfonso: quo sine uirili ple moriēti ramirus sātii filius q
 religiōi seruiēbat rex electus ē: q cū filiā genuisset donec ea adulesceret quæ
 postea raimūdo nupsit alfonso q dictus ē ipator hispaniæ regnū commisit

Ordonius rex

Froila rex
Alfonso rex

Ramirus rex

Ordonius rex,
cognomēto mal?
Santius rex.Ramirus rex,
Rex ueremūdus.

Rex alfonso

Rex ferdinādus.

Santius rex,
Alfonso rex
Ramirus rex

Sanctius rex
Ferdinandus rex
Alfonfus rex qui
bonus dictus est.
Lenora regina.
Ferdinandus
princeps.
Diuus Lodo uic⁹

Alfonfus rex
Henricus rex.

Ferdinandus rex

Alfonfus rex

Sanctius rex

quo deinde ad religionem reuerso sanctissimamque uitam agenti sanctius .regnum suscepit:cui Ferdinandus frater successit:qui annum unum & tri- ginta regno præfuit. Verum eo regnante partem hispaniæ sanctius tenuit: post quem uenit Alfonso cui bonus cognomento fuit: hic magna cura & diligentia ab infantia semper a multorum insidiis custoditus ac seruatus uixerat : qui cum per ætatem licuit Lenoram Ricardi regis anglia filiã du- xit uxorem : ex qua mox sanctius natus est: qui prima ætate obiit: natus est & Ferdinandus princeps clarissimus:qui quoque annum agens quintũ & uigesimum suum diem clausit:natus deniq; henricus & blanca filia:quæ adulta gallorum regi nupta fuit & regem galliæ diuum ludouicum peperit atqui Alfonso tanta uirtute & ingenio pollebat:ut non bonus solum :sed optimus cognominari quoque meruerit. De cuius laudibus & rebus ma- gnifice gestis merito quidem a multis auctoribus & longa & illustris nar- ratur historia. Alfonso inde sequutus est:cui successit Henricus admodũ puer:quapropter eo adolescente Berengaria soror eius nomine regnum ad- ministrauit. ipse uero cum palentia inter ludendum cum aliis pueris tegu- læ ictum capite excepisset:biduo animam deo restituit:eique Ferdinandus Berengariæ sororis filius successit in regnum:successit etiam & alfonso pa- tri tum mortuo:qui eo tempore hispaniæ partem tenuerat. iis enim atque aliis temporibus hispania in plures diuisa principatus fuerat. è igit⁹ adept⁹ Ferdinandus regna duo materno alterum,alterum uero iure paterno. Hu- ic filii fuere sex:Alfonfus:federicus:Emanuelus:Filippus:Sanctius & hen- ricus:qui ex beatrice germaniæ imperatoris filia nati sunt:qua defuncta ex regina quoque ioanna ludouicum & lenoram progenuit. Hic deniq; ferdi- nandus quam maximam quidem tum bellicis in rebus:tum cæteris uirtuti- bus sibi gloriam comparauit. Successit huic Alfonso filius nati maior : qui annos duos & triginta regno præfuit:atque cum ex uiolanta iacobi ci- terioris hispaniæ regis filia prolem nullam haberet habendorum liberorũ desiderio per legatos dacie regis filiam nomine christinam formaque præ- stantissimam in matrimonium petiit. quod cum dacie rex alegatis oratio- nem atque petitionem audisset conditionem non respuit . Sed filiam ipsam christinam statim acerfitam Alfonso hispaniæ regi destinauit: eam- q; mediantibus legatis celebrato coniugio multis comitatam uiris illustri- bus in hispaniam ad alfonsum misit. quæ cum uenisset uiolanta interim ex alfonso pepererat:quæ res alfonso fuit maximo quidem pudori. quod cum philippus frater animaduertisset qui tum religioni seruebat relicto statim sacerdotio christinã ipam duxit uxore:qb⁹ alfosus imensa munera tribuit: atq; uiolatã ipam hũit lóge chariore:ex q̃ filiũ pgenuit ferdinãdũ aliosq; e qb⁹ ei santi⁹ successit:q & si iracũd⁹ atq; crudel⁹ fuisse fer⁹:multa tñ magni-

fice gessit. moriens autem ferdinando ex illustri uxore maria filio hispaniæ
 regnum reliquit adhuc puero: qui dum adulesceret maria mater regni curā
 suscepit: quæ permulta nō quidem fœmineo: sed uirili sexu dignissima ges-
 sit. Ferdinandus autem Regem Alfonsum filium reliquit: qui licet primis
 sui regni temporibus immitis: mox tamen satis humanus & magnificus
 fuisse fertur ac clemens: & bellicis rebus excellens: & qui multis quæ a mau-
 ris oppressa fuerant potitus oppidis omnia maurorum templa & malefici-
 orum domus religioni nostræ christianæ consecrauit dicauitq;. Tandem hu-
 ic omnium optimo successit Petrus: qui nota crudelitatis accusatur a mul-
 tis: cuius res gestas & quecunq; fecerit dum regno præfuit si quis forte lege-
 re cupiat quærat ab aliis a quibus latius scripta sunt. Hunc demū frater Hē-
 ricus occidit: quo interfecto protinus e tota fere hispania uiri nobiliores
 (quibus petrus maximo terrori fuerat) ad Henricum gratulatum conuene-
 runt: a quibus Henricus rex eligitur. Successit huic Ioānes: qui filium Hē-
 ricum hispaniæ regem instituit. Huic Ioānes filius successit: qui clarissima
 patris gesta uere imitatus existimatur: atque aliorum principum gallorum
 germanorum atq; græcorum a quibus omnibus originem duxit: Reliquit
 autem filium regem Henricum: qui & si minus prospera corporis ualitudi-
 ne fuit: animi tamen sapientia cæterisque uirtutibus satis pollens atq; illu-
 stris fuisse narratur: & Cateriam angliam cloestriensis ducis filiam uxore
 duxit: ex qua post mariam & caterinam filias illi tandem natus est Ioannes
 cui fuit cognomento secundus: qui uirtute singulari & ingenti animi ma-
 gnitudine Gothorum gallorum romanorum & omnium regum a quibus
 genus & originem duxit res fortissime gestas & gloriam immortalem uel
 æquauit uel excessit. quanta enim eius in re militari fuerit uirtus in grana-
 tæ quidem obsidione facile perspici & cognosci potuit: quippe qui grana-
 tam ipsam urbem & magnam & populosam expugnasset omnino: nisi ab
 ea ortis dissensionibus inter ipsum & Ioannem celtiberiæ Regem cui oc-
 currere statim oportuit discedere coactus fuisset. multa præterea in armo-
 rum certamine fortissime & summis dignissima laudibus gessit. plures eni
 atq; ingentes est: tum de mauris: tum uero de christianis hostibus quibus
 cum iustis de causis bellum gerebat semper uictorias consequutus. Ad chri-
 stianam quoque religionem decori plurimum attulit: erat namque diuina-
 rum rerum ac cerimoniarum & catholicæ fidei maximus cultor: siquidem
 cum i latinis litteris eruditus esset diuinis officiis & moralis philosophiæ
 documentis plurimum delectabatur. Doctorum hominum familiaritate
 maxime gaudebat: Romanorum ueterum historias summa cum uolupta-
 te lectitabat: ideoque uiros omnes doctrinis excellentes non solum dilige-
 bat fouebatque; uerum etiam cupiebat & diligenter quæsitos uocabat alli-
 ciebatq; ad sese & magnis muneribus ornabat. paupibus & cūctis necessi-

Ferdinandus rex
Alfonfus rex

Petrus rex
Henricus rex.

Ioannes rex.
Henricus rex.
Ioannes rex.
Henricus rex.

Ioannes rex
cognomento
secundus &
eius laudes

tate & rerum inopia laboratibus subsidium unicum ac promptissimum erat
 Demum erga omnes iustus liberalis fuit semper ac pius. Hic denique maria
 illustrem patris sui filiam in matrimonium duxit: quae cum ex eo duas filias quae
 prima aetate vitam finiuerunt & henricum principem magnanimum peperisset
 aliquanto post a uita discessit. hac itaque defuncta iohannes uxorem duxit he
 lisaben iohannis portus galliae regis ex iohanne filio neptem. ex hac autem uxo
 re secunda progeniit alfonsum: qui postea obiit: & helisaben hispaniae ac
 uniuersae christianitatis maximum decus: de qua suo loco dicemus. Ioanes
 denique cum hispaniae regno annos prope quinquaginta praefuisset moriens
 Henricum filium regem instituit. qui patris imitatus uestigia & mores in
 tegerrimos non paruam quidem meruit gloriam. siquidem regnum pruden
 tia singulari ac summa animi moderatione sanctissime gubernauit. Rebus
 autem diuinis & christianae religionis cultui diligentissime famulatus mau
 ros semper maximis affecit cladibus. nec pietate unquam nec liberalitate ca
 ruit. Latinis insuper sacrisque litteris diligenter operam dedit. templa & san
 ctorum aedes magnas construxit ac plures. coniuges duas suscepit: ex qui
 bus prolem nullam prorsus habuit: quam ob rem eo sine liberis moriente
 regnum hispaniae ad helisaben sororem iure deuenit: de qua priusquam uerba
 faciamus ad henricum eius auum reuertendum est: ut & ferdinandi etiam eius mari
 ti genus referatur. habuit itaque henricus fratrem minorem ferdinandum: qui cum in
 ulteriori hispania oppida uicosque plures a patre relictos haberet: alburque
 tanam comitem santi filiam admodum diuitem in matrimonium duxit: ac deinde
 citerioris hispaniae regnum adeptus est: cui ex felice uxore atque foecunda pro
 les inclita admodum orta est. ei namque natus est alfonsus qui postea & citerioris
 hispaniae & siciliae regnum sortitus est. Item iohannes: Henricus petrus qui ne
 apolitano bello perit: Santius: & filiae duae maria & iohanna satis illustres
 Caeterum alfonso in citerioris hispaniae & siciliae regno Ioannes frater succes
 sit: de cuius illustri & immortali gloria summoque ac uere regio splendore nos pau
 ca omnino referre pudet. quam ob rem hoc opere perfecto (si nobis uita comes fue
 rit) eius fortasse uitam separatim (ut par est) scribere cum sumis plurimisque lau
 dibus quae omnes mortales honores excedunt aggrediemur: tametsi nostrae fa
 cultatis omnino non sit tantam assumere prouinciam. Nam cuius per im
 mortalē deum eloquentia: cuius dicendi & orationis copia eum satis regem
 laudare queat: qui omnia quae mortales & omnes humanae uires consequi non
 possunt solus est assequutus: eius itaque facta immortalia in aliud tempus dif
 ferimus. hic denique uxore prima caroli celtiberorum regis filia defuncta Io
 annam frederici maris hispani pontarchi filiam illustrem duxit uxorem: ex qua
 illi mox natus est ferdinandus.

Henricus rex

Ioannes rex

De ferdinandi regis & helisabes reginae chri
 stianissimorum principum laudibus.

Qui nutu diuino helisaben ulterioris hispaniæ reginam quã supra memorauimus coniugem sortitus est: qui cū oīum quidē christianorum principum laudes & gloriã longe superauit. Ita enim deus omnipotens eos coniunxit: ut cunctis mortalibus & uitæ essent & uirtutis exemplo: & qui non ut principes: sed ut cœlestes & christi uicem gerentes ac uere diuinitatis participes ab omnibus uenerarent in terris. quorum laudes imortales: maximū sanctissimūq; nomē: fama ingens: uirtus singularis: uera sanctitas: iusta liberalitas: sūma clemētia: fides ac pietas egregia: æqua iusticia: religionis deniq; cultus assiduus alieq; uirtutes innumeræ & res fortissime gestæ nullis quidem humanis ingeniis explicari queunt. o principum fœlix cōiugium quorū nō quidē regnorū: sed uirtutū atq; morū dotes existimandæ sunt. O sanctū & laudabile cōnubiū quod nō ad uoluptatē: sed ad sanctitatē: ad iustitiã restituendã: ad bonorū omniū securitatē & malorum formidinē: ad christi deniq; fidem & religionem conferuãdam atq; augendã in initum est. Sic. n. deus optimus maximus fernãdum & helisaben principes integerrimos diuino inspirauit amore ut humanarum simul & diuinarum rerum omnium curam susciperent. o admirabile consortium: quo uirtutes omnes ardentissime excitãtur benignissimeq; fouentur: & crimina omnia uehementissime comprimuntur & seuerissime uindiciantur. quis igitur nostrorum principum fernãndi & helisabes ingētes nouasq; laudes atq; gloriã immortalem se explicare posse putet? Cædant ergo nostris omnino temporibus cuncta a primordio generis humani priora sæcula cædant: gentes externæ taceant: & nostros dumtaxat principes fernãndum & helisaben summis omnes laudibus extollãt. quæ quid enim historiarum scriptores tradiderunt: quicquid uates carminibus cecinerunt: quicquid fabularum inuentores fingere potuerunt: non mirabile quidem: sed quid exiguum uideri debet omnino: sub comparatiōe facinororum quæ nostri principes egregia fecerunt. Desinamus queso desinamus omnes ueterum mortalium res magnifice gestas & illustria facta mirari: quæ uires humanæ & ingenia fecerunt mortalia. hæc inquam hæc nostrorum principum immortalia facinora tota mente nec sine summo stupore contemplemur: quæ deus omnipotens per principes nostros fernãndum & helisaben christianissimos uelut per suos legatos atque duces geri permisit in terris. Contemplemur insuper dei ipsius munus immensum & mirabile donum: cui nulla sacrificia: nullæ preces: nullæ orationes: nullæ denique uires humanæ pares esse possunt. Nam quum ad omnem hispaniæ ueramque fœlicitatem: ad bene beateque uiuendum nihil omnino preter integerrimos principes deesset: deus immensus æquus & æternus Fernãndum & Helisaben de cœlo dimisit: quorum uirtute atq; eximio

fulgore & hispania ipsa fieret illustrior: & uniuersa christianitas lætaretur: & dei ipsius fides ac religionis christianæ cultus exaltaretur in dies. Lætetur igitur omnes nobis christi cultores ac fideles: & nostris sanctis nō minus quam iustis principibus gratulermur: & deo optimo maximo gratias agamus immortales: qui tandem res hispanas respiciens nobis eos rectores e cœlo dimisit: a quibus & diuinæ res & humanæ quæ iam ruere cœperant restituerentur. cantemus ergo nostrorum cantemus principum nomē & laudes ingentes celebremus: semperq; dicamus: magnificentur principes nostri pro christiana fide militantes. Nam ut eorum laudes omnes ac uirtutes quæ plurimæ sunt & immortales omittam: quid tamen ad augendā ac tuendam religionem christianam in prauos hereticos: quid in impios iudeos: quid in perfidos mauros effecerint: nulla quidem regio non nouit in terris. omnes enim nec sine summo stupore admirantur quemadmodum paucis annis in illorum alteros iuste ac sancte animaduenterint: alteros a suis finibus sapiēter eiecerint: alios uero fortiter armis subegerint. quod quidem nō dubium est christianorum fecisse neminem. Quid igitur ueterum facta miramur quæ tantum auditu percipimus: & principum nostrorum res gestas immortales quas oculis quotidie cernimus non obstupescimus? quibus præterea & si ut impostherum gloria cœlesti fruerentur honesta iam uita satis erat: christiana tamē religio tantæ semper curæ fuit: ut omnes uoluptates humanas: omnes opes: cunctas foelicitates ac diuicias: mortales honores: regni amplitudinem: bona deniq; omnia quæ appellant: ac si ad id uinculo quodam astricti cogerentur diuino cultui semper sanctisq; ceremoniis & rebus sacris postponenda censuerint. ad quod suam omnem operā diligentia: studium: laborem: curam: cogitationē: mentem deniq; omnem accomodarint: idq; summum bonū putauerint. quid præterea loquar quantum & humanis rebus: quantum & hispaniæ ipsi atq; suis populis omnibus utilitatis attulerint? quos enim in hispania tota tumultus: seditiones: factiones: simultates sedauerunt? quam multorum superbiam: sæuiciā: audaciam: arrogantiam: furorem domuerunt? quorum ferocitatem: imanitatem: insolentiam debellarunt? quæ latrocinia: furta: rapinas: uiolentias oppressere? quæ paricidia: quas iniurias: quantas mortes prohibuere? quā tranquillam deniq; umnibus bonis oppressis & perterritis malis ac securā pacē reddiderunt? quid insuper de illorum sanctissimis institutis & senatusconsultis cōditisq; legibus referā? quid de plurimis ad christianæ religiōis cultum templis instructis memorem? quid deniq; de muneribus & comodis datis pauperibus atq; dotibus maritādis uirginibus præstitis narrem? Cognoscamus igitur omnes sanctissimos principes nostros: & p illorum uita longiori deum optimum maximum flexis genibus assidue ꝑcemur. Cognoscamus & uitæ nostræ conditionē: quā sub huiusmodi principibus fo-

licem agimus. Ferdinandi namque simul & Helisabes uirtutibus maximis & meritis innumeris nobis illa: quae fuisse saturni tempore uates prisca testatur: hispaniae rediit summa fertilitas. quando enim hispaniae rerum omnium fuit abundantia maior ea: que nostris datur temporibus? Sed quid tantam rerum copiam miramur? Si nostrorum merita principum christianissimorum tempora quoque ipsa mutarunt? Nullum enim (quod rarissime contigisse arbitror) hieme frigus: nullusque calor aestate sentit. O foelicia tempora: o foelices homines qui talia comoda atque huiusmodi foelicitatem cognoscunt: quantum igitur his omnes principibus debemus? sub quibus tanta nobis prouenit foelicitas? sub quibus nullis iniuriae fiunt? sub quibus sua cuique tribuuntur? sub quibus denique boni omnes premia debita capiunt: & mali sedicioseque & quicumque contra uetitum agunt poenis debitis plectuntur? O foelix hispania: o foelix inquam sicilia: o foelices insule baleares: sub talibus constituta principibus: qui non coli solum: non amari: non uenerari a christianis omnibus: sed orari potius & ueluti caelestes summis honoribus celebrari debeant. At quoniam non nostrae est facultatis omnino scribere tantorum principum laudes Romanis atque italibus ipsis uiris omnibus doctrinis & ingeniis excellentibus tantarum rerum prouinciam relinquimus. Nos enim potius pondere laudum quas nostri principes meruerunt oppressi nostri ingenii imbecillitatem ostendemus: quam tantam illorum uirtutem (ut par est) representare possemus. *Viuant igitur nostri christianissimi principes: & serius in caelum redeant.*

De Ioanne Ferdinandi regis & Helisabes reginae filio principe clarissimo.

Iuat & Ioannes illorum filius & clarissimus princeps: qui sanctissimorum parentum mores integerrimos & facta omnia illustra sectatur: uix enim dici potest quanta est uirtus in hoc nostro principe nimis adolescenti: et qui nondum sextumdecimum attigit annum: iam primum adhuc puer munificentia & liberalitate fulgentem animum ostendit: quippe qui munera & beneficia semper libentissime distribuit: in eos autem qui christi cultum & catholicam fidem negligunt est uindex & ultor acerrimus: animi uero tum gratitudine tum magnitudine maxime claret: quod cum in aliis per multis: tum etiam in Iacobo de tio episcopo salmantino prospici facile potuit: hunc enim cum preceptorem in liberalibus disciplinis habuisset: non (ut plerique solent) odio: sed summo amore & beniuolentia persequutus est: eumque cum multis muneribus & beneficiis affecisset: tandem ad episcopalem dignitatem erexit: quantum autem litteris et ingenii uiribus pollet & aliis multis & mihi ipsi notissimum est: nam cum olim apud oppidum uallisoletum eum salutandi gracia adissem: ubi mihi osculandam dexteram prebuit: mecum de latini sermonis ratione acutissime quidem differuit: qua in re uehementer ingenium eius admiratus sum: quo fit

ut in huiusmodi principe nostro non solū qui militarem uitam sequuntur
sed illi quoque qui musas & litterarū studia excolunt spē uel maximam habe
ant: nam si cū ætate eius cæpta creuerint nō dubiū quēdē est: quī de bonis oī
nibus optime mereat: ut uiuat itaque cū tota regia prole deū optimū precemur

De impatorib⁹ quos hispania romæ & cōstātinopoli dedit.

Post autem hispanorū regū noīa & successionē dicā: nūc breui quos hispa
nia romæ dedit impatores: nam cū olim romā ex puinciis aliæ frumētum:
aliæ ferrū: aliæ equos: aliæ alia munera mitterent: hispania quidē cū his oī
bus etiā mittebat impatores quos hoc loco memorare constitui: his enī mi
rum imodū poterit ac debet semp hispania gloriari: que semp eos uiros
genuerit: qui ubicūq; terrarū fuerint primū semp locū tenuerint.

De Nerua romanorum imperatore.

Post cæsares impatores qui duodecim fuere nerua p̄mus imperauit: qui do
mitiano successit: Fuit autē ad modū senex & populi romani & senatus cō
sensu uocatus ad imperiū: quē cum suscepisset oīa ip̄ius imperii sepra ex do
mitiani tyrannide in maximo tumultu offendit: quā obrem se æquissimū
atq; utilem oībus p̄stare diligenter conatus est: Vñ eius opera oīa domitia
ni acta ex senatus decreto sunt abrogata: & multi exilio dānati: in patriam
rediere: mltiq; suis bonis & fortunis mulctati suo beneficio ea recepe: inter
quos etiā Ioannes euangelista ab exilio reuocatus est: & ephesum cum ma
gno gaudio remeauit: uerū cum post p̄mum sui principatus annū cum iam
senio graueret: & mors instaret: rei publice cauens traianū sibi adoptauit i
filiū: quo adoptato cū septuagesimū ætatis excederet annū uitæ suæ finem
mox fecit: cuius corpus in hortis salustianis sepelientes aiā in cœlū relatā
senatus decreto retulerunt.

De traiano romanorū impatore qui uulpius crinetus cognōiatus est
Traianus autē decoris hispanis plurimū attulit: nā cū a nerua elect⁹ esset im
perio suscepto res ad modū inclitas gessit: fuit, n. uir in oī uirtutis genere p̄
stantissim⁹: & q̄ iter sctōs xp̄ianos (ut mltis placet) merito referēdus ē: q̄
pe q̄ optimos p̄ncipes rerū gestarū magnificentia: & omni uirtute: laude &
gloria sup̄auit. In p̄mis nāq; imperii fines lōge lateq; diffudit: germaniam
enī trans rhenū (ut orosius scribit) in p̄stinū statū reduxit. Daciāq; cū aliis
gentibus romano subegit im pio: parthos quoq; recepit & albanis regē de
dit: euphratem & tigrim puincias fecit: armeniā insup assyriamq;: mesopo
taniā: seleuciā thesiphōtē ac babyloniam uicit: & usq; ad indiæ fines tenuit
Ad mare etiā rubrū accessit: in quo classem ualidā cōstituit: qua inde fines
uastaret: hic q̄ppe oībus in oīa se æqualē exhibuit. quin imo (ut scribit eu
tropius) p̄sæpe amicos salutatis grā uisitauit: & neminem unq; lesit. ubi
q; enī terrarū ita se oībus æqualē p̄stitit: ut usq; ad iustiniani magni tempo
ra in creatione principū semp sit acclamatū: fœlicior sit augusto & traiano

melior. honores enī imperii: diuicias: facultates: & præmia benemerētib⁹ p̄
 cæteris æque distribuit: cuius tale persæpe dictū erat: talem p̄uatis impato
 rem esse oportere: quales p̄uatos sibi optat habere: immunitates urbibus ī
 opia laborātib⁹ ultro offerebat. portū anconitanū nūc mirū imodū auctū
 extruxit: & alia multa edificauit: nihil unq̄ in uita egit: nihilque cogitauit
 quod nō ad omniū utilitatē p̄tineret: uixit annis tribus & sexaginta: in quibus
 decē & octo imperauit. Cuius p̄bitatis & morū etsi perierint scripta ī
 historiā digesta: nō tñ obtrūcata est memoria: quin multa plures scripserit
 a quibus nos pauca hæc sumpsim⁹. Igit̄ cū summa belli domiq; gloria flore
 ret (ut eusebius scribit) apud seleuciā isauriæ ciuitatē p̄ fluuio uentris extin
 ctus est: cuius ossa postmodū romā delata in foro ibidē in aurea urna: quā
 ip̄e struxerat sub colūna quæ adhuc extat centūquadraginta pedū altitudie
 sepulta sunt: Cuius aīa romani senatus snīa relata est in cælum.

De hadriano helio romanorū impatore.

Hadrianus cognomēto helius traiani cōsobrinæ filius post traianū īperiū
 suscipiēs multa qdē magnifice gessit: fuit enī uir magnus & inter optimos
 principes nō īmerito numerādus. Nā liberalis: splendidus: magnificus: cle
 mens: & utraq; lingua eruditus nec nō & musicæ: medicinæq; artis sciētissi
 mus fuit Qui cū leges mltas cōposuisset: a pp̄lo romano ob benemerita pa
 ter appellatus ē: & nō mō romanis: sed etiā atheniēsibus legē petentibus ex
 draconis solonisq; sentētia iura cōposuit: quibus etiā bibliothecā magnificā
 atq; insignem construxit. Et cū uir doctissim⁹ esset uirorū quoq; doctorū:
 & maxime plutarchi: cheronei sexti: agathoclis: & oene magni philosopho
 rū familiaritate usus & delectatus ē: idēq; sacris eleusinæ iniciatus multa a
 theniēsibus dona cōtulit: eorūq; pontē cæphesi flumunis alluuiōne desola
 tū restituit: pontēq; sui noīs adhuc extantē sup tyberim in uaticano fecit:
 ac iuxta illū sepulchrū suū miræ magnitudinis extruxit: qua mole seu sepul
 chro nūc romani pontifices p̄ arce utūtur que sancti angeli castellū nūcupa
 tur. Mirifice quoq; ac sumptuose & alibi hic clarissimus impator edificauit
 & potissimū in iudea hierosolymā a tito euerfam mænibus & edificiis in
 staurauit: & adeo eā amplificauit: ut passionis dñi nr̄i iesu xp̄i locū ītra mæ
 nia cōcluserit: & ex suo noīe helyam appellauit: p̄cæpit ne cui iudeo sed tan
 tū xp̄ianis introeūdi facultas oīno daret. Nam cū p̄mo xp̄ianis aduersaret:
 postea cognita eorū religione eis ad modū fauit: & bñficus fuit: alexandriā
 quoq; egypti ciuitatē a romanis dirutā sua instaurauit impēsa. Murū item
 in anglia duxit octoginta milibus passuū longitudinis. Tyburtinā uillam
 nunc ciuitatem edificauit: & pompeii magni sepulchrū magnificentissime
 extruxit: atq; innumerabilia alia opa peregit. Tandem & ip̄e sexagenario ma
 ior inter cutis aquæ morbo apud baias campaniæ urbem uitæ suæ finem fe
 cit: & puteolis in uilla ciceronis sepultus fuit: ubi Anthonius eius successor

templum pro sepulchro consecrauit.

De anthonio cognomine pio romanorum impatore.

Anthonius autem pius hadriani gener & adoptione filius romanis quoque impauit: qui etsi incertum est an fuerit in hispania natus: eius tamen originem & progenitores hispanos fuisse plures attestant. Fuit autem uir optimus: qui imperio suscepto tanta cum modestia & benignitate imperauit: ut merito non perii sed pii cognomentum adeptus: & patriæ patri appellatus sit: nulli quippe unquam tuum private publice acerbus fuit: & hoc uerbum per sæpe dixisse ferunt malle se unum ciuem seruare: quam mille hostes perdere: nam tantæ religionis: pietatis: gratiæ: humanitatis: clementiæ: iusticiæque ac modestie munere præditus erat: ut cum numa pompilio bonorum omnium sententia merito comparari possit: quibus obrem multum reges multaque nationes positis eius iussu armis ad eum controuersias cunctasque lites deferrent: eiusdemque sententia statim parerent.

De Marco anthonio romanorum impatore cognomine uero.

Marcus etiam anthonius ad imperium fratri suo anthonio pio successit: qui imperio suscepto res maximas gessit: nam (ut testis est eusebius) germanos: marcomanos: sequanos: sarmatasque magna uirtute superauit: ad quod bellum iturus cum non haberet unde stipendia militibus solueret: omnem imperatoriam suppellectilem & uxoris ornatum uendidit: & præcia meritis dedit: fuit præterea litterarum studiosissimus: ac liberalitate clarissimus: quapropter ab omnibus ita colebatur: ut sacrilegi nomen incurreret quod eius imaginem domi non haberet.

De theodosio seniore imperatore constantinopolitano.

Theodosius constantinopolitanus impator christianissimus: optimus & præstantissimus fuit: & traiano a quo ducebat originem præfiliis: qui postquam breui tyrannos substulit: auxilio domini nostri iesu christi fretus in quo maxime confidebat & androgeum seu androgatum maximini ducem: ac abrugastem eugeniumque galliarum tyrannos & germaniæ partem inuasores superauit & occidit: quod eius historie celebrator poeta claudianus insignis admirans ait.

O nimium dilecte deo tibi militat ether:

Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Hunc itaque non immerito & ambrosius & augustinus de ciuitate dei maximis laudibus extollunt: cui ad militare disciplinam addunt etiam ingenii & religionis laudes ingentes: hic enim inter alias uirtutes humilitatem præcipue coluisse fertur: nam cum uiri thessalonicensis (ut in historia sancti petronii habetur) iudicem suum in theatro occidissent: ira percitus esset: diuini ambrosii precibus eis facillime pepercit: uerum postea suorum familiarium malicia compulsus ad quinque hominum milia iussit occidi: quod ubi diuus ambrosius intellexit: impatori apud mediolanum existenti ecclesiæ introitum (nisi peniteret) interdixit quod legitur

in canone, de pe. di. z. c. secūda: quam quidem ad monitionē ita aīo æquo tulit: ut ultro ambrosio grās egerit: atq; penituerit: & urbem ip̄am laceratā in staurauerit: ut notat̄ in phemio. ff. Vñ & penitētia pacta legē tulit: ut principū snie sup mortis aiaduersione platæ usq; in trigessimū diem ab executoribus semp differerēt: quatenus locus misericordiæ uel si reo exigeret penitentia: non deperiret: quā obrem postea si qñ ira percitus fuisset: hac cunctatione utebatur: ut ter alphabetū p̄us pferret: q̄ quicq; uerbo mandaret.

De archadio impatore cōstantinopolitanorū.

Archadius magni theodosii filius cōstantinopolis cū honorio fratre præs fuit imperio q̄ xpianissimi fuere: & bellicis in rebus strenuissimi: nā rufinū atq; alios duces magno conatu impiū affectātes sūma uirtute oppressere.

De honorio impatore cōstantinopolitano.

Honorius aut̄ archadio mortuo impiū tenuit una cū theodosio fr̄is filio: uir certe morib⁹ & religione theosio patri cōsilis: q̄ cū p̄mū impiū suscepit: cōstantinū tyrannū interfecit: cuius etiā iussu cūctis expulsis hæreticis pax ecclesiis reddita est: itaq; pacatā relinquēs rem publicā sepultus iuxta Petri basilicam iacet in pulcherrimo mauscolo.

De theodosio Iuniore cōstantinopolis impatore.

Theodosius Iunior archadii impatoris filius cū ualentiniano placidiæ amicitæ suæ filio septē & uiginti annis impauit: p̄nceps oīno xpianissim⁹: & humanitate clarissimus: q̄ imperiū in maxima rerū pturbatiōe suscepit ac possedit: nam aphricā ferme uniuersam genserico uandalorū regi ablatam amisit: & egypti p̄tem deperdidit: In p̄ania quoq; & hunni duce attila rege uastauere: multas etiā in britaniā calamitates: direptiones: uastationesq; p̄tulit: deinde uesegathi: sueui: & alani lusitaniā: tharaconēssemq; hispaniam & aquitaniā capiētes aligeri flumie usq; ad carthaginē nouā oīa occupauere preter cantabros & astures: qui p̄ sua cōstantia romanorū milites cōseruauere: quæ mala theodosius aiaduertēs ualētinianū cū placidia matre sua statim ad regendam ac defendendā misit hispaniā: Ip̄e aut̄ Ioannē quendā tyrannū opp̄mens regnū omne recepit: quo sine ple moriente: ualentinian⁹ ē imperator electus.

De Hispanie uiris Illustribus.

LIBER QVINTVS INCIPIT.

Addiiciam imperatoribus uiros hispaniæ magnis uirtutih⁹ claros & illustres: quos quidem semp innumeros hispania pepit: quare ne me accusent uelim tū hispani: tū & alii: quibus fortasse de hispanie uiris illustribus parce loquutus h̄debor: nā cum eorum sit maxima multitudo: & numerus fere infinitus de quibusdam: Nūc breui cōscribemus: eos uero quorū nomina & res gestæ ad me nondū peruenere ad secūdam opis edicionem relinquimus: illud etiam rogo uehemē

ter ne mihi ascribatur ignauitæ: neq; a me uel amore uel inuidia factum pu-
tent: si qui pponendi fuerant & antiquiores nonnullis recentioribus post-
posuerim: hoc enim nihil interesse credat: dū suæ cuiq; laudes referantur.

De Roderico pementello bena-
uenti comite magnanimo.

Cæterū cōnumeratis hispaniæ regibus atq; impatoribus quē de reliquis ui-
ris illustribus antepōnā: mihi rodericus pementellus comes benauentanus
se se offert: q; p̄mū sine ulla cōtrouersia laudis & omnis gloriæ locū sibi uen-
dicat: Est. n. uir ad modū splendidus & plurimis peror natus uirtutibus &
illustris: & omni laude dignissimus: atq; hispaniæ totius lumē & dec⁹ am-
plissimū: hic bellicarū rerū gloria: hic liberalitatis splendore: hic animi & i-
genii magnitudine: hic deniq; oīm uirtutū excellentia nō hispanos quidem
solum: sed oēs quoq; mortales longe supasse uideri & existimari nō immeri-
to debet: Liberalitate autē & largiendi munificentia ad eo quidem claret: ut
ad benefaciendū: ad erogandū illū natura genuisse uideatur: me enī (ut eiuf
in plurimos collata munera & honores omittā) quē nūquā uiderat cum ad
eū salutatū benauentū ex itinere diuertissem: non nisi pstanti donatū mūe-
re dimisit. o uera & ex iubente natura liberalitas: quæ nō petentium coacta
præcibus: sed ex animo benigno ac sponte pficiscitur. omitto p̄terea cæte-
ras eius uirtutes: quæ breui narrari nequeūt omnis generis originem ac no-
bilitatem: missa etiam facio gesta preclara: & animū hominis inuictum: uir
est statura corporis excellenti: uultu iocundo & graui: in loquendo modest⁹
satis prudens ac uenustus: delectatur philosophorū p̄ceptis: & doctorū ho-
minū sermone: exterarū gentium mores ac uirtutes scire uehementer optat
& diligenter inquirat: in omni uirtute ac laude p̄mus esse summa diligētia
cōtendit: Venatione gaudet: nec minus edificandis ædibus: qd̄ animi pro-
p̄m est liberalis: domū namq; benauenti quā pater edificauerat (quoniam
non sua liberalitate ac dignitate dignam putabat) totam diruit: atq; a fun-
damentis maximis sumptibus erexit atq; absoluit: domus autē ualde nobi-
lis magna & mltis rebus insignis: nec nō de p̄mis hispaniæ ædibus una: ad
cuius excellentiam nostrum hoc extat epigramma.

Quisquis es ad nostram foelix perueneris arcem

Disce sed auctorem principiumq; mei:

Nam patris interdum natos eademq; nepotes

Inclita magnanimi gloria tangit ani:

Parua: rudis: tenuis zephiro casura uel euro

Ante fui: domino non satis apta meo:

Inclita sed ueterum: proles pulcherrima regum

Sum celebris postq; me rodericus habet:

Qui genus: arma domus titulos: fastigia: famam:

Gesta: pementellum nomen in astra tulit:

Cui dedit in terris q̄ maxima munera uirtus:

Et dedit in cœlis cum ioue regna deus.

Viuat igitur tãdiu comes hic magnanimus: q̄diu & illa domus extabit: q̄ pfecto non mō longioris uitæ spacio: sed æternitate quidē dignissimus ē: qui non (ut pleriq̄ solent) ædificationem & domus pulchritudinem contemplantur admiraturq̄: q̄ non calce & harena: non lignis & lapidibus: non architectorum ingenis: sed rebus suis magnifice fortiterq̄ gestis: & innumeris uirtutibus sibi gloriam quærit. Hic cum sit etiam naturæ dotibus et corporis forma præstanti: non tamen ingenii minus q̄ corporis uires exercet: ea enim animi uirtutibus parat: eaque molitur: quæ neq̄ fortuna inuida: neq̄ mors ipsa contingere audet. Vidimus præterea hunc aduersam constanter ferre fortunam atq̄ secundam moderate: quare non immerito eum his omnibus insignem uirtutibus hoc distico cūctis hispaniæ uiris illustribus antepondere ausus sum.

Nouimus hæspérios proceres comitesq̄ ducesq̄

Inter quos nullum par tibi numē habes.

De ferdinando

gonfaluo.

Non enī me tacere finit uir fortis & semper inuictus comes clar⁹ ac illustris nomine ferdinandus gonfaluus hispaniæ maximum ornamentum & decus immortale: cuius maximum nomen & fama bellicis in rebus incredibilis uniuersum quidem orbem terrarum impleuit. Ita namq̄ semper pœnos certamine uicit: ita semp fugauit: ita repressit: ita terruit interfecitq̄: ita denique de hostibus gloriose uictor triumphauit: ut illis etiam omnibus quibus erat penitus ignotus maxime formidolosus fuerit ac timori. quotiens enim quasi solus ingentes hostium copias fudit. quotiens exterruit oppressit & occidit: quotiens patriam: regem: castra: rempublicā: regnum christianam religionem: seq̄ deniq̄ ipm ab hostium incursionibus & insidiis defendit: deniq̄ quid non est adeptus quod ad miliciæ laudem & animi fortitudinem pertineret: quod si tūc forte ducum par & oratorum copia fuisset scriptorumq̄: non minora quidem de hispanis rebus fortissime prudentissimeque gestis quam de romanis librorum uolumina legeremus. Adde qd̄ romani: & si fortissimi quidem fuere: pro fama tamen & inani gloria p̄q̄ augēdo imperio labores tãtos ac picula tolerabāt nullā fortasse animi æternitatis rōem hñtes. hispani uero p̄ religiōe. p̄ xp̄i fide sēp cū hostibus & infidelib⁹ bellū gerūt oīa semp ad dei honorē atq̄ glām referētes: quapp̄ nō possū qdē nō uereri magnopere ne qs me forte impudentem existimet: q̄ tam inepto & exiguo smone hispanarū rerū & uirorū tantorū illustriū laudes scribēdas assumpserim. Quare uehemēter oēs obsecro ueniāq̄ peto: ut

me nequaquam temeritatis accusent. Res. n. & imortales hispaniae laudes non scribedas equidem: sed delibadas potius accepimus. Verum ut ad ferinandum ipsum gonsaluum redeamus suis ingentibus in re militari meritis omissis quantum autem & liberalitatis & humanitatis officiis fulserit ex hoc facillime colligi potest: quum. n. garfia celtiberorum regem pluresque alios viros illustres uictos & in bello captos in uincula coniecisset: eos postea amicis & ornatissimis uiris petentibus non solum facillime iussit solui: sed etiam equis & insignibus indumentis aliisque muneribus donatos omnes: honorificentissime dimisit. Sed iam ad alios transeamus.

De Roderico uiuario qui alcides cognominatus est.

Ad suas namque laudes me reuocat Rodericus uiuarius uir non sanctus minus quam fortis: cuius rei militaris gloria omnium quidem mortaliu fata longe superasse uideat. De hoc autem pauca ex multis quae ab aliis latius scripta fuere referemus. hic igitur nondum fere decimum annum agens ferinando hispaniae regi a quo fuerat accersitus fuire coepit. quum in aula regia iam educatus ad uirilem aetatem uenisset: a ferinando rege celsus oblatos equestres & militaria ornamenta recusauit. Interim autem quum apud carrionem oppidum rex ferinadus moram traheret quaque maurorum regibus in ipsius ferinadi regis fines cum magnis uiribus atque copiis uenientibus paucis comitatus equitibus occurrit: quibus uictis ac in suam partem redactis: & sub conditione dimissis ut ei semper obsequium praestaret & singulis annis stipendium solueret: magna cum gloria (& captiuorum numero ad ferinadum regem rediit. quod cum ximena gomecia gomecii comitis filia perspexisset tanta eius uirtute promota a rege pro magno munere petiit: ut sibi Rodericus hic uiuarius sponsus daretur: quod rex ferinadus libentissimo animo profecit: eosque matrimonio coniunxit. mox autem ferinadus cum ceterioris hispaniae rege orta dissensione utriusque iure calaguriu oppidum deberetur: utriusque placitum est ut eques duo partem utriusque armis litem hanc dirimerent: elegit itaque ferinadus Rodericum uiuariu cui primum confidebat: alter uero quendam nomine martinu gomeciu uiru fortem ac strenuum: qui progressus in campum prorsum prolium committeret: Rodericum minis uerbisque contumeliosis insolenter laceessere coepit. cui rodericus respondens inquit non decere militem fortem & magnanimu uerbis & lingua: sed armis ac manibus uti: & belli eventus non in sua: sed fore in fortunae parte. idque eum esse uicturum cui ipsa magis fortuna faueret. tum uero acriter alter in alterum impetum fecit ac diu fortiter pugnatum est. Tandem martinu gomeciu equo lapsu rodericus interfecit & caput eius obrutcat: ac conuersus ad eos qui iudicandi causa propositi fuerat ait iam iudices oppidum de quo hactenus litigium fuit ferinadus regi nostro debetur: tum uero rex ipse ferinadus summa affectus leticia rodericu a prolio reducens magnis honoribus atque muneribus affecit. sed quis omnes huius uictorias excellentes? quis tot prelia fortissime gesta narrabit? Huic profecto nemo romanorum: nemo in-

quam mortalium in militia & armorum laudibus est anteponeus. Nam quam strenue mauros a multis hispaniæ oppidis expulit: & a coimbrica p̄fertim lusitanæ puintiæ ciuitate: ubi rex ferdinandus ei nouo quidē more in maurorū templo & malificiorum domo militia: que antea recusauerat: insignia & militares honores quam honorificentissime tribuit: iusq; dedit ut ipse quoq; eadem militaria ornamenta uiris nouem quib⁹ uellet q̄primū largiri posset. placuit insup ferdinando regi: ut rodecius uocaretur. Postea uero dictus est elcides ferdinando quoq; iubente quoniam sic maurorū re- reges eum salutauerant. qđ nomen non fuit a sua uirtute alienum Vocatus est. n. elcides. id est quasi alcides. hoc ē hercules alter. a quibusdā & cidus ap- pellatus est. Hic demum & comes ferdinandus gunsaluus quem supra me- morauimus in hispania duo belli fulmina fuere: quorum fama suis tēpori- bus ad omnes orbis partes puenit. Hi autem & si regum titulos assequuti non fuerint: ob sua tamen merita ac uirtutes eorum imagines segouix iter hispanie regum simulachra iure quidem collocatæ fuere

De frederico maris hispani pontarcho.

Post alcidem autem fredericus maris hispani pontarchus nobis occurrit: q̄ titulo dignitatis sermone hispano almirātes fertur: a nobis uero archimari- nus pontarchus & architalassus: quod maris imperio prefuerit: appellatur Fuit itaq; fredericus de quo loquimur alfonfi henrici filius: & frederici qui sancti iacobi militia ordinis p̄fectus & magr equitū fuerat atq; a petro fra- tre hispaniæ rege hispali occisus est nepos: pronepos uero regis alfonfi quē supra nominauimus. Hic autem federicus ut ad inceptum redeamus & si parua corporis statura fuisse narratur: animi tamen magnitudine cæterisq; uirtutibus cunctis quam maximus quidem fuit: qui tum in terris tū in ma- ri fortissime ac strenuissime pagnans multas & ingentes est semper de ho- stibus uictorias consequutus. Cuius facinora egregia & uirtutes ingentes breui quidem narrari nequeunt. Hic autem a puericia semper hostem uince- re didicit summam gloriam existimans pugnando uincere: itaq; tum maur- ris tum christianis hostibus maxime quidem formidolosus erat. Patrē al- fonsum uirum fortissimum imitatus summam quidem armorum gloriā sibi cōpauit. moriens tandem alfonsum filium successorem reliquit: atque alios natu minores franciscum qui obit & henricum qui prudentia singu- lari maximoque & sapientissimo consilio nostrorum principum semper re- bus interest atque consulit: de quo postea separatim scribemus. Reliquit et filias plures quarū una noīe ioanna. Ioāni ceterioris hispaniæ regi m̄rimo- nio iūcta fuit un̄ (ut ante diximus) ferdinandus hispanie rex natus est: aliæ quoq; uiris hispanie illustrioribus nuptæ fuere. Ceterum federicus ipse cū utroque Alfonso qui uir iustissimus fuit palentie eodem loco sepultu- ra illustri cernūtur: quorū imagines quædā marmorea nauis apđ sc̄tē clare

Templum demonstrat: ubi a nobis hoc æditum epitaphiū extat.
 Qui maris imperium quondā septrūq; gerebant
 Hespere occidua tecti fulgētibus armis
 Henrici illustres priscis a regibus orti
 Hac genibus flexis christi rate numen adorant
 Non tamen hic animus sed eorum forma remansit
 Spiritus astra petit subito statione peracta
 Iura ministrauit nautis sanctissima primus
 Alfonso: pelagi seuos qui terruit hostes:
 Telluremq; metu puido spoliauit & æquor.
 Qualis pompeius fertur quem nomine magno
 A pelago metuens omnis pirata recessit.
 Ortus ab illustri pugna genitore secundus
 Venit ad imperium pelagi fredericus: ad omne
 Natus martis opus: quem secula nulla tacebunt
 Quem proceres omnesq; simul metuere potentes
 Quo non maior erat romanus cæsar in armis
 Tertius hinc ueniens titulis insignis auorum
 Alfonso bellum penitus contempsit & arma:
 Et dominus magnus tranquilla pace potitus
 Iusticiā incoluit: populis sua iura benignus
 Distribuit: sanctas non ausus rumpere leges.
 Qualis apud latios fuerat fabricius olim
 Talis & alfonso populos permanfit Iberos.
 Ergo trium fulgens magnorum fama uirorum
 Ingenio nostro nullo extinguetur in æuo

Alfonso autem frederici filius uir uti superius diximus iusticie sumus
 & pacis amator ex uxore illustri maria comitis stabilis hispaniæ filia plem
 admodum inclitam reliquit: fuerunt enim ei filii quattuor: quorum frederic
 ricus natus maior annam siculam modicanam comitem feminam tum gene
 re: tum uita & moribus illustrem quæ a gallorum regibus originem habuit
 uxorem duxit. Cuius etiam soror Helisabe Bernardino frederici fratri mel
 gario comiti nupsit breuique tempore a uita discessit. Ferdinandus autem
 tertius Alfonsi filius & statura corporis & forma singulari suo generi maxi
 mum decus moribus optimis atque omni uitæ probitate decoratus Sal
 manticæ tempore nostro litteris diuinisq; cerimoniis diligenter incumbit
 Henricus uero ad modū adolescēs franciscam bernardini ripadauiæ comi
 tis filiā uxore accæpit. Reliquit præterea Alfonso qui nulla ex parte dege
 nerauit est enī fortitudine & liberalitate cæterisq; uirtutibus satis clarus.

De ferdinando aluaro toletano Albano comite illustri.

Vocat interim me de hispanorum uirorum rebus fortiter gestis ceterisque uirtutibus loquentem ferdinandus aluarus Albe comes illustris: qui tū generis nobilitate: tum rebus bellicis & strenuissime gestis clarissimus fuit. Generis enim originem (ut a nonnullis accepimus) a Constantinopolitanis imperatoribus duxit. Cuius Atauī & antecessores quum olim in hispaniam uenissent cui plurimum nobilitatis attulerunt a Toletō pulcherrima hispaniæ ciuitate quam tagus flumen cingit cognominati fuere. Hic itaq; ferdinandus a puerilibus annis in rebus militaribus educatus in armorum gloria plurimum excelluit. Eius enim ingenio & fortitudine atque in re militari prudentia Ioanni hispaniæ regi perspecta & cognita magnos honores adeptus est: & ab ipso rege Ioanne tempore quo cum alfonso citerioris hispaniæ regē bellum gereret dux electus est: & equitibus prefectus efficit. Cui reuēnē oppidi custodia commissa est: atque pro rege Ioanne contra Valentinōs bellum gerens salantium atque alia oppida permulta ualentinis superatis cæpit: Vnde & uictoriam insignem: & magna hostium spolia: & signa plura reportauit. Illo autem bello quod aduersus alfonsum citerioris hispaniæ regem gestum est interposito fœdere pacis rex ioannes hūc ferdinandum prouinciæ suæ mauris finitimæ prefecit. quam ferdinandus non solū a maurorū incursionibus longo tempore tutatus est: sed etiam in illorū fines ingressus: multa quidē castella expugnauit: & maurorum rege aliiisque granatæ ducibus campestri p̄lio uictis signa eorū secū reduxit: quæ cum aliis quibus ualentinos exuit hac nostra tēpestate suis magnificis edibus albæ tormenitanæ cōspiciuntur: quæ etiā ferdinandi ipius nepotes insignibus suis addiderūt. Cū p̄terea ferdinandus de quo loquimur quondam in maurorū fines ingressus esset cū puo exercitu a mauris: p̄pe malacā ciuitatē nō longe a mari in loco difficili & alieno atq; copiosissimi & solertissimi hostis a maurorū multitudine septus & circūuentus est: qui cū se suosq; oēs in sūmo uersari periculo: cerneret: atq; suos magnopere timere aduertisset sibi animus nō defuit. Oībus enī cōuocatis suis militibus milites: Inquit in eā cōditionē ac periculum nos fortuna deduxit in quo si timidi fuerimus aut mortem aut captiuitatē paciemur: Si uero nobis animus non defuerit & uitā & honorē deo adiuuante cōsequemur. Ego inquit malo p̄ salute pugnando aut mori aut uincere: quā in deditiōnē ut mauri opinant̄ deuenire. Hec cū dixisset equū statim dimisit: & cū triginta militib⁹ armatis in angustiōri loco sese mauris opposuit: quorū impetū & si sagittarū ac telorū multitudine pene obrueret: tādīu tñ sustinuit: donec sui ad salutis locū puenerūt: qđ quū aīa duertisset equis p̄tinus admissis se atq; alios q̄ eum in pugna nō deseruerāt fuauit ac reduxit incolumes: multis tñ illatis & acceptis uulneribus: paucisq; militib⁹ utriusq; partis occisis. Huius deniq; ferdinandi uirtutem & in re militari fortitudinē atque gloriā cū gucterrius eius

patruus Toletanus archiepiscopus cognouisset eum bonorum suorum omnium heredem instituit: ei que albam Tormenitanam dono dedit: Cuius eidem Ioannes rex comitis titulum concessit. Fuit preterea Ferdinádus liberalis ac munificus.

De Garfia duce Albano Alfonso filio.

Garfias uero Dux Albanus illustris qui & liberalitatis & rei militaris excellentia nomen adeptus imortale non imerito ferdinandi patris laudibus egregiis subnectendus est: omni enim uirtute & maxime liberalitatis floruit: qui ex Frederici pontarchi filia prolem reliquit pulcherrimam. Progeniit enim fredericum qui nunc dux Albanus a patre institutus & primus heres relictus paternis ornatus laudibus cuius est imitatus uestigia & suæ uitæ prestantissimis ac sanctissimis moribus quã maxime pollens a ferdinando hispaniæ rege equitibus in affricam mittendis prefectus est. Post autem fredericum Gucterrius secundo loco natus est: qui cum a puericia litteris & liberalibus disciplinis operam dedisset iam nostro tempore ad modum iuuenis & sui generis nobilitatis & litterarum titulis decoratus mirum imodum Salmatinum gymnasium cui summa iusticia Gymnasiarchi & scholastici ac antistitis nomine preest illustrat. Cuius uirtutem sanctamque iusticiam his olim carminibus cantauimus.

Optima gymnasii salue spes unica nostri:

Iusticiæ custos assiduusque comes.

Cultor & equarum salue sanctissime legum:

Et nostrum sancto qui regis ore forum.

Vt te uenturum in nostram foeliciter urbem

Fama tulit: cæpi soluere uota deo.

Qui nos ex alto tandem respexit olimpo:

Et tam precipiti tempore misit opem.

Tristis enim facies studii uidebat & urbis

Et sine te longa sola relicta die.

Quam tua nunc hilarem nimium presencia fecit:

Magnus & in tota splendor in urbe manet.

Nondum uisus eras: non hanc ingressus in urbem:

Cum sensit populus numen adesse tuum.

Iam uenit exclamant noster Gutterius omnes

Gaudentis populi uox fuit una uenit

Iustior in terris quo non fuit alter iberis:

Qui generi & patriæ est gloria prima suæ.

Qui studet & clarum nomen supare paternum

Et genus & proauos uincere posse suos.

Hec de te populus facunda uoce canebat

Sed male carminibus uerba notata meis
 Nam quis te digne laudet? quis dicat ad urbem
 Hic tuus aduentus comoda quanta tulit?
 Discipuli tecum ueniunt: qui forte timebant
 Ne quid & horrendæ pestis in urbe foret
 Gymnasium colitur: tractant sua munera ciues
 Nunc est magna salus: nunc timor omnis abest.

Nos quoq; quos timor ingens & mors sæua p̄mebat
 Protinus incolumes te ueniente sumus
 Ergo uale studii & populi spes unica nostri
 Et foelix nostra semper in urbe mane.

Nati sunt p̄terea garfie filii quattuor: ferdinandus: petrus: garfias & henri-
 cus qui nuper rhodum p̄fectus est. Reliquit insup & alfonsum filiū nothū
 & pulcherrimū: qui cum salmanticæ ingenio singulari litterarū studiis plu-
 rimum insudasset annū fere agens nonūdecimū religionē ingressus est.

De Rodorico leone

Duce Gaditano.

At q̄ de uiris fortibus & armis illustribus loquimur post cōmemoratos iu-
 re quidem locum hunc sibi uendicat: rodoricus gaditanus dux ad modum
 inclitus: qui cū cæterarū rerum: tum uero rei militaris gloria longe omnes
 nostri tēporis: hoīes supasse fertur. Erat enī belli fulmen: ideoq; & mauris
 omnibus reliquisq; hostibus formidolosus. Cui si uerum fateri licet iure q̄-
 dem omnis de mauris uictoria granatensis & precipua laus est ascribenda
 nam & si omnes fere hispaniæ proceres & uiri in armorū certamine clarissi-
 mi contra mauros fortissime pugnātes ferdinando regi & helisabe reginæ
 auxilio maximo fuere: ex quo sibi quisq; magnam peperit gloriam: Hic ta-
 men rodericus dux inuictissimus cunctis uictoriæ nomen eripuit: hūc enī
 mauri omnes (non secus ac hecтора græci) maxime formidabant: Adde q̄
 bellum illud qđ contra mauros gestum est ab ipso p̄mum roderico geri cœ-
 ptum est: & a sua singulari fortitudine pactum. In quo suam solitam beni-
 gnitatem deus ostendit: hunc enim ut bellum in mauros excitaret monuit:
 hunc ut mauros uinceret & bellis finem imponeret conseruauit incolumen
 hunc deniq; uictis mauris & bello peracto ad suam confestim gloriam uo-
 cauit. fuit p̄terea benignus & liberalis: p̄sertim erga p̄pinquos & affines
 quibus patrociniū fuit ac subsidium singulare. Viros etiam doctos uehe-
 menter amabat ac fouebat qđ ideo magnopere est laudandum: q̄ qđ ip̄e nō
 nouerat: optimo iudicio dignū munere censebat

De Petro manrico duce nagerensi.

Hos uero qui nostra tempestate rei militaris fortitudine: prudentia: gloria
 animoq; inuicto maxime clarent omnes quidem sine ulla dubitatiōe petr⁹

manricus nagerensis dux magnanimus aut æquitauit: aut excessit. Huic ei si unus ex oibus esset optadus: cui militiæ laus merito tribui deberet: q præponendus uideret non hispania mō: sed ne in orbe qdem toto terrarū inueniri posset. huius nāq; uirtus in plio nō solū nostris pncipibus: sed cūctis hispanis hoibus ac mauris quibus maximo semp timori fuit: p̄specta est et cognita. In hoc certe uiro tanta est animi uis atq; ingenii: ut quicqd aggrediat nō a fortuna pendere sicut pleriq;: sed ip̄e sibi fortunā facturū uideat. Qui & si cū sit in bello manu fortissimus & multis insignibus clarissimus pugnis: Præcipuam militiæ laudem oīno sibi uēdicat: nō tñ alia minus omīa callet: Siquidem ei liberalis ac benigna natura ita uersatile dedit ad oīa ingenium: ut ad id unū eum natū dicas quodcūq; ageret.

De Rodorico manrico comite paretano

& sancti iacobi militiæ ordinis p̄fecto.

Comendadus insup imo summis extollendus laudibus rodoricus manricus paretanus comes egregius. Qui cū iam puer ab oibus ad martis op⁹ natus iudicaretur: neminem quidē fefellit: sed omniū potius opinionē superauit: Siquidem hostibus inuicto animo semp occurrit: deque his uictoriā insignem reportauit: adde q̄ tempore quo securio oppido mauris propinquo præerat: Sæpe p̄norū fines ingressus cum paucis equitibus ingentes illorū copias fudit: & oppida expugnauit ac cœpit. Erat enī in re militari & fortis & prudens: & qui simul cū armis p̄prio consilio quo maxime pollebat utebatur: semp nāq; tempis: loci: & p̄sonæ rōem habebat: Itaq; suis militibus plium cōmittens dicere solitus: nihil esse uiro forti turpius: nihilque foedius: quā hostibus uertere terga: ideoq; se eo animo cum hostibus cōgredi: ut aut cum uictoria reuerteretur: aut mortem oppeteret. Quam obrē uiros quidem omnes in bello audaces ac fortes maxime diligebat: & apud se habere nitebatur. Segnes autem & ignauos non secus ac pestē fugiēs. Emicuit præterea & aliis uirtutibus & p̄cipue animi munificentia ac liberalitate. Plus enī interdum largiebatur q̄ sua pateretur facultas: qua in re aliis potius q̄ sibi satisfaciebat. Quapropter cum hac animi magnitudine summaq; liberalitate: tum rei militaris scientia plurimū quidem ab omnibus summoq; studio & amore colebatur. Demū semp cū honore summo uixit annos fere septuaginta: Moriens autem georgium quendam reliquit filiū uirum ingenio satis illustrem: Quippe qui multa scripsit eloquio hispano atque genere carminis: quæ uatibus & moralibus philosophis digna censerī debeant. Eum enim poetam ac philosophum natura formauit ac peperit. Reliquit etiam filium alfonsum qui ueræ paternam generis nobilitatē representat: qui & si iuuenis admodum est: magna tamen inest ei grauitas: optimum ingenium: atq; uirtus singularis. Hic tempestate nostra salmāticæ literis diligenter incumbit: & sūma cū auctoritate atq; honestate uiuit.

De henrico alfonfi pontarchi filio
Albelistensi comite.

Henrici iam uirtus singularis alfonfi pontarchi filii maximis digna laudibus non ulterius nos progredi finit p̄usq̄ de se pauca dixerimus: Huius nā q̄ pulcherrima uirtus: & animi magnitudo singularis: summa prudentia: optimū iudiciū: atq̄ ingeniū perspicax: neq̄ ciuilibus in rebus & rei publicæ administratione: neq̄ ab ignobili uulgo: sed in campestri & armorū certamine: in maximis laboribus & extremis periculis a ferdinando & helisabe nostris xp̄ianissimis hispaniæ p̄cipibus notissima: p̄batissimaq̄ fuere & in eo p̄sertī prelio quod apud zamoram & campū gothorum aduersus alfonsum portusgalix regem gestum est: ubi cum fortissime in hostes impetum fecisset: non solum eos perfregit ac fugauit: sed etiam usq̄ ad illorum fines persequutus eorum plures concidit: Quam obrem in alieno loco diutius pugnans equo fesso & tardante subsidio ab hostibus captus est: mā sit q̄ apud eos donec suis optimis p̄spectis moribus et uirtute ac nobilitate cognita fuit a regina liberatus.

De Bernardino uerasco hispaniæ
Comestabili.

Cæterum his qui armis & liberalitatis officiis illustres appellari meruerūt nescio an omnibus bernardinus uerasco hispaniæ comes stabilis sit anteponendus: qui ad largiendum: ad eroganda munera: ad debellandū hostē: ad omne martis opus p̄genitus existimatus est. Hoc enim & puer facere cæperat: & adolescens cum incremēto perseuerauit: Et nunc etiam iuuenis indies magis auget ac magis: adeo ut si cum ætate cæpta crescant iam paucis annis nihil omnino eius uirtutibus adiici quæat.

De Ioanne Silua comite Ciphontano.

Ioannes autem silua ciphontanus comes clarissimus & Ioannes hispaniæ regis primipilus alfonfi tenorii filius uir fuit tum foris tum domi strenuissimus: & qui prudentia ac consilio singulari maxime pollebat. Cui Ioānes rex hispaniæ propter eius mores sanctissimos & uirtutes egregias summā omnium rerum fidem habebat: Erat enim iustus: rectus: animosus & prudens: qui ab eodem rege legatus cum uiris doctis in Basileam germaniæ ciuitatem missus plurimū quidem laudis & sibi & patriæ adeptus ē. Angliæ namq̄ regis legatum qui locum & sedem hispaniæ legatis destinatum occupauerat Quoniam sibi rogatus cedere noluit: inde non expectata sententia suis manibus eiecit: Ne aut suo regi aut patriæ aut denique sibi iniuriā fieri pateretur. Multa præterea & in hispania facinora fecit egregia: Quapp a rege Ioanne & henrico filio magno censu multis oppidis: et honoris titulis donatus est. Fuit proceriori statura: & gracili: membris æqualibus corpori: ore paulo lōgiori ac uenusto: Itē etiā naso: uixit āt an. q̄nq̄ et sexagita

De Rodorico Ribadei comite.

Rodoricus autem ribadei comes quam armorum certamine & rei militaris scientia ac fortitudine claruit non hispani quidem solū: sed galli quoque omnes olim atque anglii meminerunt. Hic enim in galliam olim profectus adhuc adolescens ac tirūculus sub karolo gallorum rege aduersus Eduartē anglie regē propugnanti multos annos strenuissime meruit: & ab ipso karolo multis & premiis & honoribus affectus. Illius enim sæpius inclinatum aciem solus restituit. Ab ipso tandem rodorico anglii & hostes omnes e Gallie finibus eieci pulsisque fuere. Cum interim in hispania discessiones ac bella orirentur a Ioanne hispaniæ rege: Rodoricus ipse accersitus cum quattuor equitum milibus ad eum quæprimū uenit: Que res ipsi regi non minus uoluptati quā subsidio fuit: Ideoque illi pertinus & ribadeum oppidum & alios honores largitus est: comitisque titulum: Postea uero idem Rodoricus toletanos contra regem suum rebellantes oppressit: ac regem ab immani periculo liberauit. Quapropter rex munificus eo die quo hoc accidit quot annis uestes quibus uteretur rodorico ipsi dandas instituit: ipsumque apud se ac propria mensa discubere permisit: quod non sibi soli uerumetiam successoribus concessit. O honor insignis et immortalis: quis se non felicem iudicet qui possit regum discumbere mensis? Nec tamen hoc quisquā miretur: nam sicut rodoricus precipuas res & singulares gessit: sic quidem precipuum & singularem consecutus est honorem.

De Petro comite Placentino.

Petrus etiam comes placentinus stunicorum generi & familie maximū ornamentum nimium quidem in hispania fortitudinis atque liberalitatis nomine & fama celebratus est. Semper enim magnum hominum aluit numerum: Et maximis officiis atque honoribus affectus. A Ioāne autem citerioris hispaniæ rege ad sedandos reprimendosque tumultus seditionesque quas tum plerique mouebant accersitus: & si senio impediebatur ac morbo: lectica tamen impositus (quia equitare non poterat) ad regis castra cum magno equitum numero delatus est: Et honorificentissime susceptus militibus egregiis & consilio prudentissimo regem plurimum iuuuit. Homines bellicosos & in prelio fortes mirifice diligebat, fuit statura corporis longiori item & oris forma.

De Alfonso Carillo Toletano archiepiscopo.

Cæterum qui liberalitatis gloria in hispania precipue floruit Alfonso Carillus toletanus archiepiscopus existimari debet omnino. hic enim uerū largiendi animum: distribuendi desiderium: Gratificandi uoluntatem & magnificentiam denique ac liberalitatis precordia dicitur habuisse. Hunc inquam ueluti Titum romanorum imperatorem generis humani delicias appellari licet. Quippe qui neminem unquam tristem a se discedere sustinuit. Cui si diuinæ ac fortunæ pares animo fuissent: non dubium quidem est: quin oēs

mortales sibi obnoxios fecisset: ideoque ditior indies fieri non ad suum: sed ad omnium commodum cupiebat. tum enim lætus cum dedisset: tum tristis cum largiendi facultas defuisset. Adde quod mutuatam etiam pecuniam sæpius erogabat: Vnde factum est ut interdum ære premeretur alieno. Maximas namque semper sustinuit impensas: magnam hominum aluit numerum: Eius enim domus quasi liberalitatis officina cunctis assidue hospitium patebat. Fuit procera corporis statura & aspectu ualde iocundo: a quo animus nihil omnino differebat: imo & anio quam corpe maior erat. Nobilium magnorumque uirorum cætu & familiaritate plurimum gaudebat: ideoque apud se milites atque equites habere studebat: quos non nunquam ad res nouas confurgere cogebat. Quam obrem a non nullis accusabatur interdum: quod præter religionis mores & quæ sua dignitas postulabat: faciebat. Tandem apud alcalense oppidum septuagesimum suæ ætatis animum agens a liberalitate discessit.

De Ioanne Paciequo
Villenæ marchione.

Ioannis quoque Paciequi uillenæ marchionis facta præclara simul & fortitudo atque prudentia singularis qui plurimum inter hispanos uiros illustres emicuit tacenda non sunt. Hic enim propriis maximisque uirtutibus & patrimonio ingens: & marchionis titulum: & alios complures honores sibi suisque posteris compauit. Quippe qui fuit magni & animi & ingenii. In rebus autem agendis prudentissimus & Ioanni regi hispaniæ fidelissimus: A quo muneribus plurimis & honoribus imensis donatus est. Erat præterea mitis & clemens & qui facile sentibus parcebat. Sapienter loco & tempori seruebat. Ex liberis autem quos multos e diuersis mulieribus reliquit: libidinis impatiens fuisse narratur: Quod tamen temperantia non mediocri coercebat. huius autem generis originem antiquissimam in hispania fuisse compertum habemus: legimus enim lucium iuniū paciequum uirum nobilem hispanum & rei militaris peritum Iulii cæsaris legatum fuisse: Eo tempe quo apud cordubam: contra pompeii filios bellum gerebat. Quod si quis: forte legere cupiat querat cæsaris commentarium: hispaniensem de bello ciuili: ubi sic scriptum inueniet. Cæsar eam ciuitatem omni tempore optime: de populo Romano meritam esse sciens celeriter sex cohortes secunda uigilia iubet proficisci: pari que equites numero: quibus præfecit hominem eius prouinciæ notum: & non parum scientem Lucium iunium paciequum. hoc autem nomen si recte consideretur non paruam indicat laudem: huius enim nominis homines & in re publica administranda: & in bello gerendo claros fuisse non dubium est: quum nomen ipsum pacem & equum indicare uideatur.

De ignico Lupo mendosino
Santilanæ marchione.

Ignicum uero Lupum mendosinum Santilanæ marchionem quibus laudi-

bus extollam non reperio. Siquis enim ueram bellicis in rebus inter hispanos
oēs laudem meruit hic oīno fuit. Quātas namq; de mauris deq; xpianisho
stibus uictorias fuerit adeptus multa qdē hispanorū monumenta declarant
Legimus enī hunc ab adolescētia egregia in armis facinora fecisse. Fuit p̄te
rea nō armis & rei militaris solum: sed etiam latinarū litterarū studiis quā
maxime deditus. Vini cibiq; parcissimus: armorū & rei militaris discipli
nam non mō nouit exercuitq;: sed aliis quoq; tradidit. Tantumq; uictoriæ
nomen affectauit: ut sæpenumero plium cōmittens cū paucis equitibus in
numeras hostiū copias fuderit: putās (ut ferunt) & suos exhortans multo
pulchrius mori pugnantes: q̄ uictos discedere. Sic itaq; militiæ dec⁹ ingēs
habitus semper fuit. In litteris etiam non minus ingenio pollebat: Qui p̄
pe qui libros ad hominū eruditionem moralis philosophiæ hispano fmo
ne pulcherrimos cōposuit pedū mensura. Scripsit & alios oratione soluta
ualde utiles ac graues: qbus humanas opes ac diuicias p̄ter ad uictū necessa
rias cōtempnere docuit: adeo ut quondā fmo orato de suis augendis opi
bus se non illa p̄cipere uerba aliis responderit. Dicite inquit istæc his q nihil
aliud exoptant: Delicias autem & uoluptates querētibus dicere & p̄suadere
solebat dulciores esse labores qui turpitudine carerent: quā uitā sine uirtute
q̄uis delectabilis esset. homines non a genere: non ab antiquitate: nō a diui
ciis aut paupertate: sed moribus tantū p̄babat. Etatis autem suæ anno sexage
simognto moriens sex admodū excellentes filios reliquit. E quibus fami
lia in hispania fluxit illustris. Filius enī maior natu ducis titulū cōsecutus.
Secundus tindillæ comitis: Tertius fuit etiam corugnæ comes: Quartus hi
spaniæ cardinalis electus est. Duo uero minores natu Ioannes & furtatus
multos uicos magnosq; census habuere.

De Iacobo seu Didaco

duce in fantatico.

Exigit hic autem loc⁹ atq; ordinis ratio: ut ignico fantilanæ marchiōi uiro
illustri Iacobus uel (ut hispanie loquar) Didacus filius dux ifantaticus me
rito subscribat: qui uestigia & mores imitatus paternos plurimū qdem lau
dis meruit: A p̄re enī ad astures: missus sūma cū diligētia & militari uirtu
te oppida quæ ab aliorū icursionibus capta & opp̄ssa fuerāt i p̄riam restitu
it ptatē. Nec in armorū solū: sed etiā latinarū litterarū scia maxime floruit:
Erat enī memoriæ facilis ac fidelis: adeo ut quecūq; tū i sacris lris qbus ma
xime delectabat: tū aliis historiis legisset fideliter oīa memoria tenuerit. fu
it p̄terea ueri boniq; sūmus amator: iōq; loquaces atq; mēdaces hoies ac se
ditiosos sūmo semp̄ habuit odio. his itaq; aliisq; uirtutib⁹ inter p̄mos et il
lustres hispaniæ uiros q̄maxie fulgebat: Et ab henrico hispaniæ rege mirū
imodū diligebat eoq; maxie q̄ eū & alfonsū frēm post lōgas discensiones
ac simultates sūma concordia cōiuxit. cuius demū cōstantia tāta fuit sēp: ut
nec p̄cibus unq; nec amore cuiusq; a recto discesserit, qd̄ dū henrico regi o

peram & obsequiū p̄staret facile p̄spectū est. Eū enī q̄uis a multis magnis cōditionibus inuitare nūquā deseruit. Tametsi dū henricū sequeretur magnis uersabat in discrimibus ac piculis. Quippe qui dicebat cōstantie uirtutem ac splendore nō nisi in piculis p̄spici posse. In p̄lio autē qđ apud olmetanos henricus cōtra fratrem alfonsum gessit huius uirtus magna satis apparuit: tū enī cū hostiles copias & ordinatas in se acies cerneret uenientes: Ei nec cōsiliū p̄pter timorem defuit nec animus: & ad cōmittendū p̄liū fortitudo: nec animi & corporis uires: ut pugnādo uinceret. Ciuilia uero negocia in quibus alii libentissime uersant mirū imodū fugiebat. Valde timens ne temporū uarietatibus ab æquo se moueret. Erat etiā oibus affabilis atq; humanus: utputa qđ ad sese ueniētibus honorifice aditū p̄bebat: Id ex aīo ac natura benigna faciebat: non autē ut alii qđ aliud in pectore aliud in lingua habent, iōq; simulatoribus ac dissimulatoribus inimicus erat acerrimus. Bonis autē fautor ac pius & fontibus facile parcēs Existimabat enī sūmū esse illis suppliciū qđ aliis iniurias inferebāt si ad eorū qui passi iuriā fuissent potestātē uenirēt: atq; affectos iuriā maiore cōsequi glām si eos a quibus iuriam accepissent bñficiis afficerent. Delectabat edificatiōibus domos nāq; magnificas atq; castella erexit. mulierū epularūq; lautarū appetens fuit, annum agens deniq; quintum & septuagesimum uitam finiuit.

De ignico duce infantatico Iacobi filio.

Queritur dum de liberalitate loquimur, Ignicus Dux infantaticus iacobi filius qđ cū aliorū munificētiā cōsectemur: de sua ip̄ius unica & singulari taceamus: ad cuius laudē uel sūmā p̄tinet: Quē semp animū dādis mūeribus p̄stiterit ostendi. In eo enī omne liberalitatis & facti p̄clari maximū decus cōtinua memoria reuiescit: Sæpe enī munera largit̄ in mensa: nec unq; nisi larga manu distribuere cōsueuit: nec minus est & cæteris in rebus ac sumptibus splendidus atq; magnanimus: qđ in edibus quas Guadalagiare fieri iussit facile cognoscit: sicut enī ip̄e animi magnitudine p̄stat cæteros: Ita sibi ædes quæ aliis p̄ferri possint habere uoluit: nec mirū quidē si ī magno corpore magnus quoq; sit animus: corporis enī statura ē p̄cera & cūctis cōgruētibus mēbris: aspectu uultuq; uirili: ore paulo pleno: oculis nigris ac minacibus. Auiū uenatoribus gaudet: alitq; libēter canes ad uenādū: ad p̄lia gerenda eqs delectat. Edificatiōem nō aspernat: atq; alia opa egregia sūma cū uoluptate fieri iubet. Externos homines fouet & officiis atq; honoribus afficit. Me namq; cū apud se esse audisset accersiri q̄primū iussit: et hospicio cæterisq; rebus pro tempore necessariis donari suis imparauit.

De Garfilasso cognomine uegio.

Garfilassus quoque cognomine uegius uirorum fortium & omniū armis illustrium cui cedere debeat non uideo: Qui cum suos pauiores milites ī fugam couersos maurosum maxima multitudo insequeretur occideret: que: Solus in Angustiori loco hostibus occurrens: tamdiu illorum

impetum sustinuit donec sui in locum tutum sese receperunt. O admirabilis hoīs uirtus: o inaudita fortitudo: q̄ solus plurimorū salutis ac uitæ causa fuit: hic enī hostibus occurrēs de sua potius amittenda: quā de sociorum salute cōseruanda certior erat: respexit tamen deus benignitate qua solet huius animum ei que fauit.

De Gastone cerdonio methinæ coeli comite.

Gastonis cerdonii methinæ coeli comitis non parua liberalitas atq; fides erga regiā maiestatem singularis silētio digna nō ē. hic nāq; ut de eius liberalitate taceā cū p̄rem aliosq; hoīes factiosos nouis rebus et q̄bus Ioānis regis offendebatur animus studere aiadertisset: tanta fuit sua erga ip̄um regem fides: ut relicto atq; inuito p̄re ad regē transierit: cui semp & fidē p̄stitit et obsequiū singulare: uicit enī hūc quæ regi fides: amorē q̄ patri debetur.

De Ludouico portucarrerio.

Ludouici uero portucarrerii cui palma oppidū fuit uirtus in armis singularis & inuictus animus in metellini obsidiōe cognitus ē. Ibi enī iā anū quotidie hostē p̄cutiēs nunq̄ destitit: donec pulsus hostibus oppido potitus est. Et castellū fere inexpugnabile cœpit. Idē cū i alchama oppido a mauris obsideret: pane et aqua rebus aliis deficiētibus septuaginta dierū spaciū uitam sustinuit atq; suos hortatus ex oppido eruptione facta mauros oēs in fugā uertit: & eorū fugientiū cōplures occidit. Idē apud luperēses q̄ distāt ab utrera oppido milia passuū nouē suos trecētos equites quos solos habebat cohortatus cū mille & ducētis maurorū eq̄tibus p̄liū cōmisit: ac p̄m̄ ip̄e i hostes impetū faciēs tātā oēs fortitudinē atq; uires ostentarūt: ut turbati hostes uix eorū centū q̄ uelotioribus eqs uehebant fuga euaserint: Alii autē oēs in p̄lio aut occisi: aut capti: Equi etiā p̄pe mille & signa septē capta fuerunt: Septēdecim uero q̄ castellis p̄xerat p̄tim capti p̄tim occisi: alios aut fugientes cū insequeretur non a se sed a suis interfici maluit: indignū ac nullam gl̄am existimās si p̄priis manib; fugiētes quis hostes occideret a tergo. laudabat insup hic ludouic; mirū imodū liberalitatē: iōq; ea largissime utebat

De Alfonso aquilari.

Dicā mō liberalitas alfonsi aqlaris q̄ta sēp fuerit: & p̄cipue tēpe quo corduba p̄erat. Tū ei unū animi spacio p̄ter plā & imēsa mūera quæ largissime p̄buit: tot etiā equos distribuit: ut ip̄orū equorū quos largit; ē nūer; ani dierū nūerū æquerit. fuit p̄terea n̄ fortis min; et i re militari q̄ liberalitate clar;.

De alfonso Gardina.

Subnectēdus ē etiā tot uiris illustribus alfōsus cui cognomēto ē cardinas: qui uirtute bellica militarē ordinem diui iacobi atq; p̄fecturam sibi cōparauit: cuius in re militari atque p̄lio gerendo uirtutem prudētiāq; singularē. **E**merita Lusitanæ prouinciæ antiquissima ciuitas nouit: ipsam namque

uictis & pulsus hostibus cœpit ac in suam potestatem redegit quapropter et stipendii quod ingens annis singulis p̄debat imunitatem adeptus est.

De manuelo pontio leone

Egregios hos in bellica uirtute sp̄s merito manuelus pontius leo subsequitur: qui cū uiribus corporis tū prudentiæ suæ maxime cōfusus in affricā profectus est hastas secū tres ualidissimas gerens: quibus tres fortiores mauros qui cū eo congregari temere ausi fuere fortissime sup̄auit atq; occidit: & eorū capita reportauit in hispaniam. Hic quoq; adeo liberalitatis splendore fulsit semp: ut olim cum apud rhodam Bethicæ puinciæ ciuitatem maurū strenuissime interficeret: Alteri mauro eum uiriliter fecisse dicenti arma quibus indutus erat sibi detracta statim dederit.

De Petro Gironio.

Virtus quoq; militaris petri gironii memoria & laude uel maxima digna censeretur: hic enim & si plurimis in rebus q̄maxime floruit: Armorū tñ excellentia fere omnes excedebat. Qd̄ in archidonæ expugnatione facile cognosci potuit: Inde namq; mauros fortiter eiecit: atque nobilissima uictoria oppido potitus est.

De martino Galindo.

Quid martini galindi pulcherrimū facinus nōne memoria celebrandū est? qui in alchamæ obsidione nō audētibus aliis ingredi p̄liū & in hostes impetum facere p̄mus ip̄e scalis appositis murū hostiū ascendit: atque scuto hostes obuios agens se subsequētibus sociis oppidi possessionē pulsus hostibus retinuit: quo cū etiā nemo sine sua p̄nicie cōgressus est unquam.

De Petro Verio.

Nec minus ī re militari laudādus ē petrus uerius cognōiatus: q̄ & si origie generis ac nobilitate clarus nō satis fuit: ita tñ uixit semp: easq; res bellicas gessit: ut & genus suū: & se ip̄m mirū imodū illustrauerit. In bello nāq; qd̄ ab hispanis cōtra canarios gestū ē huius fortitudo ac uirtus mirabilis oib; p̄specta fuit: adeo ut uictoria deuictis domitisq; canariis soli huic ascribēda fuerit. Bellū enī qd̄ annos fere centū cōtra canarios durauerat huius uirtute p̄fectū ē. Hic demū aduramantē q̄ uiginti occiderat xp̄ianos solus iteremit

De Petro Pontio.

Ac ne Petrus quidem pontius silentio inuoluendus est: cuius cum rei militaris scientia atq; fortitudine: fuit etiam unica mirabilisq; liberalitas. Hic enī cum prudentissimus esset & omnibus animi uirtutibus deditus: diuicias et opes quibus maxime abūdabat semper adeo contempsit: ut nullum nec pecuniarum genus: neq; numerum aut scire aut cognoscere curauerit: quo factū est: ut petenti aureos decem plerumq; centum largitus est.

De Roderico comite

Caprensi.

Reuocamur interim ad roderici comitis illustris laudes eximias quæ inter uiros illustres nullo modo secundum locum patiuntur. hic enim iacobum patrem excellentissimum imitatur omnes fere claros hispaniæ uiros cunctis honorandus antecessit: nam ut genus egregium domus eius cæteraque maxime laudanda silentio transeamus: quibus uerbis & suas atque patris res armis fortissime gestas exprimeamus? nonne enim cum pater maurorum principem in bello captum reduxit romanorum more ducem pulcherrimum meruit triumphum? cæterum et patris et filii laudes in ueras omittimus uersiculos tamen duntaxat quos ad filium de utriusque laudibus delibauimus apponemus.

Hæc comes illustris læto mea carmina uultu

Suscipe: quæ scripsi fratre iubente tuo:

Scribe mihi dixit uates modo: carmina frater

Ille meus quoniam carmine gaudet ait.

Hæc igitur scripsi: tibi quæ si pauca uidentur:

Da ueniam curis te precor ipse meis.

Namque tuas alio cantabo tempe laudes:

Et patris inuicti grandia facti tui.

Cuius in hispano uirtus clarissima regno

Dicitur (& sic est) non habuisse parem.

Ille quidem sumptis pugnabat fortiter armis:

Ille dabat semper præmia magna suis:

Ille suos fertur sanctos coluisse parentes:

Ille tulit miseris munera pauperibus:

Ille suo regi caris & fidus amicis

Atque dei cultor religionis erat.

Et tua quæ summum tangit iam gloria cælum

Carminibus restat concelebranda meis:

Vnde genus ducis quæ sis conubia nactus

Nostra per antiquos musa requirit auos:

Forfan & ipse roges uatis modo nomen & unde

Venerit: hic siculus percipe nomen habet:

Infœlix siculis patriis dum uenit ab oris

Proho dolor in pelago maxima damna tulit.

Captus ab hoste truci quoniam miser ille remansit

Corporis amissis ingenique bonis.

Non tamen hoc grauius fert: nam quæ perdidit ille

Ingenium dederat ingeniumque dabit.

Tu comes illustris ualeas & nestoris annos

Det tibi pro meritis iupiter ipse tuis.

De petro ferdinando Fari comite illustri.

Atqui de uerascorum laudibus me parum supra loquutum arbitror: non enim

erat ingrato silentio ralinquendus petrus ferdinadus phari comes illustris: q
& uiuens & moriens singularia uirtutum exempla reliquit: na cum in rebus uiri
libus atq; honestis iuuenilem aetatem consumpsisset: mox ingrauescens et ad seni
um puectus religiosissimi ac sanctissimi hois uitam instituit. In oppido ei
suo quae methinna pomaria dicitur in signe templum erexit: & cum magno cen
su sanctae clarae dicauit: quod ab honestis castisque foeminis atq; uirginibus cole
retur: quo ipse tandem sese contulit: ubi prope decenniū uitam egit: quae diuinis hu
manisque rebus omnibus sanctissime satisfaciens foelicissime finiuit.

De Ludouico pernia.

Sed inter uiros armis insignes etiam ludouicus pernias connumerandus est:
hic enim & si non generis nobilitate claruit: sua tamen laude quam maximam bellicis in re
bus meruit: fraudandus non est: Multa namque strenuissime gessit: quae uel he
ctore digna censerī debeant.

De Roderico phaxardo

Legimus in super rodericum quendam cognomine phaxardum natione hispa
nū facinus egregium & rem nouam atq; inauditam in gallia gessisse: cum ei an
nū ageret uigesimum & karoli gallorum regis cubiculari esset: regem ipsum karolum
ad comitatum plium contra angliae regem proficiscentem rogasse fertur ac potius effla
gitasse: ut sibi equum & arma ad gerendum plium dari iuberet. cui rex respondisse fer
tur: tua quidem aetas non armis plio gerendo: sed cubiculi custodia idonea est.
Tunc autem rodericus pudoris signa uultu proferens tacere nequit: sed magno ar
dore atq; animi incendio non solum inquit rex inuictissime hispaniae homines aeta
tatis meae cubiculo: sed armis potius atq; militiae inseruire: proferam suo re
ge ad gerendum plium exeunte. Ego inquit iureiurando affirmo quis equum & ar
ma mihi denegaueris: me tamen pedibus atq; inermem ante omnes in hostiles acies itu
rum: & si me in plio moriturum certe sciam. Quod cum rex karolus audiret: a iad
uerfa huius adolescentis magnitudine animi arma illi & equum quam primum dari
iussit. Ille autem assumptis armis & equo admissis regi pollicetur sese aut An
glorum regem interfectorum: aut signum eius allaturum: aut omnino moriturum. mox
autem tuba ad committendum plium signo dato concitato proterius equo in medium
hostium agmen irrupit: factaque ingenti strage anglorum regis signum arripuit: &
in terra deiecit: plurimisque hostium telis obrutus supercorruit. Ex cuius uul
neribus karolus gallorum rex de anglis: insperatam uictoriam adeptus est.

De Sorio quignonensi.

Notus etiam est animus & corporis uires apud christianos omnes sorii Qui
nonensis: qui in orbigenis ponte plurimos fortissimosque milites diuersarum
nationum diuini iacobi limina petentes capestri certamine uicit.

De Ioanne ramiro calatrae militiae ordinis prefecto.

Quis uirtutem non admiretur ioannis ramiri calatrae
milite ordinis prefecti & ex Gusmanorum familia nati?

Qui sæpenumero mauros complures solus ipse ense astricto nudoque brachio terruit: fugauit: oppressit: occidit. Sæpe etiam paucis comitatus æquitibus innumeras hostium copias fudit. Erat enim rei militaris & prelii gerendi non solum fortissim⁹: uerū etiam peritissimus & periculorum atque laborum patientissimus.

De Ioanne saiauetra & gunsaluo fratribus.

Ioannes etiam saiauetra & gunsaluus eius frater non puā quidem laudem bellicis in rebus meruere: quippe qui cū summa fortitudine ac diligentia & instruendæ aciei doctrina singulari de mauris uictis deq; aliis hostibus summam semper gloriam reportarunt: omnia enī que ad uincēdos hostes et cōsequēdam uictoriam ptinerent q̄optime callebant.

De Rodorico naruaō.

Rodorici quoq; cognomine naruai fama singularis in re militari fuisse legitur: huic enī ppter res inclite gestas & uictorias insignes quas de mauris adeptus est antiqueræ oppidi Bethice prouinciæ custodia cōmissa fuit: i cuius defensione mauros inde propellens summos quidem honores sibi cōparauit: Omnes enī maurorū fraudes atq; insidias quibus in gerendis bellis utuntur sua maxima diligentia supauit.

De pluribus clarissimis uiris.

Accæpimus etiā gonfaluū gusmanū hispanum comitem illustrem: & Ioannem merulū: aliumq; Ioannē cognomine torrem atq; aliū cognomine polantiū: & alfaranū uiuarium petrumq; uascum saiauetram cognominatum neenō & gucterriū quexatā: Iacobūq; ualeriū. Item audiuimus alios cōplures hispanos uiros claros & fortes ex hispania in galliam atq; italiam profectos: ubi oēs quibus cum armis cōtendissent fortissime supasse: & summa cum uictoria in patriam rediisse. Nec id quidem mirū uideri debeat. Siquidem tempe nostro reges externoq; duces omnesq; pncipes uidemus: q̄ bella gerenda parant diligentissime quærere hispanorū exercitus: qđ de illorū nec fide nec fortitudine nec constancia dubitant.

De Rodecio mendosino castrensi

Comite illustri.

Rodetii uero mendosini castrensis comitis illustris in armorū ludis ac certaminibus fama ingens ad multas quidem regiones remotissimasq; peruenit: ita nāq; semp ualidissime ludos hastarū exercuit: ut nemo cū eo parib⁹ hastis cōcurreret ac certauerit: quē non incepti statim penituerit: oēs enī sibi obuiam ueniētes armatos: nō supabat solū: uerū etiam psternebat: obte rebatq;. Quamobrem huiusmodi certamina atq; ludi ei p̄hibiti sæpe fuere q; nō mō in his gl̄iam sibi compabat atq; uictoriam: sed etiam alios quib⁹ cum certamen inibat atq; de laude cōtēdebat in pncipiē trahebat. Qui demū si qñ troiam quoq; ludebat hoc est fictū certamen exercebat inter alios oēs

excellentissimos equites atq; duces aut hector aut achilles alter existimabat
 Quapropter quia tanta uirtute pollebat a regibus hispanis suorum tem-
 porum maxime diligebatur: quibus ille omnibus in rebus diligentissime
 semper fatiffecit. moriens autem tris reliquit filios: Aluarū: qui patri indi-
 gnitatis titulo successit: & rodeciū atq; ludouicum: qui oēs illustres fuere.

De Alvaro mendosino ca-
 strensi comite.

Aluarus autem mendosinus castrensis comes insignis rodecii filius in reb⁹
 bellicis eminentissimus tum in gallia: tum uero in hispania semp de hosti-
 bus triumphalem uictoriam reportauit: nec campestri solum certamine: sed
 nauali quoq; pugna fuit semper inuictus: Sæpe namq; parua manu tum in
 terris: tum etiam in mari maximas hostium copias fudit. Hunc itaq; ferdi-
 nandus & helisabe christianissimi hispaniæ siciliæque principes: cui rerū oī-
 um summā fidem habebant semper rebus arduis difficillimisq; negociis et
 bellis gerendis prefecerunt.

De Rodecio mendosino.

Rodecius quoq; mendosinus ab illustribus pauis & antecessoribus a qui-
 bus genus & origiū duxit nequaq; degenerauit: sed inter oēs ueluti sol i-
 ter reliqua sydera semp effulsit. hic enī magnus est corpe: sed aīo qdē multo
 maior: & in re militari pstantissimus. pgenit aut filios quattuor: qui om-
 nium uirtutum omnibus exemplo esse possunt.

De roderico mendinoso: aluario petro:
 & Ioanne fribus uiris illustribus

Rodoricus autem mendinosus ferdinandi & helisabes hispaniæ xpianorū
 principū legatus in bello granatensi qd aduersus mauros gestū est fortissi-
 me quidem strenuissimeq; certauit: atq; in re militari nomen ingens adept-
 us est. Aluari quoq; rodorici fr̄is uirtus egregia ac uitæ morūq; singularis
 integritas non ea est: quæ possit silentio pteriri: qppe q, p xpiana fide sc̄tissi-
 me semp fortissimeq; quis adolescēs depugnauit: adeo ut in ea tuenda augē-
 daq; acerbissimā subire mortē nō dubitarit: nam p ea qdem contra pfidos
 mauros ardentissime militans pluries cōfectus uulneribus a prælio rediit:
 nec tamen nisi pluribus a se p̄us hostibus fortiter occisis. nec pliū iniit unq;
 nisi p̄us animæ diligēter cōsuluerit: omnesq; milites equites ducesq; sēp ex-
 hortans: ut quisq; p catholica fide & xpiana religiōe nō modo pugnaret for-
 titer: sed etiam mortem libenter obiret. hoc igitur diuini cultus amore uehe-
 menter incensus nulla unq; mortis pericula uitans sæpius in hostes impetū
 faciens uulneratus est bis: p̄mū namq; in crure uulnus accepit: atq; iterū fe-
 more lancæa transfixus est: demum terciū ac letale in bello granatēsi in ore
 uulnus accepit: secundū oculū leuū: neq; tamen hostili sagitta pcussus plio
 abstinuit nec inde rediit: donec hostes oēs in granatæ mænia compulit: &

eorum nonnullos occidit: mox autem ex pugna uictor rediens cum sibi sagittam auellerent euulsa hasta ferrum affixum in uulnere restitit quod adeo in interiora ossa penetrarat: ut nulla omnino medicorum arte potuerit euelli: Quam obrem intus uulnere putrescenti diem post uulnus acceptum trigesimum omnipotenti deo sanctissimam animam restituit: qui dubium quidem est uiuens ne magis: an moriens laudibus extollendus fuerit: Viuens enim semper in rebus omnibus prudens, fortis: ac sanctus est ab omnibus iudicatus: Moriens uero & fortitudinem & patientiam prebuit singularem. Dum enim uulnus a medicis curaretur propter dolor quam patiens: quam immobilis: quam tacitus semper extitit? Tamen et si non sine dolore summo eius caro ferro tractabatur: Quam obrem hunc quidem non modo inter uiros rei militaris illustres: sed etiam inter christi martyres annuerabo, cuius corpus primum in alcalaensi ciuitate quae regia cognominatur aliquandiu iacuit: de inde uero granata capta & hispaniae principibus restituta in eam relatum ingenti ac magnifica sepultura in sanctae crucis templo positum est. Sic enim & ille priusquam a uita discederet praeeperat, Illic enim frater eius nomine Petrus mendosinus iuuenis integerrimus & uita ualde probus religioni seruebat: qui nunc salmanticae in eadem religione diui Dominici sanctissimam quidem uitam agit. Est praeterea & his frater alter minor natus atque adolescens nomine iohannes mendosinus praestantissimus: qui & animi & corporis atque formae singularis praestantia omnes pene suae aetatis excedere uideatur: tamen & si omnes omni laude & uirtute decorati praeter ceteros semper effuluisse uisi sunt: ac deo ut per eos tum paternum tum maternum genus illustre atque pene diuinum esse possis sine dubio iudicare. Mater enim eorum (Nata de patre iam dictum est) inter omnes foeminas praestantissima nomine beatrix nuroria quae ex omni parte a regia stirpe ducit originem non sancta minus est quam nobilis & illustris.

De Diagometio sandoualo

Castrensi comite.

Diagometium praeterea sandoualum castrensem comitem in re militari singulari uirtute fuisse & bellicis in rebus magnam sibi nomen compassse plures tradiderunt: a rege namque citerioris hispaniae dux exercitus electus: & contra ualentinus missum ualentinorum ipsorum uires fregisse: magnamque uictoriam reportasse quidam meminerunt. Quapropter omnium primus comitatus titulos adeptus est: quibus eum rex cui ipse liberalissime seruebat ornauit.

De Petro Lupo cogno

mento aiala.

Petrus autem lupo cui cognomen aiala domi forisque clarus satis fuisse perhibetur: hoc est & pacis & belli temporibus: iocisque suorum temporum regibus semper carissimus fuit: nam cum esset origine generis nobilissimus: ita & uirtute &

fide singulari splendidissimus. In armorum autem certamine plura strenuissime gessit: cuius fortitudo & bellica uirtus plurimum quoque iuuabatur ingenio proprio & consilio singulari. Cæterum cum ingenti animo agitaretur in bello: adeo libenter ac strenue uersabatur in omni periculo: quod dum hostem cupidius & in alieno loco insequeretur bis ab hostibus captus est: apud nageram semel oppidum atque iterum apud aliubaroctam: Fuit præterea et liberalium artium atque disciplinarum omnium percupidus: quippe qui etsi præcipue militiæ seruiebat: litterarum tamen studiis quodcumque a militia tempus superat impendebat: philosophiæ namque & historiarum libros libentissime lectitabat: et maxime Titum liuium: aliosque libros qui de romanorum rebus gestis suauissimè scripti fuerunt: Item moralis philosophiæ: & diui Gregorii elegantissima opera semper in manibus habebat: quam obrem cum duabus in rebus tantopere claruerit: duplicem quidem laudem præcipue meruit.

De iacobo ferdinando

hispaniæ mariscali.

Generosissimus uero iacobi ferdinandi hispaniæ mariscalis animus quanta in re militari uirtute semper emicuit: tum facile perspici cognoscique potuit: quum cordubæ muros appositis scalis timentibus cunctis ipse primus ascendit. Quod quidem facinus non sine summo stupore ab omnibus quæ adierant animaduersum est.

De alfonso phari

comite illustri.

Scribenti mihi alfonsi phari comitis illustris laudes egregias quedam repetenda ex alto atque commemoranda sunt prius: quæ ad eius genus & originem nobilitatis ostendendam & illustrandam pertinent. Fuit itaque in hispania comes stabilis quidam nomine Nunius aluarus cuiusdam crathensis prioris & sancti iohannis militiæ ordinis præfecti filius: qui & generis nobilitate atque splendore & rebus fortissime gestis moribus integerrimis: & uitæ summa probitate mirum in modum claruit ac sanctus ab omnibus iudicatus et cognitus fuit: Nam cum olim maxima gallorum multitudo in hispaniam uenisset: & ulixbonam ciuitatem terra marique uiolenter oppugnare cæpisset: hic statim a magistratibus aliisque ciuibus contra hostes dux electus est: qui summa rei militaris uirtute atque consilio & prudentia singulari ciuitatem strenuissime pugnans tutatus: celeriter hostes omnes in fugam uertit: qua in re summi ducis famam & nomen est adeptus: atque in rebus bellicis cum indies maiora & egregia facinora fecisset oppida plura & amplissimum patrimonium maximumque censum sibi comparauit: quippe qui oppida prope quinquaginta suæ dictioni subegit. Cæterum post multas res fortiter magnificeque gestas cum in actiua uita se satis officio functum animaduertisset: contemplatiuam & a mundi semotam fluctibus uitam elegit. Omnia namque

bona et fortunas suas filiae quam alfonso brigantio duci & Ioannis portus
gallie regis filio foelicissime collocauerat: testamento relinquens magno ac
proprio sumptu monasterium uix bonae pulcherrimum heremitarum or-
dinis aedificauit. Ibi que religionem ingressus ad eo semper integre sancte-
que uixit: ut a uita non sine magnis multisque miraculis discesserit. Ex hu-
ius autem filia alfonso brigantii dux filiam quandam suscepit: quae nup-
sit Ioanni portusgalliae regis filio: qui fuit helisabes hispaniae siciliaeque regi-
nae ferdinandi regis nostri uxoris maternus auus: Vnde natus est ferdinan-
dus qui brigantii dux & uillae liberalis marchio ac braccellorum arroiolorum
que comes fuisse fertur: qui ex uxore ad modum foecunda & illustri prole re-
liquit pulcherrimam: Quinque enim excellentes filios superstites reliquit:
quorum primus ualentiae marchio & horetanus comes sine prole legitima
obiit: quo mortuo ferdinandus patri successit: Ioannes autem filius tertius
portusgalliae comitis stabilis atque montis maioris marchionis titulos ad-
eptus est. Quarto uero loco natus est alfonso phari comes illustris: de quo
nobis dicendum fuit. Hic enim & in re militari ac liberalitate caeterisque om-
nibus tum corporis tum animi uirtutibus excellentissimus fuit: qui ex uxore
illustri Maria sanctii de mirae comitis filia prolem inclitam reliquit: quae p-
stantia quadam formae ac uenustate generis nobilitatem quandam non me-
diocrem pre se fert. Quinque enim superstites filios reliquit: quorum pri-
mus & maior natus sanctius est: qui patri incomitatus titulo successit: hunc
hispaniae principes maxime diligunt praesertim regina Helisabe cui necessi-
tudinis uinculo iunctus est: Illa enim hunc tum consanguinitate: tum uirtute quae
nimium pollet uehementer amat. Secundo autem loco federicus natus est:
qui quanta nobilitate quanto ingenio & humanitate peditus est: facile quae-
dem tum caeteri tum ego noscere potui: tempore quo salmanticae litteris o-
peram dabat: cuius ego uirtutem & nobilitatem singularem non solum ama-
ui semperque ambo libenter: uerum etiam sum uehementer admiratus: Ille enim
me cum ei uicinitate iunctus essem familiaritate atque comitate summa sem-
per dilexit: quo factum est: ut eius a salmantica ciuitate discessus me non pa-
rum perturbaret. habuit alfonso & franciscum filium omnium pulcherrimum
qui ad modum adolescens obiit mortem. supersunt denique filii duo: antho-
nius & Ferdinandus omni uirtute & ingenii praestantia clarissimi: quos
meos fuisse discipulos propter eorum mores elegantissimos: & amorem ac be-
niuolentiam singularem qua me praesecuntur: non modo me nunquam peni-
tebit: sed etiam tamquam de gloria quadam & immortali foelicitate perpetuo
gloriabor: Nunc autem in iure pontificio preceptorem habent Ioannem fer-
dinandum lusitanum iuuenem & doctrina & moribus elegantem.

De Aluaro quinto ferdinandi filio
regionum consiliorum p̄side.

Progeniuit denique ferdinandus aluarum filium qūitum: qui per hoc tempus apud ferdinandum regem & reginam Helisaben clarissimos hispaniæ principes summæ dignitatis locum & honoris est assecutus: nam cum prudentia maxima & consilio singulari atque rerum omnium usu cæteros fere omnes prestet: ab illis integerrimis sanctissimisque principibus electus est ut eorum consiliis & omnibus rebus agendis ueluti moderator optimus et prudentissimus gubernator præesset: quibus in rebus ille cum cæteris omnibus: tum uero principibus ip̄is cumulatissime satisfacit.

De Ioanne gusmano methynnæ sydoniæ duce magnanimo.

Ioannem autem gusmanum ducem magnanimum & omni laude dignissimum quibus uerbis merito possem celebrare non inuenio: Hunc eni omnia uirtutum genera comitantur: hunc omnia sua opera cōmendant: hunc tum maiorum suorum: Tum suæ res fortissime animosissimeque gestæ nimis illustant: quare dū eius quidem nobilitatem: munificentiam: iusticiam: constantiam: & cæteras uirtutes contemplor: dignus profecto mihi uidetur: ut iure ametur ab omnibus: quādoquidem satis laudari nullo modo potest: nam quis tātus ornatus: quæ tanta est dicendi facundia: quæ nō huius splendore superetur? qui quantum moribus integerrimis: quantum uitæ integritate: quantum christianæ religionis nomine & operibus polleat: facile quidem statim mortuo patre cognosci potuit: tunc enim quam iustus: quā religiosus: quē denique sanctus esset ostendit: primum namq̄ omnibus & domesticis & cæteris liberalissime satisfecit: tunc etiam statim et sibi & domui suæ & qui apud se mansuri erant omnibus mores optimos & uiuendi ordinem sanctissimum composuit. qui cum sit tot tantisque uirtutibus pornatus: Indies magna & egregia facinora facturus ab omnibus creditur: sed quid est quod tantopere miremur: si dux inclitus excellentissimū patrem imitatus & omnes maiores suos: qui clarissimi fuerunt: ita se gerat: ita uiuat: ut posteris ea relinquat uirtutis exempla: quæ ipse a suis antecessoribus accepit? nam si patris huius illustria facta inspiciamus nōne ea summo cum stupore admirabimur? quid enim fecit (ut oēs alias laudes ei⁹ omitteram quæ plurimæ sunt & immortales) quum ad Rodericū ducem gaditanum a mauris obsessum magno comparato subsidio profect⁹ est? qua in re & ingentem liberalitatem: & humanitatem singularem: & piētissimū animum erga cultum christianæ religionis ostendit: conuocatis enim militibus publicis preconum uocibus omnibus stipēdia liberalissime persoluit & contra mauros christiane fidei hostes acerrimos Rodericum ducem Ga-

111
ditanum sibi ex longo tempore inimicum propter christianum nomen fortissime defendit. O admirabilem uirtutem: o facinus diuinis laudibus extollendum: Nam si cuncta quidem ueterum monumenta reuolueris: nihil certe reperies: quod possis huic gloriæ comparare: quæ uel sola cunctas omnium mortalium laudes & res fortissime gestas longe superasse ab omnibus creditur.

De quodam manrico archiepiscopo Toletano.

A manricorum uero familia res præclarissime gestas accepimus: Cæterum cum ex hac domo plures fortissimi magnanimoque proceres egregia facinora que memoratu digna sunt semper gesserint: eorum per multis omissis de quibusdam dumtaxat quedam summatim scribemus. Illorum autem uirtus & paternum genus quod ab ulteriores Alemania quam altam uocant: & maternum quod a laræ principibus duxere omnibus in rebus ostendit, quapropter huius generis non solum uiros: sed fœminas quoque permultas audio satis illustres fuisse: Dicam itaque primum de manrico toletano archiepiscopo uiro in omni uirtute clarissimo: qui cum ulteriores hispaniæ Rex principem quendam fœdericum benauenti ducem apud se tuto & in sua regia futurum promississet: neque ad regem uenire fœdericus auderet: nisi archiepiscopus pro illius salute se iureiurando astringeret: Posteaque rex promissa non seruasset: ad regem legatos cum his mandatis confestim misit: & si fors iniqua ducis fidem suam regiam uincere potuit: me tamen non sub illius regis imperio uiuere coget: qui fidem suam et promissa non adimpleuit: Tum itaque statim in portugalliam decessit: atque accersitus a rege sub conditione amittendæ archiepiscopatus dignitatis (si non ueniret) priuari dignitate maluit: quam non seruare quod dixerat: neglecto itaque archiepiscopatu in portugallia permansit ibique uitam finiuit. Huius denique uiri magnifica gesta permulta nobis exposita fuere: que quidem magno indigerent uolumine, sed ea ut de aliis mentionem faciam relinquere cogor.

De petro manrico maiori legionensi preside seu adelantato.

Petrus quoque manricus in hispania uir excellentissimus & ingenio & consilio maximo plurimum claruit: Quare & suis temporibus multa in hispania ad eius iudicium atque arbitrium facta fuere: Erat preterea christianissimus & catholicæ fidei obseruantissimus: ideoque iusticiam quoque & honesta quæque maxime coluit: suis etiam principibus semper obsequium diligentissime prestitit: Quam obrem pro illorum honore ac salute sæpe suam

salutem magnis periculis exponebat: erat enim in bello fortissimus: cū autē religionis christianæ cultor esset egregius primus in hispania diui Francisci religiosos obseruantia subegit: atque ordinis eius monasteria quinque suis impensis erexit. Huic denique Aluarus luna sancti Iacobi ordinis p̄fectus metuens ne ab eo opprimeretur uenenum dedisse creditur. Reliquit autem moriens ex lenora uxore prestantissima ac sanctissima foemina bena uenti ducis filia henricique secundi regis nepte filios octo: totidemque filias: quorum omnium multa quidem memoratu digna sese nobis offerunt: de quibus gratia breuitatis perpauca dicemus.

De Iacobo manrico triuigni comite clarissimo

Iacobus uero petri natus maior me omnino silentium rumpere cogit: q̄ cū esset admodum iuuenis & patris ex omni parte uestigia sectaretur ab inuidia morte peremptus est. Hic autem (ut accepimus) si ad maturam ætatem peruenisset omnes quidem hispanos uirtutis gloria longe superasset.

De Gometio manrico toletanæ urbis p̄fecto.

Gometius in super me minus de se tacere permittit. fuit enim in administranda re publica cæterisque negociis prudentissimus: Ideoque Toleti res publica sibi commissa est: plurimum namque cōsilio claruit: in bello quoque gerendo fortissimus fuit: atque in litteris eruditus. Quare licet hispano sermone multos tamen libros: tum carmine: tum soluta oratione elegantissime compositos reliquit: nam cum eloquentia singulari quandam quoque uim poeticam illi natura concesserat. Erat preterea iusticiæ maximus cultor atque ueritatis summus amator: ut puta qui non tum hoc tum illud (ut plerique solent) Sed semper idem dicebat. Suos autem & familiares & domesticos non minus a se erudiri & mores optimos atque urbanitatem edoceri: quam sibi seruire cupiebat: ideoque domus eius cunctis hispaniæ principibus ad bene beateque uiuendum semper exemplo fuit. quapropter ab oibus mirum immodum colebatur.

De Ignico manrico archiepiscopo Hispalensi.

Ignicum autem manricum hispalensem archiepiscopum nescio quibus laudibus digne satis laudare potero: hic enim & rei militaris consilio: & litterarum scientia: & uitæ ac morum integritate cūctos hispanos superasse no

bis affirmarunt: tanta illi quidem fuit rectitudo: tanta honestas: tanta gra-
uitas: tanta denique uitæ sanctitas: ut hispaniæ principes eum non secus ac
uenerandum numen fari auderent. Quo autem ordine: qua uirtute suas ec-
clesias colebat ac regebat: quibus sacerdotes moribus instituebat: qua dili-
gentia & missam & reliquas nostræ religionis cerimonias administrabat:
Omnes quidem non sine summo stupore admirabantur. Cum etiam pru-
dentia & consilio maximo polleret. Ei omnia fere hispaniæ negocia incum-
bebant. Hunc denique omnes qui semper apud eum et assidue uixerunt foe-
dos amores uitasse: & a uita pollutione ueuere intactum discessisse nobis
affirmarunt: ideoque & multis suæ mortis diem & horam prædixisse.

De Federico manrico
azuagæ ordinis sancti
Iacobi cōmendatore.

Federicus autem manricus uir ad opus martis & bella gerenda natus: reli-
ctis parentibus & apud astures patria in Bethicam prouinciam se contulit
ut mauris qui Bethicæ prouincie partem occuparant: bellum inferret: Eos
itaque aggressus maximis affecit cladibus. Quare & omnibus illius prouin-
ciæ populis & equitibus charissimus semper fuit: Illi enim ueluti duci peri-
tissimo ac fortissimo gerendarum rerum & futurorum omnium bellorum
curâ omnes demandabāt: quibus in rebus ille semper omnibus cumulatis-
sime satisfecit.

De Roderico manrico co-
mite paretano & sancti Ia-
cobi ordinis militiæ præfecto

Rodericus uero manricus unicum liberalitatis & armorū gloriæ specimē
fuisse phibetur: Siquidem munera semper amplissima & beneficia omnib⁹
atque honores libentissime largiebatur: In re autem militari & fortitudine
& prudentia singulari semper usus: mauros enī semper in prelio superauit:
deque hostibus uictoriam consecutus: Quapropter non immerito ab om-
nibus Rodericus alter uiuarius quem alcidem uocāt dicebatur. Hunc præ-
terea mauri propter summam eius in bello gerendo diligentiam Rodericū
madrugam, i. ante lucem surgentem appellabant. Cuius denique uirtus fer-
dinando regi & Helisabe reginæ nostris christianissimis principibus usui
maximo multis in rebus fuit: nam cum a multis hostibus tum mauris: tum
etiam christianis qui illorum regnorum sibi partes occupauerant uexaren-
tur: Roderici quidem manrici subsidiis & quotidianis auxiliis hostes om-
nes debellati & oppressi fuere. Erat præterea uita & moribus integerrimus:
nam & si semper in armis & bellis gerendis uitam exercuit: finis tamē eius
non solum xpiani: sed etiam religiosi hominis fuisse constat.

De Ignico manrico cordubensi episcopo.

Subnectam nunc manricis uiris illustribus ignicum Manricum episcopum cordubensem: cuius uirtus atque uitæ sanctitas illam quidem patrum sui ignici manrici hispalensis archiepiscopi cuius alumnus fuerat sanctitatem uel equauit: uel antecessit: hic enim sicut & ille nunquam se turpitudine uenerea polluit: quod ab his qui semper cum eo uixerunt uiris non parua auctoritatis accepimus: suum autem episcopatum & ecclesias omnes miro quodam ordine atque sanctitate gubernauit: quarum edificia aut uetustate: aut antecessorum suorum negligentia: aut quouis casu collapsa magnis ac propriis impensis refecit & restaurauit: Multaque noua & egregia opera in cordubensi ecclesia sanctissime confecit. Erat preterea in litteris eruditissimus & eloquentia singulari & ingenio maximo: ideoque multos homines qui prauitatis hereticæ falso fuerant accusati & scientia & prudentia maxima defecit. In loquendo uero tam elegans tam facundus ac uenustus erat: ut omnes homines ab eius ore non sine admiratione penderent. taceo huius maximam iusticiam: taceo liberalitatem qua secreto potius utebatur quam publice: taceo denique merita & beneficia in multos collata

De Garsia fernando manrico malachæ urbis primo prefecto & almageræ facti Iacobi ordinis cõmendatore.

Cæterum dum manricorum familiam laudibus prosequor & res gestas & egregia facinora commemoro non immerito me uidetur accusare garsias fernandus manricus: cuius res in bello fortiter foeliciterque gestæ magno quidem uolumine complecti non possent. Hic enim uix quintumdecimum annum attigeret: quum militaribus armis indutus hostibus ausus occurrere non sine magna uictoria rediit. Erat namque non foelix minus quam animosus: nec fortis minus quam prudens: nec manu minus promptus quam audax. Foelicitate uero tanta semper in bellis gerendis usus est: ut fortunam ipsam in sua habuisse potestate uideatur. Nam ita profecto bella omnia cæterasque res prospere foeliciterque gessit ac perfecit: ut in eo adiuuando extollendoque uirtus & fortuna contendisse credantur. Semper itaque & de mauris & de christianis hostibus uictorias & honores amplissimos reportauit. Quare Rodericus eius frater sancti Iacobi militiæ ordinis prefectus quotiens contra hostes bellum pabat prorsus plus committeret hunc semper garsiam fernandum manricum secum adducere consuevit: quo cum nunquam a plusio sine uictoria rediit: faciebatque hoc Rodericus matre sua leonora monente: quæ quum religioni seruiret Roderico filio uerba hæc dixisse fertur quasi diuinitus: Si nolis ab hostibus in prelio uinci: nunquam sine fratre garsia fernando cum hostibus plusio committas. fuit igitur hic Garsias fernandus in preliis gerendis & fortuna & pro-

71
pria uirtute adiutus quasi cæsar Iulius alter. clauit etiam & uirtutibus aliis permultis: fuit enim animi liberalis: & hispanis p̄ncipibus fidelissimus sēp quibus labores militares et omnem operam prestitit: In bellicis enim rebus quātum pollebat quātumq; regi & reginæ profuit multa quidem declarant quæ fortissime gessit. erat quoq; non pace minus q̄ bello utilis: nam quum magno prudentiq; consilio plurimū floreret: In re pub. quidem gubernanda magnam adeptus est laudem. Iusticiam deniq; ueritatem: christiane religionis cultum cæterasq; uirtutes omnino sanctissime coluit: quod ex hoc intelligi maxime potest: nam p̄usq; a uita discederet & domesticis & aliis omnibus q̄tum in se fuit benignissime satisfecit. Cum autem hispano sermōe plurimum posset: omnes laudabat: neminem unq; ne leui quidem uerbo lesit. qui nuper uocatus a deo gloriosissime diem suum clausit. Reliquit autē moriens filios plures: qui & paternam & maternam nobilitatem ac uirtutē pre se ferunt.

De Bernardino manrico ferdinandi regis
& reginæ helifabes architriclino.

Primus autem garfiæ filius bernardinus est manricus ferdinādi regis & reginæ helifabes architriclinus: cuius ingenium & uirtutem singularem non solum amant omnes: uerum etiam summo cum stupore admirantur: Hic enim multis nature muneribus ornatus ea omnia sine ulla arte nullocq; studio prestat & elegantissime cōficit: quæ nemo studiis: nemo artibus assequi potest: adeo ut in hoc uno uiro natura quātum potest: & omnes uires ostētare uoluisse uideatur: qua quidem adiutus bernardinus ipse & ingenii sui claritudine ip̄ius nature munera & beneficia optima quæq; sibi tributa esse potest merito gloriari. qui etsi musicen didicit nunq; ip̄am tamen & cythara p̄sonandi artem ac præcepta non minus omnia callet: quam qui scientiā hanc præcipue doctissimis p̄ceptoribus usi secuti sunt. Hic etiam ut magis mirandum sit licet grammaticæ litterisq; latinis tempus nullum penit̄ impendit: optimo tñ iudicio & ingenii acumine non intelligit solum latine uerum etiam scribit et acutissime componit: missam namq; mariæ uirginis de christi resurrectionis gaudio composuit: & in ordinem redegit singularem: qua i re plurimum quidem laudis meruit: In ea enī omnia sunt nimis laudanda: p̄mum namq; laudabilis compositio: deinde laudabilis ordo: sed postremo multo certe laudabilior inuentio. huic deniq; liberalissima natura preter cæteras dotes manus etiam dedit ingeniosas: hunc enim & dū cythara p̄sonat ariona uel orpheum: & dum pingit apellem uel phidiam facile cognosces: Sed de Bernardino hætenus reliquit & filios alios: Franciscum: Rodericum: Ignicum & Gometium. qui cū aliis uirtutibus: tum uero humanitate singulari digni q̄dem sunt: ut amēnt ab oibus. roderic⁹ autē salmāticæ l̄ris & p̄tificiæ ac ciuili scientiæ multos ānos ip̄edit: qua i re nō i

doctus habet: qui hoc tpe & pp doctrinā: & ppter sui generis nobilitatē academiæ salmāticēsis rector ab oib' elect' ē: adeoq; studii répu. bñ sapien- terq; gerit ut iure rector appellari dignus sit: nihil enim nisi rectum: nihil nisi iustum nihil nisi sanctum: nihil deniq; nisi qđ acadmiæ & rei publicæ pfuturum atq; honestum sit: & de quo iure queri nemo possit efficit. Hūc itaq; & henricum gusmanū atque iacobum guiuaram rectores nouim' qui pfecto tum iusticia: tum generis nobilitate Salmātinū gymnasium pluri- mum illustrarunt: nam & si cæteri iustissimi quoq; rectores omnes fuere: hos tamen sibi preponendos esse facile cōcedent: quapropter licebit qđem uobis acclamare quicūq; studii comoda queritis in creatione rectorum: ut sint semper istis confimiles.

De Petro faxardo murfiæ præside
cui fuiuith carthago noua.

Sed quid petri faxardi uirtus nō meruit? qui sine dubio res genere suo et no- bilitate gessit non indignas: nam & genus ab anglia regibus & originem duxit: & res bellicas immortales ac uere regias cōtra mauros gessit: erat autē corpis forma ac prestantia & consilio maximus: loquendo & agendo pru- dentissimus: hic deniq; post plurima facinora egregia & memoratu dignis- sima moriens filiam quādam reliquit: quæ nupsit Ioanni laconio uiro ma- gnanimo: qui ex ea filium nomine Petrum faxardum pgeniuit qui & si ad- huc adolescens est: miris tamen laudibus effulget. Est enim cum omni no- bilitate: tum ingenio clarissimo & latinis litteris atque musis decoratus: & qui q̄tum mihi scire & cognoscere licuit quum in almacia oppido eū aduif- sem: gratia salutandi primum inter hispanos linguæ latinæ locum sibi uen- dicauit: cui si uel par: uel proximus querendus esset: aliis quidem omnibus alfonfus silua Ioannis siluæ cyfontani comitis filius quem hispali nouim' & docuimus anteponatur: ē enim & hic ingenio clarissimo peditus: & la- tino sermone maxime deditus.

De Ferdinando Iuuaara.

At si ferdinandi Iuuaræ animum excelsum & uirtutem egregiam silentio p- terirem: non solum quidem negligentis: sed ingrati quoq; animi crimē in- currerem: huius enim uirtus & animi splendor maximus atq; liberalitas nō hispanis modo: sed siculis etiam nota est: nota & mihi ipsi p̄cipue quū fœ- dericum pontarchum ex sicilia in hispaniam proficiscentem secuti sumus. Tunc enim me quem nondum nouerat: propria uirtute incitatus quan- tum iuuat mlti quidem qui fortasse ob inuidiam illum in me tanta liberali- tate uti nolissent cognoscere facile potuere: huic itaque dum uiuā me mul- tum debere libentissime profitebor: est præterea uir prudentia & cōsilio pol- lens: corporis statura & forma excellenti uultu graui & iocundo hispana li- gua doctus & qui multas uidit ac legit historias.

De Iacobo nepote archidiacono cacerensi.

Iacobus autem nepos & miles insignis & caceris archidiaconus liberalibus est omnino annumerandus: hic enim si tantum opibus & diuitiis ualeret: quantum generoso animo pollet: cunctos quidem mortales sibi faceret obnoxios & astrictos redderet: cuius liberalitatis sum ipse testis: nam me quidem multis affecit honoribus: est etiam literis clarus: & bellica uirtute non ignobilis.

Finit liber quintus.

INCIPIIT LIBER SEXTVS.

De uiris doctrinis illustribus.

Nunc autem tot tantisque uiris illustribus etiam uiros doctrinis excellentes simul & sanctos quibus hispania potest debetque magnopere gloriari subnectere libet. Ceterum nobis de his referentibus quemadmodum & de aliis non temporis nec successiois ordine seruato scribendum est. Hoc enim parum aut nihil omnino referre arbitramur dum modo cuique suas laudes tribuamus, ideoque nemo mirari debeat si cum recentioribus partibusque partem & longissimi temporis inuenerit.

De Lucio anneo seneca philosopho cordubensi.

Attamen Lucius anneus seneca cordubensis philosophus eminentissimus cum ipsa temporis antiquitate: tum uero doctrina & moribus sanctissimis cunctis annis ponendus uisus est nobis, hic namque quibus uerbis: qua oratione satis digne laudari possit: nescio: huic enim scientie fuit sapientia par: ingenio uirtus equalis: huic demum grauitas admirabilis: doctrina singularis: uitae honestas plusquam laudabilis: mores integerrimi: mens diuina potius quam humana: atque ueluti numen aliquod ueneranda sanctitas. Quapropter diuinus hieronimus de uiris illustribus scribens senecam hunc in sanctorum cathalogo ponere non dubitauit: affirmans eum & continentissimae uitae: & catholicum fuisse: legerat enim diuus hieronimus senecae epistolas ad paulum: & pauli ad eum: In quibus senecae ipsius erga christianam fidem ac religionem feruentissimum perspexerat amorem. Cuius etiam diuus augustinus libro de ciuitate dei quedam audivissime disseruit. Fuit autem seneca cordubae natus quae ciuitas bethicam praefecturam suis alumniis uiris disciplinis clarissimis mirum in modum semper illustrat: ex parentibus clarissimis: & familia insigni: generisque nobilitate praefecta celebris. Deinde autem romam praefectus amplissima nobilissimaque Neronis aetria coluit: Illicque uir senatorius factus & grauis ac meritis humanitatis singularis: & prudentiae suae breui in grande peculium euectus est: & in philosophiae penetralibus ac secretissimis locis plane eruditus: ad scribendum de seipso contulit. Scripsit autem opera complura: in quibus haec praecipua fuerunt. Epistola ad paulum: aliae ad lucillum: de beneficiis: de copia uerborum: de

ludis Senecæ: de sententiis diuersorum: de consolatione ad marcianum: de uita beata: de tranquillitate animi: de breuitate uitæ: de paupertate: de ira: de naturalibus questionibus: de morte claudii: de rhetoricis: de imatura morte: de declamationibus: de tragediis: de artibus liberalibus: de matrimonio de terræ motu: de quattuor uirtutibus: scripsit & consolatioem ad matrem puerbia dignissima. Item de moribus: de remediis: atque alia p̄ multa quæ omnia cōmemorare longissimū reor: fuit quoq; non modo doctrinæ singularis: sed memoriarū etiam pene diuinæ: duo namq; nominū milia sibi recitata: eo quo dicta fuerant ordine statim reddebat: atq; uersus ducentos aducentis cōmemoratos discipulis ab ultimo incipiens ad p̄mū usq; integerrime fidelissimeq; referebat. Hunc deniq; senecam bienniū anteq; petrus & paulus martyrio coronarent a nerone impatore sæuissimo discipulo interfectum fuisse legimus. nam senio fere confectus cum inter pisonis coniurationem nominaretur: a nerone ut sibi mortis genus eligeret monitus est atque iussus. qui cognita impatoris sæuicia in tepētem aquam ingressus omnes sibi uenas precidit: quibus sanguine exhaustis animam egit. Sunt q̄ putent ob inuidiam a nerone senecam pemptum: propterea q̄ opa tum de humanis: tum de diuinis complura rebus ediderat.

De alio Seneca tragico.

Cæterum alter quoq; fuisse seneca item cordubensis a multis phibetur: qđ martialis credibilis facit: Ait enī duos senecas unicūq; lucanū facunda loquitur corduba. Credendum est igitur duos fuisse senecas: alterum philosophum sententiis grauissimū: qui stoicorū sectatus est disciplinam: Alterū uero tragicum: cuius elegantissime tragediæ extant: puræ & elegantis faciendæ: ut Gellius bernardinus inquit: cui senecæ tragediis lactea eloquii ubertas: uerborum p̄prietas: sniarū grauitas: ex mediis philosophie fontib; deprompta non imerito uidef. In his enī plurimū seneca laudis adeptus ē. Si quidem tantū hac in re claruit: ut non temere daniel caietanus dixerit: q̄ si omnes qui tragedias scripserunt uiuerent: non mō non indignent senecam sibi adequari: sed etiam p̄ferri oēs uno ore consentiant: & idem paulopost inquit: in quo genere p̄ematis q̄tum surgat: q̄ sublimis sit: q̄ta se tollat sæ ueritate: q̄to nitore polleat facile iudicent eruditi: uel illi ip̄i maximi qui ut magni silentii sunt homines suum libratissimū iudiciū non nisi ad grādes materias decernandas conseruandum duxerunt.

De anneo lucano p̄eta cordubensi.

Sequat̄ nunc aut̄ lucanus senecas cordubenses & cognatos suos & cōciues: qui summa ingenii magnitudine maximis quidē patriā cordubam atq; hispaniam totam laudibus ornauit. De cuius tum uita tum rebus clarissime gestis atq; editis libris a pluribus quidem plura traduntur: quare de anneo lucano ea dumtaxat referemus: quæ sunt a Sulpitio uerulano collecta breui

ter: qui lucani uitam scribens ait. Marcum Anneū Lucanum Caia Accilia
Accilii Lucani oratoris filia ex anneo mela senece stoici fratre equite romāo
peperit cordubæ tertio nonas nouembres caio cæsare germanico iterum &
L. cesiano consulibus. Octo mensiū infans romam a patre aduectus ē: Ibi
q̄ palemone grāmatico uirginio flauio rēctore & cornuto pœta ac philo-
sopho p̄ceptorib⁹ usus est una cum saleiobasso & aulo p̄sio quos precipuo
amore dilexit. Cumq̄ neroni quem adolescentem patruus instituebat esset
non iniocūdus ante paucos annos questor est factus: & munus gladiatorum
edidit. Inde cunctis suffragiis inauguratus sacerdotiū ascitus est: uxore
habuit pollam argentariam pollii argentarii filiam: nobilem: ditē & eru-
ditam. In neronis odium cupiditate ostentandi ingenii incidit. Nam cum
ille p̄ clinium ruffum nioben in teatro pompeii p̄nunciaturum se indixis-
set: Lucanus orpheum ex tpe decantauit: Coronamq̄ a iudicibus reporta-
uit. post illud famam carminū eius p̄mente nerone qui eū pu. recitare & oñ-
tare carmina p̄hibuerat pisonianæ coniurationi adhesit: accusatusq̄ & tor-
tus matrem indicauit impunitate p̄missa (ut tacitus ait) Mox mori iussus
calida aqua imersus uenas medico prebuit: & p̄fluente sanguine ubi frigere
pedes manusq̄ & paulatim ab extremis cedere spiritum sentit: feruido ad-
huc & compote mentis pectore hos uersus ex libro tertio enunciauit.

Scinditur auulsus nec sicut uulnere sanguis

Emicuit lentus ruptis cadit undiq̄ uenis

Discursusq̄ animæ diuersa in membra meantis

Interceptus aquis nullius uita perempti

Est tanta dimissa uia, hæc illi summa uox fuit.

Decessit autem p̄die kl̄das maias nerua siluano & actico uestino consulib⁹
Cum consul designatus esset cū plaucio laterano. uitæ uero anno septimo
& uicesimo sepultus est in hortis suis quos pulcherrimos habuit. hæc de eo
inscriptio uetus & marmorea in diui pauli templo rome cōspiciť. Maneo
lucano cordubensi pœte bñficio neronis cæsaris fama seruata. scripsit pene
puer ut papinius docet Certamen hectoris & achillis cū cadaueris hectorei
redēptione. fabulā orphei inferos adeūtis. incendiū urbis: laurea & laudes
uxoris. declamauit etiā & causas orauit. postremo loco pharsaliā ardēti aīo
est aggressus: sed nō p̄fecit: p̄mos tres libros adiuuāte uxore correxit: septē
reliquos si uixisset emādaturus. In his ordinē seq̄tur quo res gestæ sūt: mēs
eius ē se cōmendare imortalitati: & ciuilia bella dissuadere: pharsaliā autem
inscripta a pharsalo thessalie oppido: in cui⁹ cāpis pōpeius a cæsare ē supat⁹

De. M. Fabio q̄ntiliano rhetore & phō clarissimo.

Maricus uero. F. q̄ntilianus (ut qdā asserūt) calaguritanus fuit rhetor atque
phūs celeberrimus: q̄ a galba sergio impatore pp̄ ingeniū quo plurimū pol-
lebat romā p̄ductus: ubi plures annos docendi munus exercuit: cuius disci

puli cōplures pstantissimi eruditissimiq; fuere: qui libros excellentes et o-
pera egregia nobis cæterisq; posteris reliquerūt. fuit itaq; qntilianus & eru-
ditus & grauis: multa cōposuit: in qbus de institutione oratoria opus ex-
tat egregiū: cuius hæc ē pulcherrima snia: utinā liberorū nrōrū mores ipi nō
depderemus: infantiā enī statim deliciis soluimus: mollis qppe educatio q̄
indulgētiā uocat neruos oēs mētis & corpis frangit. edidit p̄terea pulcherri-
mū atq; grauissimū declamationū opus in qbus oēs artis oratorix uires in-
tueri & cōtemplari licet: quare nō uideo p̄fecto qua rōne qntiliani declama-
tiones cuidā uiro oīno doctissimo nō satis placuerint: Cæterū quintiliani
opus oratorie facultatis post eius mortē annos ferme sexcētos latuisse fert
Deinde uero a pogio florētino in cōstantinopolitano cōcilio in sacello quo-
dam ipius ciuitatis comptū fuisse: & ab eodē transcriptū & diligēter casti-
gatum romam missum ferunt.

De M. ualerio martiale poeta celebri.

Marcus etiā ualerius martialis sūmis hispaniā laudibus fecit illustrē: de quo
ea quæ pirrus peroctus scribit hoc loco referre placuit: cuius hæc sunt uerba
de martialis uita. Valerius. martialis in hispania bilbili Celtiberiæ oppido
nobili natus ē: p̄re frōtone: m̄re flacilla: uenit ad urbē studiorū grā: tenuiq;
suppellectile cōtentus in lr̄is dūtaxat uersatus ē. scripsit epigrāmata: ut lau-
daret honesta: hortaret hoīes ad uirtutes & uicia sui t̄pis notaret: qđ admix-
tis semp salibus & fere cū risu facit: ut mos ē scribētiū epigrāmata. hoc enī
a satyris differūt: q̄ illi uitia tantū carpūt: hii etiā honesta laudāt: & ad uir-
tutē hortant. Illi graui atq; aspa oīone stomacho semp pleni: hii blādo ser-
mone atq; iocūdo scelera suorū temporū notāt. Illi longo plerūq; lemmate
& uerborū copia id faciūt: hii carpti & breui sermone atq; collecto: un̄ hæc
epigrāmata hoc ē inscriptiōes dicūtur. Illi ī p̄sonis etiā ppriis noibus inue-
hūtur: hii fingūt noua noīa: ppriis pcūt: q̄ de se hic poeta testat dū inquit.
Hunc seruare modum nostri nouere libelli

Parcere personis: dicere de uiciis.

Excessit faciūdia: acumine: copia: suauitate: salibus oēs: qui añ et post eū car-
mina scripsere: laudat sil' atq; rephēdit acriter & ardēter: nec minus polite et
ornate. habet uelut inūerato snias aptas sēp & crebras: grauē & decorā stru-
cturā: sonātia uerba & antiq̄. quedā ip̄e fingit aptissime. Sūt plerūq; ī fmo
ne eius latētes aculei: suspēsū etiā aliqñ lectorē reliquit: & aliqd uult illū au-
gurari potius q̄ legere: tāta p̄terea ī eo copia: tanta rerū uarietas ē: atque co-
gnitio: q̄ tā apđ nullū uel grecū uel latinū autorē esse cōtenderi. floruit tēpi-
bus domitiani neruæ & traiani: qbus uariis modis ī hoc ope assenta: idq;
ea rōe facit: ut p̄ ea quæ ī his esse cōmemorat: quales & ipi & cæteri p̄ncipes
esse debeāt oñdat. hinc sæpe ædificia: porticus: tēpla: uenatiōes: ludos: stra-
tagemata impatorū: aliorūq; uirorū ac mulierū cōmemorat etenī mos apđ

ueteres fuit: quoniam monere simpliciter principes periculosum uidebat per
ironiam eos hoc est assentando docere: sic omnia huius poetæ epigrammata aut bo
na sunt: in quibus uidelicet simpliciter atque apte ad uirtutem hortatur: aut medio
cristia: in quibus ea laudat: quæ turpia non sunt: sed aliquid habent honesti: aut mala
in quibus uicia hominum carpit obsequiis uerbis & turpibus: hoc est quod poeta ipse ad
auitum libro primo scribit. Sunt bona: sunt quedam mediocristia: sunt mala plura
quæ legis hic aliter non fit auitæ liber. Amicos habuit Plinium secundum oratorem
stellamque & sylvium poetas ad quos sæpe numero scribit. publicis quoque hono
ribus finitus est: donatus equestri dignitate: preterea & iure trium liberorum: in gra
nescite demum ætate tedio urbanarum rerum affectus in hispaniam rediit obiit in na
tali solo inter suos magno doctorum hominum merore: presertim plinii cuius epistola ex
tat: qua audiuisse scribit ualerium martialem decessisse: idque moleste ferre: quod
uir erat ingeniosus acutus & quod plurimum in scribendo falsis haberet & fellis nec can
doris minus: librum hunc epigrammaton eo ordine scripsit quo in præsentia legitur.

De Liciniano canio & deciano his

spaniæ poetis insignibus.

Martialis quoque tribus tres ad modum celebres ex hispania poetæ florere: li
cinianus: canius: & decianus. fuit autem licinianus ut marti. celtiber bilbilitanus
Canius gaditanus ex bethica: decianus uero ex emerita augusta Lusitanus:
quæ si cum aliis hispaniæ uatibus martialis his carminibus commemorat.

Duosque senecas unicumque lucanum

Facunda loquitur corduba

Gaudent iocosæ canio suo Gades

Emerita deciano meo

Te Liciniane gloriabitur nostra

Nec me tacebit bilbilis.

De Iuueno cardinali & poeta insigni.

Legimus etiam iuencum hispanum & cardinalem & poetam fuisse celeberrimum: quod cum
genere nobilis: tum uero uirtute & doctrina nobilior a multis prohibetur. Quippe
quod in sacris litteris quam maxime floruit: & euangelia omnia quatuor libris explicauit
heroicis: atque alia complura de sacris eodem genere carminibus composuit.

De Patiano episcopo barchinonensi.

Iuueno autem patianus adiciendus est quod cum maxima polleret eloquentia & uitæ sancti
tate esset insignis: atque christiane fidei maximus cultor: contra male de fide senti
entes plura composuit: eosque enixissime & scientia & uiribus expugnauit.

De Orosio tarraconensi sancti augustini discipulo.

Cæterum Orosius tarraconensis diuini Augustini discipulus & doctrina quodam
maximus: & moribus sanctissimus fuit: erat enim huic orosio eloquentia summa
atque plurimarum rerum perfecta cognitio: quod diuo augustino mortuo romam statim
se contulit: ubi libros septem aduersus gentes edidit: in quibus totius pene mundi

calamitates et miseras atq; bellorū inquietitudines replicas oñdit magis xp̄i
ane esse qđ cōtra meritū suū romana res publica adhuc duraret: & pace cul-
turæ dei pacatū retineret imperiū quā & cætera. Historiā demū Orosius a
p̄mordio generis humani & mūdi creatione usq; ad sua tempa scripsit: & d̄
ormista hoc est de mūdi miseria titulū posuit. Est aut̄ hic paulus orosius il-
le: quē diuus augustinus p̄ adipiscēda animæ rōne ad hieronimū hieroso-
lymam misit: qui dū inde rediret: quasdā beati stephani p̄thomartyris reli-
quias tunc inuentas p̄mus attulit occidenti.

De aduentio episcopo.

Aduentius aut̄ hispanus ep̄us maximi erga fidē catholicā ardoris & sancti-
tatis eximie fuisse narrať: q̄ aduersus hereticos de fide catholica librum edi-
dit egregiū: in quo maxime cōtra fortinianos manicheos sabellianos & ar-
rianos disputans oñdit filiū dei coeternalem fuisse patri.

De sancto Leandro ep̄o hispalensi.

Inter cæteros aut̄ hispanos hoīes doctrinis excellentes leander hispalensis
ep̄us sanctitate: doctrina atq; eloquentia q̄ maxime floruit: cuius concioni-
bus & exēplis tota q̄dem uestegotarū gens p̄ recaredum eorū regem ab arria-
na impietate conuersa est. Quippe qui multa ad catholice fidei confirmati-
onem & ip̄ius arriani heresis cōfutatiōem cōposuit. Nam eandem pestē uā-
dali plures in hispaniā ex affrica detulerant. Huic aut̄ leandro uiro insigni
diuus gregorius p̄otifex adhuc monachus moraliū suorū librū scripsit.

De sancto Isidoro hispalensi ep̄o.

Atqui Leandro uiro sancto ac docto frater Isidorus doctissimus atq; san-
ctissimus in hispalensi ep̄atus dignitate successit: qui unus inter omnes his-
paniæ tum sanctitate tū l̄ris claros non secus ac sol inter omnia sydera ful-
sit. Natus enī ex stirpe regia uerus nobilis: uerus doctus: uerus sanct⁹ & cū-
ctis uirtutibus excellens plurimū quidem ip̄e & patriam hispaniam & xp̄ia-
nam religionem illustrauit. Fuit aut̄ diui gregorii papæ discipulus a quo et
doctrinā & sanctitatem doctus ob doctrinam ip̄am singularem maximas
q; uirtutes atq; miracula p̄ multa in magnam q̄dem apud omnes admiratio-
nem deuenit: & qui cū eruditissimus esset plurima ad xp̄ianam fidem perti-
nentia: ac de aliis rebus librorū uolumina confecit: quorū hæc p̄cipua fuere
ethimologiarū libri uiginti: de summo bono libri tres: Allegoriarum libri
tres: Astronomiæ liber unus: Officiorū libri duo: Ad floram sorore libri
duo: Differentiarū liber unus: Scripsit item de uiris illustribus: & grāmati-
ces uocabulis: Historiam ab Adam ad sua usq; tempa: Lógohardorū quo-
que gesta mandauit litteris: multorūq; sanctorū uitas. Librum insuper de
cosmographia & rerū naturis pluraq; alia ac pene innumerabilia compo-
suit. Eius denique natale cum sanctus fuerit egregius tū apud xp̄ianos om-
nes: tum uero apud hispanos ip̄os deuotissime celebratur.

XLI
De Ioanne uesegoto episcopo.
Ioannes quoque uesegotus episcopus apud hispanos in lusitana ortus puincia christianam religionem fidemque catholicam & concionibus: & libris quos per utiles edidit plurimum quidem ubique iuuuit. Hic cum aliquid per ætatem sapere cepisset ardore desiderioque maximo discendi ex hispania constantinopolim petiit: ubi cum grecas latinasque litteras inbibisset: In lusitaniam prouinciam patriamque suam rediit: in qua arrianam heresim conualescentem sua doctrina & sapientia singulari facillime deleuit: quapropter odiosus factus hereticis barchionæ diutius relegatus uixit: demum per multas persecutiones in patriam reuersus monasterium quoddam erexit: in quo se diu continuit & multa conscripsit: rationemque uiuendi singularem quandam monachis instituit.

De Eutropio episcopo.
Eutropius in super episcopus mira doctrina atque uitæ sanctitate hispanos etiam magnopere iuuuisse fertur: eos enim christiana summa prudentia retinuit in fide: aqua penitus defecerant, cuius uitam uirtutibus clarissimis atque miraculis innumeris illustrem uerus hispalensis episcopus elegantissimo sermone descripsit. Eius denique natale apud hispanos sexto ydus Iunii celebrari consuevit.

De uero hispalensi episcopo.
Verus autem hispalensis episcopus ualde quidem floruit: & eloquentia et uitæ moribus integerrimis, qui (ut paulo ante uisum est) eutropii uitam uirtutibus & miraculis insignem eleganti facundia celebrauit.

De Petro compostellano archiepo.
Petrum uero archiepiscopum compostellanum calistus summus romanæ sedis pontifex maximis ob suas ingentes uirtutes honoribus affecit. Illius namque per spectis moribus sanctissimis atque litterarum eruditione cognita calistus ei non modo compostelle archiepiscopatus: sed totius fere hispaniæ curam mandauit. Qui cum beatissime Mariæ uirginis cultui quam maxime deditus esset: plura de eius laudibus composuit.

De auicenna medico clarissimo.
Auicenna uero medicus omnium clarissimus atque doctissimus hispalensis fuisse fertur: qui eminentissimo claruit ingenio: hic est propterea quod in toto orbe terrarum omnium medicorum princeps habitus est: de eius autem uita certi quidem nihil inuenitur. Cæterum quantum ingenii uiribus excelluit probent sua clarissima opera testimonium. Hunc autem Nesue & Zoar medici Alboalim uocant: uulgares uero bithiniæ regem fuisse ferunt: atque ab auerroi ueneno peremptum tradunt. Atqui priusquam spiritum exalasset pariter ipse illum necasse fertur. Hic demum cum in omni doctrina eruditissimus fuisset: librum excellentissimum composuit: in quo logicam omnem naturalemque

totam philosophiam multis uoluminibus complexus est: metaphisicā deī de acuratissime enucleauit: distinctiusq; ac clarius ꝑceteris medicis post alios medicos in arabica lingua postq̄ oīm medicorū scripta uidisset: medicinam omnem in quinꝑ libris descripsit: in quibus se galieni fatetur interꝑtem. Scripsit quoq; de uiribus cordis de tyriaca: de diluuiis: canticorū etiam librum edidit: de auro efficiendo hoc est de Alchimia ad assem philosophum.

De Auerroe medico cognomento commentatore.

Cæterum Auicennam hispalensem cordubæ auerrois merito sequat̄ alumnus: qui inter tot ac tantos cordubenses uiros doctrinis illustres non inferiorem quidem locum obtinet. Quantum namque doctrina & ingenio floruit liber ille quem de celo composuit clarius ostendit: qui diuinitus q̄dem scriptus uidetur omnino. Scripsit ꝑterea & libros alios quamplurimos: atque in omnes aristotelis libros: quam ob rem cōmentatoris cognomētum promeruit. Scripsit deinde & de orbis substantia: item de septis: de medicinaque librum pulcherrimum reliquit. Item de tyriaca: de diluuiis. Auicennæ autem & emulus: & inimicissimus fuit.

De sancto Dominico Calagurritano.

Et si statueram de hispaniæ sanctis martyribusq; separatim mihi scribēdū Quoniam tamen hii omnes fere litteris floruerunt: & in his diuum Isidorum atque alios sanctissimos annumerauimus: eorum quidem locum sibi quisq; ut mihi uenerit in mentem fortietur: ꝑsertim cum id sanctos nullos moleste ferre certo sciam. Hunc itaque locum diuus dominicus sibi uendicat. qui mirabili sanctitate & doctrina singulari plurimum decoratus: ac religionis christianæ quasi matutinum sydus effulgens: In Calagurra hispaniæ oppido natus ut accepimus ex regulari canonico uocatus adeo cum sociis fratribus duodecim predicatorum ordinem incredibili feruore religionis instituit: quo instituto diuinitus a gloriosissima dei genitrice maria etiam ipsius habitum religionis assumpsit: cuius religionis cū esset cultor maximus procurante innocencio tertio pontifice maximo heresim apud Tolosam nuper obortam mira celeritate atque uirtute compescuit. Deinde autē ab honorio sequenti pontifice ipsius ordinis confirmationem meruit obtinere. quo quidem confirmato innumerabilia ferme monasteria condidit ac plurimis signis miraculisque clarissimus uniuersam pene europam docēdo predicandoq; perlustrauit. Tandē anno salutis nostræ. M. CC. XXIII. apud Bononiam Italie urbem nonis Augustis migravit ad dominum: quē postea Gregorius eius auditis miraculis & uitæ sanctimonia in sanctorū numero retulit.

De diuo Anthonio sacrarū archa līrarū cognominato.

Diuus autem anthonius hispanus & ex ulixbona ciuitate oriundus atq; ordinis minorū sacerdos admodum quidem & uita sanctissimus: & multis uirtutibus adornatissimus fuit: qui apud patauium innūeris clarus miraculis famma cum gloria deo animam restituit, quas ob res a gregorio summo pontifice statim sanctorū cōfessorū consortio relatus est. Cæterū cum religiosos omnes non solum sui temporis & ætatis: uerum etiam priorū seculorum longe litteris oībus p̄staret sacrarū litterarum archa cognominari meruisset: ac de re non paucos edidisse libros phibetur.

De Vgone barchinonensi ep̄o

Item Sabino cardinali

Vgonem autem barchinonensem generalem p̄dicatorū ordinis magistrū: & item sabinæ cardinalem: uirum & morum doctrina & uitæ sanctitate cōspicūū fuisse legimus: siquidem gregorium summū pontificē in quōq; decretalium libris laborantē & componētē plurimū iuuit: atq; eos in egregiā formam redegit, deinde quoq; ip̄e p̄ se in biblia pulcherrimas edidit interpretationes: summamq; de casibus p̄tilem cōfecit: atq; alia cōplura līris egregie mandauit: quippe qui & si cardinalatus se dignitate sublimatū uidebat non tamē unquam ob id aut ab officio aut priore uitæ more ac religiōis ordine discessit: sed cū institutos iam mores diligentius obseruaret: plura in dies ad religionem conseruandam conficiebat.

De Raymūdo barchinonensi.

Alium quoq; barchinonensem nomine raymūdum fuisse legimus: qui decretalium libros quōq; simul cū gregorio pontifice ad similitudinem quōq; corporis sensuum reformauit: & in ptes quinq; diuisit: in quarum p̄ma de summa trinitate & fide catholica: de constitutionibus: deq; rescriptis: & de iudiciis & eorū tractatur officiis: In secūda autem de iudiciis & cooperantibus ad iudicia. In tertio de uita & honestate clericorū. In quarta uero de sp̄o salibus & matrimoniis. Demum in quinta agitur de criminibus & eorum p̄enis.

De Petro medico episcopo tusculano
atq; summo pontifice.

Petrus quoq; medicus p̄ria ulixbonēsis postea tusculanus ep̄us ac demum p̄otifex maximus omni qdē doctrina emicuit: q̄ canones quosdā ad medicinam p̄tinētes cōposuit. Item scripsit etiam librū quē medici thesaurū pauperū uocant, ferunt & eius p̄blemata ad Arist. imitationē nobilissima.

De Garfia iureconsulto doctissimo.

Garfias & ipse legū luculētissimus interpres fuisse narratur: q̄ sup decretalibus opus egregium composuit.

De Alfonso hispalensi ep̄o doctore.

Alfonfus aũt hispalensis ep̄us egregius doctor: & heremitarũ ordinis professus: non parũ quidẽ doctrina & uitæ sanctitate claruit, scripsit enĩ complura: & p̄cipue sup sententiarum libris.

De Egidio hispalensi ep̄o & Sabino cardinali.

Referam nũc Egidii hispalensis ep̄i sabiniq; cardinalis admirabilẽ uirtutẽ qui sc̄ia ne singulari: an armis magis emicuerit iudicare quidẽ sine dubitatione nõ possum: siquidẽ res diuini cultus xp̄ianæ religionis oēs optie caluit: & in rei militaris sc̄ia atq; certamine strenuissime s̄p ac fortissime oĩa p̄egit, quẽ ob eius summũ ingeniũ ac uirtutẽ pene incredibilem Innocẽtius pontifex maximus ex auinione legatũ in italiam aduersus multos tyrãnos qui cõtra sedem ap̄licam & religionem xp̄ianã rebellauerant cõprimendos ex cardinaliũ oĩm cõsensu cũ omni apparatu misit, qui romam ueniens coronato karolo eius auxilio breui omnia oppida & urbes quas instigãte Bauaro in flãminea: in marchia ac patrimonio tyranni occupauerant recepit. Attamen eos uicarios ĩ oppidis cõfirmavit: quos uiderat ecclesiæ romanæ obsequẽtes fore, pacata hoc modo flãminea & pulsis ordelaphis egidi⁹ forliuio delectatus ibidem ecclesiæ ærariũ & suæ legationis sedem constituit: ubi & cõstitutiones quasdã composuit: quibus adhuc utitur puincia: cũque oẽm pacasset italiam: cunctos puinciarũ pp̄los ad officiũ pontificis redegisset: nec non & multas arces edificasset: In galliam successore habito reuersus est. Innocentio deinde mortuo urbanus p̄otifex eius successor ad tuendam ecclesiasticam libertatem ip̄m egidium cum summa potestate in italiam misit: qui pontifici obtemperans cum in italiam uenisset canem: scaliagerum: philippum: Gonsagam: Nicolaum estensem: & Franciscum carrarium statim ad ecclesiæ fœdera contra bernabonẽ & reliquos uice comites traxit: qui omnes coniuncti aduersus bernabonem regium lepidi de Mantuano & Mutinam de ferrariensi ac Bononiam agitãtem bellum gererent. Acciditq; tunc bernabonem superari multosq; suorum capi: inter quos fuere Ludouicus uice comes bernabonis ipsius ex pellice filius Andreas pepulus bononia pulsus: simbaldus ordelaphus: paulus mirandulanus: Guido folianeus azo carrigiensis. Gulielmus caualcabus cremonensis in manu saustius uix aufugere potuit, ac sic legatus ipse totum uice comitum statum in confusionem uertit: adeo ut de ip̄o actum esse crederetur: p̄moti aũt uice comitum calamitate gallie & cypri reges legatos ad egidium cesenæ tũc manẽtem miserunt: oratũ ut pacem uice comitibus concederet: quorum precibus p̄motus legatus uocatis ad se belli fociis ip̄is cõsistentibus pacẽ uice comitibus reddidit: cuius rei cã mlti qui ab ecclia discesserant statim egidio ditionẽ fecere: deniq; cum urbanus pontifex ex auinione romã uenisset: Egidius rationem administratæ reipublicæ ei retulit: & mox legatione

cessit: qui cū pontificem ex corneto in lateranum comitatus esset: inde egi-
dius uiterbium quieturus rediit: ubi tertio mēse post diem obiit: & assisū
eius uenerabile corpus delatum in diui francisci basilica honorifice sepultū
est ī tumulo a se dum uiueret condito.

De diuo uincencio celeberrimo theologo.

Diuus autem uincencius p̄ria ut quidam aiunt ualentinus q̄tum hispaniā
patriā ac religionē xp̄ianā illustrauerit quis narrare queat? hic enī p̄dicatorū
ordini seruiens: declamator ac theologus celeberrimus nō doctrina mō ce-
lebri: sed insignis sanctitate singulari plurimū quidē xp̄ianæ religioni cun-
ctisq; mortalibus p̄desse studuit. quippe qui cū cōcionandi munere facūdis-
simus & uehementissimus esset: quoad uixit religionē xp̄ianā & fidem ca-
tholicam p̄dicando docendo & monendo nō uerbis mō: sed exēplis augere
ac iuuare non destitit. Demū cū & in morte & post mortē plurimis miracu-
lis claruisset: Calistus tertius summus pontifex eiusdem patriæ de quo po-
stea scribemus Anno dñi. MCCC. LV. eas ob res in sanctorū cōfessorū
numero eum aggregauit: & eius festum nonis aprilis celebrari iussit: qui di-
es & si in hispania tota diligenter et honorifice colitur: multo tamen magis
apud ualentiam: ubi natale solum patria diuo uincencio suo nimis gaudet
alumno.

De Iacobo toletano heremitarū ordi-
nis excellentissimo theologo.

Iacobus quoq; patria toletanus heremitarū ordinis & excellentissim⁹ theo-
logus plurimū profecto & toletanam pulcherrimā hispaniæ ciuitatē unde
oriundus est: & hispaniam totam fecit illustrem. Vniuersam namq; diuina
rum rerum scientiam mira ingenii sui uirtute & laboribus assiduis enuclea-
uit. sophogiumq; composuit excellentissimū: ad diuinam sapientiam p̄qui-
rendam suasorium: quod quidem opus quanti faciendū sit multis epigrā-
matibus quæ in italia sæpius legimus declaratur.

De Calisto tertio summo pontifice
Valentino & alfonso boria antea uo-
to & utriusq; iuris doctore clarissimo.

Atqui Calisti summi pontificis gemina uirtus ac duplex nullis quidē uer-
bis digne satis laudari potest. non enim scientiæ solum morumq; prestan-
tia: sed armorum quoq; gloria q̄maxime fulsit. Fuit autem natus patre Io-
hāne ualentino nobilissimo uiro qui iam senio confectus omnium suffra-
giis Nicolao in pontificatu successit. Vir omnino maximi consilii atque
omni uirtute decorat⁹: & utriusq; iuris eminentissimus doctor: & q̄ p̄us Al-
fonsi regis hispaniæ fidus comes. i. secretarius fuerat. Ceterū p̄tificatu su-
scepto: bellū ī turcos statī indixit: ad qd̄ cōficiendū p̄ uniuersum xp̄ianum
orbē nūcios legatos et p̄dicatores misit q̄ xp̄ianos in eādē expeditionem

hortarent & animarent: & suis etiã opibus adiuuarent: eqbus oblati mune-
 ribus plures cõfectas triremes in hostẽ statim p̄ p̄riarchã aqliensem ibidẽ p̄-
 fectũ ptinus misit: qui cũ illis turcos trienio acriter uexauit: & magnos illi
 clades intulit: & eorũ mltas insulas cõepit. Alfonsus enĩ rex & Ludouicus
 burgũdiorũ dux plurimũ aĩati in eam expeditionem se ituros etiã sp̄pon-
 derũt: sed suorũ regnorũ deliciis capti & uoluptatibus irretiti tantã & tam
 sanctã rẽ omisere: nec tũ idcirco calistus optimus p̄otifex lr̄is & nũciis eos
 & reliquos xp̄ianorũ p̄ncipes cessabat ad huiusmodi rẽ p̄ necessariã adhor-
 tari: cuius rei cã etiã sacerdotibus oĩbus celebrãtib⁹ madauit: ut orõnẽ cõ-
 tra paganos quotidie in re diuina & missa decãtarẽt: & ut deus assiduo ro-
 gatu flecterẽt: uoluit quoq; idẽ pontifex ut meridiano etiam tpe campanæ
 pulsarẽtur ut ppl⁹ p̄ xp̄i fide militantibus oraret: sicut & i solis occasu ad
 uirginis mariæ salutatiõem fieri solet: ut ea orõne eos adiuuarẽt: qui contra
 turcos & xp̄ianæ fidei hostes cõtinuo dimicabant. Ea itaq; de causa transfi-
 gurationis domini nr̄i iesu xp̄i officiũ ordinauit: iussitq; cũ his remissioĩ-
 bus celebrari: qbus solẽnitas xp̄i corpis celebraĩt: & p̄pterea legatos ad sun-
 cas armenix & p̄sarũ regẽ cũ multis muneribus transmisit: quibus eum in
 turcos excitaret: cuius p̄suasione magnas eisdẽ clades intulit. hic beatũ uin-
 centiũ ualẽtinũ cõciue suũ (ut supra memorauimus) & beatũ edimundum
 anglicũ in factos retulit cõfessores: cuius demũ fuit p̄cipua laus: qđ elemo-
 synas & bñficia paupib⁹ frequẽter erogabat: uirginẽsq; paupes maritis cũ
 dote collocabat: nobiles etiã & inopiã suis impẽs redactos adiuuabat oẽs
 q; ad se ueniẽtes mira beniuolẽtia cõplectabaĩt: & eorũ p̄ces libẽter exaudie-
 bat. moriẽs deniq; cõtumq; quagitamilia nũmorũ aureorũ quos in turcos
 conglierat reliqt, cui⁹ funus in bti petri basilica tẽplo rotũdo sepultũ iacet.

De sancto uincencio uiro inuictissimo.

Sanctissimoq; beatissimi summiq; pontificis sixti discipulo atq; diui lau-
 rentii martyris uirtute p̄stantissimo. Fuit itaq; uincẽtius alter hispanus uir
 iuictissimus atq; sctissim⁹ & cõstãtissimus martyr papæ btiissimi sixti disci-
 pulus: diuicq; laurẽtii martyris scia & uirtute p̄stãtissimus. q (ut qdã uolũt)
 apđ abulã ciuitatẽ lusitanæ puiciæ martyriũ ptulit acerbissimũ. Alii at apđ
 ualẽtiã p̄riam celeberrimã ciuitatẽ sil cũ ualerio ipius urbis ep̄o a deciano p̄
 uincix p̄side martyriũ passũ diuũ uicẽtiũ ferũt. Sũt etiã q; p̄ria nõ ualẽtinũ
 sed ex hisca oriũdũ fuisse affirmẽt. Cuius deniq; martyriũ oĩm fere marty-
 rũ p̄nas & cruciatus supauit. summa enĩ p̄na carceris: famis inopia: cate-
 narũ stridore: manibus: collo: ceruicibus: ferri p̄odera sustinẽs: p̄ oẽs cor-
 poris artus mortalia supplicia patereĩt: qđ diuus augustinus sũmo cũ stupo-
 re miratus his uerbis oĩdit: magnũ & admirãdũ spectaculũ nr̄ animus cæ-
 pit: nec imanissimã et p̄nciosissimã sicut solẽt i theatris quarũcũq; nugarũ
 sed plane utilissimã & fructuosissimã uoluptatẽ oculis iterioribus hausimus

183
cum beati uincentii passio legeretur: terret inquit uidere inuictam martyris
animam contra insidias antiqui hostis: contra sæuiciã imperii deciani: cõ-
tra dolores mortis carnis acerrima cõflictatione certãtem: & in auxilio diu
cũcta supantem: nam decianus ipse sanctissimũ hominem in eculeo primũ
leuatũ toto corpe distendi iussit: distentumq; diuersis uulneribus cruciari:
cruciatum etiam pectinibus lacerari: carnificesq; ad crudelius sæuendũ uer-
beribus fecit urgeri: Eiusdem deinde corpus in craticula positum cum unci-
nis ferreis aperiri: & ardentes laminas infigi ac sale ignito aspergi: laceratũ
in teterrimo carcere fecit includi: atq; ibi testas acutissimas cõgeri: In ligno
que pedes eius affigi: & sine humano solatio derelinqui. Ea; supplicia ml-
toque maiora diuum uincentiũ pstantissime fortissimeq; uincetem diuus
augustinus quasi admirans alibi sic dicebat: Beatus uincentius uere uincen-
tius fuit: q; fortissime omnia mortis pericula uicit: uicit inquam in uerbis:
uicit in penis: uicit in cõfessione: uicit i tribulatione: uicit exustus: uicit sub-
mersus: uicit uiuus: uicit & mortuus: q; eo mortuo (ut eius sacra habet hy-
storia) angelos ei dixisse ferunt: Agnosce o uincenti q; p cuius nomine uiri-
liter decertasti ipse tibi coronam pparatam seruat in cõelis: qui te uictorem
fecit in pænis: eiusq; passionem nobilemq; triumphũ petrus ranfanus pan-
hormita et uates quidã prudentius luculentissimis uersib; quos romæ pan-
hormiq; uidimus expressit: ac diuus augustinus huius sanctissimi martyris
pconium quanto sit laudis honore excipiendum multis quidem sermoni-
bus demonstrauit. Eius autem celebre festum meritissime celebramus: cuius
numen cum apud omnes xpianos tum uero apud hispanos ipos precipue
colitur. Cæterum salmanticæ quoq; deuotissime huius sancti memoria di-
ligentissimeq; recolitur: ubi omniũ citerioris hispaniæ uirorum cetus atq;
balearium & siciliæ cõfraternitatis titulo deuotissime templũ & sacra om-
nia diui uincentii frequentant & excolunt. Ipsum autem confratrum or-
do & pius & sanctus nimis habetur: ad huius itaq; templum et religionem
ualentini omnes & Aragonei conueniunt: & diligentissime sacris rebus ad-
sunt: qui mutuo & feruentissimo caritatis amore se diligunt: hi autem oēs
uiri prestantes & humanitate prediti singulari me & franciscum spinolam
ficulos diuo uincentio familiari cupientes & illorum omniũ gratiam & a-
morem affectantes liberalissime quidem sibi aggregari uoluerunt: diuo er-
go uincentio simul omnes diligentissime famulamur: hunc apud dominũ
nobis intercessorem elegimus: cuius meritis innumeris & intercessionibus
nos concedat omnipotens deus & dum uiuimus honestam agere uitam: et
post mortem ad celestem & optatam gloriam puenire

De diuo laurentio martyre sexti summi pon-
tificis archidiacono & adoptiõis filio

Subnectendus est uincentio laurentius: Hunc enim cũ illo si cõpares: uter

eorum plus laudis & gloriæ meruerit facile quidem iudicare non possis: pari namq; scientia: doctrina: patientia: fortitudine: martyrio: fide: morte deniq; florere. Laurentius enim sextimaximi pontificis archidiaconus & adoptionis filius romæ uia tyburtina p̄sente Decio seu Galieno post mlt̄a uirtutum insignia & plurima tormentorū genera. i. carceris uerberū & laminarum ardentium exustioem ad ultimū quarto ydus augusti in craticla ferrea crudelissime affatus: martyriū constantissime compleuit. hunc non nulli cuiusdam hispaniæ ducis filium fuisse ferunt: quem demon infantulum e cuna in nemus asportauerat: sed beatus sextus pontifex quum in eadem p̄uincia predicaret: Sub quadam arbore lauro diuinitus inueniens Laurentium eum appellauit: & diligenti cura ip̄m enutriri ac edoceri iussit: quo adulto illum secum una cum uincencio romam perduxit: ubi postea factus pontifex constituit eum suum archidiaconum. Laurentius itaq; siml' & uincencius christi fortissimi duces p̄ christiana fide strenuissime militantes & hispaniæ laudis plurimū tribuerunt: & in celis parem sibi gloriam sunt adepti. Fuit autem laurentius ab ypolito romano patricio clarissimo sepultus qui & ipse a galieno comprehensus quod christianus esset diu atq; acriter ceditur: & cum idolis sacrificare nollet: iterum tam diu fustib' cesus est ad defatigatioem cedentium: sed cum iterum non acquiesceret: detius iracundia percitus atque plenus ualeriano p̄fecto precepit: ut exquisita omni eius facultate: eum crudeli examinatione interficeret: qui iussa complens imperatoris: primo omnem ipsius familiam in conspectu eius morte capitis affecit: deinde ipsum ligatis pedibus ad colla indomitōrum equorum p̄ cardetos ac tribulos crudeliter distrahi tam diu iussit: donec spiritum emisit: quo defuncto nocte illa iustinus sacerdos frustra eius corporis collecta siml' cū feruorum suorum corporibus sepeliuit extra portæ tyburtinæ muros: ydibus augusti: quo die eorum natale colitur.

De diuo Illefonso.

Et si p̄ multe hispaniæ urbes suis merito sanctis illustrantur: toletana tamē nobilissima ciuitas illefonsi gloriosissimi meritis innumeris maiorem immodum quidem gloriari potest: huius namq; sancti parētes toletani ciues cum generis nobilitate: tum morum & uitæ sanctitate maxime florere: pater enim nomine stephanus assidue munera paupibus erogauit: mater uero lucia nomine dies cōtinuos ac noctes orationibus ad diuam Mariam uirginem dei genitricem semper impendit: orauitq; ut sibi tandem proles nasceretur: cui quiescēti Maria uirgo repente apparuit: dixitq; lucia tibi filiū prenuncio nasciturum: qui magnam hispanis omnibus lucem afferet quæ cū hæc dixisset summo splendore refulgens ab illius oculis euanuit. Concepit itaq; deinde lucia sanctissima mulier & filiū pepit illefonsum. cuius uitam quam sanctissime semp egit enarrare longum esset. Cæterū cū adolescētiā

disciplinis & rebus sacris impendisset: postea diuo Eugenio in toleti archi-
episcopatu succedens: in eo uitam sanctissime finiuit.

De sancta Florentina.

Adiiciam his diuam florentinam Isidori Fulgētii & Leandri aliorūq; scō-
rū florentissimā btissimamq; sororem: quæ nō minus hispaniā atq; paren-
tes ipsa: quā oēs sanctissimi fratres decorarūt: Seuerianū autē torturamque
cartaginis nouæ duces istorū sanctorū parentes q; tales p̄genuere liberos si
quis quoq; sanctos appellauerit: nunq̄ quidem mihi non bene dixisse iudi-
cabitur: hmōi enī fructus non nisi ex huiusmodi arbore nasci potuisse quis
dubitet? sed ut ad rem redeam hæc sanctissima uirgo cū uitā ageret sanctissi-
mam: monasteriis quadraginta p̄ficitur: in q̄bus mille uirgines uitam age-
bant deuotissime deo famulātes, demū Iustiniani tempibus a uita discedēs
sanctorum numero relata est.

De sancto Turibio astorice ep̄o.

Diuus aut turibius inumeris claruit miraculis: & xp̄ianam religionē ac fi-
dem catholicā q̄maxime iuuuit: nam cū adolescēs in hierusalē p̄fectus esset:
ibi annos fere qnq; uitā egit sanctissimā: mox aut ab angelo monitus i his-
paniam multis cū reliquiis sanctorum atq; dei optimi maximi reuersus cō-
plures ob p̄secutionem seuissimam titubantes ad xp̄i fidem hortatus ē: cui?
honor maximus palentix celebratur.

De Eulalia uirgine & martyre.

Eulalia uirgo ac martyr sanctissima natione barchinonensis: in emerita au-
gusta ciuitate olim florentissima p̄ xp̄i fide & cōfessione deciani puincix p̄-
fidis iussu p̄mo eculeo suspensa & exungulata: demū cū ardentē ad utrum-
q; latus laminæ admotæ fuissent: igne hausto quarto ydus decembris deo
spiritum reddidit.

De sancta Leucadia.

Leucadia quoq; uirgo celeberrima his tp̄ibus a deciano hispaniæ p̄fecto tā-
quam xp̄iana capitur: & apud urbē toletū carceri mancipat: ubi cum grauif-
simos beatæ Eulaliæ & reliquorū martyrū cruciatus audiret positis in ora-
tione genibus q̄nto ydus decembris impollutū deo reddidit spiritum.

De sancta Cristeta & sancta Sabina.

Legimus etiam Cristetā & Sabinā martyres xp̄i & abulenses fuisse: atq; ut
nō nulli uolunt sancti uincētiū sorores: quæ ut xp̄i nomen sequerent̄ acer-
bissimū passæ martyriū fuere: quarum memoriam & festum ciues abulen-
ses diligentissime concelebrant.

De diuo Petro cognoie barcho.

Diuus aut petrus cognoie barchus cū post multa eius miracula uita finitus
inueniret̄ inter barchitanos & abulēses orta cōtentiōe an barchitanus diuus
petrus an abulensis esset: eum effossis oculis equæ imposuere: que lumibus

extinctis onus uehens sanctissimum abulam diui Petri natale solū diuinitus puenit: ubi eius sancti memoria celebratur.

De sancto Victore martyre.

Diui quoque uictoris martyrio mirū imodū gaudet hispania: hic enī in cerefano natus oppido adolescētīā lris & sacris ac diuinis rebus impedit: In antro pmo uitā egit asperrimā: qđ ipse suis manibus effodit: inde ueromauros priam suā oppugnare angelo nunciante: & xpianos amouere & abducere a xpī cultu p̄tinus occurrit: & xpianos oēs catholica retinuit in fide: & in hostes uehemēter hortatus est: qđ cū mauri aduertissent: eū p̄nis acerbissimis sustulerūt: itaque martyrii corona donatus a xpō in celestiū numero aggregatus sempiterno gaudio p̄fruit.

De engratia uirgine & martyre.

Engratia quoque uirgo & martyr sanctissima p̄ xpī religione & amore ardētissimo seuissimis p̄nis & tormentis affecta xpō animam reddidit.

De duo de uiginti martyribus.

Eodem tempe quo engratia martyriū passa est: duo etiā de uiginti iuues nobilissimos martyrio coronatos fuisse legimus: q̄ simul oēs libētissime p̄ xpī amore mortē oppetere uoluerūt: decē aut & octo hi fuerūt hisitius: apodeniū: linxius: successus: faustus: martianus: urbanus: publius: matutinus: cassianus: foelix: ianuarius: primitiuus: quintilianus: enotus: cecilianus: frontonius: & optatus.

De sancto Lauriano hispalensi archiepo.

Laurianus aut archiepus hispalensis uir sanctissimus cū hispali diuino cultui diligētissime seruiret: & xpianos ad augendū fidē catholicā & xpianam religionē oēs animaret Rex qdam hispaniæ illorū temporū nomine totile exitiū ei parabat: quā ob rem laurianus p̄ quietē angelū ita sibi dicentē audiuit: surge lauriane: & ab hac urbe statim discedas: Nam ciuitas hæc propter hostiū xpianæ religionis tyrānidem seuissima longissimaque peste uexabit: & hispania tota septē p̄ annos nullis irrigabit pluuiis: & flumina fere oīa deficient: quo audito laureanus surgens romā statim pficiscit: ubi sc̄tissimus uir inumeris miraculis cognoscit. Mox aut ab eodē monitus angelo ut in hispaniā rediret (q̄ p̄ fide xpī martyriū pati eū oporteret) reuertēs in itinere a totile regis satellitibus capite obruncaf: qđ qdē caput abscissum manibus suis accepit: qđ cū satellites uidissent metu p̄territi ad xpī fidē conuersi & baptismatis oleo p̄cti caput laureani flentes hispalim cōtulerūt: & cū regi oīaretulissent ille quoque christi nomen assumpsit. & huius sancti atque aliorum edes edificare statim precepit.

De sancto Braulio ep̄o cæsaragustano

Reuertor nūc ad sc̄torū fratrum familiā celeberrimā: nam Seuerianus & tortura cōiuges nouæque cartagini s duces sex filios duasque filias p̄genuere: qui

(ut ante diximus) hispaniam totam & religionē christianam summis laudibus extulerūt. nā p̄ter eos quos ī florētinae sororis uita memorauimus tres alii fr̄es fuere herme gildus scilicet martyr. Recaredus cuius opa pl̄es ad fidē catholicā cōuersi fuere: & brauius cesaraugustanus ep̄us: tā & si alii leuigildi & theodosiæ filios fuisse tradiderūt. alii hos tres tribus aliis fr̄es patruales fuisse opinant̄. Brauius aut̄ (ut ad rē redeā) ep̄us cesaraugustæ nobilissime ciuitatis electus ē diuinitus. Nā quū ex mltis quē eligerent ī pl̄imorū sapientū cōcilio hererēt: subito flāma sup̄ braulii caput oibus uisa ē: quæ īnoxia cœli cōuexa petēs braulū ep̄atus dignitate decorādū: & oibus p̄ferendū significauit. Ep̄s igit̄ electus plurimū qdē religioni xp̄ianæ profuit.

De B̄ndictō sūmo p̄tifice petro luna antea uocato

Benedictus natione hispanus p̄tifex p̄tificatui & rei pub. xp̄ianæ ānos p̄ fuit unū & n̄ginti: successerat aut̄ clemēti ī pontificatu tpe scismatis in auinione: seditq; usq; ad cōciliū cōstatiæ. fuit p̄terea hic b̄ndictus nobilitate generis clarissimus: qui petrus luna aña uocatus est: qui ut eius insignia ostēdunt & fama ip̄a p̄dicat salmāticæ urbis studium inchoit.

De Damaso pontifice maximo.

Damasus uero papa natione hispanus p̄re anthonio genitus post tiberium p̄tificē sedit ī p̄tificatu ānis decē & octo mēsibus duob; & diebus decē. Vir sane bonus optimus p̄tifex: quo p̄tificate haud multo post ursicinus diaconus a qbusdā scismaticis seditiosisq; sacerdotibus papa p̄ scisma cōstituit: & mox basilicā quæ siciniū appellat̄ ursicinus cū suis iuadit: ubi & mlti utriusq; ptis cōfluētes ceciderūt sed paulo post diuina uolūtate sacerdotū ppliq; cōsensu damasus in p̄tificatu cōfirmatus ē: ursicino ad neapolitanā urbē misso: sed & postmodū damaso a suis subditis adulterii crimē obiicitur: q; quadraginta ep̄orū cōcilio cōgregato cām publice dicēs Vt innocēs ab oibus absoluit: ut habet̄ ī canone. ii. q. vi. c. nos si. & eius accusatores tamq; falso dephēsi dānant̄: & ab ecclia reiciunt̄. hic ex fratrū cōsensu cōstitutionē fecit: ut q; deinceps aliquē falso accusaret talionis p̄nā subiret: ut. ii. q. iii. c. calūpniator. cēsuit itē ne ī iudicio q; añ factā exāmiationē damnaretur .xi. q. iii. c. eorū q; mādauit etiā sub anathematis p̄na ne q; temerario ausu a sede romana cōcessa p̄sumeret usurpare: ut. xvii. dist. c. huic sedi. his cōstitutionibus p̄mulgatis & ecclia optime placata damasus ocio delectatus: Vitas enī p̄tificū ptōrū diligenti cura cōscripsit: & opuscula quedā heroicis uersibus cōposuit: Inde q; diuo hieronimo mādauit: ut ecclie officiū ordiaret: qd̄ & fecit unde uirtute & sc̄titate uiri cōmotus damasus p̄mus hieronimi scriptis auctoritatē dedit: cū p̄us septuaginta interptū atq; aliorū traductorū scripta in p̄cio solū haberent̄. nā ex eo tpe hieronimi biblia legi & diuulgari cepta est: & eius psalmi fideliter ex hebreo traducti: pp̄ qd̄ et ip̄ius diui hieronimi suasionē statuit: ut glia p̄ri & filio & spirituisancto &c. In fi

ne cuiuslibet psalmi diceret. Voluit etiam ut in eo officio symbolum tacite p̄ ferias singulis horis canonicis diceret: & ex cōdito uniuersalis sinodi s̄l̄r̄ symbolum maius in missa decantaret. Cōfessionē p̄terea ī p̄ncipio cuiuslibet missē dicendā ordinauit: put̄ mō fit. hoc mō sct̄issimus hic p̄t̄ifex diuinū cultū auxit & tēplis & aliis plurimis donis. deniq; cū quinq; ordinatiōes in decēbrio mēse celebrasset: ubi p̄sbyteros triginta diaconos undecim & ep̄iscopos p̄ diuersa loca numero duos & quadraginta creauit. Nonagenarius p̄pe diem obiit: & tertio ydus decēbris ī basilica a se cōdita uia ardeatina cū m̄re & sorore sepelitur: & eo die eius natale celebratur.

De sancto Fulgentio ep̄o hastisitano
& postea carthaginensi.

Fulgentius p̄mo astesitano ep̄atui: deinde carthaginensi p̄fuit: atq; q̄tū in utroq; fulserit: plures q̄dē testant̄ cæterū cū arriana heresis xp̄ianos a dei cultu & fide catholica conaret̄ abducere: cōuocato plurimorū ep̄orū ac principum hispanorū cōcilio apud toletū fulgētius tum cōcionibus: tū miris operibus atq; miraculis arrianos fortiter oēs oppressit: & xp̄ianos q̄ a fide xp̄i nō nihil erāt alienati sūma prudētia & exēplis inumeris ad p̄stinū dei cultū fidēq; catholicā reduxit. Fuit aut̄ eruditissimus: q̄ppe q̄ linguā hebreā: grecam: latinam: caldeā & arabicā q̄optime calluit: demū cū annū ageret sextū & sexagesimū cōuocatis & Leandro fratre ep̄o hispalensi: & laurio amicissimo ep̄o gaditano quē non secus ac fr̄em diligebat: summa cū gloria kalendis ianuariis ab hoc seculo migravit. Cuius funus & a plurimis ep̄is & a rearedo rege quā honorificētissime celebratū est: corpus aut̄ eius ex carthagine noua hispalim translātū ē: & siml̄ cū sancti Isidori sui fr̄is corpe sepultū

De diuo rege Ferdinando.

Diuus quidē ferdinandus hispaniæ rex non īmerito inter sct̄os annumerandus est: summa enī sanctitate miraculis inumeris & moribus integerrimis ad modū claruit: quippe q̄ dei effigiē quā semp̄ habebat apud se deuotissime adorabat: summaq; ueneratione celebrabat: ea itaq; qcq; & necessario & honeste petebat: facile q̄dem assequebat̄: hoc igitur dei numine adiuuāte hispali aliisq; pluribus oppidis fugatis mauris potitus est: sic itaq; de religione xp̄iana benemeritus sanctissime moriēs apud hispalim sepultus ē: ubi semper & maxima & plurima miracula uisa fuere: quæ siquis forte scire uolet plene eius historiam p̄legat.

De sancto ualeriano cesaraugustano ep̄o.

Diuus etiam Valerianus cesaraugustanus ep̄us diocletiani iussu simul cum diuo Vincentio martyriū passus est acerbissimū: & celesti corona donatus a christo: de quo etiam longa habetur historia.

De alfonso rege philosopho mathematico & astrologo peritissimo

Alfonsum uero regem in mathematica et astrologia prestantissimum quibus uerbis digne laudare queam non reperio: nam cum rei militaris scientia plurimum polleret: in artibus quoque liberalibus cæterisque disciplinis mirum in modum semper emicuit: & presertim in syderum cognitione & stellarum motu atque celorum: de quibus opus pulcherrimum confecit: quæ hac tempestate alfonsinæ tabulæ uocantur: & maximo habentur in precio.

De Petro cognomine hispano mathematico & philosopho clarissimo.

Addam huic alfonso regi petrum cognomento hispanum: qui cum in mathematicis atque aliis disciplinis prestantissimus esset: plurimum quidem tum hispanis ipsis: tum etiam cæteris omnibus quàm maxime profuit: opus namque scriptum reliquit egregium: in quo omnis per necessaria dialecticam continetur: opus sane perutile ad altiora tendentibus. Siquidem iter ad philosophiam cæterasque facultates facillimum prebet.

De Ioanne torquemata sancti Sixti cardinali

Ioannes autem torquemata sancti Sixti cardinalis patria Burgitanus unde originem duxit: adeo quidem in sacris litteris cæterisque disciplinis emicuit ut non immerito ad tantum dignitatis culmen ascenderit: quippe qui cum parisiis magnopere litteris insudasset: doctoris titulos & honores consecutus in hispaniam patriæ desiderio reuersus est: & cum toleti sancti petri martyris religionis prior electus sanctissimam uitam ageret: a Rege Ioanne leytis romam ad summum pontificem missus est: ubi & moribus ac uita & scientia cognitus eminentissimus: cardinalis electus est: romæque summa cum auctoritate & amplissimis honoribus uixit: octogesimum uero annu agens a uita migravit.

De Ioanne placentino cognomine caruaialus cardinali.

Sequatur hunc & cardinalis alter Ioannes placentinus caruaialus cognominatus: qui & scientia & nobilitate generis clarissimus fuit: & a puero liberalibus disciplinis maxime deditus ciuilia & canonica iura quam optime calluit: Romam deinde profectus cognita eius doctrina & uitæ honestate ab Eugenio pontifice summo placentinus episcopus est institutus. Postea uero a Basilea reuersus quo ab eodem Eugenio legatus missus fuerat sancti angeli cardinalis statim eligitur. Mox autem in germanorum prouinciam profectus est bis: ubi res maximas gessit: illarum enim regionum principes qui inter se preliis & armis contendebant: pace & concordia coniunxit: & Bohemiorum heresim diligenter oppressit: aliaque plura in xpiane religionis cultu confecit. Cæterum dum placentiæ episcopus uixit cum aduenteret in Tagi fluminis traiectu apud placentiam ciuitatem maximum transeuntium periculum summa caritate commotus propriis ac maximis impensis pontem edificauit: qui hodie pons cardinalis appellatur: multaque & magnanimo ui

ro & sc̄to edidit: Demū romā reuersus octogenarius deo spiritū reddidit

De Petro mendosino hispaniæ cardinali.

Petrus mendosinus hispaniæ cardinalis tempestate nostra prudentia et cōsilio maximo claruit: quapropter hūc hispaniæ p̄ncipes clarissimi ferdinandus et helisabe semp ap̄ se tamq̄ rerum suarū omnium moderatorem prudentissimum habere statuerunt. Hunc itaque omnibus in rebus ueluti alterum nestora consulebant: eique et gerendorum bellorum: & aliorum omnium negotiorum onus & curas omnes imponebant. Erat enim uir grauis & sapiens & summæ moderationis: ac rerum multarum usus expertus: nā cum historiarum & ueterum monumentorum studiosissimus fuisset: omnia quidem quæ tum ad belli gerendi: tum ad aliarum rerum usus; pertinerent: optime callebat. Erat insuper latinis litteris & romano sermone pernatus: ideoque p̄etas omnes atque oratores uehementer amabat: & honoribus ac comodis afficiebat. Hic denique simul & Henricus ferdinandi regis auunculus cum ad ætatem iam grauem peruenissent (ut nostros principes consilio iuuarent) multos quidem labores ac pericula sunt experti: Nā cum cardinalis ipse senectam suam laboribus assiduis & inquietudine uexasset: nunc huc nunc illuc prodiendo quasi ante diem uitæ suæ finem fecit. Henricus uero non solum labores uerum etiam uulnus passus est: Nam in bello quidem granatensi in altero pede graue uulnus accepit: & hoc etiā tēpore quamuis senior ne principes deserat quibus maxime consilio prodest & negociis regiis: & itineribus defatigatus inquietam uitam agit: hūc enī & cardinam quem cōmendatorem maiorem uocant apud principes n̄ros sæpe uidimus maxima ac plurima regionum nostrorum onera sustinentes.

De Ioanne mena poeta.

Ioannes autem mena & si sermone hispano magisq̄ latio delectatus est: memorandus tamen mihi iure uidetur inter precipuos homines litteris excellentes: Indignum enim existimo non eum memoriæ cōmendare: cuius ingenio & doctrina singulari plures immortalitatem sunt adepti: eo namq̄ stilo uiros illustres musis omnibus ad iuuantibus cōmēdauit: ut & illis oībus & sibi ipsi nomē immortalitatis dedisse uideatur omnino. Hic autem in lingua hispana & genere carminis tantum omnes hispanos p̄etas: quātum latinus uirgilius superasse mihi uidetur. In illo enim libro qui tricentarum appellatur quātum surgat: quam sublimis sit: quantam doctrinam pre se ferat: illi iudicent: q̄ recte sentiūt: & inuidia carēt. hoc autē poeta atque phō clarissimo nō min⁹ iudicio meo corduba q̄ aliis suis alūnis uiris insignibus quos supra mēorauim⁹ glari merito debet: nā & si hispane satis tñ facūde & copiose ml̄ta cōposuit: q̄ ml̄tū doctrine tū moralis phie: tū etiam historiarū cōplexa sūt. p̄ter enī trecentas cātilenas: scripsit quoq̄ marchionis coronatōnē satis egregie: qua p̄pter et ip̄e laurea q̄dem corona dignus erat.

De Paulo carthagena
episcopo burgitano.

Paulus burgitanus episcopus plura quide fecit memoria dignissima: que si recte cōsiderēt omnia sine dubio christianissimi ac sanctissimi hominis uidentur: p̄mum enī in ecclesia burgitana bibliothecam libris p̄multis ornatam suis impensis instituit: Item sancti pauli monasterium erexit: Item sancti Ioannis monasterium & ecclesiam edificauit: reliquit preterea ecclesie burgitane magnum censum & ultra mille nummos aureos: dedit etiam ecclesie plurima dona precii non mediocris: ex quibus fuere codices m̄lti: reliquarium cruces & ornamenta alia p̄multa: Instituit insuper opera plura in ecclesia: p̄mum missam Mariæ uirgini concelebrandam quolibet die sabba ti: quam colere & celebrare tenentur omnes ecclesie sacerdotes cum organif & cantoribus: qui cum etiam doctrina & ingenio plurimū ualeret m̄lta cōposuit: scripsit enī additiones quasdam super libro Nicolai liræ edidit et opus aliud qđ scripturarum scrutinium uocant: hunc deniq; p̄pter uitæ suæ maximam p̄bitatem atq; uirtutem rex henricus tertius moriens testamentarium fecit: & quem postea quoque ioannes rex suū cancellariū elegit.

De Ludouico accugna
episcopo burgitano.

Ludouicus etiam accugna burgitanus ep̄us dignus quidem fuit: ut iter claros & illustres uiros tū proceres: tum presules referatur: fuit enī genere clarus: liberalitate splendidus & magnanimus litterarum non ignarus: quam ob rem doctos homines amabat ac fouebat: pauperes libenter alebat adeo: ut domus eius quasi pauperum & indigentiuū dicere hospitium: qua propter nuper moriens suū corpus in sacello qđ ipse in ecclesia burgitana fecerat sepeliendū relinquens ab omnibus in celum relatus existimatur

De Alfonso ep̄o burgitano
cognomēto sancta maria.

Alfonso insuper burgitanus episcopus cui sancta maria cognomento fuit & uita & doctrina non mediocri excelluit: in episcopatus enī dignitate suis meritis patri paulo successit: qui eum ex legitima coniuge antequam religionem ingrederetur progenuerat. Siquidem ab incunabulis & litteris & religioni semper operam dedit & in pontificio iure ac ciuili doctissimus fuit: atque utramque philosophiam plenissime consecutus. Hic cum sancti Iacobi decanus esset a rege Ioanne cū aliis legatis in basileam missus est: ubi doctrina singulari & ingenio maximo ab oībus est magnopere collaudatus: & honorem summū atq; famam consecutus. romam reuersus ab eugenio papa ep̄ali dignitate donatus ē: q̄ insignit' cōcionari doctissime ac facundissime cepit: penitentes libētissime semp audiuit absoluitq;: paupib' summa caritate muuera prebuit: Tempia & sanctorum edes construxit: Fuit &

ab inuidia & auaricia penitus liber: dicebat enī non posse suis rebus gaude-
re qui alienis inuideret: nec solū animū sordibus: sed etiā corpus carere uo-
lebat: siquē uestibus ac mēsa cæterisq; huiusmodi rebus summa mundicia
utebatur. dicebat enī ex corpe & mūdicia impollutū animū posse cognosci
itaq; fama celebri annū agens septuagesimū diem suum clausit

De Francisco caurenfi epō.

Franciscus uero caurenfis epus natione toletanus i omni doctrina scientis-
simus fuisse fert: q cū adolescēs orbatus parētibus inopia rei familiaris pre-
meret. in ilerde studio relicta p̄ria grāmaticā p̄fiteri cepit: ut aliquā mercedu
lam ex labore suo & uictū quereret: adhuc alios grāmaticam edocebat: ip̄e
philosophiam a doctoribus audiebat: deinde uero eius & fama & doctrina
crestēte ac nota pluribus cū esset ingenio singulari a maria citerioris hispa-
niæ regina liberaliter accersitus & multis affectus bñficiis ad parisiense stu-
diū missus ē: ubi decenniū doctrinis oibus ipendit: in qbus tantum p̄fecit
ut iter oēs eminētissimus haberet: demū in philosophia & theologia rebus
q; cæteris opera plura composuit.

De Tello epō cordubensi.

Tellus quoq; cordubēsis epus cū doctrina nō mediocri tum uero liberalita-
te ac feruentissima caritate erga oēs p̄cipue inter hispanos claruisse fert: Nā
cū in p̄ria quæ bonadies appellat ignobilibus ortus parētibus ob inopiam
rei familiaris lris uacare nō posset: dei fretus auxilio salmāticā p̄fectus ē: in
qua sūma uigilātia ac labore famis frigorisq; patiētissimus: tandē in omni
re doctissimus ē habitus: ac toleti archidiaconus electus plura cōfecit sc̄tissi-
mo hoīe dignissima. oēm enī suæ dignitatis cēsū q sibi ad uictū superat
paupibus maritādīsq; uirginibus distribuit. Turrēq; maxima uirtute p̄mo-
tus edificauit ap̄d ciuitatē alcalēsem quæ regalis appellat p̄ eorū salute: q cū
mauris pugnātes p̄ fide xp̄iana ad eā cā salutis sese recipiebāt. Idē pontē ere-
xit p̄ necessariū magnis ac p̄priis ip̄ēsis iter toletū & torrigiū oppidū: ubi i
guadarramæ flumis transitu plures uitā finiebāt. deniq; p̄specta eius uirtu-
te ac uitæ sanctitate cordubēsis ep̄atus dignitate decoratus est.

INCIPIŢ LIBER SEPTIMVS.

De Alfonso epō auilensi cognomento
toftato theologo celeberrimo.

Eterum de recentioribus atque presentibus non nullos refere-
mus: seculo enim nostro uiri litteris excellentes in hispania pre-
cipue florent: de quibus summatim sicuti de reliquis dicemus.
ac primum de Alfonso Auilensi episcopo facundissimo theo-
logo atque in omni scientiarū genere excellentissimo. hic enī nō recētiore
mō: sed etiā oēs fere mortales longe supasse in litterarū certamine & sciētia

est ab omnibus iudicatus. Romæ namq; Bononiæ Salmanticæ quotiēs cū uiris disertissimis differuit semper uictoriam semper honorem adeptus est Scire enī diuinitus potius quam humane uidebatur. cæterum qui fuerit: & quantum doctrina & ingenio floruerit: opera quæ plurima & excellentissima composuit testimonium ostendunt.

De Dalmatio cognomento sancto

Dionisio ep̄o siracusano.

Miscuit etiam uiris hispaniæ litteris illustribus Dalmatium cognomine sanctum dionisiū sua uirtus singularis atq; duplex: hic enī dalmatius in gero- na citerioris hispaniæ nobilissima ciuitate clarissimis genitus parentibus: omnem iuuentutem & militaribus rebus & litterarū studiis impendit: nā cum adolescens liberalibus disciplinis acuratissime operam dedisset: deinde uero cum p̄ ætatem licuit ad militiam sese contulit: qua in re magnā sibi gloriam comparauit: p̄sertim eo tempore quo Ioannes rex citerioris hispaniæ contra barchinenses rebellantes bellum gessit annos fere quindecim: tunc enim dalmatius pro rege ip̄o Ioanne strenuissime meruit. Postea uero uictis ac oppressis barchinensibus & regno pacato ad litteras rediit: in quibus plurimum quidem profecit: & in omni re scientissimus cognitus est: qua propter cum rebus diuinis diligenter indulgere uideretur episcopus siracusanus electus est. Sic itaque in siciliam profectus pulcherrimam siracusanorum ciuitatem ingrediens suis meritis honorificentissime est exceptus ubi & episcopatus dignitati ac diuino cultui: & ipsis siracusanis omnibus honori semper fuit uel maximo. Omnes enim & rebus diuinis indulgētes ac uirtutis & litterarum percupidos maxime semper fouit: qui ita semper i christiana religione & rebus ad dei cultum pertinentibus & litterarum monumentis integre sancteq; uersatur: ut cunctis quidem doctrinæ et honestæ uitæ exemplum atque iter ostendat. Felix igitur siracusanorum ciuitas. foelix leōtinum: o foelix bithinium nostrum natale solum cuius summo desiderio tenemur: o foelicia alia oppida talem naçta p̄sulem: olim namq; dionisio sacrilego atq; tyranno & religionis contemptori: Nūc uero dionisio sancto ac nobilissimo presuli & religionis cultori maximo paretis.

De Alfonso fonseca compostellano

archiepiscopo utriusq; iuris consul

tissimo & egregio theologo.

Alfonso aut fonseca compostellan⁹ archieps & p̄ticipii iuris atq; ciuil⁹ cōsul tissim⁹ p̄stātissimusq; theologus atq; i ltiā ligua fere sol⁹ i hispania facūdissimus salmanticæ gēit⁹ ex clarissimis pentib⁹ maximū qdē tū p̄riæ: tū hispāiæ uniuersæ attulit ornamentū. hic enī ex italia nō secus i hispaniā latiā quam Titus pomponius ex grecia in italiam acticam sapientiā atq; eloquentiam adduxit. qui etiam ita in omni litterarū genere uersatus est: ut nihil penitus

ignorare uideatur. nam & si ea quæ ad xpianam religionem ptinēt optime callet: non tamen antiquiora & ea que prisca poetæ cecinerūt negligēda (ut multi fecere quos umbra tectūq; magis quam labor & industria atq; ingenii delectat acumen) existimauit. Hunc itaq; salmanticæ solū offendimus: qui nr̄o munere delectaret: hūc solū musis comitatum: hūc uatum fautorē: hunc latinorū hospitem uirorum nouimus: hunc nostra musa non tamen ut par erat: sed ut potuit cū pmū salmanticam uenimus & poeticam facultatem pfiteri cepimus decantauit: qui et si in omni re litteraria maxime pollet: non tñ aliarū rerū atq; uirtutū expers est. Nam in re publica gubernanda atq; aliis oibus negociis prudentia & cōsilio maximo plurimum ualet: qđ maxime p̄spectū est: cum ciuilibus negociis & audiendis determinādifq; cōtrouersis & forensibus causis a ferdinando rege p̄positus fuit. Tū enī eius ingeniū: doctrina: iudiciū: solertia: iusticia alieq; uirtutes cuiq; notissime fuere. quid dicam & q̄tum in rei militaris scientia atq; certamine claruit? In hoc enī genere qđ fecerit me tacente cū alii plures: tum uero calleci quibus cū bellum gessit in eorū puincia facile sunt expti. qui demū salmantice templū domumq; magnificam sanctæ Vrsulæ ppriis maximisq; sumptibus edificat: quam quidem domum uirgines castissime diuæ ursulæ famulantes colunt: qbus sanctia cognomento maldonata preest sctissima mulier

De Petro ximenio caurenfi ep̄o clarissimo
theologo & moribus ac uita sctissimo.

Apte hoc loco Petrus ximenius caurenfis ep̄us p̄stantissimus theologus & uita sanctissimus cōmemorandus est: hic enī & doctrina singulari: & uitæ integritate maximam qđdem meruit laudem: nam cū in iuuentute salmanticæ litteris laboriosissime diligentissimeq; opam dedisset: doctissimus euasit: adeo ut omniū suffragiis theologie p̄fessionem fuerit assecutus: quam qđē facultatē plures annos p̄fessus fructū uberrimū cūctis p̄buit auditoribus. Postea uero suis meritis Toleti decanus electus est: deinde uirtute ei⁹ magis p̄specta & uitæ sanctitate pacensis ep̄us institutus est: qua dignitate & si libēter cōtentus nō ultra querere qcquā statuerat: a ferdinando tñ et helisabe xpianissimis hispaniæ siciliæq; p̄ncipibus accersitus caurenfis ep̄at⁹ on⁹ suscepit: ubi ætate iā ingrauescēte atq; urgēte senectā nō se ocio: nō uoluptatibus: nō deliciis (ut pleriq;) sed cōponēdis libris & clarissimis opib⁹ destinauit: opa nāq; & uolumina auilensis ep̄i quæ latius & i imensū fere diffusa erant in duo uolumina redegit: composuit p̄terea opus excellentissimū qđ confutatorium errorum contra clauas ecclesiæ nuper editorum appellauit: qđ alfonso carillo archiep̄o toletano dedicauit. Scripsit etiam op⁹ aliud egregium hispano sermone ad cōmunem oīm utilitatem: qđ (q; xpianis lumen p̄bet imensum) xpianæ uitæ luciferū uocauit: edidit p̄terea & alia per multa que ad xpianam religiōem fidēq; catholicā plurimū ptinent.

De Bernardino caruaialo cardinali uiro
eloquētissimo & p̄stātissimo theologo.

Bernardini uero Caruaiali cardinalis eloquentia & dicendi facundia mltis quidem experimētis p̄spici & cognosci potuit: ac tum maxime cum de elegendo pontifice romæ facundissime concionatus est: cuius quidem concionem ex roma salmanticam ad me missam cū legissem: mirū imodum sum admiratus: erat enī luculentissima summa arte composita multis & uariis affectibus plena: quæ quidem plurimū & mouere & suadere poterat: ac loco & conuentu in quo habita est non indigna. Vidimus p̄terea & aliā eiusdem concionem quam habuit sup̄ obsequio solenni prestando sūmo pontifici Alexandro sexto nomine ferdinandi & helisabes regis & reginæ hispaniæ & siciliæ christianorū non minus facunde & eleganter editam: Hic itaq; tum dicendi elegantia: tum humanarū diuinarumq; rerum singulari doctrina hispaniæ plurimū laudis attulit

De Ferdinando Talabrico
Granatenſi archiepo.

Cæterum ferdinandum talabricum granatenſem archiepm̄ silentio dignū non cenſeo: huius enī ſcientiæ ſapientiam ſi recte conſideremus (qđ paucis contingit) parem iudicabimus. Quapropter hoc uiro ferdinandus rex ī rebus agendis atq; negociis omnibus maxime ſemper utitur: quod eū doctū ſapientē: honeſtum nouit. Hunc itaq; regiis negociis ita obrutum ſæpe uidimus ut ei neq; ad ſomnum neq; ad cibum capiendum locus aut ſpatium daretur.

De Thoma torquemata priore ſanctæ
crucis ordinis p̄dicatorum.

Cæterum thomas torquemata cognominatus atq; prior ſanctæ crucis ī tota quidem ſolus eſt hispania: cui & hispaniæ principes & omnes populi q;bus chriſtiana fides curæ eſt: plurimū debeant. Huius enī ſumma prudentia: ſumma uitæ ſanctitas: maximū ingenium: & erga religionem chriſtianam diuinumq; cultum feruentiſſimus amor inumeros hæreticos magnū in fidem catholicam & xp̄ianos omnes hispaniæ excidium parātes oppreſſit: nam ſua diligentia ſingulari: & quaſi dono quodam p̄uidentiæ: p̄mus quid em illorū ſeuiffimū conſiliū & immanes omnes inſidias cōperit: qua de re ferdinandum regem & helisaben reginam hispaniæ ſanctiſſimos p̄ncipes cōmonuit: qua re cognita & principibus aliisq; optimis xp̄ianis nota ſtatim in eos aīaduerti iure ceptum eſt: Ipſe autem thomas huiusmodi aīaduerſioni ac cenſure p̄ficiſ: ut in eos qui catholicam fidem & chriſtianā religionem uiolaſſet ſtatueret. Ille autem auctoritāte ſummi pontificis in manicheos omnes uiros doctos & utriusq; iuriſperitos cenſores & inquiſitores ac aīaduerſores inſtituit: hic itaq; & ut heretici p̄ænis debitis plecterent

& iudei ab hispania pellerentur causa fuit.

De Ioanne magistro sancti Dominici cognominato ordinis p̄dicatorum.

Ioannes uero magister sancti Dominici cognominat⁹ plurimum quidem & sacrarum rerum scientia: & concionandi eloquentia: ac uitæ integritate p̄dicatorum ordinem atq; fidem catholicam & christianam religionem illustrat. hic enī cum sit maximus theologus: & in omni doctrina scientissim⁹ & a natura etiam eloquentiæ beneficio dotatus: magnum quidē atq; uberissimum tum p̄dicatorum ordini: tum uero diuino cultui atq; populis cōcionando fructum prebet. In hac enī cōcionandi uirtute ac prestantia & differendis questiōib⁹ atq; argumentis oēs quidē (ut accepimus) longe prestat: nulla est enī ad eo difficilis questio ac enigmatibus plena: quam sua maxima scientia uel rōnibus uel exemplis non ipsa luce clariorem faciat: cum autem concionatur uelut consumat⁹ & p̄fectus orator ualde mouet: suadet: docet: delectat: omniūq; animos ad sua uota & quocumq; uult impellit: quare in auiensi ciuitate: ubi multū cōmemoratur plurimos quotidie mauros ad religionem nostram christianam conuertit.

De Alfonso cognomento caualeria iureconsulto & aragoniæ uicecancellario.

Cæterū dum nostri temporis hispanie uiros l̄ris excellentes commendare studemus alfonso cognomento caualeria iure cōsultus & doctor eminentissimus nobis uenit in mentē: qui & si legū tum ciuiliū tum pontificū scientiam cū multis habet fortasse cōmunem: latinæ tñ linguæ & Romani sermonis eruditionem atq; dicendi facundiam solus quidem inter omnes hispanos adeptus est. hic enim latine loqui: hic ornate & copiose dicere: hic deniq; romanorū more scribere facile potest: Hūc itaq; siculi doctores quicumq; eum apud ferdinandū regem nouerunt omnes maxime collaudant: Illū enī non uirum doctū solum: sed quoq; sapientem appellant: cui ferdinandus p̄nceps christianissimus ob doctrinam & prudentiam singularē plurima & maxima negocia cōmittit: In quibus ille scientia & ingenio maximo regi ipsi tum uero ceteris omnibus optime satisfacit: Est etiam uita & moribus ualde probus & corporis statura procera & eminenti: sed ingenio multo eminentiori.

De Alfonso Baraxa burgitanæ ecclesiæ decano.

Post autem Alfonso cōmendationem iure alfonso baraxus ecclesiæ burgitanæ decanus uir magnus & insignis laudandus est: uterq; enim eloquentiæ p̄stantia maxime florent: qua alter humanis atq; regiis negociis: alter uero rebus diuinis & xp̄ianæ religionis cerimoniis diligenter inseruit: sed quoniam de alfonso doctrina & eloquentia iam dictum est: nunc dumtaxat de

191
i ipso prestantissimo uiro decano breui explicabimus: hunc itaq; ppter eius
tum eloquentiam: tum sapientiam singularem nostri hispaniæ principes le
gatum ad sextum pontificem de obsequio suo nomine prestando & obedi
entia miserunt: quo tempore in siciliam quoq; nauigauit: & cum panhor
mi messanæ drepani & aliarum siciliæ ciuitatum nobilitatem prestantiam
& ubertatem aīaduertisset: ad helisaben reginam libellum de siciliæ laudib;
elegantissime composuit: in quo precipua quæq; & memoratu digna: qui
bus merito debet sicilia gloriari facundissime narrauit: quam ob rem non
illi parum quidem deberi omnes siculi fateri debent: Ille enim & omnes si
culos summa beniuolentia prosequitur: & opus illud edidit: ut quibus re
bus sicilia polleret: & quantum uiris: ciuitatibus equis: diuitiis: opibus fru
gibus atque aliis foelicitatibus ualere reginæ ipsi p̄mum: & deinde quoq;
aliis ostenderet: hic itaq; cum sit in sermone latino doctus ac cultus & hu
manitate singulari ualde clarus uiros omnes doctos & maxime p̄etas ni
mium diligit: studet enim musis quas ab adolescentia secutus est: delectat:
etiam musice: & cantu: ideoque domi cytharedos & cantores frequenter ha
bet: homo est statura corporis procera ac prestanti uultu claro & iocundo

De Alfonso burgitano ep̄o palentino
ordinis predicatorum.

Accepimus etiam alfonsum palentinum episcopum in sacris litteris orna
tum esse atque facundum: & qui sacrarum rerum scientia ac sapientia singu
lari mirum imodum predicatorum ordinem iuuat & illustrat ad eo ut eum
tum uirtus tum doctrina ad palentinam dignitatem pontificalem crexerit
Est preterea & prudentia & consilio maximo atque ingenio singulari pre
ditus: Hunc itaque ferdinandus rex & regina helisabe semper in magnis re
bus ac negociis consulunt: & secum habere student: cuius & consiliū: & cō
sionem libenter audiunt: fulget quoq; munificētia & liberalitate: quā cum
alii plures: tum uero hispaniæ principes nostri temporis sunt experti.

De Ioanne accia ep̄o
po cathinensi.

Ioannem uero acciam sua & doctrina & uirtus non mediocris cathaniæ ur
bis clarissimæ fecit episcopum: Ferdinandus enī rex & Helisabe regina xp̄i
anissimi principes hispaniæ ac siciliæ q non nisi in bonos uiros ac doctos
magna beneficia conferunt: cum hunc Ioannem acciam uirum genere nobi
lem: doctrina clarum: moribus probum: & prudentia magnum nouissent:
episcopum cathanensem statuerunt: qui cum in omni re ac uirtute Ludoui
cum auunculum suum episcopum burgitanum uirum magnanimum seme
per imitari studuerit: non debemus quidem dubitare: quin & cathinensi ec
clesiæ: & siculis omnibus profuturus sit: Hunc itaque cathaniæ proceres et
insignes equites amate: colite: deoque gratias ac nostris principibus agite:

qui uobis nobilitatis splendore clarissimis episcopum quoque genere atq;
uita clarissimum miserunt.

De Ignico mendosino theologo &
concionatore p̄stantissimo.

Ignicus autem mendosinus theologus & concionator egregius atque poe-
ta singularis silentio indignus est: Is enim non ingenii minus prestantia:
quam generis nobilitate pollet: eum enim quotiens audiui concionantem
eius & doctrinam & dicendi copiam & orandi morem ac uenustatem ual-
de sum admiratus. Hūc nempe natura p̄ctam hunc oratorē formauit: nec
ei concionandi solum munus naturā: sed scribendi quoq; & componendi
omnem artem tribuisse omnium doctorum iudicio confirmatur Plura nā
que opera sermone edidit hispano: quæ merito ueterum libris cōferre pos-
sis: eius autem ego libris non minus libenter utor: quam prestantissimorū
ueterum poetarum operibus: quibus magnopere delector: utor precipue ex
operibus huius eo libro quem de christi uita inscripsit: ille enim plurima cō-
tinet quæ lectorum animos lactant atque reficiunt & ingenti fructu ac sua
uitate delectant.

De Ioanne methimna
pacensi episcopo.

Ioannes etiam methimna inter pontificii iuris peritos non mediocrem ob-
tinet locum: eius namque scientia singularis nō apud hispanos modo: sed
romæ quoq; perspecta & cognita est.

De Henrico Villenate mathematico
& astrologo excellentissimo.

Ne te quidem henrice uillenas uir & nobilitate generis: & omni sciētia illu-
stris in tenebris latere patiemur: tu enim plus laudis solus meruisti: quā tæ-
teri omnes qui litterarum studia secuti sunt: tu namq; ex regia stirpe ortus:
& ea quæ ad tui generis prestantiam pertinebant: & ad alia omnia facinora
egregia quæ ad gloriam spectare uidebantur: & ad omnem disciplinam ani-
mum tuū induxisti: in quibus rebus omnibus ita strenue: ita studiose uer-
satus es: ut in his omnes tibi libentissime concedant: atque in mathemati-
cis & liberalibus disciplinis astrorumq; cognitione & secretis naturæ p̄ que
sæpe futura predicebas. Tu igitur henrice uir prestantissime philosophis il-
lis adiitendus es merito: de quibus sic Ouidius cecinit. foelices animæ qui
bus hæc cognoscere p̄mis inque domos superas scandere cura fuit. tu eni or-
tum signorum & occasum: tu syderum omnium uirtutem optime callebas
tu denique de rebus celestibus permulta posteris opera egregia reliquisti: tu
sedem in super illam celestem ad quam iturus eras uiuens p̄noscere uoluisti

De Ioanne alfonso benauentano doctore
iuris pontificii atque philosopho et theo-
logo nobilissimo.

Atqui Ioannes alfonfus benauentanus doctor egregius laudē quidem iter
uiros lris excellētes meruit nō mediocrē: q̄ q̄to doctrina et ingenio claruerit
sua q̄dem opa q̄ ml̄ta & egregia scripta reliq̄t facile declarāt. Tpe enī quo sal-
māticæ ius p̄fitebat̄ p̄tificiū plura cōposuit: atq̄ i p̄mis pulcherrimam cō-
cionem: quam die sancti lucæ publice in salmantino litterarum gymnasio
de scientiarum laudibus habuit. Item composuit de arte studendi legendi-
que. Item de memoria & pronunciatione. item scripsit. xx. repetitiones. Itē
in decretalibus ac decreto multas interptationes: atque cum etiam neq̄ the-
ologiam neque philosophiam ignorauerit in euangelia & aristotelis ethicā
atque rhetoricam plura edidit: aliosque tractatus permultos: denique hui⁹
scripta atq̄ editiones sexaginta numerum excedunt. Fuit preterea salmanti-
cæ plures annos canonici iuris prestantissimus professor: & qui plurimum
auditoribus profuit. Cæterum huic filius alfonfus benauentanus doctor i
professione successit: qui nostra tempestate magna & doctrina & auctori-
te ius idem pontificium plenissime docet.

De Elio anthonio nebrissensi libe-
ralium artium magistro.

Iam me Elius anthonius nebrissensis inter uiros litteris illustres iure cōme-
morandus hoc loco de se silentium agere non finit: clamat enim uir magna
doctrina & ingenio singulari musiq̄ perornatus & insignis orator: ac de
me queritur: q̄ cum plurimos ante retulerim: illum hactenus delitescere per-
miserim: qui singulari quodam beneficio patriam et uniuersam hispaniam
affecit: Siquidem ipsam turpissima submersam barbarie primus romano
induit eloquio: nam cum ingenio atque ætate p̄cipue floreret: uirtutis sciē-
tiæque percupidus relicta primo nebrissa patria salmanticā petiuit: ubi cū
aliquamdiu litteris operam summa cum diligentia dedisset: deinde latinæ
linguæ defectum apud hispanos uel maximum fœdissimumque loquendi
morem & a latio penitus sermone alienum aiaduertens in italiam secedere
statuit: ut & seipsum & patriam cui omnes plurimum debemus latinis litte-
ris ornaret. Illuc itaque profectus preter alias facultates pœticam & oratori-
am p̄cipue quibus magis indigebat a doctissimis preceptoribus didicit:
quibus elegantissime instructus & in patriam reuersus salmanticæ linguā
latinam profiteri quamprimū cepit: aqua illorum temporum hispani ho-
mines fere omnes adeo abhorrebant: ut ad eam non facilius conuerti potu-
erint: quam ad christianam fidem prauiores senioresq̄ iudei. Ille autē sum-
ma patientia atque constantia ueluti nomen olim christi diuulgantibus as-
similis paulatim illorum pectora indomitosq̄ animos latini sermonis dul-

cedine mollebat alliciebatq; atq; ut omnes a barbaro ritu & ineptis institutionibus abduceret nouū ac putile grāmatices opus tamq̄ nouam legē edidit. Quam ob rem non minus quidem ei tota debet hispania quā italia laurentio uallensi: hic enī ex italia: ille uero ex hispania barbariem penitus extirpauit. post autem opus de grāmaticæ p̄ceptis plura quoq; composuit: p̄sertim magnum ac diffusum uocabulorū librum: in quo omnia pene comprehendens quæ ad latinum sermonem pertinent: incredibilem quidem omnibus utilitatem attulit.

De andrea cognomento gacto ordinis
minorum uiro doctissimo & concionatore
prestantissimo.

Attamen Andreas cognomento gactus ordinis minorū celeberrimus theologus atq; diuinarum humanarumq; rerum scientissimus magnaq; cōmendatione dignissimus ingrato inuoluendus silentio non est: qui cū in ualliso leto patria p̄mas litteras & grāmatices elementa didicisset: mox p̄ma adolescentia omniū disciplinarum & bonarū artium p̄cupidus salmanticā petiit: ubi aliquot annos artibus liberalibus & latinæ linguæ diligenter operam dedit: atq; antiquitatibus & historiis libenter incubuit: in quibus tantum p̄fecit: ut sine dubio inter omnes coætaneos ne dicam ceteros doctissimus atq; unicus haberetur: quem non minus memoria & ingenium: quam labor & studiū iuuabat: attamen erat potus cibiq; parcissimus ac natura ipsa uere stoicus: nihil enī colendo corpori (ut plures facere solent) temporis impēdebat. a p̄mis enī ac teneris annis philosophicam uitam agens sapientiæ dūtaxat contemptis publicis p̄uatiscq; actionibus auidissime studuit. demū ab omnibus eruditissimus iudicatus ordinis minorū uiros religiosos mercedula conductus: salmanticæ philosophiam siml' & theologiam docere cepit: qui cū esset non sanctus minus quā doctus: discipulorū religiosorū uita & consuetudine p̄specta: & diui francisci cuius illi ordini & institutis seruebant regula religionis aīaduersa: sic prorsus diuino flagrauit amore: ut diuus ipse franciscus: qui eum tamq̄ uoluptatis ortum in quo quieti' ac securius a mundi semotus fluctibus soli deo uacare posset: multo labore plātauit: atq; omniū p̄mus colere cæpit: ut & reliquos spiritualibus & doctrinæ gratiæ aquis irrigaret: qua in re sanctissime constitutus diuino afflante spiritu uitæ formam ac regulam quasi celestem composuit ac descripsit: & seruandam filios ac fratres uerbo pariter & exemplo docuit: quibus conuocatis hæc edidit obseruanda inquit: Regula & uita nostra fratres carissimi domini nostri iesu christi euangelium sanctum iubet obseruare uiuēdo in obedientia sine proprio & ī castitate usq; ad mortem: hæc igitur omnia gactus iuuenis: uita & moribus integerrimus cum dum huius ordinis religiosos edocebat lectitasset: diuina uoluntate compulsus habitum religiōis

assumpsit: ad quam plurimum & utilitatis & honoris attulit: p̄mo namq; anno quo in eam ingressus est p̄t̄o: Confirmatione ac professione facta statim de rebus diuinis & mortalium salute ad populum salmantinum aliosque concionari & p̄dicare cœpit egregie: qua in re cū popularibus tum uero doctissimis hominibus fructū semp̄ uberrimū prebuit: eū itaq; concionantem nemo non libentissime atq; auidissime adiit: quicq; enim concionando profert non ad captandam auram popularem: non ad ambitioem: non ad suam utilitatem uel gloriam: sed ad dei optimi maximi cultum: ad auditorum cōmodum dicere consueuit: quapropter eū quidem suæ ob uitæ sanctitatem aliorum numero quos hæc sanctissima religio & ordo peperit: aggregandum p̄culdubio crediderim: ita namq; Ludouicum episcopum: Anthonium hispanum: Bonauenturam cardinalem: Bernardinum senensem in sanctorum numero relatos imitatur: ita & nicolaum: alexandrum: ac sextū pontifices summos: qui religionem hanc & ordinem plurimum extulerūt: ita deniq; diuum ipsum Franciscum huius ordinis patrem & ducem ac domini nostri iesu christi stigmatibus insignitum in omni uita sequitur: ut deus omnipotens illum ad cœlestem gloriam & cœlitum consortium uocasse uideatur.

De Iacobo decio episcopo salmantino
ph̄o ac theologo celeberrimo.

Iacobus autem cognomine decius ep̄us salmātin⁹ ph̄us ac theologus cōspicuis q̄tum & doctrina & moribus emicuerit duo quidē maxime declarāt: p̄mum qđ salmanticæ p̄cipuam theologiæ p̄fessionem omniū facultatis huius suffragiis ad modum iuuenis est assecutus: secūdum qđ cum ferdinād⁹ & helisabe hispaniæ siciliæq; christianissimi p̄ncipes pro ioanne unico filio atque carissimo p̄ceptorem & doctrina & uita moribusq; p̄batum summa cura ac diligentia quererent: inter hispanos omnes uiros litteris & morib⁹ claros quorum numerus est pene infinitus solum hunc deligere statuerunt: a quo Ioannes filius excellentissimus p̄nceps & doctrinam hausit singularem: & mores integerrimos: qui uelut optimus tum princeps tum discipulus de se optime meritum preceptorem mirifico semp̄ amore dilexit: & salmantini dignitate episcopatus donauit: cui quidem dignitati plurimū ipse uir doctus: probus: prudensq; dignitatis & decoris attulit. Cæterum cum primū ep̄us est electus ut est preterea uir conscientia & liberalitate singulari theologiæ p̄fessionē maiorem dignitatem ac censum consecutus statim dimisit: ac p̄nunciauit: ut ea non suo nomine legeretur: ne sua consciētia one re aliquo grauaretur.

De pomponio mella cosmographo celeberrimo.

De me queritur interim pomponius mella: q̄ eum p̄ obliuionem iā silētio

transferam: qui non iniuria quos doctrina longe excellit: eos quoque in nostro opere debuit antecere: pluribusque proponi: hic enim unico cosmographiae libello cunctos pene cosmographos antecessit: in illo namque opere quod de situ orbis edidit: quantum & doctrina & ingenio claruit facile colligit: nihil ei illo sublimius: nihil elegantius: nihil doctius: nihil denique uerius si cum aliorum scriptis illud conferre uelimus.

De Trogo pompeio historiographo celebri.

Adiungam pomponio melle trogum pompeium: qui mihi quoque sero uenit in mentem: erat enim uterque pluribus anteposendus: fuit itaque trogus pompeius historicus illustris: & qui orbis totius historiam a Belo nini regis assiriorum patre usque ad cesarum tempora ingenti facundia composuit: eaque in libros quadragintaquattuor distinxit: quam etiam historiam Iustinus eius discipulus in formam breuiorem redegit.

De Silio italico poeta clarissimo.

Silium autem italicum quidam non in italica hispaniae urbe natum uoluerunt: sed inde originem duxisse: qua prope cum italicus dicatur ab italica bethicae provinciae ciuitate mihi inter hispanos numerandus uisus est: quantum autem in poetica uirtute & excellentia floruit opus quod de bello punico praestantissimum composuit facile indicat. Inter haereticos enim poetas non ultimum obtinet locum.

De Ferdinando rhoano philosopho & theologo praestantissimo.

Subnectam huic ferdinandum rhoanum theologiae magistrum philosophum ac theologum celeberrimum: qui salmanticam atque eius celeberrimum gymnasium summis laudibus ornauit. Quippe quod doctrina singulari & uita honestissimus theologiae atque omnium liberalium artium sacrarumque rerum optimus interpret sine ullo competitorum Decio salamantino episcopo non immerito in theologiae professione successit hac enim in re precipue pollet: auditoribusque mirifice prodest.

De Alfonso palentino.

Alfonso etiam palentinus litteris claruit: plura namque opera edidit: ac praecipue synonyma quedam: atque uocabulorum opus amplum & copiosum: in quo omnia fere aliorum opera de uocabulorum significatione complexus est.

De Iacobo ualeriano

Iacobus quoque ualerianus & litterarum: & rei militaris gloria splendidus fuit: qui sermone hispano plures composuit historias: atque magis ingenio quam doctrina fretus.

De Ferdinando pulgario philosopho.

Ferdinandi uero pulgarii eloquentia atque moralis philosophia magna fuit ac laudabilis: Si quidem sermone hispano plura edidit eleganti facundia et uberrima dicendi copia: In eo enim opere quod de uiris scripsit illustribus plurimum et ingenii

& doctrinæ & scribendi artis ostendit: p̄ multa quoq; memoratu dignissi-
ma composuit: in quibus magnam quidem laudem p̄meruit.

De Ambrosio mōtesino egregio theologo.

Ambrosius aut̄ mōtesinus ordinis minorū theologus eminentissimus tē-
pestate nostra & scientia & uitæ honestate mirum imodum claret: quem &
si nondū eius ad nos opa puenere: multa tñ scripsisse plures nobis retulerūt

De Berga theologorū maximo.

Accepimus etiā bergam in theologia maḡm excellentissimū atq; ordinis
minorū in ipsa theologia & in aliis artibus liberalibus eminentissimū esse:
ad quem p̄pter doctrinæ famā singularē gactus siculus uir in oīscia atq; lī-
gua scientissimus: ut cū eo de re litteraria differeret ex sicilia in hispaniam p̄-
fectus est.

De Ioanne sancti Martini ordi-
nis predicatorum doctore.

Ioannem quoq; cui sanctus Martinus cognomē est: p̄dicatorū ordinis cō-
cionatorē & egregiū esse theologū cū plures nobis affirmarūt: tū uero Ioā-
nes ualētinus sancte marie mercedis apud Burgitanā ciuitatē ordinis cōmē-
dator: hic enī cū parisiis artibus liberalibus & theologiæ siml̄ operā daret:
se Ioannem illū eruditū & a multis in sacris l̄ris cōmendatū fuisse nobis re-
tulit: qđ etiā magis cōfirmo: q; a beneuētano comite n̄ro ualde diligitur: et
dū cōcionat̄ libēter auditur: qui cū optimo iudicio p̄ditus sit: nō nisi uiros
magnos & excellentes audire solet. At qui ipse quoq; Ioannes ualētinus in
eadē doctrina nō parū est eruditus: atq; uterq; uita qđem p̄bus.

Cæterum cum hispanorū uirorū qui litteris fulgent sup̄sit maxima multi-
tudo nūc his expositis & q̄tum uires nostræ potuere celebratis hic finem fa-
ciam: ita tamē ut qđ ante diximus simus facturi: alios enī colligemus: quos
his paulopost adiungemus: restant enī plures uiri l̄ris insignes tum ī curia
regia: tum in salmantica ciuitate: & p̄sertim p̄fessores q; publice docēt: mul-
ti itaq; noīabūtur olim: In multis enī futuræ memoriæ signa uidemus: &
p̄cipue nostris quibusdam discipulis: quorum sciētix spes mihi uelut e spe-
culo fulget in oculis: signa namq; certissima prefeferunt. Franciscus chiron
mattillanus: Ioannes conchenis: Iacobus uillolatenis sacerdos: Petrus ui-
uancus cantaber: Rodoricus metellinus: Ioannes callecus: Alfonso alua-
rus toritanus: Comōtius: Ioannes sanctius quintanilēsis: Triguerus utre-
rēsis: Anthoni⁹ aqlaris: Sādoual⁹: Toribius petra ficta: Ludouicus caccere-
sis: Ioānes calu⁹: Sebastian⁹: Rodoric⁹ maioritanus: Ioānes legionēsis: Al-
fōsus legionensis: Malpartita: atq; alii q̄ plurimi quos enumerare longum
est: nam quis tot iuris cōsultos: philosophos: mathematicos: medicos: the-
ologos: astrologos: dialeticos: grāmaticos salmanticæ doctissimos conu-
merare queat? ad eo enim salmantinum gymnasiū tempore nostro discipli

nis omnibus atque uirorum floret ingeniis: ut nobis nullis penitus inuidē dum sit.

De Hispaniæ locis religionis christi-
næ miraculis celebratis.

Tatueram ac pollicitus sæpe sum me hispaniæ loca xpianæ reli-
gionis miraculis culta scripturū: qđ si ad operis finem id quod
p̄mū dicēdū fuerat distulerim: nemo mirari debet: solēt enī
quæ digniora sunt (ut alia magis adiuuent) Interdū ultimū lo-
cum sortiri: cum itaq; omnes hispaniæ res memoratu dignas scripserimus:
nunc easdem rerū ad xpianæ religionis cultū ptinentiū cōmemoratōe mul-
to clariores faciemus: Sunt igitur in hispania loca insignia & frequēter ce-
lebrata ac decorata miraculis hæc: compostella diui Iacobi miraculis culta:
guadalupus Mariæ uirginis celeberrima domo & innumeris miraculis illu-
stris: Item eiusdē uirginis alia domus quæ rupes gallica dicitur: Ouitano-
rum ciuitas apud astures crucem quam angeli fecere diuinitus colit: Cæsar-
augusta Mariæ uirginis pilaræ miraculis frequentatur: Baluanera quoq;
domus diui Benedicti ordinis ubi athanasius habitū religōis accepit: sicut
cōpostella miraculis & iubileo quolibet septennio xpianos innumeros pec-
catis absoluit. Darocca xp̄i corp̄alibus gaudet: montis ferrati Mariæ uirgi-
nis assidue miracula cantat ecclesia: apud Burgitanā ciuitatem in templo di-
ui Augustini xp̄i imaginem cruci affixam adorauimus: quæ a Nichodemo
facta phibetur: hanc quoq; miraculis celebratam plures nobis affirmarunt:
& salmantica etiam ciuitas nostra tempestate in sancti augustini ecclesia Io-
annis sagahonii diui augustini ordinis hominis religiosissimi miracula ce-
lebrauit. Iaenna autem ciuitas christi sudario atq; uultu quem ueronicam
dicimus ad modum gloriatur. Hæc igitur sunt hispaniæ loca religōis xp̄i
anæ miraculis celebrata & summa ueneratione culta frequenter: quæ nō ab
ipsis hispanis solū: uerum etiam a cunctis christianorum populis & exter-
nis p̄ncipibus deo etissime coluntur: & maximis muneribus ornantur: ha-
rum autem religionum miracula quæ plurima sunt historiala t que inicia
causa breuitatis omisimus: quæ si quis scire uolet ab illorum cultoribus pe-
tat: qui cū ea celebrēt nihil ignorant.

LIBRI SEPTIMI ET VLTIMI FINIS.

comioy senon sepe de m. i. l. l. o

Lutius marineus ficulus Rodoricopemen
tello benaudenti comitis filio uiro docto at
que magnifico salutem dicit.

Ahinc quinqueniū rodorice uir insignis quū tu parisiis lris operā
dabas & gymnasia illa florētissima studiose diligēterq; colēs & il
lustrās cū aliis facultatibus (ut accepimus) etiā musis q̄ clara in
genia plurimū delectāt incubebas: ego patrē tuū comitem uirum illū ma
gnanimum & illustrem uidere & cognoscere atque colere percupiēns bena
uentum ubi tum ille erat me contuli: illius enim in italia & in sicilia p̄mum
nomen ingēs et a multis famam celebratam audieram: deinde uero cum in
hispaniam uenissem: neminem quidem unquam inueni: qui mihi de eonō
uirtutes innumeras: non laudes ingentes: non facta illustria: non denique
mirabilia predicauerit: quæ & si a pluribus accepimus: hæc eadem tamē cer
tius ac sæpius nobis exposuit Ioannes conchenfis sacerdos & doctrina &
moribus integerrimus: Qui me ut secum benauentum peterem: & quæ de
tuo patre illustri & expectato uiro fama loquebatur re ipsa cognoscere mo
nuit: itaque feci non inuitus: & (quod te scire uelim) neque me illius confi
lii: neque nostri unquam pænitebit obsequii: Pater enim ille tuus ut est
suapte natura munificentissim⁹: me non modo honorifice benigneque su
scepit: sed humane quoque ac familiariter allocutus (ut cæteros solet) ma
gnis muneribus affecit: qua in re cum eius corporis prestantiam & excellen
tem formam: tum uero animi magnitudinem uehementer admiratus sum:
quam quidem nunquam destiti predicare: huiusmodi nāque uirtutes atq;
naturæ dotes eo laudandæ sunt magis: quo minus ubique terrarum tempe
state nostra reperiuntur: cum itaque comes magnanimus sua liberalitate q̄
prestat omnes mortales me sibi nimium fecisset obnoxium ne immemoris
accepti muneris crimen incurrerem: opus de hispanarū rerum laudibus scri
psi: quod illius clarissimo nomini longiori prefatione dedicaui: in quo qui
dem edendi festinatio mihi fuit odiosa: nam me certe uel inuitum ad ima
turi operis editionē & mltorū efflagitatio & salmātinēsis academix senat⁹
coegerūt: Rodoric⁹ ei māricus salmātani gymnasii rector cæteri q; mgrat⁹:
oēs q; salmāticæ eqtes ut op⁹ nōdū maturū imp̄ssorib⁹ traderē & imp̄ssum
quam primum publice legerem iusserunt: quam ob rē & diligentius opus
inspicere: & comitis aduentū expectare mihi integrū non fuit. Hac igitur
epistola librum qui in lucem p̄dire non audebat: & iniq̄ inuidorū atque ob
trectatorū censuram metuebat tibi cōmendare decreui: ut et tuo p̄ocinio et
ingenio singulari: & nomine comitis illustris amplissimo fretus ac tutus
bonis omnibus morem gerat: & si qui erunt qui ob inuidiam & sui prauā
generis originem nobis ob esse ac detrahere conabuntur (puto autem nul

los futuros) illorum morsus & latratus inanes: & sibi ipsi nocituram rabie
em contennat. opus ergo legendum atque tuendum suscipe uir illustris: quod
si magnanimo & excellentissimo uiro patri tuo tibi que non ingratum fuis-
se perspexero: me quidem ad maiora onera & longiores labores accingam:
opus enim de pementallorum domo: de comitis laudibus: de nobilitate ge-
neris & origine: de rebus magnifice gestis scribere protinus incipiam.

Vale uir insignis.

Lutius marineus ficulus Rodorico
Márico salmantini gymnasii recto-
ri clarissimo salutem.

Cum me sæpius hortareris Rodorice rector illustris: ut librum quæ de hi-
spaniæ laudibus scripseram publicarem: & si res hoc minime postulabat:
(quia liber nuper compositus: & uix dum absolutus maturitatis tēpus ex-
pectabat) malui tamen tibi morem gerere: qui cum librum lectitasses non
modo probasti: sed etiam carminibus elegantissimis extulisti: quæ aliorū me
tuere cēsuram: dum solus ipse des nobis ueniam: siquid inueneris: quod tu
as aures offendat: temporis enim breuitate quedam quæ dum opus ab im-
pressoribus tractabatur raptim componebam: relegere non potui.

Vale rector clarissime & me sicut soles ama.

Siculus alloquitur librum suum.

Publica gymnasii (possunt) ad pulpita magni.

Teliber ire iubent rector & omnis eques.

Iussus abi: nobis illis parere necesse est

Qui modo gymnasii iusq; forūq; tenent.

Non dum tempus erat: nec nunc te exire decebat:

Sed minus hoc iussu te licet esse domi.

At tamen ipsa tibi certe fortuna timenti:

Visa est & rebus fata fauere tuis.

Non petis admitti quoniam: sed honre rogatus:

Nobilium uenies missus ad ora uirum.

Nam te quod noster se iussit adire senatus:

Te quod amat fecit: quodq; uidere cupit.

Ergo metu posito uentis tua uela secundis

Solue: uocat cursus aura benigna tuos.

Qd cito disedens non castigatus abibis:

Ipsa tibi ueniam iussa repente dabunt.

Rector: eques: doctor: ci ues: iam nostra probarunt

Munera: nos illi qui tueantur erunt.

Te quoq; & inuidiæ morfu defendet ab omni

Vnicus illustris magnanimusq; comes.

Defendent etiam plures comitesq; ducesq;

Et proceres quorum nomina nota facis.

Ire potes nostris nimium securus alumnis:

Qui siculi nomen numinis instar habent.

Deniq; tota suas fœlix hispania laudes

Proteget: & nobis premia digna dabit.

Illa quis ignorat (liceat modo uera fateri)

Tota quidem magno plena labore meo est.

Rumpe moras igitur: summo pia sacra tonanti

Exequere: ut fœlix hoc tibi prestet iter.

Ture dato comitis confer te ad limina primum:

Et beneuentanos ingrediare lares.

Atq; salutatum comitem uisumq; relinques:

(Si uolet) atque urbem gymnasiumq; petes.

Inde per hesperiam totam: totumq; per orbem

Hispanas laudes & tua dona feres.

Ito per antiquas omnes quas scripsimus urbes:

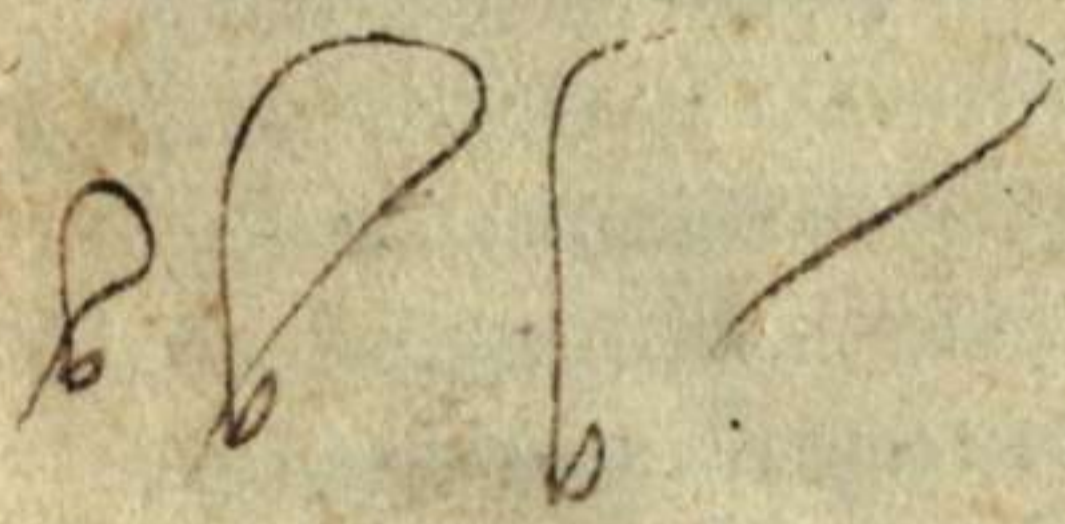
Vade per illustres magnanimosq; uiros.

Principibus defer rerum monumenta suarum:
 Illorumq; solum nobile quicquid habet
 Vade uel inuito gallorum rege per alpes:
 Et res hispanas: inuidiamq; feras.
 Ibis in italiam: doctis quæ gaudet alumnis:
 Hesperiaë laudes inclita roma leget.
 Te leget antistes pater optimus: atq; quirites:
 Qui ferdinandi nomina regis amant.
 Te (licet indignum) sapiens quoq; perleget unus
 Flamminius: nostræ gloria trinacriæ:
 Ingenio: uita: doctrina: moribus: omnes
 Presentes uincit: preteritosq; uiros.
 Hunc celebrate uirum siculi: celebrate quirites:
 Veraq; uirtutis præmia quisquis amas
 Inde panohrmitas fœlices nomine dictos
 Aspicias: o q̄ te liber esse uelim.
 Illic inuenies dominos: charosq; sodales.
 Illustresq; uiros: discipulosq; meos.
 Hic ubi magnates: notosq; reuiferis omnes:
 Post natale solum bithiniumq; petes
 Te soror: ac fratres omnes: multiq; propinqui:
 Turba salutatum maxima conuenient.
 Pluraque concurrent alii tibi dona ferentes:
 Omnia uix capiet munera nostra domus.
 O q̄ sicanios proceres uidisse iuuabit:
 O q̄ te nostræ tecta subisse domus.
 Vade igitur fœlix: non ultra nostra morari
 Te decet in longas dona ferenda uias.
 Haud te pæniteat longos tolerasse labores:
 Nam labor omnis abit: & bene facta manent.
 I precor: & cunctos tolerando uince labores:
 Et q̄ quis longum perfice lætus iter.
 I tua diua parens christi pia uota secundet:
 Vela uocant zephyri: tu modo solue ratem.
 Ante precare tamen matrem genitâq; tonantis:
 Eius & in sancto nomine tutus abi.
 Huic te cômendes: hanc ipsam semper adores:
 Hec faciles cursus: auxiliumq; feret.
 Adiuuat hæc omnes: miseros & iusta petentes:
 Audit: & facilis uirgo uocata uenit.

aprobata una de alijm... ordinario... confessor... et tal...
ordinario... et tal... approbat / misericorditer...
redemptionem

senior

ans maria
Catharina

ca...
ca...

Sant

Coop

ca...
ca...

Joane...

inwymiary
Coseynozcyo
za bazar bwezias
mercedes

Pedrocoy
16

Abelto

Jan 21 1871

1871

1871

1871

1871

1871

Was